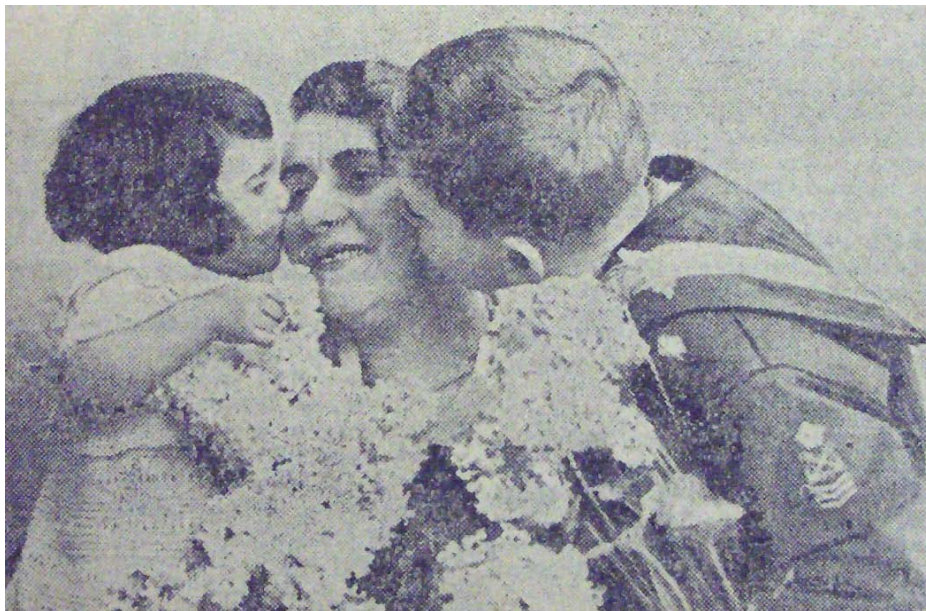

Universiteit Gent
Faculteit Letteren en Wijsbegeerte

Academiejaar 2006 -2007

Moeder waarom vieren wij?
Moederdag in Vlaanderen (1913 – 1939)

Promotor: Prof. dr. Bruno De Wever

Verhandeling tot het behalen van de
graad van Licentiaat in de Geschiedenis

Richting Nieuwste Tijden

door: Marlies Geldof

Moederdag is een traditie met een waardevolle boodschap.
Moeders, niet te vatten in één begrip.
Moeders vormen pijlers waarop kinderen geënt zijn,
van leven dragen tot doorgeefluik van wijsheden,
om ze dan weer los te laten en tot eigen authenticiteit te zien opgroeien.
Zo van zelfsprekend noemt die onderstroom: moederliefde.
Die ongelooflijke kracht voel ik, brengt me tot actie,...
Zo hou ik van mijn moeder om wie ze was.

Ma

INHOUD

VOORWOORD	4
DEEL I: INLEIDING.....	5
1 Probleemstelling.....	5
2 Status Quaestiones	6
3 Het concept <i>invented tradition</i> naderbij bekeken.....	8
4 Verdere uitwerking van de probleemstelling	11
5 Opbouw	12
6 Bronnen	13
7 Eindnoot; werkwijze en evolutie van het onderzoek.....	16
DEEL II: OORSRONG EN EVOLUTIE.....	17
1 Inleiding	17
2 De roots van Moederdag	19
2.1 Het verhaal van Anna Jarvis' <i>Mother's Day</i>	19
2.1.1 Anna Jarvis (1864-1948) en haar onverwerkte verdriet.....	19
2.1.2 Anna Maria Reeves Jarvis (1832-1905).....	21
2.1.3 Anna Jarvis in de voetsporen van haar moeder?	22
2.1.4 Op weg naar de eerste <i>Mother's Day</i>	22
2.1.5 Vanwaar dat streven van Anna Jarvis	23
2.1.6 De groei van <i>Mother's Day</i> binnen de VSA	23
2.1.7 Anna Jarvis leefde nog lang en gelukkig?.....	25
2.2 Met dank aan 'één enkele vrouw'?	25
2.3 Besluit.....	27
3 Van de VSA naar het Europese continent.	28
3.1 Inleiding	28
3.2 Factoren die de verspreiding van <i>Mother's Day</i> in de hand werken.....	28
3.3 Van land tot land	30
3.4 Besluit.....	32
4 Van de VSA naar België?	33
4.1 Inleiding	33
4.2 Antwerpen: de plooiën van de geschiedenis	34
4.2.1 De eerste <i>Dag der Moeders</i>	34
4.2.1.1 Frans Van Kuyck: een creatieve geest	34

4.2.1.2	Kennismaking met het idee van Frans Van Kuyck	38
	A Het eerste voorstel	38
	B Het idee in de vergetelheid?	39
4.2.1.3	Waarom een <i>Dag der Moeders</i> vieren?	40
4.2.1.4	Het plan van Van Kuyck	43
	A In de gezinnen	43
	B In de weeshuizen	47
	C In de moederhuizen, de gasthuizen, de gestichten, het leger en de gevangenissen	48
4.2.1.5	De strategie van Van Kuyck	48
	A De pers	48
	B Juiste mensen aan zich weten te binden	51
	C De bond <i>Antwerpen Vooruit</i>	52
	D <i>Het inrichtings- en propagande comité van den Dag der Moeders</i>	56
	E Visualisatie van het onderwerp	57
4.2.1.6	Het resultaat	58
	A Positieve reacties en voorstellen	58
	B De stad in de ban van het <i>Feest der Moeder</i> ?	64
	C Kritiek	66
4.2.1.7	De <i>Dag der Moeder</i>	70
4.2.2	Verlengd wegens succes!	72
4.2.2.1	<i>'Eilaas! Op dien datum weenden reeds duizenden moeders bittere tranen...</i>	72
4.2.2.2	Een nieuwe start... ..	75
	A Weergave in de pers	75
	B De <i>Dag der moeder</i> gevierd door de Antwerpenaren?	77
4.2.2.3	<i>Off we go?</i>	78
	A Moederdag, een openbare aangelegenheid	78
	- Feest voor de wezen van de stad	78
	- Het liberale verenigingsleven	86
	- Het socialistische verenigingsleven	87
	- Wijkfeesten	87
	B Moederdag in de familiekring	88
	C Kritische stemmen	92
4.2.2.4	Verder dan de eigen neus lang is	94
4.3	Vlaanderen	95
4.3.1	Inleiding	95
4.3.2	Actoren	96
4.3.2.1	Het comité <i>Jour des mères</i> (Brussel)	96
	A Voorstelling	96
	B Werkwijze	98
	C 9 mei 1927	101
	D Verder... ..	102
4.3.2.2	<i>L'Union der Fleuristes de Belgique</i>	105
4.3.2.3	Verenigingen van banketbakkers en bloemhandelaars	108
4.3.2.4	Moederdagcomités	109
4.3.3	Effect	110
4.3.3.1	Het succes van de tweede zondag in mei	110
4.3.3.2	Tegen de stroom in... ..	114

4.4	Eén pot nat?	117
4.5	Besluit.....	118
5	Conclusie.....	121

DEEL III: MECHANISMEN EN STRATEGIEËN 122

1	Inleiding	122
2	Moedergeluk.....	123
2.1	Theoretische omkadering	123
2.2	Veranderingen in de machtsrepresentatie... ..	124
2.2.1	Emancipatie van de vrouw?	124
2.2.2	België met uitsterven bedreigd?	125
2.3	...veroorzaken veranderingen in de sociale relaties.....	127
2.4	Moederdag als uiting van veranderde sociale relaties?	130
2.4.1	Het ontstaan.....	131
2.4.2	Verdere evolutie	133
2.5	Besluit.....	134
3	De triomf van de moderne invloed.....	136
3.1	Inleiding	136
3.2	Antwerpen	137
3.3	Vlaanderen	141
3.4	Besluit.....	143
4	<i>‘Pour cela, nous devons faire de la propagande...’</i>	146
4.1	Inleiding	146
4.2	Stad Antwerpen	147
4.3	Vlaanderen	150
4.4	Besluit.....	154
5	Conclusie.....	157

DEEL IV: ALGEMEEN BESLUIT 158

DEEL V: BIJLAGEN..... 162

DEEL VI: BIBLIOGRAFIE..... 173

Voorwoord

Ik wil in de eerste plaats een woord van dank uiten aan mijn promotor Prof. dr. Bruno De Wever voor de opvolging en de hulp die hij heeft geboden.

Marc Jacobs voor de aanmoediging en de eerste oriëntering;
Julie Carlier om mijn onderzoek te helpen richten.

Michiel voor het helpen bij de lay-out; Björn voor het bewerken van de illustraties; Marieke en Thomas voor het nalezen; Tine voor de gastvrijheid; Elise voor het dagje zoekwerk; Arnoud voor de antwoorden op de vele vragen; Chiara, Quinten en mijn kotgenoten voor de goede sfeer en de bemoediging.

Tot slot wil ik mijn ouders bedanken voor de geboden mogelijkheden en hun onvoorwaardelijke steun tijdens deze studie.

Marlies Geldof
Gistel, augustus 2007

DEEL I:

INLEIDING

1 Probleemstelling

Het is fascinerend om het fenomeen Halloween in onze samenleving te observeren. Dit uit de VSA geïmporteerde feest, dat er reeds een lange traditie kent, heeft nu ook het Europese continent in zijn ban. Het *nieuwe* feest dat menig kinderhart sneller doet slaan, roept verdeelde reacties op. Voor de kinderen is Halloween ondertussen al even normaal als Sinterklaas en is de herfstvakantie zonder een halloweenfeest bijna niet meer in te beelden. Voor de mensen die het ooit anders wisten, ligt het ietsje moeilijker. De periode rond éénendertig oktober roept heel wat vragen bij hen op: ‘Hoe kon dit feest plots zo snel zijn ingang vinden in België?’ Men verbaast zich over het feit dat de commercie er zo handig weet op in te spelen. Mensen schrikken wanneer kinderen nu ook op Halloween aanbellen en vragen om snoep...

Naast Halloween kunnen we nog heel wat andere *nieuwe* feesten of gewoontes noemen. Wat dacht u bijvoorbeeld van: Secretaressedag (derde donderdag van april), Dag van de Vermiste Kinderen (25 mei), Vrijdag Bloemendag.... We lijken de laatste jaren te maken te hebben met een ware *boom*. Net zoals bij Halloween roepen deze kritische vragen op. Het feit dat de lancering ervan veelal samenhangt met commerciële doeleinden kan hier als de oorzaak van worden gezien. Halloween en consorten zijn voor ons nog erg duidelijke voorbeelden van hoe bepaalde *nieuwe* feesten, gewoontes, folkloristische gegevens,... dikwijls via vrij indirecte wegen (commercie, media, maatschappelijke behoefte,...), hun ingang vinden in de samenleving en er zich razendsnel weten in vast te hechten. Met een beetje geluk zal het binnen een tiental jaren al even evident zijn dat de kinderen een griezelfeest houden op eenendertig oktober, als dat ze van de Sint pakjes krijgen op zes december; of zullen de secretaresses/secretarissen zich diep beledigd voelen als er op de derde donderdag van april niet aan hen wordt gedacht. Op die manier worden nieuw ontstane fenomenen al gauw aanzien als traditioneel en oeroud.

We kunnen deze vaststelling doortrekken naar feesten/dagen die er voor ons al altijd lijken geweest te zijn. Hoe zit het bijvoorbeeld met Moederdag? Werd ook dit feest pas vrij recent geënceneerd? En waarom dan wel? Vanuit ons algemeen aanvoelen zouden we dit nooit durven beweren. Moederdag zit immers in onze cultuur verweven. Het uiten van de liefde voor de moeder is zo iets vanzelfsprekend en persoonlijk dat we een *push* van buitenaf maar moeilijk kunnen zien. En toch blijkt ook dit feest gecreëerd te zijn aan het begin van de twintigste eeuw.

2 Status Quaestiones

Wat België betreft, is het onderzoek naar Moederdag een quasi onbeschreven blad. Zo is er in Vlaanderen, met uitzondering van de bijdrage van Frans Van Es *Moederdag en Vaderdag in Vlaams-België (Een Enquête)*, in 1959 verschenen in het volkskundige tijdschrift *Oostvlaamsche Zanten*, en het artikel van Marc Jacobs *Moederdagen. Rijpe vruchten van personencultus, lobbywerk en PPS*, nog nauwelijks iets diepgravend verschenen over het vieren van de moeder¹. Zo krijgt Moederdag in een boek als *Een jaar vol feesten. Oorsprong, geschiedenis en gebruiken van de belangrijkste jaarfeesten* steevast een plaatsje, maar komen we niet veel nieuws te weten². Dat is ook het geval bij een aantal bijdragen uit volkskundige en culturele tijdschriften³. Aan Franstalige zijde ziet het er evenmin rooskleurig uit. Alleen de verhandeling van Amandine Duelz is vermeldenswaard⁴.

In het buitenland krijgt Moederdag meer aandacht. Zo werd in Duitsland, Zwitserland en Oostenrijk al aardig wat onderzoek verricht. Oorspronkelijk gebeurde dit vooral vanuit een volkskundig perspectief. De studie van John Meier uit de jaren dertig kan hierbij als het voorbeeld naar voor worden geschoven⁵. Maar ook Eduard Strübin⁶, Beate-Cornelia Matter⁷, Franz Grieshofer⁸, ... hebben hun diensten bewezen. Later kwam de nadruk op andere invalshoeken te liggen, waarbij de volkskundige invalshoek nooit geheel werd verlaten.

-
- ¹ -F. VAN ES, 'Moederdag en Vaderdag in Vlaams-België (Een Enquête)', *Oostvlaamsche zanten*, XXXIV, 1959, 1, pp. 7-29.
-M. JACOBS, 'Moederdagen. Rijpe vruchten van personencultus, lobbywerk en PPS', *Mores: Tijdschrift voor volkscultuur in Vlaanderen*, IV, 2003, 2, pp. 12-25.
- ² B. LAUVRIJS, *Een jaar vol feesten. Oorsprong, geschiedenis en gebruiken van de belangrijkste jaarfeesten*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, 352p.
- ³ Bijvoorbeeld: W. DE DECKER, 'Half-Oogst: Maria- Hemelvaart... en feest van alle moeders?', *De Grote Ronde*, XXXV, 1991, juli-sept., pp. 7-9.; S. VERHEYE, 'De oorsprong van moederdag', *Iepers kwartier*, XXXIII, 1997, 2, pp. 54-55.; K.C. PEETERS, 'Moederkensdag', *Kultuurleven*, XXIII, 1956, pp. 546-547.
- ⁴ A. DUELZ, *La fête des mères en Belgique francophone de l'entre-deux guerres à la fin des années 1970*, Brussel, ULB (onuitgegeven licenciaatsverhandeling), 2005, 161p.
- ⁵ J. MEIER, 'Muttertag', *Zeitschrift für Volkskunde*, XLVI, 1936/37, pp. 100-112.
- ⁶ E. STRÜBIN, 'Muttertag in der Schweiz', *Sweizerisches Archiv für Volkskunde*, LII, 1956, 2/3, pp. 95-121.
- ⁷ B.-C. MATTER, 'Der 'Deutsche Muttertag'. Versuch einer Auswertung des ADV-Materials', in: BRINGEUS (N.A.), MEINERS (U.), *Wandel der Volkskultur in Europa. Festschrift für Günter Wiegelmann zum 60. Geburtstag*, Münster, Coppenrath, 1988, pp.151-163.
- ⁸ F. GRIESHOFER, 'Mitteilungen. Der Muttertag als volkskundliches Forschungsfeld', *Osterreichische Zeitschrift für Volkskunde*, LV, 2001, 104, pp. 163-170.

Zo ging vanaf de jaren tachtig ook de vrouwen- en gendergeschiedenis zich met het fenomeen Moederdag inlaten. Karen Hauser speelde hierin een belangrijke rol⁹.

Een andere invalshoek is het gebruik van Moederdag tijdens het nationaal-socialisme¹⁰. Tot slot willen we hier verwijzen naar het boek *Produkt Muttertag: Zur rituellen Inszenierung eines Festtages* dat al deze invalshoeken samenbrengt en daarmee het meest omvattende onderzoek naar Moederdag in Oostenrijk en Duitsland is¹¹.

Een andere onderzoeksstroom situeert zich in de VSA. Naast het onderzoek naar de oorsprong van Moederdag, krijgt het fenomeen er vooral aandacht in het licht van de *consumer culture*. De bijdrage van Leigh Eric Schmidt *Consumer Rites: The buying and selling of American Holidays* is hiervan een sprekend voorbeeld¹².

Ook in andere landen vormt Moederdag het voorwerp van een onderzoek. Alleen lijkt het erop dat we daar niet van systematisch onderzoek kunnen spreken¹³.

Het besef dat sommige tradities, tegen ons algemeen aanvoelen in, recenter zijn dan we ooit hadden durven denken, geniet de laatste jaren steeds meer aandacht van historici, volkskundigen en antropologen. De invloed van de bundel *The Invention of Tradition* (1983) van Terence Ranger en Eric Hobsbawn is hier debet aan. Concreet introduceerde Hobsbawn hierin het concept *Inventing Traditions* en werkten een aantal auteurs concrete voorbeelden uit¹⁴. De bundel zette diverse onderzoekers aan tot heel wat nieuw onderzoek. Deze trachten niet alleen de begripsbepaling van Hobsbawn verder uit te werken en nieuwe casussen uit te

⁹ Karin Hauser was hierbij één van de eersten: K. HAUSER, 'Mütter zwischen Geschäftsinteressen und kultischer Verehrung. Der 'Deutsche Muttertag in der Weimarer Republik'', in: MEDICK (H.), SABEAN (D.W.), *Interest and emotion: essays on the study of family and kinship*, Cambridge, Cambridge University Press, 1984, pp. 249-280.

¹⁰ I. WEYRATHER, *Muttertag und Mutterkreuz. Der Kult um die 'deutsche Mutter' im Nationalsozialismus*, Frankfurt am Main, Fischer Taschenbuch, 1993, 224p.

¹¹ -Dit boek verscheen naar aanleiding van de tentoonstelling *Produkt Muttertag* in het Österreichisches Museum für Volkskunde (Wenen) in 2001 werd georganiseerd.

-A. BOESCH, B. BOLOGNESE- LEUCHTENMÜLLER, H. KNACK, *Produkt Muttertag: Zur rituellen Inszenierung eines Festtages*, Wien, Österreichisches Museum für Volkskunde, 2001, 260p.

¹² L.E. SCHMIDT, *Consumer rites: The buying and selling of American Holidays*, Princeton, Princeton University Press, 1997, 363p.

¹³ -Zo beschreef Nancy Marando het fenomeen Moederdag in het Quebec van de jaren vijftig (N. MARANDO, 'L'idéal maternel. Discours et représentations de la mère québécoise à l'occasion de la célébration de la Fête des mères dans les années 1950', *Sextant* (Brussel), 2003, n°20, pp. 117-211.
-Een ander voorbeeld is dat van Nederland, waar het Meertens Instituut Moederdag heeft opgenomen in haar feestenbank.

¹⁴ E. HOBBSAWN, T. RANGER, *The Invention of Tradition*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 320p.

werken¹⁵, maar ook op zoek te gaan naar de diepere betekenissen. Concreet gaat het over de mechanismen, strategieën en intenties achter een *invented tradition*.

In dergelijk onderzoek wordt de *invented tradition* met andere woorden gebruikt om iets meer te vertellen over brede historische vragen. Een prachtvoorbeeld hiervan is de met Pulitzer prize bekroonde *The battle for Christmas*¹⁶.

¹⁵ Voorbeelden hiervan zijn: D. Dimitrijevic, *Fabrication de traditions, invention de modernité*, Parijs, Maison des sciences de l'homme, 2004, 322p.; A. MOESEN, *De Kattenfeesten te Ieper. Een analyse van de Kattenstoet en het Kattenwerpen aan de hand van de theorie van Hobsbawm*, Maastricht, Universiteit Maastricht (onuitgegeven doctoraalscriptie), 2005, s.p. (www.thesis.be).

¹⁶ E. NISSENBAUM, *The Battle for Christmas*, New York, Vintage Books, 1997, 381p.

3. Het concept *invented tradition* naderbij bekeken

In de inleiding van de bundel *The Invention of Tradition* omschrijft Hobsbawn wat we onder de term *invented tradition* moeten verstaan¹⁷.

Hij vertrekt vanuit de volgende vaststelling: ‘*Traditions’ wick appear or claim to be old are often quite recent in origin and sometimes invented*’¹⁸. Een voorbeeld hiervan is de praal waarmee het Britse koningshuis wordt omringd tijdens haar publieke plechtigheden en waarvan men ten onrechte denkt dat deze gewoonte teruggaat tot een ver verleden (in werkelijkheid gaat het immers om een constructie die dateert uit de laat negentiende en twintigste eeuw). Hierna gaat Hobsbawn over tot de eigenlijke definiëring.

Onder *invented traditions* vallen niet alleen de tradities die worden uitgevonden en op een welbepaalde dag worden geïnstitutionaliseerd; maar ook die tradities die langzaam hun opgang kennen en zich langzaam maar zeker in de samenleving weten te integreren: ‘*It includes both ‘traditions’ actually invented, constructed and formally instituted and those emerging in a less easily traceable manner within a brief and dateable period – a matter of a few years perhaps – and establishing themselves with great rapidity*’¹⁹. Concreet definieert Hobsbawn de *invented tradition* als volgt:

‘*Inventing tradition’ is taken to mean a set of practices, normally governed by overtly or tacitly accepted rules and of a ritual or symbolic nature, which seek to inculcate certain values and norms of behaviour by repetition, which automatically implies continuity with the past*’²⁰.

Het gaat dus om een set van rituele of symbolische handelingen die bepaalde normen en waarden in zich dragen en die door de herhaling ervan voet aan wal krijgen. Daarenboven trachten zij aansluiting te vinden met het verleden of op zijn minst toch hun eigen verleden te creëren door middel van herhaling.

¹⁷ E. HOBSBAWN, ‘Introduction: Inventing Traditions’, in: HOBSBAWN (E.), RANGER (T.), *The Invention of Tradition*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, pp. 1-14.

¹⁸ *ibid.*, p. 1.

¹⁹ *loc.cit.*

²⁰ *loc.cit.*

Hobsbawn omschreef het als volgt: ‘(...) *they are responses to novel situations wich take the form of reference to old situations, or which establish their own past by quasi-obligatory repetition*’²¹.

Invented traditions zijn, aldus Hobsbawn, van alle tijden. Alleen zouden ze volgens hem frequenter voorkomen in tijden van snelle verandering, als gevolg van de ontstane verzwakking of zelfs vernietiging van de sociale patronen. In die optiek verwijst Hobsbawn naar de periode na de Industriële Revolutie: de authentieke gewoontes waren niet langer bruikbaar waardoor *invented traditions* het licht zagen die deze gewoontes aanpasten of zelfs vervingen²².

²¹ ibid., p. 2.

²² ibid., pp. 4-5.

4 Verdere uitwerking van de probleemstelling

Moederdag is een duidelijk voorbeeld van een dergelijke *invented tradition*: Moederdag werd aan het begin van de twintigste eeuw geënceneerd, creëerde een eigen verleden door middel van jaarlijkse herhaling en draagt een set van symbolische handelingen in zich. In deze verhandeling ligt de nadruk echter niet op het toepassen van de theorie van Hobsbawn op de casus Moederdag, maar wel op het blootleggen van achterliggende mechanismen en strategieën. We plaatsen ons met andere woorden in de bovengenoemde onderzoeksstroom die tracht welbepaalde *invented traditions* in hun context te plaatsen. We willen in deze verhandeling op zoek gaan naar de diepere betekenissen van het fenomeen Moederdag. Het concept *invented tradition* kan hierbij zijn diensten bewijzen. Hobsbawn wist dit treffend te verwoorden: ‘(...) *they are important symptoms and therefore indicators of problems which might not otherwise be recognized, and developments which are otherwise difficult to identify and to date. They are evidence*’²³.

Deze verhandeling tracht dus niet alleen een lacune in de geschiedenis te vullen via een eerste uitgebreide studie naar Moederdag in Vlaanderen maar ook bij te dragen tot een verder begrip van de *invented traditions*. Om dit alles enigszins werkbaar te houden, richten we ons hierbij enkel op de casus *Moederdag in Vlaanderen tijdens de periode 1913-1939*.

In de eerste plaats trachten we antwoord te vinden op volgende vragen: wanneer kende Moederdag in België/Vlaanderen zijn oorsprong? Welke personen/actoren waren hierbij belangrijk? Daar Moederdag, zoals we die vandaag de dag kennen, zijn oorsprong kent in de VSA, is het noodzakelijk terug te keren naar deze *roots* en hierbij ook aandacht te schenken aan de verdere verspreiding van Moederdag op het Europese continent. In de tweede plaats stellen we de vraag naar de evolutie van deze *invented tradition* tijdens het interbellum? Een nieuw gebruik –hoewel al vlug als traditioneel en onveranderlijk beschouwd- staat immers in voortdurende wisselwerking met de samenleving waarin ze voorkomt. Of om het met de woorden van Nissenbaum te zeggen: ‘(...) *it is useful to think of traditions not as static entities but as dynamic forces that are constantly being negotiated and renegotiated*’²⁴. Op die manier werken we een stevige basis uit en kunnen we de vraag stellen naar de achterliggende mechanismen en strategieën?

Tot slot willen we erop wijzen dat het om grote clustervragen betreft die we in aanloop van elk deel in specifieke deelvragen zullen opsplitsen.

²³ *ibid.*, p. 12.

²⁴ E. NISSENBAUM, *op.cit.*, p. 316.

5 Opbouw

Deze verhandeling bestaat uit drie delen. Het eerste deel omvat de inleiding.

Het tweede deel behandelt de oorsprong en de verdere evolutie van Moederdag in Vlaanderen²⁵. Centrale vraag is of we hier, in België/Vlaanderen, deze dag te danken hebben aan één enkele vrouw uit de VSA? Of zijn er nog andere oorsprongen?

In een eerste hoofdstuk gaan we op zoek naar de *roots* van Moederdag. We moeten hiervoor naar de VSA. Concreet kijken we of *Mother's Day* er het werk was van één enkele vrouw. In een tweede hoofdstuk bespreken we kort de verdere verspreiding die *Mother's Day* over de grenzen heen kende. We stellen volgende vragen centraal: dankzij welke factoren verspreidde *Mother's Day* zich in Europa? Hoe en wanneer vond *Mother's Day* ingang in de buurlanden van België? Hebben we dit opnieuw te danken aan het lobbywerk van die 'één enkele vrouw'? In het derde hoofdstuk snijden we met de casus Vlaanderen de hoofdmoot van ons onderzoek aan. Concreet stellen we de vraag of ook Vlaanderen Moederdag te danken heeft aan die overgewaaide traditie uit de VSA? Daar wat Vlaanderen betreft de zaken echter niet zo 'eenvoudig' liggen, zal de vraagstelling hierbij enigszins aangepast worden. Naast de vragen naar de oorsprong in Vlaanderen en naar de actoren van belang, wordt ook aandacht besteed aan de verder evolutie van deze *invented tradition*.

In het derde deel gaan we op zoek naar achterliggende mechanismen en strategieën. Centrale vraag is of we kunnen verklaren waarom Moederdag net tijdens de eerste helft van twintigste eeuw in Vlaanderen ingang vond én opgang kende?

In een eerste hoofdstuk brengen we Moederdag in verband met gender. Als leidraad nemen we hierbij het artikel *A Useful Category of Historical Analysis* van Joan W. Scott²⁶.

In een tweede hoofdstuk trachten we te verklaren waarom de katholieken zich eerder weigerachtig opstelden tegenover Moederdag. Hierbij hanteren we het denkkader dat Christian de Borchgrave in zijn boek *God of genot* ontwikkelt²⁷. In een derde hoofdstuk behandelen we de relatie Moederdag- commercie. Als uitgangspunt nemen we hier het artikel *The Commercialization of the Calendar: American Holidays and the Culture of Consumption, 1870-1930*²⁸. In het vierde deel tenslotte brengen we alle onderzoeksresultaten samen.

²⁵ Deel twee geeft dus antwoord op de eerste en tweede reeks vragen uit de probleemstelling.

²⁶ J.W. SCOTT, 'Gender: A Useful Category of Historical Analysis', *The American Historical Review*, LCI, 1986, 5, pp. 1053- 1075.

²⁷ C. DE BORCHGRAVE, *God of Genot? Vlaanderen. Vlaanderen 1918- 1940: een Kerk in strijd met de moderne zinnelijkheid*, Leuven, Van Halewyck, 1998, 237p.

²⁸ L.E. SCHMIDT, 'The Commercialization of the Calendar: American Holidays and the culture of Consumption, 1870-1930', *The Journal of American History*, LXXVIII, 1991, 3, pp. 887- 911.

6 Bronnen

Voor dit onderzoek worden, naast literatuur, diverse archieven geraadpleegd.

Wat Moederdag in Antwerpen betrof, werd ten eerste gebruik gemaakt van het archief van Frans Van Kuyck (1852- 1913). Een archief dat verspreid zit tussen het Stadsarchief van Antwerpen en in het AMVC-Letterhuis. Beide werden geraadpleegd. In het AMVC-Letterhuis vonden we echter geen nieuwe bronnen (die niet reeds in het Stadsarchief van Antwerpen waren aangetroffen) terug. Het Stadsarchief van Antwerpen daarentegen herbergt een ware goudmijn aan informatie over die eerste *Dag der Moeder*; gaande van briefwisseling, affiches, krantenknipsels, stichtingsdocumenten,... tot spreken en versjes. Het hoeft geen betoog dat we hierdoor de invoering van dit nieuwe gebruik haarfijn hebben kunnen reconstrueren²⁹. Een tweede belangrijke bron, wat Antwerpen betrof, was het archief van de gemeentefeesten (1901-1939). Het hielp ons de openbare vieringen na de Eerste Wereldoorlog in belangrijke mate te reconstrueren³⁰.

Wat Vlaanderen (met uitzondering van Antwerpen) betreft, hebben we ons qua bronnenonderzoek tot Brussel –de belangrijkste stimulator van Moederdag in Vlaanderen– beperkt. Hierbij was het archief van het openbaar onderwijs, dat in het stadsarchief van Brussel wordt bewaard, van belang³¹. Mogelijk herbergen andere (stads)archieven nog informatie met betrekking tot de geschiedenis van Moederdag in Vlaanderen. Verder onderzoek kan dit uitwijzen.

Naast dit archiefonderzoek werd een grondig krantenonderzoek uitgevoerd, waarbij de berichtgeving twee weken voor en een week na Moederdag werd onderzocht. Daar men in Antwerpen over het algemeen Moederdag op een andere dag viert (dan in de rest van Vlaanderen), onderzochten we zowel Antwerpse, als niet-Antwerpse kranten. Om bovendien na te gaan of men in de drie grote zuilen (katholieken, liberalen en socialisten) evenveel waarde hechtte aan Moederdag, werd van elke zuil een krant gekozen. Tenslotte werd ook de focus gelegd op Vlaamse kranten. Concreet geeft dit het volgende resultaat:

²⁹ -Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag.
- Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 109/ Persoonlijke en ambtelijke documenten (1912-1915)/Map *Dag der Moeders* (1913-1932).

³⁰ Stadsarchief Antwerpen/Archief van de stad Antwerpen/Departementen & bedrijfseenheden/Modern archief: feesten/Gemeentefeesten (1901-1939).

³¹ Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères

Wat Antwerpen betrof kozen we voor de *Gazet van Antwerpen* (katholiek); *De Nieuwe Gazet* (liberaal) en *De Volksgazet* (socialistisch) (met voor het jaar 1913 zijn twee voorgangers *De Volkstribuun* en *De Werker*). Concreet onderzochten we de jaren 1913-1939. Wat Vlaanderen in het algemeen betrof, kozen we voor *De Standaard* (katholiek); *Het Laatste Nieuws* (liberaal) en *De Vooruit* (socialistisch). Concreet onderzochten we de jaren 1920-1939. Omdat in het Antwerpen van het interbellum *Le Matin* (liberaal) en *La Métropole* (katholiek) twee niet te negeren kranten waren, besloten we om ook deze twee kranten aan een onderzoek te onderwerpen. Daar het onderzoek van bovengenoemde Vlaamse kranten reeds had aangetoond dat de berichtgeving omtrent Moederdag in de verschillende kranten in grote mate gelijk liep, werd hierbij in de eerste plaats geopteerd voor een steekproef (om de vijf jaar) en daar deze steekproef de algemene tendens bevestigde, werd verder onderzoek overbodig.

Tenslotte willen we hierbij benadrukken dat het krantenonderzoek zich richt op het discours over Moederdag. We zijn er ons van bewust dat kranten slechts een selectief beeld geven en we ze dus met de nodige voorzichtigheid moeten benaderen.

Ten derde werden enkele tijdschriften van vrouwenorganisaties (wat betreft de periode 1925-1939) erop nageslagen. Op die manier trachtten we een beeld te vormen van hoe dergelijke organisaties Moederdag integreerden in hun programma. Ook hier hechtten we, in de mate van het mogelijke, aandacht aan de drie grote zuilen. Concreet bekeken we *De Boerin*, het blad van de toenmalige *Boerinnenbond*; *Vrouwenbeweging*, het blad van de *Kristelijke Arbeiders Vrouwengilden* (KAV) en *De Stem der vrouw*, het blad van de *Socialistische Vooruitziende Vrouwen*. Omdat *De Stem der vrouw* slecht fragmentarisch wordt bewaard, hebben er voor gekozen om hierbij ook het weekblad *ABC* te bekijken dat zich in hoofdzaak op het socialistische milieu oriënteerde. Wat de liberale vrouwenorganisaties betreft bestond er voor het interbellum geen tijdschrift. Tenminste als we hierbij *Forum*, het blad van het *Verbond der Liberale Vrouwen van Antwerpen*, buiten beschouwing laten. Daar dit tijdschrift zich enkel op Antwerpen richtte en bovendien enkel verscheen tussen 1921-1925, hebben we dit blad niet in ons onderzoek opgenomen.

Ten vierde hebben we een aantal tijdschriften van middenstandorganisaties erop na geslagen. Daar uit het krantenonderzoek bleek dat vooral bloem- en tuinbouworganisaties; en bakkerorganisaties zich met Moederdag inlieten, wilden we enkele van enkele van hun tijdschriften bekijken. Dit bleek geen sinecure, daar deze slechts in beperkte mate worden

bewaard. Concreet raadpleegden we La Tribune Horticole, het blad van *L'union Fleuristes de Belgique* en De Bakkersbaas, het blad van *het Huis der bakkersbazen van België*. Wat de eerste betreft konden we de jaren 1928-1929 en 1932-1935 raadplegen , wat de tweede betreft konden we slechts de jaren 1927-1929 raadplegen. Het tweede onderzoek was vruchteloos.

7 Eindnoot: werkwijze en evolutie van het onderzoek

In een eerste onderzoeksfase trachtten we een beeld te krijgen van het reeds gevoerde onderzoek naar Moederdag. Dit zowel wat België als het buitenland betrof. Het was een eerder teleurstellende speurtocht (wat natuurlijk tegelijk zijn positieve invloed heeft op het nut van dit onderzoek). Ten eerste werden de verschillende catalogi van Belgische bibliotheken – zowel universitair als niet-universitair; de *Bibliografie volkscultuur* (1994-1999)³², evenals de voorloper hiervan *Jaarboek met volkskundige bibliografie* (1939- 1993)³³; de *Nederlandse Volkskundige Bibliografie*, de zogenaamde *Oranje Reeks*³⁴; diverse hulpmiddelen om bruikbare thesissen op het spoor te komen³⁵, belangrijke databanken (Web of sciences, Historical Abstracts, History In Titels, ELIN, ...) en *Google Books Search* geraadpleegd.

In een tweede onderzoeksfase werd overgegaan tot het bronnenonderzoek (zie puntje 1.4). Hierbij werden diverse hulpmiddelen ter hand genomen. *Bronnen voor de studie van het hedendaags België (19^e-20^e)*, de zogenaamde *groene bijbel*, onder redactie van Patricia Van den Eeckhout en Guy Vanthemsche was hierbij veruit het belangrijkste hulpmiddel³⁶. Ook de online catalogi van diverse archiefinstellingen hielpen mij archief op het spoor te komen.

Tussen de periode van de keuze van het onderwerp en het uiteindelijke eindresultaat werd een lange weg afgelegd. Zo was het oorspronkelijk de bedoeling naast de oorsprong van Moederdag ook de verdere evolutie van het fenomeen doorheen de ganse twintigste eeuw te bestuderen. Daar echter alleen al over het interbellum zeer veel informatie werd gevonden, werd besloten het onderzoek te beperken tot het interbellum. Temeer omdat in de diepte werken interessanter leek dan in de breedte. Een ander gevolg van deze inperking was dat de oorspronkelijke keuze voor mondelinge bronnen achterwege werd gelaten. Correspondenten die de beginperiode –de opgang van Moederdag- bewust meemaakten zijn nog moeilijk of haast onmogelijk te vinden. Bovendien zou, gezien de beperkte tijdsafbakening waarin een verhandeling moet worden gerealiseerd, het slechts een selectief beeld opleveren. Een gezonde kosten- batenanalyse bracht ons er dan ook toe deze bron achterwege te laten.

³² Bibliografie volkscultuur (1994- 1999), Brussel, Vlaams Centrum voor Volkscultuur.

³³ Jaarboek met volkskundige bibliografie (1939-1993), Brussel, Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde-Vlaamse afdeling.

³⁴ Nederlandse Volkskundige Bibliografie. Systematische Registers op Tijdschriften, Reekswerken en Gelegenheidsuitgaven, Antwerpen, Centrum voor Studie en Documentatie. (XXXVII delen).

³⁵ Volume één en drie van *De vele gezichten van de nieuwste geschiedenis* van Luc François en telkens het vierde nummer van het tijdschrift *Mededelingenblad van de Belgische vereniging voor nieuwste geschiedenis* voor wat de recentste jaren (2002, 2003, 2004 en 2005) betreft. Tenslotte kon de webstek e-thesis (www.ethesis.net) ook haar diensten bewijzen.

³⁶ P. VAN DEN EECKHOUT, G. VANTHEMSCHE, *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België (19^e -20^e eeuw)*, Brussel, VUBPRESS, 2003, 1439p.

DEEL II:

**OORSPRONG
EN
EVOLUTIE**

1 Inleiding

Wanneer we de oorsprong van het vieren van de moeder onder de loep willen nemen, kunnen we tot ver in de tijd teruggaan. Zo weten we bijvoorbeeld dat de Romeinen *matronalia* vierden: een feest dat jaarlijks op één maart ter ere van Juno, de beschermster van de gehuwde vrouwen en moeders, werd gevierd. Op die dag kregen de getrouwde vrouwen van hun familie en kennissen, als beloning voor hun moederschap, dan een aantal geschenken³⁷. Een ander spoor is dat van *Mothering Sunday*, ook wel *Mothering Day* of kortweg *Mothering* genoemd. Een feest dat in Groot-Brittannië jaarlijks op halfvasten werd gevierd en teruggaat tot het begin van de zeventiende eeuw. Oorspronkelijk was het hierbij de gewoonte om de eigen moederkerk te gaan bezoeken en er offers op het altaar te leggen. Later evolueerde deze feestdag –de oorzaak voor deze evolutie moet gezocht worden in de toenemende mobiliteit en trek naar de stad- naar een dag waarop de kinderen en de kleinkinderen hun moeder gingen bezoeken en veelal een geschenk meebrachten. Doorheen de jaren raakte deze traditie echter in de vergetelheid³⁸.

Hoewel de vergelijking met de hedendaagse moederdagviering gauw is gemaakt (o.a. het geven van geschenken), verschillen deze op een essentieel punt van elkaar. Vandaag de dag is het vieren van de moeder immers, in tegenstelling tot de bovengenoemde feesten, gericht op het verheerlijken van het moederschap en de moederlijke liefde. Een idee dat zich pas in de loop van de achttiende eeuw -de periode van de verlichting- in onze samenleving nestelde. Het was een tijd waarin men de heersende tradities en hiërarchie in vraag stelde. Men herdacht de samenleving: het kind werd nu aanzien als de toekomst van de wereld en het moederschap (en de moederlijke liefde) werd bijgevolg op een voetstuk geplaatst³⁹. Het hedendaags vieren van moeder past in deze stroming en heeft dus weinig te maken met feesten als *matronalia* of *Mothering Sunday*.

Het is een vaststelling die ingaat tegen ons algemeen gevoel: we denken dat Moederdag altijd al heeft bestaan. Het verbaast ons dan ook te horen dat Moederdag een gebruik is dat stamt uit het begin van de twintigste eeuw.

³⁷ -A.P. VAN GILST, 'Moederdag. De moeders in het zonnetje gezet', *Traditie*, IV, 1998, 2, p. 32.

- s.n., 'Juno', *Encyclopædia Britannica*, VI, Chicago, Encyclopædia Britannica, 2005, p. 657.

³⁸ -A.P. VAN GILST, *art.cit.*, pp. 32-33.

³⁹ Y. KNIBIEHLER, *Histoire des mères et de la maternité en Occident*, Parijs, Presses Universitaires de France, 2002, p. 59.

Eigenlijk hebben we hier, in België (met de focus op Vlaanderen), deze dag te danken aan één enkele vrouw, uit de VSA, die de dood van haar moeder niet kon verwerken en zo op het zonderlinge idee kwam om een *Mother's Day* in te richten. Of doen we met deze uitspraak de realiteit geweld aan? Het is een vraag die we centraal willen stellen in dit deel.

Om hier een bevredigend antwoord op te kunnen formuleren, gaan we in een eerste hoofdstuk op zoek naar de *roots* van de Moederdag die zich over de hele wereld heeft weten te verspreiden. Is dit werkelijk, zoals zo vaak wordt gedacht, het initiatief geweest van 'één enkele vrouw'? In een tweede hoofdstuk nemen we kort de verdere verspreiding die *Mother's Day*, over de grenzen heen, kende onder de loep. Dankzij welke factoren kende hij een verspreiding in Europa? Hoe en wanneer vond die *Mother's Day* ingang in de buurlanden van België? Hebben we dat opnieuw te danken aan het lobbywerk van die 'één enkele vrouw'? In een derde hoofdstuk tenslotte zoomen we in op de casus België, met de focus specifiek gericht op Vlaanderen. Hebben ook wij Moederdag te danken aan die 'enkele vrouw'? Of is de werkelijkheid complexer dan dat?

2 De roots van Moederdag

2.1 Het verhaal van Anna Jarvis' Mohter's Day

2.1.1 Anna Jarvis (1864-1948) en haar onverwerkte verdriet

In 1905 leefde in Philidelphia (VSA) een vrouw, Anna Jarvis (1864- 1948), die op de tweede zondag van mei van dat zelfde jaar haar moeder, Anna Maria Reeves Jarvis (1832-1905), verloor⁴⁰. Het was een gebeurtenis die op Anna Jarvis een diepe indruk naliet. Ze was ontroostbaar en ze slaagde er niet in om zich van haar moeder los te maken. Op brieven van mensen die hun condoleances betuigden, antwoordde ze met één grote lofbetuiging jegens haar moeder. Hierbij zond ze ook haar moeders favoriete gebeden en een foto van haar op. Anna Jarvis prees onvermoeibaar haar evangelische vroomheid, haar inzet in de methodistische kerk en haar toewijding voor het gezin. Haar moeder was volgens haar '*a masterpiece as a mother and a gentlewoman*'⁴¹. Sommige auteurs hebben er in dit verband op gewezen dat Anna Jarvis waarschijnlijk aan de psychische aandoening *pathological mourning* leed. Hiermee wordt bedoeld dat Anna Jarvis psychologisch in de onmogelijkheid verkeerde om de dood van haar moeder te accepteren omdat ze met ambivalente gevoelens tegenover deze laatste stond. Volgens diezelfde auteurs zou Anna Jarvis op die manier een onbewust gevoel hebben ontwikkeld wat haar vertelde dat ze moest blijven rouwen als straf voor de 'misdaden' die ze had begaan tegenover haar moeder⁴².

Anna Jarvis werd in 1864 in Grafton (West Virginia), een klein ruraal dorp, geboren. Ze had een slechte band met haar vader, Granville Jarvis (1829-1902). Hij kon volgens haar niet echt worden omschreven als een voorbeeld van vroomheid. Hij dronk veel, had een uigesproken temperament en beleefde het familieleven van op een afstand. Haar moeder, Anna Maria Reeves Jarvis, daarentegen speelde een veel belangrijkere rol in haar leven. En dat gevoel was wederzijds: Anna Jarvis was voor haar moeder iemand speciaal. Temeer omdat zij de eerste dochter was die de volwassenheid bereikte (van de elf kinderen die Anna Maria Reeves Jarvis in totaal ter wereld bracht, overleefden er slechts vier de kindertijd)⁴³.

⁴⁰ Taylor County, Anna Jarvis: The founder of Mother's Day
<http://www.rootsweb.com/~wvtaylor/founder.htm>

⁴¹ K.W. JONES, 'Mother's Day: The creation, Promotion and Meaning of a New Holiday in the Progressive Era', *Texas Studies in Literature and Language*, XXII, 1980, 2, p.176.

⁴² -J.P. JOHNSON, 'How mother got her day', *American Heritage*, XXX,1979, 3, p. 16.
-K.W. JONES, *art.cit.*, pp. 176-177.

⁴³ - *ibid.*, p. 176.

-L.E. SCHMIDT, *Consumer rites: the buying and selling of American Holidays*, Princeton, Princeton University Press, 1997, pp. 246-247.

Afb.1: Anna Jarvis (1864- 1948)
(<http://geschiedenis.vpro.nl/programmas/2899536/afleveringen/2877933/>)

2.1.2 Anna Maria Reeves Jarvis (1832-1905)

De moeder van Anna Jarvis zette zich tijdens haar leven in voor de verbetering van de levensomstandigheden en hygiëne via onderlinge vrouwenhulp, religieuze werken en onderwijs. Vanaf 1854 richtte zij in dat kader een aantal *Mother's Day Work Clubs* op in Taylor County (waar zij, voor ze aan het einde van de Amerikaanse burgeroorlog naar Grafton verhuisde, woonde met haar man), Webster, Grafton,....

Naast het verbeteren van de levensvoorwaarden van de landelijke bevolking zamelden deze caritatieve werkgroepen ook geld in voor medicamenten en stelden ze vrouwelijke arbeidskrachten aan om gezinnen waar tuberculose woedde, bij te staan. Na enkele jaren van succes stichtte Anna Maria Reeves Jarvis in het jaar 1860, samen met een aantal praktiserende artsen (waaronder haar broer dokter James Reeves) uit haar geboortestad Webster, supraregionale *Mother's Day Work Clubs* op⁴⁴. Tijdens de Amerikaanse burgeroorlog (1861-1865) wonnen deze organisaties nog meer aan belang. Het gebied kwam immers in een frontzone te liggen en toen er onder de soldaten tyfus en mazelen uitbrak, werd een beroep gedaan op de *Mother's Day Work Clubs*. Deze werkten, op aansturen van Anna Maria Reeves Jarvis, voor beide kampen, wat een krachtige vredesboodschap bewerkstelligde. Ondanks het feit dat Anna Maria Reeves Jarvis tijdens de burgeroorlog vier van haar kinderen verloor, liet ze de moed niet zakken. Zo organiseerde ze in 1865 eveneens een zogenaamde *Mothers' Friendship Day*. Dit was een soort van staatsverzoenend feest dat nog lang een jaarlijkse opvolging kende. Hierbij liet ze na te verkondigen dat het de kracht van het moederschap was die de wonden van de oorlog zou doen genezen en de rivaliteiten zou doen afnemen⁴⁵.

Naast deze initiatieven betoonde Anna Maria Reeves Jarvis zich ook actief in de methodistische kerk: ze zette zich in voor de zondagsscholen en had een leidende functie binnen de kerkgemeenschap op het vlak van onderwijs en liefdadigheid⁴⁶.

⁴⁴ -H. KNACK, 'Die Amerikanische Provenienz des Muttertages. Ein Rückblick', in: BOESCH (A.), BOLOGNESE- LEUCHTENMÜLLER (B.), KNACK (H.), Produkt Muttertag: Zur rituellen Inszenierung eines Festtages, Wien, Österreichisches Museum für Volkskunde, 2001, p. 54.
- <http://www.wvculture.org/HiStory/jarvis.html>

⁴⁵ -H. KNACK, 'Die Amerikanische Provenienz des Muttertages. Ein Rückblick', in: BOESCH (A.), BOLOGNESE- LEUCHTENMÜLLER (B.), KNACK (H.), Produkt Muttertag: Zur rituellen Inszenierung eines Festtages, Wien, Österreichisches Museum für Volkskunde, 2001, p. 54.
- <http://www.wvculture.org/HiStory/jarvis.html>

⁴⁶ J.P. JOHNSON, art.cit., p. 16.

2.1.3 Anna Jarvis in de voetsporen van haar moeder?

Anna Maria Reeves Jarvis trachtte haar dochter in dezelfde voetsporen te laten treden en haar een bepaalde sociale rol op te leggen. Eentje die beantwoorde aan het negentiende eeuwse vrouwenbeeld: veel kinderen baren, religieus geëngageerd zijn en opkomen voor de vrede. In het begin leek het erop dat Anna Jarvis hieraan zou kunnen beantwoorden: na haar studies (middelbare school en twee jaar aan de Augusta Female Academy in Staunton (Virginia)) kwam Anna Jarvis terug naar Grafton om er les te gaan geven. Daarnaast zette ze zich, net als haar moeder, in voor de plaatselijke methodistische kerk van Grafton. Ze gaf er les in de zondagsschool en speelde orgel tijdens de vieringen op zondag. Maar Anna Jarvis had meer ambitie. Vanaf haar zevenentwintigste begon Anna Jarvis interesse te krijgen in de wereld buiten Grafton⁴⁷. Zo kreeg ze de kans om naar haar oom in Kentucky (zo'n tien keer groter dan Grafton) te gaan om er, aldus haar oom, aan het 'echte leven' te beginnen: "*really commence a new life- one worth living*"⁴⁸. Haar moeder hield dit plan tegen, ze wou niet dat Anna het huis uitging. Het jaar daarop zou Anna Jarvis echter toch Grafton achter zich laten en naar haar broer, een succesvolle zakenman in Philadelphia, trekken. Anna Jarvis werkte er als een stenograaf voor de *Edison Electric Light company* en later als secretaresse voor *Fidelity Mutual*. Haar moeder bleef in Grafton om er voor Granville en haar jongere zus, Eleonore, die blind was, te zorgen. Toen Granville stierf in 1902, verhuisde ze echter samen met Eleonore naar Philadelphia om er zich terug bij haar zoon en dochter te voegen. Anna Maria Reeves Jarvis zou er in mei 1905 overlijden na een ziekteperiode van anderhalf jaar⁴⁹.

2.1.4 Op weg naar de eerste *Mother's Day*

Op negen mei 1906 besloot Anna Jarvis om in Philadelphia met enkele vrienden samen te komen om het leven van haar moeder, die precies één jaar ervoor was gestorven, te herdenken. Daarnaast stichtte ze in datzelfde jaar een *Mother's Day Memorial Committee* in Grafton. In het comité zetelden vooral oud-leden van de *Mother's Day Work Clubs* maar daarnaast ook functionarissen van de kerkgemeente van *Andrews Methodist Episcopal Church* in Grafton. Het had tot doel een *Mother's Day* op te richten, een feest dat jaarlijks in de *Andrews Methodist Episcopal Church* zou worden gevierd ter ere van Anna Jarvis' moeder

⁴⁷ -*ibid.*, pp. 15-16.

-L.E. SCHMIDT, *Consumer rites: The buying and selling of American Holidays*, Princeton, Princeton University Press, 1997, p. 248.

⁴⁸ J.P. JOHNSON, *art.cit.*, p. 16.

⁴⁹ -*ibid.*, p. 16.

-L.E. SCHMIDT, *Consumer rites: The buying and selling of American Holidays*, Princeton, Princeton University Press, 1997, p. 248.

en alle andere moeders. Dit werd bereikt op twaalf mei 1907. Het was de eerste officiële moederdagherdenkingsdienst⁵⁰. Het startsein voor het promoten van een *General Memorial Day for all Mothers* was gegeven⁵¹.

2.1.5 Vanwaar dat streven van Anna Jarvis?

De neiging van Anna Jarvis om een publieke weerklank te geven aan de verjaardag van haar moeders sterfdag is door sommige auteurs, zoals hierboven reeds aangehaald, beschreven als een symptoom van *pathological mourning*. Dit zou veroorzaakt zijn door het feit dat Anna Jarvis met ambivalente gevoelens tegenover haar moeder stond. Haar moeder had immers geprobeerd om haar onafhankelijkheidsstreven te fnuiken en haar een bepaalde sociale rol op te leggen. Onbewust zou dit voor woede hebben gezorgd. Of anders gezegd: Anna Jarvis' ambities en mogelijkheden werden bemoeilijkt door haar moeders' visie op de vrouw en de eigen sociale sfeer waartoe deze moest behoren. Toen haar moeder stierf zou dat onbewuste gevoel plaats hebben gemaakt voor een nooit eindigend schuldgevoel dat zich vertaalde in de vorm van een obsessieve nood om haar moeder steeds opnieuw publiekelijk te herdenken. Op die manier trachtte zichzelf en de anderen te overtuigen van haar onvoorwaardelijke liefde voor haar moeder⁵². In die zin kan *Mother's Day* begrepen worden als een soort boetedoening van Anna Jarvis. Anna Jarvis voelde zich immers verscheurd tussen nieuwe aspiraties, of laat ons zeggen 'haar eigen ambitie', en de alomtegenwoordige idealisering van het moederschap waar haar moeder zelf het sprekend voorbeeld van was geweest⁵³. Bovendien kan men stellen dat het promoten van *Mother's Day* terwijl ook tegemoet kwam aan Anna Jarvis' ambities naar persoonlijke macht en carrière; ambities die haar moeder zo hard in de kiem had trachten te smoren⁵⁴.

2.1.6 De groei van *Mother's Day* binnen de VSA

Wat oorspronkelijk een feest was dat in een bescheiden kerkelijke kring werd gevierd, zou al gauw uitgroeien tot iets dat in alle Amerikaanse staten werd gevierd⁵⁵. Vanaf mei 1907 ging

⁵⁰ H. KNACK, 'Die Amerikanische Provenienz des Muttertages. Ein Rückblick', in: BOESCH (A.), BOLOGNESE- LEUCHTENMÜLLER (B.), KNACK (H.), Produkt Muttertag: Zur rituellen Inszenierung eines Festtages, Wien, Österreichisches Museum für Volkskunde, 2001, pp.54-55.

⁵¹ ibid., p. 55.

⁵² K.W. JONES, art.cit., p.177.

⁵³ L.E. SCHMIDT, Consumer rites: The buying and selling of American Holidays, Princeton, Princeton University Press, 1997, p. 253.

⁵⁴ K.W. JONES, art.cit., p.177.

⁵⁵ H. KNACK, 'Die Amerikanische Provenienz des Muttertages. Ein Rückblick', in: BOESCH (A.), BOLOGNESE- LEUCHTENMÜLLER (B.), KNACK (H.), Produkt Muttertag: Zur rituellen Inszenierung eines Festtages, Wien, Österreichisches Museum für Volkskunde, 2001, p. 53.

Anna Jarvis zich op grote schaal bezighouden met de promotie van *Mother's Day*. Op tien mei 1908 vond er zowel in de methodische kerk van Grafton als van Philadelphia een programma plaats naar aanleiding van *Mother's Day*. Hierbij maakte de *Andrews Methodist Church* in Grafton bekend dat de tweede zondag van mei -de dag waarop Anna Maria Reeves Jarvis gestorven was- er tot *Mother's Day* zou worden uitgeroepen. Voor de viering in Grafton schonk Anna Jarvis zevenhonderd anjers (haar moeders lievelingsbloem) die aan de aanwezige moeders moesten worden uitgedeeld en schreef ze ook een telegram die tijdens de viering werd voorgelezen. Anna Jarvis was echter zelf niet aanwezig. Ze was te druk bezig met de viering van *Mother's Day* in Philadelphia. Daar vond namelijk iets speciaal plaats: een heus *Mother's Day program* in John Wanamakers *Wanamaker Store Auditorium*⁵⁶.

Deze viering werd mogelijk gemaakt door de honderden brieven die Anna Jarvis geschreven had naar tal van prominenten, zowel op staatsniveau als op nationaal niveau, en door het feit dat ze hierbij niets uit de weg was gegaan. Veelal had ze geen gehoor gekregen, soms echter wel⁵⁷. Zo had John Wanamaker, een erg religieus geëngageerd (zaken)man uit Philadelphia, zich met zijn middelen en infrastructuur achter het initiatief geschaard⁵⁸.

In de *Wanamaker Store Auditorium* was plaats voor zo'n vijfduizend mensen, meer dan vijftienduizend (!) mensen trachtten binnen te geraken. Naast het feit dat Anna Jarvis er de mensen gedurende meer dan een uur toesprak over het moederschap en het feit dat *Mother's Day* universeel zou moeten worden gevierd, werd er ook beslist om een internationaal comité op te richten, een *Mother's Day International Association*⁵⁹. In het comité zetelden een aantal prominenten: Anna Jarvis zelf, Henry J. Heinz⁶⁰, John Wanamaker en Claude Jarvis, haar broer. Het had tot doel *Mother's Day* in de hele wereld te verspreiden.

In de jaren die volgden bleef Anna Jarvis duizenden brieven schrijven naar overheidsbeambten op zoek naar steun en zocht ze onvermoeibaar contact met politici, krantenuitgevers en kerkleiders. Het lobbywerk wierp zo zijn vruchten af. Anna Jarvis wist bovendien ook de juiste mensen aan zich te binden. Zo vaardigde in 1910 de gouverneur van West Virginia, William Glasscock, een *Mother's Day Proclamation* uit, waarmee hij alle

⁵⁶ -M. JACOBS, *art.cit.*, p.14.

- J.P. JOHNSON, *art.cit.*, p. 18.

⁵⁷ Taylor County, Anna Jarvis: The founder of Mother's Day
<http://www.rootsweb.com/~wvtaylor/founder.htm>

⁵⁸ John Wanamaker (1838- 1922) wordt beschouwd als een belangrijk figuur in de geschiedenis van de ontluikende consumptiemaatschappij. Op die manier was men voor de promotie van *Mother's Day* direct aan het juiste adres. Voor meer zie: M. JACOBS, *art.cit.*, pp. 14-15.

⁵⁹ J.P. JOHNSON, *art.cit.*, p. 18.

⁶⁰ Henry H. Heinz (1848- 1919) was een zakenman en filantroop met een sterke gemeenschapszin. Hij is ondermeer bekend geworden door zijn Heinz voedingsproducten.

bewoners van West Virginia opriep om die dag naar de kerk te gaan en een witte anjer te dragen. In 1912 werd moederdag ook door de methodistenkerk als algemene feestdag aanvaard en als kers op de taart werd in 1914, met instemming van president Woodrow Wilson, de tweede zondag van mei uitgeroepen tot *Mother's Day*. Ook de gouverneurs van alle staten bekrachtigden dit: *Mother's Day* was nu definitief gelanceerd in de VSA⁶¹.

2.1.7 Anna Jarvis leefde nog lang en gelukkig?

Na verloop van tijd ging *Mother's Day* echter een eigen leven leiden (zie deel 2, punt 2.2.); iets waar Anna Jarvis fel zou tegen gaan rebelleren. Even onvermoeibaar als ze het feest had gepromoot, begon Anna Jarvis een paar jaar later tegen de verdere verspreiding en commercialisering van het feest in te gaan. Zo dreigde ze in 1923 een rechtszaak aan te spannen tegen de gouverneur van New York, Alfred E. Smith, die van plan was om een grote *Mother's Day meeting* te organiseren, op grond van copyright. Het is maar één van de vele voorbeelden. Feit is dat Anna Jarvis door het installeren van *Mother's Day* niet gelukkiger werd. Compleet verbitterd en geruïneerd bracht ze de laatste jaren van haar leven door in een opvangtehuis. En ironisch genoeg werden, zonder ze het zelf wist, de laatste jaren van haar opvang betaald door een uiterst dankbare koepelorganisatie van bloemenverkoopers, de *Florist's exchange*⁶².

2.2 Met dank aan 'één enkele vrouw'?

Ondanks het feit dat Anna Jarvis altijd beweerd heeft dat *Mother's Day* door haar alleen was gesticht en het haar idee en dag was⁶³, mag men niet vergeten dat de inzet van haar moeder een directe aanleiding voor Anna Jarvis vormde om een *Mother's Day* in het leven te roepen. Anna Maria Reeves Jarvis had zich immers tijdens haar leven actief ingezet voor de moeders, via bijvoorbeeld de *Mother's Day Work Clubs*⁶⁴. In de zondagsscholen had ze onder andere het belang van het moederschap opgehemeld en had ze gehoopt om de *Mother's Friendship*

⁶¹ -M. JACOBS, art.cit., p. 15.

-H. KNACK, 'Die Amerikanische Provenienz des Muttertages. Ein Rückblick', in: BOESCH (A.), BOLOGNESE- LEUCHTENMÜLLER (B.), KNACK (H.), *Produkt Muttertag: Zur rituellen Inszenierung eines Festtages*, Wien, Österreichisches Museum für Volkskunde, 2001, pp. 57-58.

⁶² J.P. JOHNSON, art.cit., pp. 19- 21.

⁶³ L.E. SCHMIDT, *Consumer rites: The buying and selling of American Holidays*, Princeton, Princeton University Press, 1997, p. 253.

⁶⁴ H. KNACK, 'Die Amerikanische Provenienz des Muttertages. Ein Rückblick', in: BOESCH (A.), BOLOGNESE- LEUCHTENMÜLLER (B.), KNACK (H.), *Produkt Muttertag: Zur rituellen Inszenierung eines Festtages*, Wien, Österreichisches Museum für Volkskunde, 2001, p. 54.

Day te kunnen laten uitgroeien tot een herdenkingsdag voor alle moeders⁶⁵. Het werk van Anna Maria Reeves Jarvis zette trouwens ook een andere vrouw aan het denken: Julia Ward Howe (1819-1910). Deze riep een *Mother's Day for Peace* in het leven. Het feest, dat voor de eerste maal op twee juni 1872 werd gevierd, hield enkele jaren stand en vormde een oproep aan alle moeders om zich voor de wereldvrede in te zetten⁶⁶. Voor het ontstaan van een *Mother's Day* waren er dus al andere initiatieven ontstaan die betrekking hadden op de moeder.

Een aantal religieuze, sociale en politieke factoren binnen de VSA zorgden hierbij ook voor een ideale voedingsbodem voor een initiatief als *Mother's Day*. Denken we aan de republikeinse en evangelische idealisatie van het moederschap, de angst vanuit conservatieve hoek voor het feminisme en vrouwenstemrecht, de verzwakte familiebanden door de stadsmigratie... Allemaal elementen die ervoor zorgden dat diverse groepen (vrouwenorganisaties, politieke groeperingen, religieuze organisaties,...) dankbaar gebruik maakten van *Mother's Day*⁶⁷. Oorspronkelijk waren het vooral de zondagsscholen, met hun professionele structuur en hun georganiseerde mediastructuur, die inzagen welke voordelen het vieren van *Mother's Day* voor hen bracht. Zo konden zij via dit feest hun traditionele waarden omtrent moederschap, het huishouden en de familie promoten. De rol van de zondagsscholen bij de verspreiding van *Mother's Day* in de VSA mag daarom niet gemarginaliseerd worden⁶⁸. Later werd het fenomeen ook door andere geloofsgemeenschappen opgepikt.

Tussen beide Wereldoorlogen kwam het feest steeds meer los te staan van religie en meer en meer in dienst van de commerciële belangen. Dit is mede te verklaren door het feit dat *Mother's Day* een feest was dat de brede segmenten van de Amerikaanse cultuur bestreek en dus uiterst interessant was voor de zich toen nog ontpoppende commerciële wereld. Vooral de bloemenindustrie wist hier in eerste instantie van te profiteren. Deze had immers handig weten in te spelen op de vraag van Anna Jarvis om op *Mother's Day* een witte anjer te dragen door die dag in associatie te gaan brengen met allerlei soorten bloemen en het idee te gaan promoten dat op die dag ook bloemen aan de moeder moesten worden gegeven. Zonder de

⁶⁵ -R. LAROSSA, *The modernization of fatherhood, a social and political history*, Chicago, University of Chicago Press, 1997, p. 172.

⁶⁶ -E. STRÜBIN, 'Muttertag in der Schweiz', *Sweizerisches Archiv für Volkskunde*, LII, 1956, 2/3, p. 96.
H. KNACK, 'Die Amerikanische Provenienz des Muttertages. Ein Rückblick', in: BOESCH (A.), BOLOGNESE- LEUCHTENMÜLLER (B.), KNACK (H.), *Produkt Muttertag: Zur rituellen Inszenierung eines Festtages*, Wien, Österreichisches Museum für Volkskunde, 2001, p. 54.

⁶⁷ L.E. SCHMIDT, *Consumer rites: The buying and selling of American Holidays*, Princeton, Princeton University Press, 1997, pp. 253-254.

⁶⁸ K.W. JONES, *art.cit.*, 181- 183.

enorme campagne van de bloemenindustrie zou *Mother's Day* dan ook geen zo'n gigantisch succes hebben gekend⁶⁹.

2.3 Besluit

De stichting van *Mother's Day* hebben we in de eerste plaats te danken aan Anna Jarvis. Een vrouw uit de VSA die de dood van haar moeder, Anna Maria Reeves Jarvis, niet of maar moeilijk kon verwerken en met een enorm schuldgevoel achterbleef. Een schuldgevoel dat ervoor zorgde dat ze onbewust het gevoel kreeg dat ze voor zichzelf en voor de andere mensen de gedachte aan haar moeder levendig moest houden.

Wat oorspronkelijk, in 1907, een kleine herdenkingsviering in de *Andrews Methodist Episcopal Church* te Grafton was, groeide al gauw, mede door Anna's obsessieve maar functionele promoten, uit tot een feest dat in heel de VSA gevierd werd en in 1914, met instemming van president Woodrow Wilson, tot een officiële feestdag uitgeroepen werd.

Daarnaast hebben we vastgesteld dat het fout zou zijn het succes van *Mother's Day* te linken aan die 'één enkele vrouw'. Ook het feit dat dergelijke dag een droom was van haar moeder, speelde mee. Daarnaast zorgden een aantal politieke, religieuze en sociale factoren voor een ideale voedingsbodem en wist de commerciële wereld er bovenal handig gebruik van te maken. Kortom, het staat vast dat al deze op elkaar inwerkende factoren mee het succes van de *Mother's Day* in de VSA hebben bepaald. Een succes dat ook buiten zijn grenzen trad...

⁶⁹ -*Ibid.*, pp. 190-191.

-L.E. SCHMIDT, *Consumer rites: The buying and selling of American Holidays*, Princeton, Princeton University Press, 1997, pp. 255-260..

3 Van de VSA naar het Europese continent...

3.1 Inleiding

In dit korte hoofdstuk willen we de verdere verspreiding van *Mother's Day*, over de grenzen heen, bespreken. We focussen ons hierbij op het Europese continent, daar het ons uiteindelijke doel is om het vieren van de moeder in Vlaanderen te bespreken. We zoeken antwoorden op volgende vragen: dankzij welke factoren kende *Mother's Day* een verspreiding in Europa? Hoe en wanneer vond die *Mother's Day* ingang in de buurlanden van België? Hierbij verliezen we onze centrale vraag niet uit het oog. Het is bijgevolg ook de bedoeling af te wegen in hoeverre we het vieren van een Moederdag te danken hebben aan het lobbywerk van die 'één enkele vrouw'?

3.2 Factoren die de verspreiding van *Mother's Day* in de hand werkten

Al vlug verspreidde het vieren van *Mother's Day* zich over de grenzen van de VSA. Het feest werd al gauw opgemerkt in Canada, Mexico en Australië⁷⁰. In 1912 werd, zoals ut supra reeds vermeld, een *Mother's Day International Association* opgericht die als doelstelling had de verdere verspreiding van *Mother's Day* buiten de grenzen van de VSA te waarborgen (zie deel 2, punt 2.1.6). Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog gooide echter roet in het eten, waardoor *Mother's Day* geen onmiddellijk en alomtegenwoordig succesverhaal werd⁷¹. Deze stelling wordt in de literatuur echter niet algemeen aanvaard. Er heerst eigenlijk veel onduidelijkheid over het feit of Wereldoorlog I nu een afremmende dan wel stimulerende rol speelde in de verspreiding van *Mother's Day*⁷². Zo zijn er sporen die erop wijzen dat de participatie van de Amerikanen tijdens de Eerste Wereldoorlog ervoor zorgde dat het feest ingang vond op het Europese continent. In de militaire krant, *The Stars and Stripes*, die in Frankrijk tussen acht februari 1918 en dertien juni 1919 door de *American Expeditionary Forces (AEF)* werd gepubliceerd, riep men bijvoorbeeld de soldaten op om op *Mother's Day* een brief naar hun moeder te schrijven. Deze campagne werd op aansturen van Generaal

⁷⁰ -N. MARANDO, *art.cit.*, p. 178.

-E. STRÜBIN, *art.cit.*, p. 98-99.

⁷¹ -*Ibid.*, p. 99.

-F. VAN ES, *art.cit.*, p. 8.

⁷² M. JACOBS, *art.cit.*, p. 15.

Pershing gevoerd⁷³, die zelf ook een telegram opstelde om de Amerikaanse soldaten aan te sporen om op twaalf mei 1918 een *Mother's Letter* naar huis te sturen:

*'I wish that every officer and soldier of the American Expeditionary Forces would write a letter home on Mother's Day. This is a little thing for each one to do, but these letters will carry back our courage and affection to the patriotic women whose love and prayers inspire us and cheer us on to victory'*⁷⁴.

De campagne was een succes, zo rapporteerde *The Stars and Stripes* althans op twaalf juli 1918⁷⁵. Het hoeft geen betoog dat Frankrijk op die manier kennis maakte met het feest. Te meer omdat men in 1919 hetzelfde nog eens overdeed⁷⁶. Bovendien was de context er uitermate geschikt. De ontvolking was er een reëel probleem, waardoor men zich richtte op strategieën die dit konden verhelpen⁷⁷. Het promoten van de grote gezinnen was er één van. Aan het einde van de Eerste Wereldoorlog zou die tendens zich versterken. Zo werd op eenendertig december 1917 in Parijs een dag georganiseerd waarbij de moeders van kroostrijke gezinnen in de bloemetjes werden gezet of vond in Lyon op zestien juni 1918 een *Journée des mères* plaats⁷⁸. Er kunnen eigenlijk talrijke voorbeelden worden opgenoemd. Ondanks dit alles blijft het echter moeilijk om de invloed van het Amerikaanse leger, met betrekking tot het verspreiden van *Mother's Day* in de maatschappij, naar waarde te schatten. Vast staat dat de invloed van de Amerikanen niet voor een direct schokeffect zorgde. Frankrijk zou immers pas in 1926 het feest, door middel van een decreet, erkennen. En dat hadden de Fransen vooral te danken aan de onvermoeibare inspanning van Camille Schneider (1ste helft 20ste eeuw- 1978)⁷⁹. De wet van vijftientwintig mei 1950 zou uiteindelijk het

⁷³ -s.n., 'write your mother', *American Heritage*, XXX, 1979, 6, s.p.
- The Library of Congress, Information Bulletin september 2003: The Stars and stripes
<http://www.loc.gov/loc/lcib/0309/wwi.html>
- U.S. Historical Archive, WWI Stars and Stripes
<http://www.ushistoricalarchive.com/cds/stars-stripes.html>

⁷⁴ s.n., 'write your mother', *American Heritage*, XXX, 1979, 6, s.p.

⁷⁵ *ibid.*, s.p.

⁷⁶ *ibid.*, s.p.

⁷⁷ E. CAMISCIOLI, 'Producing Citizens, Reproducing the 'French Race': Immigration, Demography, and Pronatalism in Early Twentieth-Century France', *Gender & History*, XIII, 2001, 3, pp. 593-621.

⁷⁸ M. JACOBS, *art.cit.*, p. 16.

⁷⁹ Camille Schneider (1^e helft 20ste eeuw- 1978) was een docent aan een Franse normaalschool, die zich jarenlang heeft ingezet voor de promotie van Moederdag in Frankrijk. Hij maakte zijn leerlingen, warm voor dit feest, die op hun beurt, na hun studies, dit idee in hun school realiseerden. Daarnaast publiceerde hij ook een bloemlezing van teksten, *Le livre d'or des mères*, dat als hommage aan de moeder was bedoeld. Dankzij een aantal connecties kon Schneider verkrijgen dat het feest in 1926 in Frankrijk werd erkend. (Uit: J. DE ROINCE, 'Camille schneider, 'père' de la fête des mères', *Historia* (Parijs), 1981, 414, p. 27.)

officiële en definitieve karakter van het moederfeest versterken en zou de datum op de laatste zondag van de maand vaststellen⁸⁰.

Traditioneel wordt naar Noorwegen verwezen wanneer men de introductie van Moederdag op het Europese continent bespreekt. Noorwegen wordt immers beschouwd als het eerste land op het Europese continent waar Moederdag officieel ingevoerd werd⁸¹. Dit gegeven sluit de bovenvermelde gedachtegang echter niet uit. Het lijkt, onzes inziens, aanvaardbaar om aan te nemen dat Moederdag door allerlei factoren rond de periode van de Eerste Wereldoorlog langzaam zijn ingang vond op het Europese continent en dat het ene land hierbij vlugger dan het andere een algemene viering kende. Naast de mogelijke invloed van de Eerste Wereldoorlog (bij de verspreiding van Moederdag op het Europese continent), speelden de toenemende culturele dominantie van de VSA, de brieven die Anna Jarvis naar prominenten in de hele wereld schreef⁸², emigratie en immigratie eveneens een beslissende rol⁸³. Zo maakte men tijdens de Eerste Wereldoorlog in de Methodistenkerk van Bergen (Noorwegen) kennis met Moederdag via een predikant van de kerkgemeente. Deze had in de VSA gestudeerd en bracht de waargenomen traditie mee naar zijn kerkgemeente⁸⁴. Ook de rol van de commercie en de berichtgeving in kranten mag hierbij niet worden verwaarloosd⁸⁵. Eigenlijk verschilt de situatie van land tot land en kunnen we bovengenoemde factoren slechts als mogelijke –en niet als noodzakelijke- elementen in het verhaal aanzien.

3.3 Van land tot land...⁸⁶

In 1918 werd Moederdag in Noorwegen officieel ingevoerd op de tweede zondag van februari. Dit op initiatief van twee leidinggevende vrouwen, Dorothea Schjoldager (1853-1938) en Karin Platou (1897-1950)⁸⁷. Via een weldoordachte propaganda trachtten zij het

⁸⁰ J. DE ROINCE, 'Camille schneider, 'père' de la fête des mères', *Historia* (Parijs), 1981, 414, p. 27.

⁸¹ Zie bijvoorbeeld:

-M. JACOBS, *art.cit.*, p. 15.

-E. STRÜBIN, *art.cit.*, p. 99.

-E. VAN ES, *art.cit.*, p. 8.

⁸² E. STRÜBIN, *art.cit.*, p. 100

⁸³ *Ibid.*, p. 98.

⁸⁴ L. WEISER- AALL, 'Der Mutter- und Vatertag in Norwegen', *Sweizerisches Archiv für Volkskunde*, LII, 1956, 4, p. 203.

⁸⁵ K.C. PEETERS, *art.cit.*, pp. 546-547.

⁸⁶ We beperken ons hierbij tot de landen die België op het Europese continent omringen. Na eerst Noorwegen, het zogenaamde 'startland' besproken te hebben.

⁸⁷ Dorothea Schjoldager (1853-1938) was een onderwijzeres en betoonde zich actief in de kinderverzorging, vrouwengevangenissen en de anti- alcoholbeweging. Karin Platou (1897-1950) was actief in een vrouwenbeweging, in de zakenwereld en in de politiek (de eerste vrouwelijke afgevaardigde in het parlement). (Uit: L. WEISER-AALL, *art.cit.*, pp. 203-204.).

feest een snelle verspreidingskracht te geven. Kranten, tijdschriften, de zakenwereld, scholen... ze hadden er allemaal hun aandeel in⁸⁸. Hierna zou Zweden in de voetsporen van haar buur treden: in 1919 werd Moederdag er ingevoerd op de laatste zondag van mei⁸⁹.

Voor Duitsland moeten we verwijzen naar de figuur van dr. Rudolf Knauer⁹⁰. Die streefde - als we zijn beschrijving van de feiten tenminste navolgen - ernaar om in 1923 een 'zuivere' moederdagviering, waarbij het draait om de hoge idealen, in te voeren. De commerciële versie uit de Verenigde Staten was hierbij, volgens hem, te verwerpen. De realiteit was echter minder idealistisch. Reeds in 1922 stond bij het *Verband Deutscher Blumengeschäftsinhaber*, waarvan Knauer de voorzitter was, de invoering van een Moederdag als punt op de agenda. Het verbond hoopte op die manier de bloemenverkoop - die in een waar dieptepunt verkeerde - terug te kunnen aanzwengelen. Niet het sentimentele, maar het commerciële was er de drijvende kracht achter de invoering van Moederdag. Het toppunt hierbij was dat de slogan *Say it with flowers* uit de VSA als leidraad werd genomen. Toen het verhoopte succes in 1923 echter uitbleef, werd de hulp ingeroepen van de *Arbeitsgemeinschaft für Volksgesundung*. Dit was een protestantse organisatie die zich bezighield met allerlei vormen van voorlichting en hulp. Deze organisatie zou een grootscheepse promotiecampagne op touw zetten en de lancering van Moederdag een definitief karakter geven⁹¹.

In Nederland werd het feest, naar Amerikaans voorbeeld, in het midden van de jaren twintig ingevoerd. Hierbij had vooral het Leger des Heils een belangrijke rol gespeeld. Voor het overige deed ook hier de commercie zijn werk. Vooral de bloemenhandelaars en de banketbakkers schaarden zich talrijk achter dit feest. Het promoten van het feest kon immers hun winsten doen stijgen. Zo werd in 1925 ter gelegenheid van Moederdag (twintig mei) een boek *Het boek der Moeders*, met medewerking van de *Koninklijke Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde*, samengesteld. Hierin werden bijdragen van bekende mannen en vrouwen uit Nederland verzameld. Het boek bleek in Nederland een belangrijk propagandamiddel. Het zette bovendien de persmachine in gang waardoor het feest nog meer verspreiding kreeg⁹². Voor de casus Frankrijk verwijzen we ut supra. (zie deel 2, punt 3.2).

⁸⁸ L. WEISER-AALL, *art.cit.*, pp. 203- 208.

⁸⁹ E. STRÜBIN, *art.cit.*, p. 99.

⁹⁰ We hebben geen geboorte- of sterftejaar kunnen terugvinden.

⁹¹ H. KNACK, 'Die Anfänge des 'Deutschen Muttertages'. Zur Kooperation von Blumenhändlern und volkserziehern', in: BOESCH (A.), BOLOGNESE- LEUCHTENMÜLLER (B.), KNACK (H.), *Produkt Muttertag: Zur rituellen Inszenierung eines Festtages*, Wien, Österreichisches Museum für Volkskunde, 2001, pp. 13-25.

⁹² -F. VAN ES, *art.cit.*, p. 9.

- Meertens Instituut, feestenbank: Moederdag

<http://www.meertens.knaw.nl/meertensnet/wdb.php?sel=79975>

3.4 Besluit

Uit het bovengaande besluiten we dat we een groot aantal factoren die de verspreiding van *Mother's Day* op het Europese continent in de hand werkten, kunnen onderscheiden. Zo mag de participatie van de Amerikanen tijdens de Eerste Wereldoorlog niet onderschat worden. Maar ook emigratie en immigratie, de toenemende culturele dominantie van de VSA, de rol van de commercie, de berichtgeving in de kranten... speelden een rol. Eigenlijk gaat het om een samenloop van omstandigheden die ervoor zorgden dat Moederdag, naar Amerikaans voorbeeld, tijdens het interbellum ingang vond op het Europese continent. Gek genoeg was de directe invloed van Anna Jarvis en haar *Mother's Day International Association* hierbij geheel uit het zichtveld verdwenen⁹³.

Voor de rest kunnen er weinig concrete dingen worden gezegd. De situatie verschilt immers van land tot land. Uit de korte bespreking van een aantal landen op het Europese continent stellen we enkel vast dat in sommige landen (bijvoorbeeld Frankrijk, Noorwegen,...) de nieuwe traditie al een lange tijd latent aanwezig was, vooraleer het een algemene erkenning kreeg. Deze erkenning was vooral afhankelijk van een persoon, een groep mensen, een organisatie, handelaars... die, vanuit diverse en niet altijd even idealistische belangen, een grootscheepse campagne op touw zetten. Ook voor landen die nog nooit van Moederdag gehoord hadden, bleek dit het geval te zijn. Tenslotte moeten we de algemene opgang ook linken aan het feit dat de moeder tijdens de eerste helft van de twintigste eeuw in toenemende mate op een voetstuk werd geplaatst en hierdoor een ideale context werd geschapen.

Noorwegen wordt traditioneel als 'het startland' gezien. Het voerde reeds in 1918 Moederdag officieel in. Duitsland, Frankrijk en Nederland volgden in de loop van de jaren twintig. De knipogen naar het Amerikaanse model zijn hierbij niet uit de lucht. De vraag die nu nog rest is hoe België in dit verhaal past?

⁹³

Mogelijk zat de Eerste Wereldoorlog hier voor iets tussen.

4 Van de VSA naar België?

4.1 Inleiding

Het Europese continent integreerde tijdens het interbellum Moederdag in haar zeden en gewoontes. De directe invloed van Jarvis en haar comité was hierbij van geen tel, de indirecte invloed vanuit de VSA des te meer. Ook de daadkrachtige actie van een persoon, een groep mensen, een organisatie, handelaars... bleek hierbij cruciaal. In dit hoofdstuk stellen we de vraag naar België: hebben ook wij Moederdag te danken aan die overgewaaide traditie uit de VSA? De focus wordt hierbij specifiek op Vlaanderen gericht⁹⁴.

Wat België/Vlaanderen betreft, liggen de zaken echter niet zo ‘eenvoudig’: naast de Moederdag die naar Amerikaans model tijdens het interbellum in onze zeden en gewoontes werd opgenomen, vierde men in Antwerpen stad al in 1913 een *Dag der Moeders*⁹⁵. Een initiatief van de toenmalige schepen voor *Schoone Kunsten*, Frans Van Kuyck (1852-1913). Hoewel het onduidelijk is of hij zijn inspiratie hiervoor al dan niet uit de VSA haalde⁹⁶, beschouwen wij het feest als losstaand van de traditie uit de VSA. We hebben immers geen enkel sluitend bewijs teruggevonden dat aantoont dat Van Kuyck zich op de *Mother's Day* uit de VSA baseerde. Hij kan evengoed zijn mosterd gehaald hebben bij het katholieke feest ter ere van Maria, de moeder van allen, dat op vijftien augustus –de dag waarop Van Kuyck zijn *Dag der Moeders* instelde- wordt gevierd. Of waarom zou hij niet zelf op het idee kunnen gekomen zijn?

Op die manier rijzen er een aantal nieuwe vragen: In hoeverre beïnvloedde de Antwerpse *Dag der Moeders* de rest van Vlaanderen? Of was het veeleer Vlaanderen die een invloed uitoefende op Antwerpen? Of bleven beide geïsoleerd van elkaar?

Om hierop een antwoord te vinden, bekijken we in een eerste stuk die allereerste Antwerpse Moederdag van naderbij. Wie was Van Kuyck? Waarom riep hij een *Dag der Moeder* in het leven? Hoe werd die dag door hem opgevat? Welke actoren waren van belang bij de realisatie ervan? Welke reacties lokten zijn plan uit? Kende het feest een succes? We trachten dus op een vrij nauwkeurige wijze die eerste *Dag der Moeders* terug tot leven te wekken. Het is dan ook uniek ‘de lancering van een *invented tradition*’ van zo nabij te kunnen volgen.

⁹⁴ A. DUELZ, *op.cit.*, 161p.

⁹⁵ In wat volgt bedoelen we met Antwerpen, de stad Antwerpen en de deelgemeenten.

⁹⁶ Zo stelt Jacobs dat Van Kuyck zijn inspiratie had opgedaan na het lezen van een krantenartikel dat in mei 1913 was verschenen en aan de *Mother's Day* gewijd was (M. JACOBS, *art.cit.*, p. 15.). Het feit dat Van Kuyck reeds in januari 1913 zijn voorstel publiekelijk had gemaakt, wordt hierbij echter over het hoofd gezien.

Daarna schetsen we hoe het Antwerps feest tijdens het interbellum verder vorm kreeg. In hoeverre was deze evolutie in overeenstemming te brengen met de eerste *Dag der Moeder*? Kende het een succes? Werd ze met andere woorden vlug als traditioneel beschouwd, of kreeg het juist veel kritiek te verduren? Welke actoren waren hierbij van belang? In hoeverre bleef die *Dag der Moeders* een louter Antwerps fenomeen?

In een tweede stuk onderzoeken we hoe Vlaanderen in de ban geraakte van Moederdag. Welke actoren waren hierbij van belang? Kende het een succes? Ook hier besteden we aandacht aan de verdere evolutie tijdens het interbellum.

Tenslotte confronteren we, in een derde stuk, beide casussen met elkaar om op die manier antwoord te vinden op de hoofdvragen van dit hoofdstuk.

4.2 Antwerpen: de plooiën van de geschiedenis

4.2.1 De eerste *Dag der Moeders*

4.2.1.1 Frans Van Kuyck: een creatieve geest

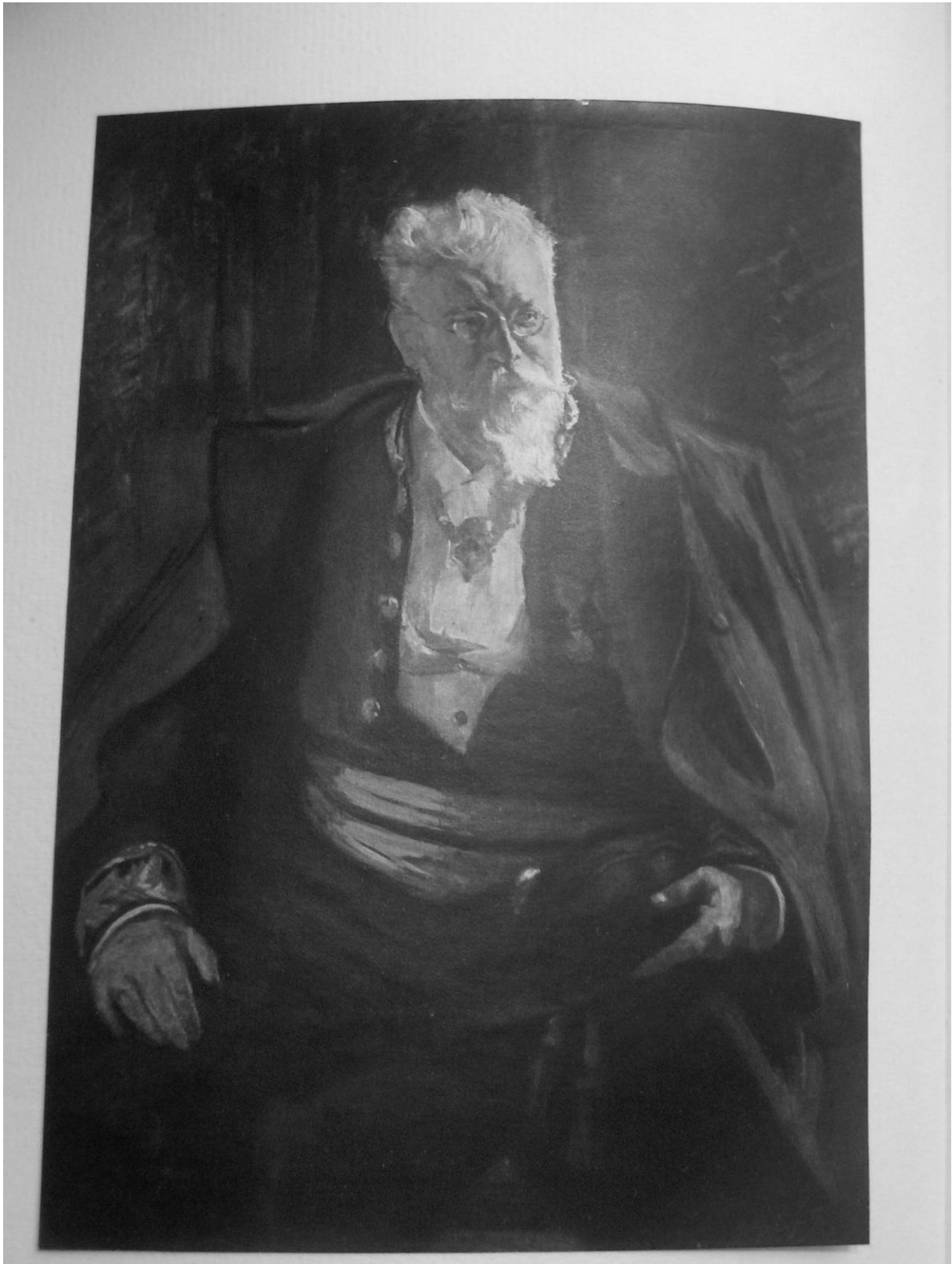
Petrus Ludovicus Franciscus Van Kuyck of kortweg Frans Van Kuyck werd geboren te Antwerpen op negen juni 1852 als zoon van Lodewijk Van Kuyck (1821-1871) en Maria Lamorinière. Hij ging door het leven als kunstschilder, etser, professor aan de Koninklijke Academie voor *Schoone Kunsten* te Antwerpen en politicus⁹⁷.

Frans Van Kuyck leerde de eerste beginselen van de schilderkunst van zijn vader, eveneens kunstschilder. Daarnaast had hij een opleiding gevolgd aan de Koninklijke Academie voor *Schoone Kunsten* te Antwerpen en had hij les gevolgd bij zijn oom Frans Lamorinière (1828-1911), een bekend landschapsschilder. Van Kuyck zou voor de eerste maal exposeren in 1873 in Antwerpen en in 1880 zou hij de gouden medaille winnen op de expositie van Gent. Als kunstschilder richtte Van Kuyck zich vooral op de weergave van het rustieke leven. Zo waren de oevers van de Schelde, de polders rond het Antwerpse of het Antwerpse platteland zijn meest geliefde onderwerpen⁹⁸.

Zijn kunstzin uitte zich daarnaast ook in de vele ontwerpen van albums, menu's, diploma's, affiches... en bovenal in de vele manifestaties die hij uitdacht en tot uitvoering bracht: '*Le nom de Frans Van Kuyck est intimement lié à toutes les grandes manifestations d'art, à toutes*

⁹⁷ S. HEYLEN, e.a., 'Frans Van Kuyck (1852-1915)', *ODIS - Database Intermediary Structures Flanders [online]*. Via: www.odis.be.

⁹⁸ E. VAN HEURCK, *Notice nécrologique sur M. Frans Van Kuyck*, Antwerpen, Secelle, 1920, pp. 5-6.

Afb.2: Frans Van Kuyck (1852-1915)
(s.n., Huldebetoon aan Frans Van Kuyck- 20 oktober 1912, Antwerpen, Buschmann, 1913)

*les solennités publiques dont sa ville natale a été le théâtre en ces trente dernières années*⁹⁹. Zo hielp hij in 1875 mee aan de organisatie van een stoet van de kamer van de retorica *De Olijftak*, die hij bovendien vereeuwigde in een reeks tekeningen¹⁰⁰. En zo zijn er talrijke voorbeelden te geven. De heropleving van het oude Antwerpen, naar aanleiding van de wereldtentoonstelling van 1894 te Antwerpen, wordt hierbij aanzien als een belangrijk hoogtepunt:

*‘Gij beweest daar voor de eerste maal wat drijfkracht van U uitging. Men zag toen hoe Gij in die stad van herinnering en weerspiegeling, schoonheid en schilderachtigheid als grondwet had doen eerbiedigen; (...) en als bekroning uwer heerschappij in de wijk van Oud Antwerpen koos men U tot Schepen der jonge stad Antwerpen’*¹⁰¹.

Van Kuycks politieke carrière had een aanvang genomen in de Antwerpse provincieraad, waar hij in 1888 verkozen werd voor het kanton Antwerpen om er het *Vooruitstrevend Democratisch Verbond* te vertegenwoordigen. Hij zetelde er echter maar vier jaar in. In plaats ging Van Kuyck zich richten op de gemeentepolitiek van Antwerpen. In 1890 was hij er immers verkozen als gemeenteraadslid en in 1895 kwam daar nog eens het ambt van schepen van *Schoone Kunsten* van de stad bij. Een ambt dat hij vol enthousiasme tot aan zijn dood zou vervullen¹⁰²: *‘Van dien stond af ging hij zich met liefderijken hartstocht toeleggen op de verfraaiing van Antwerpen, al zijnen iever, al zijne drijfkracht aanwenden ten bate van ’t gemeenebest’*¹⁰³.

Zo stelde hij alles in het werk om de grote markt zijn luister van weleer terug te bezorgen, liet hij een Volkskundemuseum inhuldigen, was hij een belangrijke actor bij de oprichting van de Vlaamse opera, werd onder zijn initiatief het Schoonselhof aangekocht, liet hij in de stad zoveel mogelijk groen aanleggen...¹⁰⁴. Marc Jacobs aanziet hem dan ook terecht *‘als een interessante figuur in de geschiedenis van erfgoed in Vlaanderen’*¹⁰⁵. Daarnaast werd iedere gelegenheid door Van Kuyck volop gebruikt om feesten en optochten te organiseren.

⁹⁹ *Ibid.*, p. 6.

¹⁰⁰ *Ibid.*, p. 7.

¹⁰¹ s.n., *Huldebetoon aan Frans Van Kuyck- 20 oktober 1912*, Antwerpen, Buschmann, 1913, p. 32.

¹⁰² S. HEYLEN, B. DE NIL, B. D’HONDT, *Geschiedenis van de provincie Antwerpen*, Antwerpen, Provincie Antwerpen, 2005, p.209-210.

¹⁰³ s.n., *Tot herinnering aan Schepen Frans Van Kuyck 1852- 1915*, Antwerpen, Stad Antwerpen, 1916, p. 4. (Uit de rede van Jan De Vos, de toenmalige burgemeester van de stad Antwerpen).

¹⁰⁴ E. VAN HEURCK, *op.cit.*, p. 9.

¹⁰⁵ M. JACOBS, *art.cit.*, p. 18.

Feestelijkheden waarvoor hij het liefst van al ook zelf de decoratie, kostuums, vlaggen,... uitwerkte. Zo werden op zijn initiatief Consciense, Jordaens, Van Dyck herdacht; liet hij eenentwintig juli feestelijk vieren; zorgde hij ervoor dat het vorstenpaar steeds op bijzondere manier werd ontvangen...¹⁰⁶.

Schoonheid creëren was hierbij zijn motto. Juliaan De Vriendt wist dit treffend uit te drukken tijdens een huldebetoon dat op twintig oktober 1912 werd gehouden ter ere van Van Kuyck: *‘Schepen Frans Van Kuyck koestert een glanzenden droom en hij spaart geene moeite om dien te kunnen verwezenlijken. Hij zou aan al wat men in onze stad verricht een kunstkarakter willen zien geven. Het alledaagsche is hem een gruwel’*¹⁰⁷. Daarnaast wou hij zijn stad meer bekendheid geven en het volk bewust maken van haar grootse verleden¹⁰⁸. Louis Franck, een Vlaamsgezinde en liberale bondgenoot van Van Kuyck, zag het als volgt:

*‘Hij was tevens een uitstekend Vlaming, diep overtuigd dat alleen in eigen taal de volksaard kan bewaard en het volk ontwikkeld worden. Maar tevens was hij, gelijk wij allen, Vlamingen, een ware vaderlander, die het kleine en groote Vaderland met dezelfde liefde omvatte...’*¹⁰⁹.

Frans Van Kuyck uitte zich dus als Vlaamsgezinde. Iets wat we eveneens uit de bespreking van zijn *Dag der Moeder* (ut infra) kunnen opmaken: hij schrok er niet van terug Nederlands te spreken en zijn plan ook in het Nederlands uit te werken.

Van Kuyck stierf in 1915; de gruwel van de oorlog werd hem teveel:

*‘Meer dan wie ook was Frans Van Kuyck door het geweld van de gebeurtenissen aangegrepen. De vernieling van zoo menig kunstwerk had hem gekwetst in zijn diepste genegenheid en bewondering; de onmeedoogende menschenlating had zijn medelijdend, menschlievend hart eene ongeneesbare wonde toegebracht...Zwijgend leed hij onder een stille, ontroostbare verslagenheid (...)’*¹¹⁰.

¹⁰⁶ E. VAN HEURCK, *op.cit.*, p. 9.

¹⁰⁷ s.n., *Huldebetoon aan Frans Van Kuyck- 20 oktober 1912*, Antwerpen, Buschmann, 1913, p. 6

¹⁰⁸ J. VAN ROEY, ‘Frans Van Kuyck’, in: DELEU (J.), DURNEZ (G.), DE SCHRIJVER (R.) (red.), *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, Lannoo, 1973, p. 809.

¹⁰⁹ s.n., *Tot herinnering aan Schepen Frans Van Kuyck 1852- 1915*, Antwerpen, Stad Antwerpen, 1916, p. 11. (Uit de rede van Louis Franck).

¹¹⁰ *ibid.*, p. 3. (Uit de rede van Jan De Vos, de toenmalige burgemeester van de stad Antwerpen).

4.2.1.2 Kennismaking met het idee van Frans Van Kuyck¹¹¹

A Het eerste voorstel

Frans Van Kuyck uitte zijn idee om een *Dag der Moeders* in te richten de eerste keer op het jaarlijkse banket van de Antwerpse- Limburgse afdeling van de *Bond der Drukkers*. Een banket dat plaatsvond op elf januari 1913 in het *Hôtel de Londres* te Antwerpen. Zoals elk jaar werden ook toen een aantal leden en mensen die zich verdienstelijk hadden gemaakt voor de bond, gehuldigd. Frans Van Kuyck was er één van; hij werd tot erelid uitgeroepen. Verschillende media berichtten hoe hij, als nieuw lid, er geen gras over liet groeien en al meteen met een primeur voor de dag kwam¹¹². Zo beschrijft De Nieuwe Gazet: '*Het antwoord van den achtbaren schepen van Schoone Kunsten was een ware verrassing voor de aanwezigen. Hij deelde de vergadering mede dat hij het plan had opgevat, den 15n augustus een Dag in het te richten die aan de Moeder gewijd zou zijn (...)*'¹¹³. Veel details zou Van Kuyck hierbij niet hebben prijsgeven. Vast stond wel dat het een groot openbaar feest moest worden waaraan heel Antwerpen, zonder enig onderscheid, zou kunnen deelnemen. Bovendien wou hij die dag koningin Elisabeth in Antwerpen uitnodigen omdat zij de ontbrekende moeders van de wezen en andere ongelukkige kinderen kon vervangen¹¹⁴.

Van Kuyck had geen betere gelegenheid kunnen uitkiezen voor de lancering van zijn idee. Wanneer men een nieuw gebruik wil ingang doen vinden, komt het er immers op aan het idee zoveel mogelijk verspreidingskansen te geven. De pers was hiervoor aan het begin van de twintigste eeuw een uitgelezen middel. Sinds de afschaffing van de zegelbelasting (1848), was de krant steeds meer in de richting van een goedkoop massamedium geëvolueerd. Ook de inlassing van reclame, de mechanisatie van het drukproces en de daling van de papierprijs hadden hier hun aandeel in. Het feit dat aan het einde van de negentiende eeuw het lezerspubliek terwijl groter werd (door het dalende analfabetisme, de uitbreiding van het kiesrecht en de toenemende verstedelijking) begunstigde deze evolutie alleen maar¹¹⁵.

De pers wist het nieuwtje van Van Kuyck wel te appreciëren. In hun verslag over het banket berichtten de door ons onderzochte kranten, met uitzondering van De Werker, er in elk geval

¹¹¹ In wat volgt gebruiken we de *Dag der Moeder* en de *Dag der Moeders* door elkaar; beiden werden in de bronnen teruggevonden.

¹¹² s.n., 'dagbladschrijvers ondereen', *De Gazet van Antwerpen*, 13-14/01/1913.; s.n., 'Het Banket van de Pers', *De Nieuwe Gazet*, 13-14/01/1913.; L. VRIJMAN, 'De 'Moederdag'', *De Kronijk*, 19/01/1913.

¹¹³ s.n., 'Het Banket van de Pers', *De Nieuwe Gazet*, 13-14/01/1913.

¹¹⁴ s.n., 'dagbladschrijvers ondereen', *De Gazet van Antwerpen*, 13-14/01/1913.; s.n., 'Het Banket van de Pers', *De Nieuwe Gazet*, 13-14/01/1913.; L. VRIJMAN, 'De 'Moederdag'', *De Kronijk*, 19/01/1913.

¹¹⁵ E. DE BENS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers*. Gisteren, vandaag en morgen, Tielt, Lannoo, 1997, pp. 33-38.

enthousiast over¹¹⁶. Het feit dat Van Kuyck populair was in Antwerpen en al meerdere feesten succesvol tot uitvoering had gebracht, verklaren onzes inziens mee waarom zowel liberalen, katholieken als socialisten het idee van Van Kuyck wel wist te smaken.

B. Het idee in de vergetelheid?

Na dit eerste bericht bleef het echter een heel eind stil rond van Van Kuyck en zijn voorstel. Tot in mei sommige Antwerpse kranten het idee zelf terug opvisten. Het nieuws dat de Kamer van Volksvertegenwoordigers in de VSA het voorstel had goedgekeurd om op elf mei 1913 een witte anjer of andere bloem in hun knoopsgat te dragen ter ere van Moederdag, had deze kranten doen verlangen naar een eigen *Dag der Moeder*¹¹⁷. De Nieuwe Gazet liet hierbij niet na om een aantal voorstellen te doen. Zo was de krant van mening dat de *Dag der Moeder* bovenal een feest van de huiskring moest worden waarbij ‘*lawaaierig openlijk vertoon*’ niet op zijn plaats was¹¹⁸. En als er dan toch iets in het openbaar moest plaatsgrijpen, mocht dit, volgens hen, enkel tot doel hebben de mensen te bewegen tot het vieren van het feest in de huiskring:

*‘Het groote feest, dat er van Stadswege zou gegeven worden, stellen wij ons liefst voor als iets in den aard van de feestjes bij de prijsuitdeelingen in de Kindertuinen, maar dan op uitgebreide schaal. Het idee zou zijn, volgens ons, dat al de moeders der schoolkinderen uitgenoodigd zouden worden op een feest dat haar dòòr haar kinderen dan zou worden aangeboden, en waar de kinderen zèlven de acteurs, de zangers, de spelers zouden zijn. En dan zou het gezegde, het gezongene of vertoonde in zoo zeer verschillend mogelijken vorm tot verheerlijking van de moederliefde moeten strekken’*¹¹⁹.

De krant poneerde ook duidelijk wat er nu concreet moest gebeuren:

‘Laat alwie eenigen invloed kunnen doen gelden, zich t’akkoord stellen over een bepaalden dag voor de viering der moeder, en ieder in hun sfeer en naar de mate van hun vermogen meehelpen om dezen dag te doen gelukken. Laat de onderwijzers spreken over de moeder in de scholen, laat de geestelijken hun sermoen wijden aan den plicht der moedervereering, laat

¹¹⁶ Concreet bedoelen we hiermee de berichtgeving betreffende het banket uit de Gazet van Antwerpen, De Nieuwe Gazet, De Werker en de Volkstribuun (de twee voorlopers van de Volksgazet). Enkel De Werker berichtte niet over het banket en/of over het idee van Van Kuyck. Ze zou bovendien nooit positief doen over het initiatief van Van Kuyck (zie 4.2.1.5, onderdeelje ‘Kritiek’).

¹¹⁷ s.n., ‘Een bijzondere dag’, Het Morgenblad, 15/05/1913.; RIP, “De Dag der Moeder”, De Nieuwe Gazet, 21/05/1913.

¹¹⁸ RIP, “De Dag der Moeder”, De Nieuwe Gazet, 21/05/1913.

¹¹⁹ loc.cit.

alleman lang op voorhand weten, dat het, een bepaalden dag de ‘Dag der Moeder’ zijn zal te Antwerpen (...)’¹²⁰.

Ook Le Matin vroeg zich af hoe het stond met de *Dag der Moeder* en besloot daarom naar Van Kuyck zelf te stappen. Uit het interview blijkt dat Van Kuyck zijn plan al concreter had weten te maken. Zo was hij van mening dat er die dag een speciale *moedertaart* moest zijn, dat er aan de slaapkamerdeur een spandoek met een toepasselijk opschrift moest gehangen worden, dat de stoel van moeder versierd moest worden, dat er iets speciaals moest gedaan worden voor de wezen.... Hij zag het feest ook, in tegenstelling tot zijn voorstel in januari, niet langer meer als een openbare feestelijkheid:

‘Je la vois plutôt comme une réjouissance de la maison, une journée, comprenez-moi bien, où tous les enfants de toutes les familles se réuniraient autour du fauteuil maternel dans un sentiment unanime d’amour et de vénération’¹²¹.

Wat Van Kuyck van gedacht had doen veranderen, is onduidelijk. Mogelijkerwijs was hij zijn idee uit het oog verloren en hadden de berichtgeving uit de VSA en de hierboven beschreven reactie van de Antwerpse pers hierop, ervoor gezorgd dat Van Kuyck zijn plan een hernieuwde aandacht gaf. De weinige tijd die hem op dat moment nog restte, kan bovendien de planwijziging van Van Kuyck verklaren. Naast het schrappen van het openbare feest zou Van Kuyck immers ook, in tegenstelling tot zijn mededeling in januari¹²², het plan niet bespreken in de gemeenteraad en het zonder enige hulp van het stad realiseren¹²³.

In elk geval staat vast dat Van Kuyck vanaf juli 1913 alles op alles zette om de feestdag te doen slagen en dat kranten zich vanaf dan niet meer moesten afvragen of er nu al dan niet een *Dag der Moeder* kwam op vijftien augustus.

4.2.1.3 Waarom een *Dag der Moeders* vieren?

In de loop van de maand juli van 1913 liet Frans Van Kuyck een brochure drukken waarin hij zijn ideeën over de *Dag der Moeders* verduidelijkte¹²⁴. Het belanghebbende document bevat zowel een Nederlandse als een Franse versie, telt in totaal zestien pagina’s en gaat uit van het

¹²⁰ loc.cit.

¹²¹ R. SANCY, ‘Une fête des mères’, *Le Matin*, 01/07/1913.

¹²² s.n., ‘Het Banket van de Pers’, *De Nieuwe Gazet*, 13-14/01/1913.

¹²³ We doorzochten het Antwerps gemeenteblad voor wat het jaar 1913 betrof, maar vonden geen enkel spoor terug. (Stadsarchief Antwerpen)

¹²⁴ Het is onduidelijk wanneer de brochure precies publiekelijk werd gemaakt. Vast staat dat voor vijftien juli 1913 geen sprake was van de brochure.

*inrichtings- en propagandakomitee van den 'Dag der Moeders'*¹²⁵. De tekst is duidelijk van de hand van Van Kuyck. Niet alleen omdat hij door hem is ondertekend met naam en datum (zes juli 1913) maar vooral omdat we in het archief van Van Kuyck een handgeschreven kladversie van de brochure hebben kunnen terugvinden¹²⁶.

In de brochure bouwt Van Kuyck zijn argumentatie zorgvuldig op¹²⁷. Hij start vanuit een tweetal vaststellingen: ten eerste dat er zowel in België als in Antwerpen geen enkele feestdag bestaat waarachter iedereen zich, zonder onderscheid, kan scharen. Ten tweede constateert hij dat de meeste feestdagen door overlevering tot ons zijn gekomen en we bijgevolg totaal vervreemd zijn van de oorspronkelijk bedoelingen ervan:

*'Zij, die deze feesten nog vierden, vergeten, of zijn al te dikwijls onbekend met de innerlijke en diepe beteekenis, waar zij al hunne zedelijke waarde en hunnen schoonheid aan ontleenen, en zien in hunnen viering enkel aanleiding of voorwendsel tot wereldlijke bijeenkomsten. Andere feesten zijn uitgestorven en alleen de Folklore is nog daar om ons te bewijzen, welke belangrijke plaats zij in het leven onzer voorouders innamen'*¹²⁸.

Op die manier komt Van Kuyck tot het besluit dat er dus zeker plaats is voor (en nood aan) een feest dat ieders hart doet roeren.

Nu deze feiten vaststaan, gaat Van Kuyck verder met zijn betoog. Dit door handig in te spelen op een citaat uit een artikel van Le Journal (Parijs) van vijftien juni 1913. In dat artikel pleit men ervoor om naast de wijsheid het belang van lichaamsbeweging niet te vergeten. Alleen zo zou men tot mensen met een sterke, daadkrachtige wil kunnen komen¹²⁹. Van Kuyck mist hierbij een enkel element:

'We zullen er enkel dit bijvoegen: laat ons niet verwaarloozen een weinig dichterlijkheid te brengen in het leven dier verstandelijke en sterke mannen, want dichterlijkheid zal er altijd in het leven der menschen behooren. Laat ons niet vergeten hun hart te oefenen, want het

¹²⁵ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vierden van Moedersdag/ Brochure *De Dag der Moeders* (1913), 16p.

¹²⁶ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vierden van Moedersdag/ Kladversie van de brochure *De Dag der Moeders* (1913).

¹²⁷ Alle informatie die we onder dit puntje 4.2.1.3 weergeven, komt uit de brochure die Van Kuyck schreef naar aanleiding van de *Dag der Moeders*.

¹²⁸ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vierden van Moedersdag/ Brochure *De Dag der Moeders* (1913), p. 1.

¹²⁹ Dit artikel uit Le Journal (Parijs) van vijftien juni 1915, wordt door Van Kuyck op pagina twee van zijn brochure weergegeven.

*grootste geluk en het volledigste genot van alle schoonheden zullen altijd behoreen aan degenen, die zich het meest om het gehalte hunner gevoelens hebben bekommerd'*¹³⁰.

Volgens Van Kuyck moet men deze waarde via het gezin meekrijgen en zou een *Dag der Moeders* -een dag waarop de diepste gevoelens jegens de moeder geuit kunnen worden- hierbij een hulp kunnen zijn. De moeder is immers het *'(...) boven alles geliefde wezen, dat een mensch met eerbied en vereering aanbidt tot het einde van zijn dagen'*, omdat de moeder de grote plicht op zich neemt om haar kind op te voeden tot een *'toekomstigen burger'* en op die manier een belangrijk steentje bijdraagt aan *'de toekomst van het land en het geluk van het volk'*¹³¹. Het feit dat men zowel hier als in de VSA quasi op hetzelfde moment op het idee kwam om een Moederdag in te richten, bevestigt voor Van Kuyck die nood nog eens extra: *'(...) en het is evenzoo beteekenisvol, dat zij zoo terzelfder tijd uiting krijgt, op twee tegenovergestelde punten van den aardbodem en te midden van twee volkeren zoozeer verschillende in mentaliteit'*¹³².

Op die manier komt Van Kuyck uiteindelijk tot datgene waar het hem allemaal om te doen is:

*'Laat ons dus duidelijk de voorname plaats afteekenen, die de moeder in de maatschappij moet innemen, welke ook de stand dien zij er in bekleedt; laat ons de kinderen doen begrijpen, welk een tol van erkentelijkheid en van liefde zij tegenover haar verschuldigd zijn; laat ons de rol doen uitschijnen en huldigen, die zij te vervullen heeft jegens de familie en jegens het vaderland. Zulk onderricht zal zonder eenigen twijfel heilzaam zijn, niet enkel voor de kinderen, maar ook voor de vaders en moeders zelf'*¹³³.

De dag die Van Kuyck voor dit feest in het hoofd had, was vijftien augustus. Deze datum leek hem geschikt omdat er op die dag al een bestaand feest plaatsgreep, namelijk O.-L.-Vrouw Hemelvaart, waardoor de *Dag der Moeders* extra feestelijk zou zijn. Daarnaast viel vijftien augustus in volle Antwerpse kermis, een periode waarop sowieso velen terugkeerden naar het ouderlijk huis. Tenslotte viel vijftien augustus ook in de vakantie, waardoor de kinderen over voldoende tijd zouden bezitten om het feest voor te bereiden.

¹³⁰ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Brochure *De Dag der Moeders* (1913), p.2.

¹³¹ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Brochure *De Dag der Moeders* (1913), p.4.

¹³² loc.cit.

¹³³ loc.cit.

4.2.1.4 Het plan van Van Kuyck

In diezelfde brochure, die het *inrichtings- en propagandakomitee van den 'Dag der Moeders'* liet verspreiden in juli 1913, bespreekt Van Kuyck eveneens, tot in het kleinste detail, hoe deze dag er volgens hem moest uitzien¹³⁴.

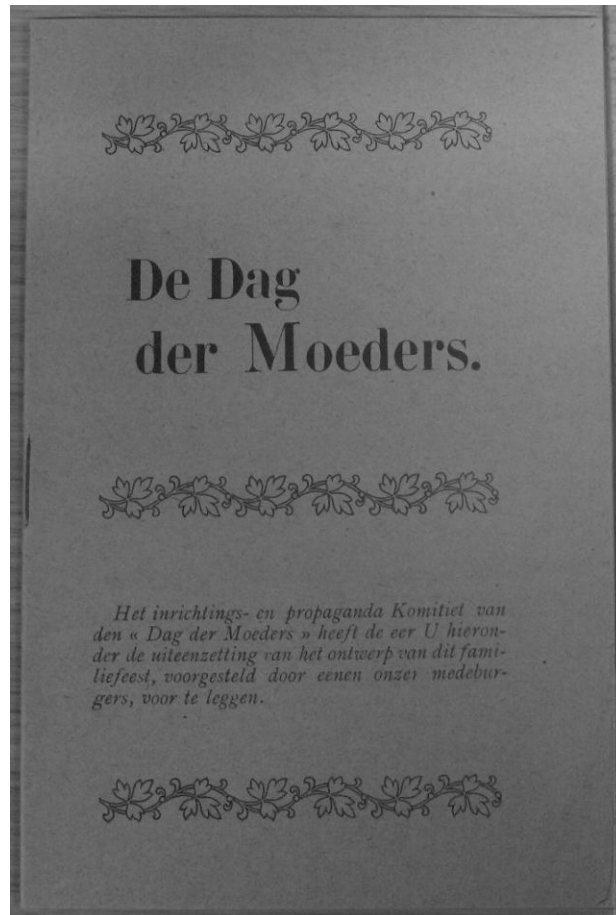
A In de gezinnen

Van Kuyck aanzag de *Dag der Moeders* als een feest dat, zonder veel overdrijving, in het huisgezin moest worden gevierd. Publieke bijeenkomsten waren voor hem dan ook volledig uit den boze: *'De dag der moeder moet vóór alles een familiefeest vol eenvoud zijn en blijven en mag onder geen voorwendsel aanleiding geven tot bijeenkomsten van openbaren aard'*¹³⁵. Bovendien moest het een feest worden dat, buiten medeweten van de moeder, volledig door de kinderen en de vader voorbereid werd en waarbij de ene verrassing de andere zou opvolgen. Concreet zag hij dit als volgt: wanneer de moeder die dag de slaapkamer verliet, moest zij er de deur versierd met bloemen en met in het midden een toepasselijk opschrift, terugvinden. Terwijl moesten de kinderen en de vader haar opwachten met ontbijt. Haar stoel of zetel, de tafel en de huiskamer moesten versierd zijn met bloemen en linten. Het brood moest een bijzondere vorm hebben; de kleine broodjes konden bijvoorbeeld de vorm van een hart hebben. In de gezinnen waar men het geluk had de moeder te kunnen vieren, moest de huisdeur versierd worden met een bloemenkrans of bloementuil: *'Het is het uiterlijk teken dat tot den voorbijganger moet zeggen, dat de familie feest viert'*¹³⁶. De vader moest die dag een *moederjuweel* in de vorm van een stralend hart (als teken van de moederliefde) aan de moeder schenken. De namen van de kinderen zou erin gegraveerd staan en het zou dienen als een soort familiestuk. Er moest ook een feestmaal zijn die dag. Tijdens dat maal moest er een taart, *de taart der moeder*, op tafel verschijnen. In deze taart moest een suikerboon verstopt zitten:

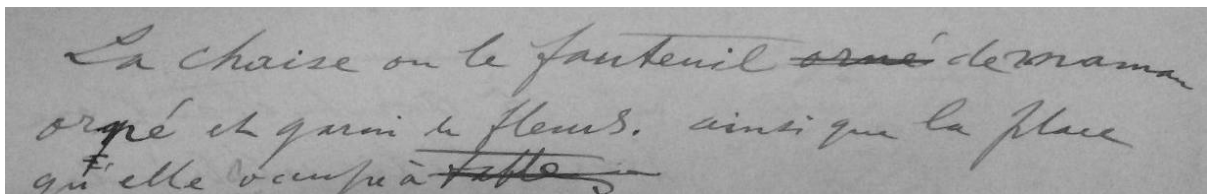
¹³⁴ Alle informatie die we onder het puntje 4.2.1.4 weergeven, komt uit de brochure die Van Kuyck schreef naar aanleiding van de *Dag der Moeders*.

¹³⁵ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Brochure *De Dag der Moeders* (1913), 16p.

¹³⁶ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Brochure *De Dag der Moeders* (1913), p.5.

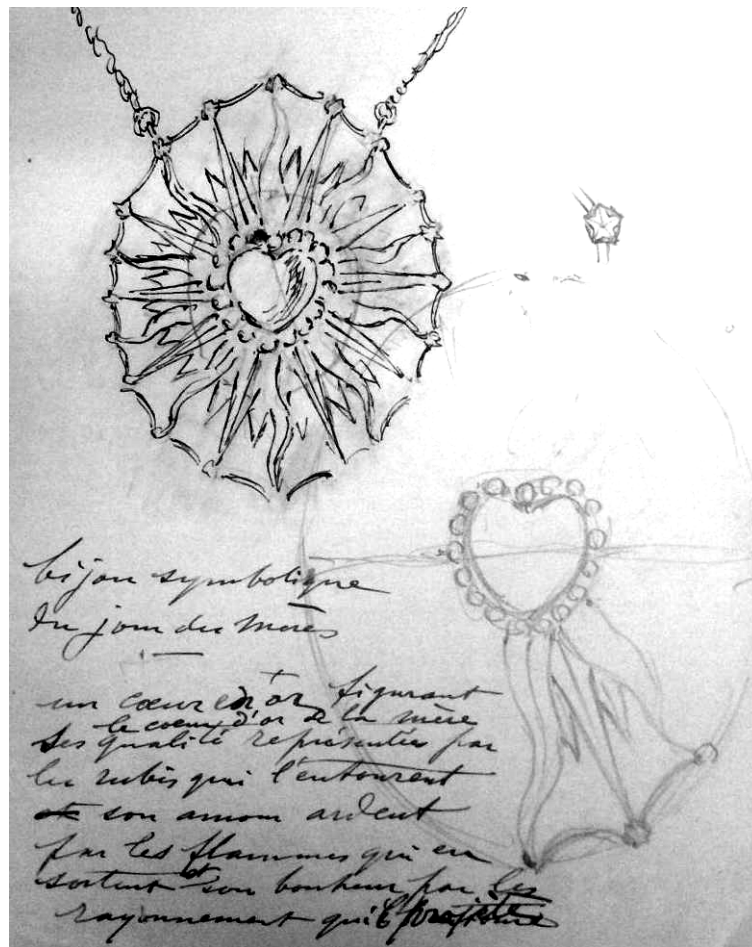

Afb.3: Ontwerpdokument *Dag der Moeders* (1913).
(stadsarchief Antwerpen)

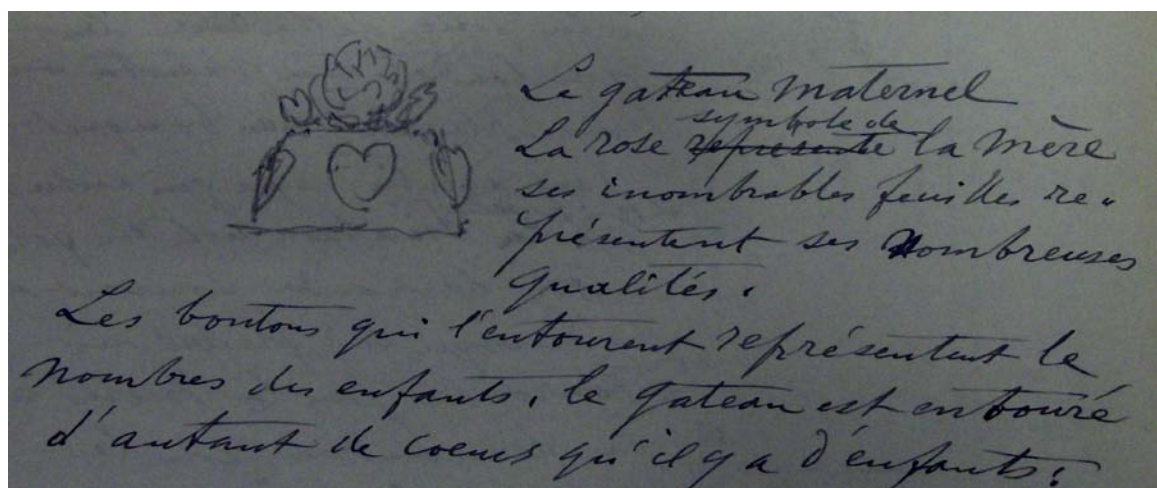

Afb.4: De stoel van de moeder moest versierd worden.
(ontwerpdokument, stadsarchief Antwerpen)

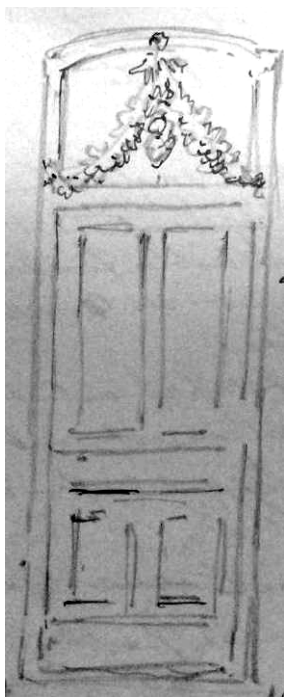

Afb.5: Het moederjuweel, zoals opgevat door Van Kuyck.
(ontwerpdokument, Stadsarchief Antwerpen)

Afb.6: De moedertaart, zoals opgevat door Van Kuyck.
(ontwerpdokument, Stadsarchief Antwerpen)

6
 Dans toutes les maisons
 où il y aura une heureuse
 mère qu'on fête, on ^{ornera} ~~infestera~~
 la porte de la rue des
 guirlandes ^{finies} au vasistas ou
 simplement d'un bouquet
 pour avertir ceux qui entrent
 que la maison est en fête
 on demande souvent de
 n'envoyer ni fleurs ni
 couronnes pour les morts mais
 en demandons pour les
 vivants.

Afb.7: Ook de deur moest versierd worden...
 (ontwerpdokument, Stadsarchief Antwerpen)

aan de Deur der Slaapkamer.
 Blyden dag
 Goeden Morgen moeder lief
 Wenschen wij, uws ^{altes} ~~altes~~ kinders
 Komt beneden als 't u helijft
 Maar u ^{van} ~~toch~~ ^{nu} ~~niet~~ zal hinderen
 En laat al ~~uws~~ ^{uws} oprij
 Aan de Deur der woonkamer
 Van het tweede naar het eerste
 Komt ons moeder afgedaald
 Om ^{de} ~~zoo~~ ^{groot} ~~alleen~~ ^{te} ~~wij~~ ^{leven} ~~naar~~ ^{te} ~~feesten~~
 Tot beneden bij den haard
 Aan de Deur van de eetkamer
 Hier beneden zal het feest zijn
 Heel den dag tot 's avonds toe
 Dan zullen wij allen blij zijn
 En roepen ons moeder toe
 Aan het schouwenkleed gelpeten
 Moeder leve lang nog, zonder smarten
 Omringd door uw klein schaar
 En bemind uit ganschen harten
 Door ons en Papa te gaar

Afb.8: Een reeks spreuken verwelkomen de moeder.
 (stadsarchief Antwerpen)

*‘Bij het verdeelen van de taart zou de suikerboon dezen der dischgenooten aanduiden, waarvan de Koningin van den dag eene belofte zou afeischen, in den loop van het jaar te volvoeren; zoo de suikerboon de moeder ten deel viel, zou het haar behooren dien dischgenoot aan te duiden’*¹³⁷.

Tenslotte moest men in elk gezin een album aanmaken waarin de moeder herinneringen van elk van haar kinderen kon bewaren: haarlokken, portretten, brieven, een aandenken... Van Kuyck noemde dit de *archieven van de moeder*.

B. In de weeshuizen

Van Kuyck was zich ervan bewust dat voor sommigen (van wie de moeder overleden was) de *Dag der Moeders* wel eens een erg triestig moment zou kunnen zijn: *‘Deze dag van vreugde en van geluk voor zoovelen, zal voor de weezen en voor vele anderen nog een dag van treurnis en weemoed zijn’*¹³⁸. Om dit te vermijden wierp Van Kuyck in zijn brochure het idee op om met een soort van ‘vervangsters’ te werken: *‘Liefdadige en medelijdende zielen, hetzij uit hunnen omgeving, hetzij uit hunne familie, zouden bij hen de geliefde afgestorvene komen vervangen om gezamenlijk het aandenken aan hare deugden te huldigen’*¹³⁹. In de weeshuizen zou die taak, aldus Van Kuyck, opgenomen moeten worden door *‘de talrijke gehuwde vrouwen in den begoeden stand’* die geen kinderen hebben¹⁴⁰. Het feit dat er heel wat tranen zouden kunnen vloeien, mocht deze vrouwen niet doen terugschikken van hun taak: *‘Kinderen vergeten gemakkelijk en vermits de onverschilligheid het geweten wel eenigzins verdooft, moet men niet vreezen bij hen eenige ontroering te verwekken. Het kan geen kwaad dat in zekere oogenblikken de tranen eens vloeien’*¹⁴¹. Bovendien vond Van Kuyck dat op die dag de portretten van de ouders van de weeskinderen, omringd met bloemen, opgehangen moesten worden in de eetkamer en dat de *moeders van één dag* mee aan tafel moesten zitten terwijl er speciaal brood en gebak werd geserveerd.

¹³⁷ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Brochure *De Dag der Moeders* (1913), p.6.

¹³⁸ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Brochure *De Dag der Moeders* (1913), p.7.

¹³⁹ loc.cit.

¹⁴⁰ loc.cit.

¹⁴¹ loc.cit.

C. In de moederhuizen, de gasthuizen, de gestichten, het leger en de gevangenissen

Ook hier zou er, aldus Van Kuyck, een toepasselijk feest moeten worden gevierd. Hierover treedt hij echter niet in detail in zijn brochure. Vast stond dat het heilzaam karakter van dergelijke dag in de gevangenissen en gestichten niet zou uitblijven: ‘(...) in de correctiehuizen en in de gevangenissen zou men de gelegenheid kunnen waarnemen om het hart der opgesloten te treffen door bij hen de herinnering aan hunne moeder op te wekken’¹⁴².

4.2.1.5 De strategie van Van Kuyck

Om zijn idee in de praktijk te kunnen brengen, deed Van Kuyck vanaf juli 1913 beroep op alle mensen, groepen en instellingen die hem hierbij konden helpen. Als succesvol schepen van de stad Antwerpen kon hij hierbij volop gebruik maken van zijn status, aanzien, contacten en netwerken om de stad warm te maken voor zijn project.

A. De pers

Ut Supra hebben we reeds aangehaald dat Van Kuyck op geen beter moment naar buiten had kunnen treden met zijn idee. Op het banket van de Antwerpse- Limburgse afdeling van de *Bond der Drukkers* van elf januari 1913 werd immers een belangrijke groep vertegenwoordigd die Van Kuyck absoluut nodig had, wilde hij dat het feest een ‘onmiddellijk’ succesverhaal werd. Van Kuyck ging hier erg bewust mee om. Zo zou hij in de aanloop naar vijftien augustus de pers nog een aantal keer rond zich scharen. De verslaggeving omtrent de *Dag der Moeder* bleef dan ook niet uit.

Op vijftien juli 1913 organiseerde Van Kuyck zijn eerste heuse persvergadering in het lokaal van de Koninklijke Harmonie. Punt op de agenda was het uiteen zetten van een plan betreffende de Dag der Moeders¹⁴³. Het was de eerste keer dat Van Kuyck met een volledig en duidelijk afgebakend plan naar buiten trad. Er werd een document voorgelezen waarin zijn ideeën helder uitgedrukt stonden¹⁴⁴. Daarnaast werd de *Bond Antwerpen Vooruit* als

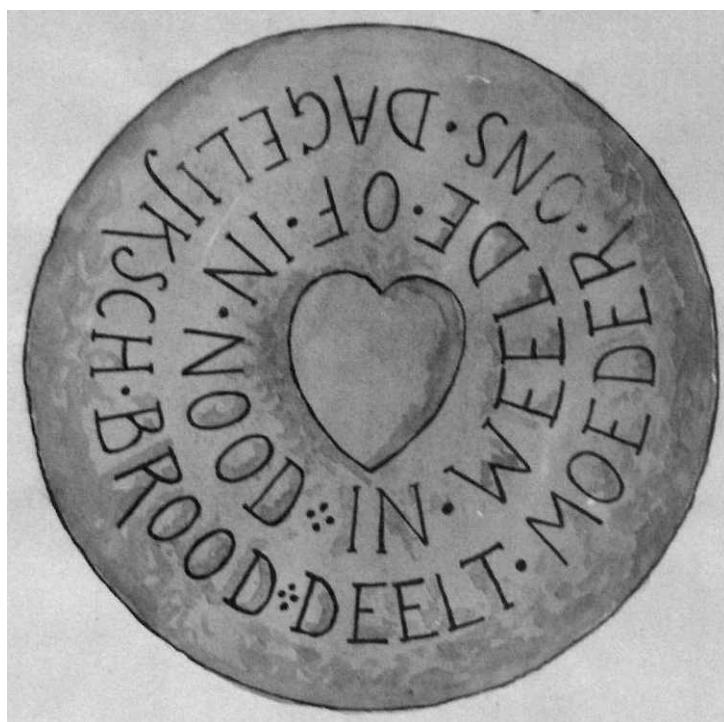
¹⁴² Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Brochure *De Dag der Moeders* (1913), p.8.

¹⁴³ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Uitnodigingsbrief van 11/07/1913.

¹⁴⁴ Vermoedelijk gaat het om de tekst uit de hierboven besproken brochure die later uitgegeven werd door het *inrichtings- en propagandakomitee van den ‘Dag der Moeders’*. Het plan dat Van Kuyck in de tekst openbaarde, komt in elk geval volledig overeen met de gedachten uit de brochure. Om herhaling te voorkomen, verwijzen we hiervoor naar puntje 4.2.1.4 van deel twee.

Afb.9: De *moedertaart*, zoals ontworpen door Frans Van Kuyck.
(Stadsarchief Antwerpen)

Afb.10: Het brood moest de spreuk *In weelde of in nood deelt moeder ons dagelijksch brood dragen*.
(Stadsarchief Antwerpen)

rechterhand naar voor geschoven. Zij zou een eenvormig plan voor al wie een steentje bijdroeg tot het feest –Van Kuyck dacht hierbij vooral aan de goudsmiden, de bakkers, de boekbinders, de fotografen, de bloemisten, de drukkers- opstellen. Tenslotte werd er een comité opgericht dat als taak kreeg een manifest voor de bevolking op te stellen¹⁴⁵.

Op donderdag éénendertig juli 1913 werd een tweede persvergadering georganiseerd. Dit keer in café *Anselmo*. Het doel van de vergadering was: meedelen hoe ver het stond met de voorbereidingen van het feest¹⁴⁶. Omwille van de kritiek die Van Kuyck uit een aantal hoeken had gekregen op de gekozen dag, opende hij de vergadering met het herhalen van de argumenten die vijftien augustus tot de uitverkoren dag maakten. Daarnaast deelde hij mee dat reeds een groot aantal handelaars zich bij het project hadden aangesloten: de juweliers waren bezig een speciaal moederjuweel te ontwikkelen. De bakkers waren van plan om die dag broodjes in de vorm van hartjes te bakken, op het gewone brood -in plaats van de letters A.B. of D.¹⁴⁷ - de inscriptie '*in weelde en in nood, deelt moeder ons dagelijksch brood*' te plaatsen en voor hartvormige taarten te zorgen. Die taarten zouden bovendien versierd worden met een symbolische roos die zoveel knoppen zou tellen als er kinderen in het gezin waren en omringd worden door harten en het opschrift '*Altoos aan moeder's hart*'. Dichters waren druk bezig hun mooiste verzen aan het bedenken. Drukkers werkten aan kaarten die het moederschap verheerlijkten.

Ook de bloemisten waren reeds op de hoogte, het stond vast dat ook zij die dag gouden zaken gingen doen. Ze zouden die dag zelfs van deur tot deur kunnen gaan met hun bloemen. Om de kleinhandelaars aan te zetten om de dag te promoten, zou de bond *Antwerpen Vooruit* aan haar leden gratis banden ter beschikking stellen met de aankondiging '*Dag der Moeder, 15 augustus*' om aan hun uitstalramen te plakken. Ook de initiatieven die in de weeshuizen zouden plaatsvinden, werden opnieuw besproken¹⁴⁸.

Op deze persvergaderingen werden een groot aantal kranten van verschillende strekkingen

¹⁴⁵ CL., 'Het Feest der Moeder', *Het Laatste Nieuws*, 17/07/1913.; s.n., 'Het feest der Moeder', *Gazet van Antwerpen*, 18/07/1913.; s.n., 'Une fête des mères', *La Métropole*, 16/07/1913.; s.n., 'La journée de la mère', *Nouveau Précurseur*, 16/07/1913.; s.n., 'M. l'échevin Van Kuyck', *La Presse*, 17/07/1913.; s.n., 'La Fête de la Mère', *Le Matin*, 16/07/1913.; s.n., 'Het Feest der Moeder', *De Nieuwe Gazet*, 17/07/1913.; s.n., 'Het feest der moeders', *De Volkstribuun*, 17/07/1913.

¹⁴⁶ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het viere van Moedersdag/ Uitnodigingsbrief, zonder datum.

¹⁴⁷ Deze letters duiden de zuiverheid van het graan aan.

¹⁴⁸ L.M., 'De 'Dag der Moeder'', *Het Handelsblad*, 01/08/1913.; R.S., 'La Fête des Mères', *Le Matin*, 01/08/1913.; s.n., 'De moederdag', *De Volkstribuun*, 02/08/1913.; s.n., 'Het Feest der Moeder', *De Nieuwe Gazet*, 02/08/1913.; s.n., 'De Moederdag', *Gazet van Antwerpen*, 02/08/1913.; M. ZANO, 'La journée des Mères', *Le Nouveau Précurseur*, 01/08/1913; s.n., 'La Journée des Mères', *La Métropole*, 01/08/1913.

uitgenodigd. Dit blijkt niet alleen uit de lijst van de genodigden¹⁴⁹, maar ook uit het feit dat in een diverse groep kranten bericht werd over de *Dag der Moeder*. Het weerspiegelt het streven van Van Kuyck een feest in het leven te roepen dat door iedereen, zonder enig onderscheid, kon worden gevierd.

B. Juiste mensen aan zich weten te binden.

Naast de pers waren er op deze vergaderingen ook een groot aantal personaliteiten aanwezig. Hiertoe had Van Kuyck een uitgebreide lijst opgesteld aan wie hij een uitnodiging wou verzenden. De lijst weerspiegelt een amalgaam van Antwerpse actoren. Het is een bonte brainstorm van mensen op wie hij kon rekenen, die hij moest zien voor zijn kar te spannen, aan wie het interessant was een uitnodiging te zenden.... Van Kuyck maakte hierbij volop gebruik van zijn status, aanzien, contacten en netwerken die hij had opgebouwd tijdens zijn carrière als politiekeer, kunstenaar, Vlaamsgezinde liberaal,... Naast de bestuursleden van de bond *Antwerpen Vooruit*, vooraanstaande personen van de stad en zijn politieke bondgenoten, worden ook bestuursleden van de weeshuizen, bestuursleden van het Antwerpse *Bureel van Weldadigheid*, de deken van O.-L.-Vrouw Antwerpen; de directeur van de *Allgemeine Deutsche Schule*, de voorzitter van de *l'Union Chrétienne de Jeunes*, de kabinetschef van de provincie Antwerpen, de voorzitter van de Diesterweg's Hulpkas voor Behoeftige Schoolkinderen, een rabbijn, inspecteurs van het onderwijs, een zaakvoerder van een winkel, leden uit de beheerraad van scholen, de voorzitter van de anglicaanse cultuur, een predikant... uitgenodigd¹⁵⁰.

De lijst weerspiegelt dus wederom Van Kuycks ideaal om een feest te installeren dat iedereen, zonder onderscheid, zou verenigen. We kiezen er hier doelbewust voor om het woord ideaal in de mond te nemen: het verzenden van uitnodigingen betekent nog niet dat alle genodigden er ook op ingaan. En inderdaad, Van Kuyck kreeg een groot aantal negatieve antwoorden teruggestuurd. Deze vonden het idee van een *Dag der Moeders* stuk voor stuk subliem maar bevonden zich in de onmogelijkheid om op de vergadering van vijftien juli aanwezig te zijn.

¹⁴⁹ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Lijst met genodigden.

De kranten die Van Kuyck op de persvergadering uitgenodigde waren:

- Katholiek: La Métropole, Gazet van Antwerpen, Het Handelsblad en Het Morgenblad
- Liberaal: Le Matin, Le Nouveau Précurseur, Het Laatste Nieuws en De Nieuwe Gazet
- Socialistisch: De Werker en De Volkstribuun.

¹⁵⁰ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Lijst met genodigden (1913).

Hoewel het moeilijk is om er een éénduidige lijn in te zien, valt het op hoe de ‘speciale’ genodigden stuk voor stuk afzeggen. We denken hier in het speciaal aan diegene die er een andere politieke strekking of levensvisie op na hielden; zoals de deken van O.-L.-Vrouw, de rabbijn, de voorzitter van *l’Union Chrétienne de Jeunes...*¹⁵¹. Daarnaast lijkt het ons waarschijnlijk dat ook een groot aantal genodigden nooit iets van zich heeft laten horen. Toch mogen we deze tendens niet veralgemenen: de vergadering was niet zomaar een bijeenkomst van politieke bondgenoten van Van Kuyck. Verschillende kranten meldden immers dat er ‘personaliteiten behorend aan alle partijen’ aanwezig waren¹⁵². Veeleer lijkt het erop dat naast het traditionele netwerk van Van Kuyck ook andere belanghebbende personaliteiten aanwezig waren. Het feit dat Van Kuyck een gerespecteerde man was in Antwerpen zal hierbij zeker zijn steentje hebben bijgedragen.

Ook een summier analyse van het profiel van enkele aanwezigen die door de pers werden opgemerkt, illustreert deze stelling: ‘*Van Doosselaere, Van Nieuwenhuyse, Dermond, Van Regemorter, Verrept, Walter Van Kuyck, Van Hoof, Portielje, Fr. Franck, Kinsschots, dr. Possemiers, Boelens, Nyssens, A. Lens, Verachtert, Montens, dr. Gunzburg, Frans Claes, Luyckx, Gieles, Kreglinger, Dreyne, Meyer, De Winter*’¹⁵³. Zo was Van Doosselaere voorzitter van het weldadigheidsbureau; Van Nieuwenhuyse bestuurslid van een gasthuis; Van Regemorter liberaal provincieraadslid; Van Hoof inspecteur van het stedelijk onderwijs; Portielje kunstschilder; Frans Franck nijveraars; Kinsschots koopman; Possemiers dokter; Lens juwelier; Montens katholiek politicus; Gunzburg dokter; Frans Claes bestuurslid van de bond *Antwerpen Vooruit*; Gieles voorzitter van de Diesterweg’s Hulpkas voor Behoeftige Schoolkinderen; Kreglinger advocaat...¹⁵⁴.

C. De bond Antwerpen Vooruit¹⁵⁵

Om op een efficiënte manier de kleinhandelaars te kunnen bereiken, deed Van Kuyck een beroep op de bond *Antwerpen Vooruit/ Anvers En Avant*¹⁵⁶. Deze bond bestond al sinds 1890

¹⁵¹ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vierden van Moedersdag/ Briefwisseling omtrent vergadering van 15/07/1913.

¹⁵² s.n., ‘Une fête des mères’, *La Métropole*, 16/07/1913.; s.n., ‘Het Feest der Moeder’, *De Nieuwe Gazet*, 17/07/1913.

¹⁵³ CL., ‘Het Feest der Moeder’, *Het laatste Nieuws*, 17/07/1913.

¹⁵⁴ -Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vierden van Moedersdag/ Lijst met genodigden (1913).

-S. HEYLEN, B. DE NIL, B. D’HONDT, *op.cit.*, p.135 en p.216.

¹⁵⁵ We hebben geen archief kunnen terugvinden van deze bond, waardoor we slechts een summier overzicht kunnen geven van hun initiatief omtrent de *Dag der Moeder*.

en was in het leven geroepen om Antwerpen in België en daarbuiten te promoten en op die manier ook tegemoet te komen aan de belangen van de Antwerpse kleinhandel. Al sinds zijn stichting had zij zich gericht op alle Antwerpse initiatieven die deze twee doelstellingen ten goede kwamen:

‘Nog nauw geboren, ving de dappere maatschappij haar strijd aan voor het bevorderen van den plaatselijken handel door het besluit, van het land en den vreemde aan te trekken door een ruchtbaarheid, en bestendige bekendmaking zoowel in België als in de naburige landen, alsook door het op touw zetten, verwekken of aankondigen van feesten, tentoonstellingen, stoeten’¹⁵⁷.

Van Kuyck had het goed gezien. Deze bond was zijn gedroomde partner, wilde hij het feest op korte tijd een maximale bekendheid geven. De bond kon immers zorgen voor de verstandhouding waar hij in zijn brochure zo de nadruk op had gelegd:

‘In het opzicht van zijne verwezenlijking is eene verstandhouding onontbeerlijk onder degenen die, hetzij rechtstreeks, hetzij onrechtstreeks zouden geroepen zijn er aan mede te werken, voornamelijk zij wier nijverheid de traditionele toebehoorten zou te leveren hebben, die aan dit feest eenen vorm moeten geven en er het gebruik van vestigen’¹⁵⁸.

Ook de bond *Antwerpen Vooruit* had een mooie kans geroken. Hij was zich maar al te goed bewust van de grote voordelen die het feest voor de Antwerpse kleinhandelaar kon brengen. De oproepingsbrief aan de *Pastei- Banket- en Suikergoedbakkers* spreekt boekdelen:

‘De Bond Antwerpen Vooruit die in de inrichting aan dit feest een nieuwe bron van inkomsten voor den kleinhandel ziet, evenals een goed werk dat steun verdient, heeft den Dag der Moeders onder zijne bescherming genomen en noodigt alle pastei-, banket- en suikergoedbakkers uit den 15 Oogst al de waren die zij bereiden den vorm van het hart te geven’¹⁵⁹.

¹⁵⁶ Deze bond richtte zich zowel in het Frans als het Nederlands tot haar publiek. Om de zaken te vereenvoudigen, hebben we er in deze verhandeling voor gekozen om enkel de Nederlandse benaming van de bond te gebruiken.

¹⁵⁷ s.n., ‘Anvers En Avant’, *Antwerpen Vooruit/ Anvers en Avant*, III, 1913, 54, p. 2.

¹⁵⁸ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Brochure *De Dag der Moeders* (1913), p.8.

¹⁵⁹ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Oproepingsbrief aan de *Pastei- Banket- en Suikergoedbakkers* (1913).

Op tweeëntwintig juli 1913 organiseerde de bond *Antwerpen Vooruit* een bestuursvergadering in *café Anselmo*. Op de agenda stond: ‘(...)het onderzoek naar middelen om het ‘Dag der Moeders’ naar het voorstel van den Heer Schepen Van Kuyck zoo goed mogelijk te vieren’¹⁶⁰. Uiteraard werd Van Kuyck hierop uitgenodigd¹⁶¹. Uit een brief die Van Kuyck schreef aan de secretaris van de *Section Anversoise des ‘Patrons Patissiers’* blijkt bovendien dat ook alle industriëlen en handelaars die op de één of andere manier konden bijdragen aan het feest een uitnodiging kregen¹⁶². Over de vergadering zelf weten we weinig, al rijst een vermoeden dat er een aantal decisieve elementen werden besproken. Zo staat het vast dat een ontwerp van de taart voor de *Dag der Moeders* er werd voorgesteld. Deze was ontwikkeld door de heer Wouters, *Président de la Section Anversoise des ‘Pâtrons Patissiers’*¹⁶³. Daarnaast lijkt het ons aannemelijk dat die elementen er werden besproken die Van Kuyck op de bijeenkomst van éénendertig juli 1913 meedeelde aan de pers (zie deel 2, puntje 4.2.1.5, A).

Een ander initiatief van de bond dat waarschijnlijk in het verlengde van de vergadering van tweeëntwintig juli 1913 ligt, is de oproepingsbrief die aan de *Pastei- Banket- en Suikergoedbakkers* en aan de *juweliers* verzonden werd om hen aan te sporen hun producten op vijftien augustus in de vorm van een hart te bakken of te vervaardigen. Daarnaast deelden deze brieven ook het volgende mee:

‘Schoone banderollen om aan de uitstillingsvensters te plakken evenals een korte verklaring van het feest om aan de klanten uit te delen en waarvan wij u hierbij een exemplaar zenden, houden wij van dit oogenblik af aan uwe beschikking voor een onbeperkt aantal’¹⁶⁴.

Ook in haar tweewekelijks blad *Antwerpen Vooruit/Anvers en Avant* liet de bond niet na het feest te promoten¹⁶⁵. Zo vinden we onderaan de voorpagina van het nummer dat op één

¹⁶⁰ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Uitnodigingsbrief (zonder datum) bestuursvergadering *Antwerpen Vooruit*.

¹⁶¹ loc.cit.

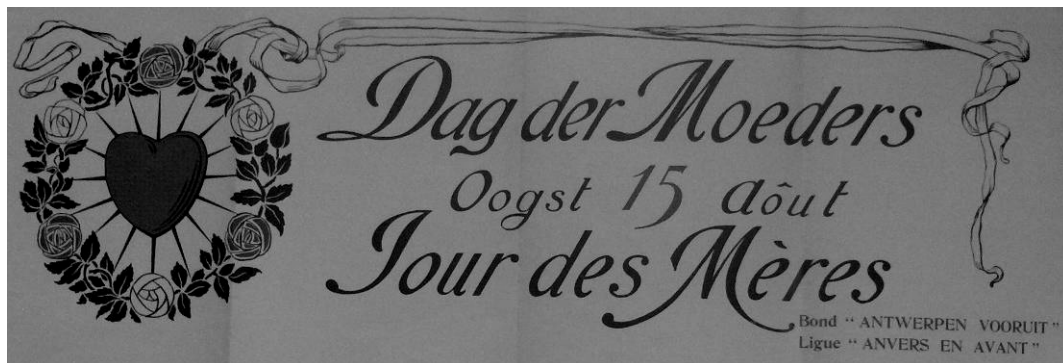
¹⁶² Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Brief van 18/07/1913 aan de secretaris van de *Section Anversoise des ‘Patrons Patissiers’*.

¹⁶³ loc.cit.

¹⁶⁴ -Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Oproepingsbrief aan de *Pastei- Banket- en Suikergoedbakkers* (1913).

-Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Oproepingsbrief aan *Juweliers* (1913).

¹⁶⁵ Dit blad werd al sinds 1910 uitgegeven en bevat zowel Nederlandstalige als Franstalige artikels.

Afb.11: De affiche bestemd voor de uitstalramen.
 (Stadsarchief Antwerpen)

Dag der Moeders
Oogst 15 dōut
Jour des Mères

Het inrichtings en propaganda Komiteit van den "Dag der Moeders".

AAN DE ANTWERPSCHE JEUGD

Lieve Kinderen,

Van al de wezens die U omringen, die Gij lief hebt en die U beminnen, is er een waarvan steeds al de gedachten voor U zijn, waarvan alle hoop in uw toekomst en in uw geluk berust: UWE MOEDER.

Wij zijn er dan ook van overtuigd dat zij de schoonste plaats in uw aller harten bekleedt. Zeker viert ieder van U zijne Moeder reeds ter gelegenheid van haren verjaardag of van haren naamdag.

Wij verzoeken U van, in eene algemeene opwekking van de groote liefde die Gij voor haar koestert, haar daarenboven een bijzonderen dag van het jaar te wijden, die zou zijn

"DE DAG DER MOEDERS"

en vragen U den 15^{en} Oogst van ieder jaar dit feest te vieren.

Wij hopen dat al de kinderen van Antwerpen, door talrijke aangename en lieve betoogingen en verrassingen, dien dag voor hunne moeder als den gelukkigsten van 't jaar zullen weten te maken; dat al de grootere broeders en zusters de onervarenheid van de kleineren zullen weten te verhelpen en alles zullen in 't werk stellen om dien dag in het huisgezin hunne liefde voor haar zoo heerlijk mogelijk te vertolken.

Dat dien dag dus in al de gezinnen onzer stad een algemeen gevoel van dank en erkentelijkheid opga voor haar, die sooveel opoffering en toewijding rond zich uitstraalt en die door hare onophoudelijke zorgen er sooveel toe bijdraagt U op te leiden tot waardige leden der maatschappij en tot eervolle burgers onzer moederstad.

BOND ANTWERPEN VOORUIT

Oogst 1913

Le Comité d'initiative et de propagande pour la "Journée des Mères".

A LA JEUNESSE DANVERS

Chers Enfants,

De tous les êtres qui vous entourent, qui vous aiment et qui vous sont chers, il en est un qui pense sans cesse à vous et pour qui votre avenir et votre bonheur font l'objet de toutes ses espérances: VOTRE MÈRE.

Aussi, nous en sommes convaincus, occupe-t-elle dans votre cœur la place la plus grande et la plus belle.

Chacun de vous fête déjà, sans aucun doute, son jour anniversaire ou son jour patronal. Nous vous convions à lui consacrer en outre, dans une manifestation unanime du grand amour que vous lui vouez, un jour spécial de l'année qui serait:

"LA JOURNÉE DES MÈRES"

et nous vous demandons de célébrer cette fête le 15 Août de chaque année.

Nous espérons que tous les enfants d'Anvers sauront, par de nombreuses et aimables manifestations et par d'agréables surprises, faire en sorte que ce jour soit pour elle le plus heureux de l'année; que les aînés sauront suppléer à l'inexpérience de leurs plus jeunes frères et sœurs et feront le nécessaire pour qu'au foyer cette journée-là, tout lui offre le témoignage de leur amour et de leur reconnaissance.

Que ce jour-là donc une pensée universelle de remerciement et de gratitude monte vers celle dont la vie est faite d'abnégation et de dévouement et dont les soins incessants contribuent pour une si large part à faire de vous des citoyens utiles à la société et dignes de la patrie.

LIGUE ANVERS EN AVANT

15 Août 1913

Typ. E. BECKMANS & Co., rue Otto Vireux, 28 - ANVERS.

Afb.12: Oproep gericht aan de Antwerpsche jeugd.
 (Stadsarchief Antwerpen)

augustus 1913 verscheen in grote letters de aankondiging: '15 Août. Jour des Mères. Fête familiale de toutes les mamans'¹⁶⁶. Daarnaast publiceerde de bond op de volgende pagina's de Franstalige versie van Van Kuycks manifest¹⁶⁷. De Nederlandse versie werd op haar beurt gepubliceerd in het nummer dat op vijftien augustus verscheen¹⁶⁸.

D. Het inrichtings- en propaganda Komiteit van den 'Dag der Moeders'

Tijdens de persvergadering van donderdag eenendertig juli 1913 in café *Anselmo* werd de beslissing genomen een comité op te richten dat de naam *het inrichtings- en propaganda Komiteit van den 'Dag der Moeders'* zou dragen (zie deel 2, 4.2.1.5, A). Haar belangrijkste taak was het opstellen van een manifest voor de bevolking. Frans en zijn zoon Walter Van Kuyck, Kintsschots, Van Regemorter, Luyekx, Van Hoof, Claes, Possemiers, Portielje en Gieles werden als leden aangeduid¹⁶⁹. Ut supra (deel 2, puntje 4.2.1.5, B) hebben we reeds kort hun profiel besproken. Ook hier kunnen we de bedenking maken dat de keuze voor deze personen niet toevallig was.

Het lijkt er op dat dit comité vooral omwille van het prestige in het leven werd geroepen om. Heeft het immers niet meer effect propaganda te maken in naam van een comité, dan in naam van één enkel persoon? Dit blijkt uit het feit dat in de aanloop naar de eerste *Dag der Moeder* alles rond Van Kuyck, en niet het comité, draaide. Zo gaat de brochure betreffende de *Dag der Moeders* wel uit van *het inrichtings- en propagandakomiteit van den 'Dag der Moeders'* maar is de inhoud volledig van de hand van Van Kuyck (zie deel 2, puntje 4.2.1.3). Ze kondigt dit ook zelf aan: '*Het inrichtings- en propagande Komiteit van den 'Dag der Moeders' heeft de eer U hieronder de uiteenzetting van het ontwerp van dit familiefeest, voorgesteld door eenen onzer medeburgers, voor te leggen*'¹⁷⁰. Daarnaast werden de uitnodigingen voor de tweede persvergadering niet langer uit naam van Frans Van Kuyck –dit was bij de vergadering van vijftien juli wel het geval geweest– geschreven maar uit naam van het comité. Uit de berichtgeving in de pers blijkt echter dat het enkel Van Kuyck was die tijdens de vergadering het woord nam. Tenslotte liet het comité een oproep, gericht *aan de*

¹⁶⁶ s.n., '15 Août. Jour des Mères. Fête familiale de toutes le mamans', Antwerpen Vooruit/ Anvers en Avant, III, 1913, 54, p. 1.

¹⁶⁷ F. VAN KUYCK, 'La Journée des Mères', Antwerpen Vooruit/Anvers en Avant, III, 1913, 54, p. 1-2.

¹⁶⁸ F. VAN KUYCK, 'De Dag der Moeder', Antwerpen Vooruit/ Anvers en Avant, III, 1913, 55, p. 3.

¹⁶⁹ CL., 'Het Feest der Moeder', Het Laatste Nieuws, 17/07/1913.

¹⁷⁰ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/Brochure *De Dag der Moeders* (1913), kaft.

Antwerpsche jeugd, drukken¹⁷¹. Ook hier blijkt de tekst opgesteld te zijn door Van Kuyck¹⁷². Toch mogen we niet besluiten dat de andere leden enkel als een soort decorum fungeerden. Ieder propageerde immers, op aansturen van Van Kuyck, in zijn eigen werkveld de *Dag der Moeders*. Dit zien we bevestigd in een brief die één van de leden van het comité, Louis Kintsschots, aan Van Kuyck schreef. Hierin liet Kintsschots weten dat hij niet aanwezig kon zijn op de vergadering –er werd door Van Kuyck op achttien juli een vergadering georganiseerd voor de leden van het comité¹⁷³– maar reeds werk had gemaakt van propaganda: ‘Ik heb reeds aan verschillende bestuurders van Scholen en Byzonderheden Uwe gedachten uiteengezet en ben gelukkig U te melden dat sy allergunstigst onthaald werden’¹⁷⁴. Kortom, in het comité werden een aantal persoonlijkheden uit diverse werkvelden verzameld die het initiatief van Van Kuyck niet alleen meer prestige konden geven maar ook de ideale personen waren om het idee van de *Dag der Moeders* op korte tijd een maximale verspreiding te geven.

E. Visualisatie van het ontwerp

Om het ontwerp van Van Kuyck te visualiseren werden een aantal dagen voor de eerste *Dag der Moeders* foto’s uitgehangen aan het voorlichtingsbureau van de stad. Op de foto’s konden de mensen zien hoe de stoel of zetel van de moeder moest versierd worden, hoe de deur versierd moest worden, hoe de hartvormige taart verdeeld moesten worden,...¹⁷⁵. Ook dit initiatief zorgde ervoor dat de *Dag der Moeder* gepropageerd werd.

¹⁷¹ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Affiche gericht aan ‘de Antwerpsche jeugd’ (1913).

¹⁷² Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 109/Persoonlijke en ambtelijke documenten (1912-1915)/Map *Dag der Moeders* (1913-1932)/ Kladversie van de affiche gericht aan de ‘Antwerpsche jeugd’ (1913).

¹⁷³ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Uitnodigingsbrief (zonder datum) bestuursvergadering van *het inrichtings- en propaganda Komiteit van den ‘Dag der Moeders’*.

¹⁷⁴ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Brief van 17/07/1913 aan Frans Van Kuyck (van Louis Kintsschots).

¹⁷⁵ s.n., ‘Le Jour des Mères, *Le Matin*, 12/08/1913; s.n., ‘De Dag der Moeder’, *De Nieuwe Gazet*, 13/08/1913.

4.2.1.6 Het resultaat

A Positieve reacties en voorstellen

Het promoten van de *Dag der Moeders* via bovengenoemde kanalen wierp zijn vruchten af. Vanaf midden juli 1913 (in een enkel geval zelfs al ervoor) werd een dynamiek rond het feest in gang gezet.

Zo ontving Van Kuyck in aanloop naar het feest een groot aantal brieven van mensen die over het initiatief gelezen of gehoord hadden en Van Kuyck proficiat wilden wensen¹⁷⁶, die zelf met ideeën op de proppen kwamen, die tevreden waren met de goede verkoops cijfers die de aanloop naar het feest met zich meebracht....

Jules Baetes liet bijvoorbeeld, na het lezen van de brochure betreffende de *Dag der Moeders*, weten vol lof te zijn over het initiatief: '*De instelling dezer huiselijke plechtigheid van intiemen aard, is eene weldoende gebeurtenis voor ons volk en moet de beste uitwerksels hebben*'¹⁷⁷. In zijn enthousiasme deed hij hierbij zelfs enkele voorstellen aan Van Kuyck. Zo zouden de moeders, volgens hem, iets moeten schenken aan hun kinderen: '*Dit kleinood zou bestaan uit een soort scapulier of beschermamulet, moeders beeltenis op zijde of satijn gefotokopieerd, tot bewaring met een lapje lijnwaad omzoomd*'¹⁷⁸. Maar deze blijvende herinnering aan de moeder mocht, aldus Baetes, evengoed bestaan uit een *merkplaatje* dat de moeder had geweven en dat in de geldbeugel moest worden gestoken. Het *merkplaatje* moest de kinderen waarschuwen tegen *dolle verkwistingen*, terwijl het beschermamulet ze moest behoeden van misdaad. Daarnaast zouden de kinderen, volgens hem, aan de hand van doeltreffende verhalen duidelijk gemaakt moeten worden hoezeer de moeder hun erkentelijkheid verdiende¹⁷⁹.

Een andere correspondent maakte zich dan weer zorgen om '*les très bas peuple qui loge dans les impasses*'. In die buurten zouden de mensen immers niet bemiddeld genoeg zijn om de *Dag der Moeders* te realiseren. Omdat het heilzame effect van het feest er, volgens de schrijver, des te belangrijk was, stelde hij voor om geld te vragen aan enkele behoevende burgers van de stad en daarmee het één en ander op touw te zetten:

¹⁷⁶ Het archief van Van Kuyck puilt bijna letterlijk uit van mensen die zonder meer Van Kuyck proficiat wensen met zijn initiatief.

¹⁷⁷ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het viere van Moedersdag/ Brief van 23/07/1913 aan Frans Van Kuyck (van Jules Baetes).

¹⁷⁸ loc.cit.

¹⁷⁹ loc.cit.

‘Une huitaine avant la fête il serait donné à chaque impasse proportionnellement à son importance, un lot de drapelets de bazar papiers de couleurs, guirlandes, etc. qui serviraient, autant que possible avec le concours des enfants de l’endroit, à orner la rue-impasse avec bien entendu une pancarte de circonstance: ‘Hulde aan onze Moeders’ etc. Pour le soir quelques lampions’¹⁸⁰.

Een jury zou dan in de loop van de dag moeten passeren om er een winnaar uit te kiezen. De dag zou eindigen met het uitdelen van stukken taart. Aldus de auteur was het maar een idee, Van Kuyck moest zelf maar zien of hij er iets mee wou aanvangen¹⁸¹.

Naast correspondenten die hun ideeën betreffende de *Dag der Moeders* zomaar met Van Kuyck wilden delen, schreven ook een aantal kleinhandelaars (vanuit commerciële doeleinden) naar Van Kuyck. Deze hadden in de feestdag een mooie kans ontdekt om gouden zaken te kunnen doen. Zo zag Morré, na het lezen van een artikel in de Nieuw Gazet waarin de spreuk *‘in weelde en in nood, deelt moeder ons dagelijksch brood’* bekendgemaakt werd, het geld al rollen. Hij hield zich bezig met het *‘in de handel brengen van Vlaamsche spreuken’* en was bereid om de bovengenoemde spreuk voor Van Kuyck te drukken tegen een zacht prijsje. Van Kuyck zou deze spreuk dan gratis kunnen uitdelen aan de behoeftige gezinnen die het op hun beurt ergens in huis zouden kunnen ophangen. Was dit immers niet het beste middel om de herinnering aan de feestdag levendig te houden? Morré laat er dan ook geen gras over groeien: alles wat Van Kuyck moest doen, was zo vlug mogelijk de bestelling doorgeven zodat hij de klus voor vijftien augustus zou kunnen klaren¹⁸².

Jules Demolder, een kleinhandelaar in parfums, albums, kerkboeken, toiletartikelen...¹⁸³, hield het dan weer op een verslag van de initiatieven die hij in zijn winkel had genomen. Zo had hij een reeks van zes wenskaarten laten maken die hij tot vijftien augustus zou verkopen. Om Van Kuyck een idee te geven van hoe de kaarten eruitzagen, stuurde Demolder een exemplaar mee met de brief (het gaat om een zwartwit afdruk van een foto van een lachend kind dat een reuzenhart vasthoudt). Daarnaast had Demolder er alles aan gedaan om klanten naar binnen te lokken:

¹⁸⁰ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Brief van 02/08/1913 aan Frans Van Kuyck (schrijver onbekend).

¹⁸¹ loc.cit.

¹⁸² Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Brief van 03/08/1913 aan Frans Van Kuyck (van Ed. J. Morré).

¹⁸³ s.n., ‘Dag der Moeders’, De Nieuwe Gazet, 14/08/1913.; s.n., ‘Dag der Moeders’, De Nieuwe Gazet, 15/08/1913.

*‘Ik heb seffens de pen ter hand genomen en in het midden van dat hert, op mijn schoonsten, de namen van mijn vier kinderen er ingeschreven en seffens in de vitrien gehangen. Ge moet niet vragen of dit aantrek heeft gehad. En van onder aan de kaart heb ik geschreven. Feest van de Moeder. Deze morgen ben ik twee reclamebanden gaan halen en toen ik t’huis kwam vond ik er nog twee en brochuren erbij. Nu was ik rijk genoeg en ben seffens aan het werk gegaan met volle moed’*¹⁸⁴.

Demolder had het goed bekeken. Met wat gepaste reclame kon de *Dag der Moeder* zijn verkoopcijfers in de lucht jagen: *‘Bij mij is het heden al de Dag der Moeders geweest. Ik heb een goeden verkoop gehad dezen namiddag’*¹⁸⁵. Het moet Demolder euforisch gemaakt hebben. Niet alleen was hij er zeker van dat hij als eerste *‘een gegarnierde vitrien’* had en één van de eerste was die passende wenskaarten verkocht, hij was ook de eerste die van de *Dag der Moeders* dankbaar gebruik maakte om in de krant reclame te maken voor zijn winkel¹⁸⁶.

Tenslotte schreef ook Frans Verhelst, goudsmid, een kaartje naar Van Kuyck om hem te melden dat het *moederjuweel* was verkocht. Ook hij beseftte -misschien iets te laat- dat de *Dag der Moeders* voor een mooie winst kon zorgen: *‘Had ik er meerder kunnen maken aan iets mindere prijs b v. beeld aan 20-30 of 50 fr, zij zouden allen verkocht zijn geweest. Voor toekomende jaar maak ik een volle keus’*¹⁸⁷.

Naast handelaars zagen ook dichters hun kansen schoon. Zo stuurde Otto Mohnike, letterkundige, reeds op zes juli 1913 een gedicht. Er ging een kort briefje aan vooraf:

*‘Ik leg in waardeering der grootschheid van uw ontwerp, mij voor dezès ideeënwereld buigend, ingesloten gedicht in uwe handen! Ik bied het u aan! Curzistisch gedrukt en opgeluisterd, zou des gedichts gevoel, artistieke trant, plastiziteit, heinde en verre verkocht, wel vrienden voor u werk werven, en de fonds des feests versterken. Het komt toh wel als eerste der rij!’*¹⁸⁸.

¹⁸⁴ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Brief van 07/08/1913 aan Frans van Kuyck (van Jules De Molder).

¹⁸⁵ loc.cit.

¹⁸⁶ ‘Dag der Moeders’, *De Nieuwe Gazet*, 14/08/1913, p.4 en 15/08/1913, p.5 (reclame Jules Demolder)

¹⁸⁷ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Kaartje zonder datum aan Frans Van Kuyck (van Frans Verhelst).

¹⁸⁸ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Brief van 06/07/1913 aan Frans Van Kuyck (van Otho Mohnike).

Afb.13: Eén van de eerste moederdagkaarten die Jules Demolder liet maken.
(Stadsarchief Antwerpen)

Blyde dag moeder lief
Wenschen wij u allebei
Komt beneden als 't u belieft
En laat alle ~~zorg~~ zorg op 'zij

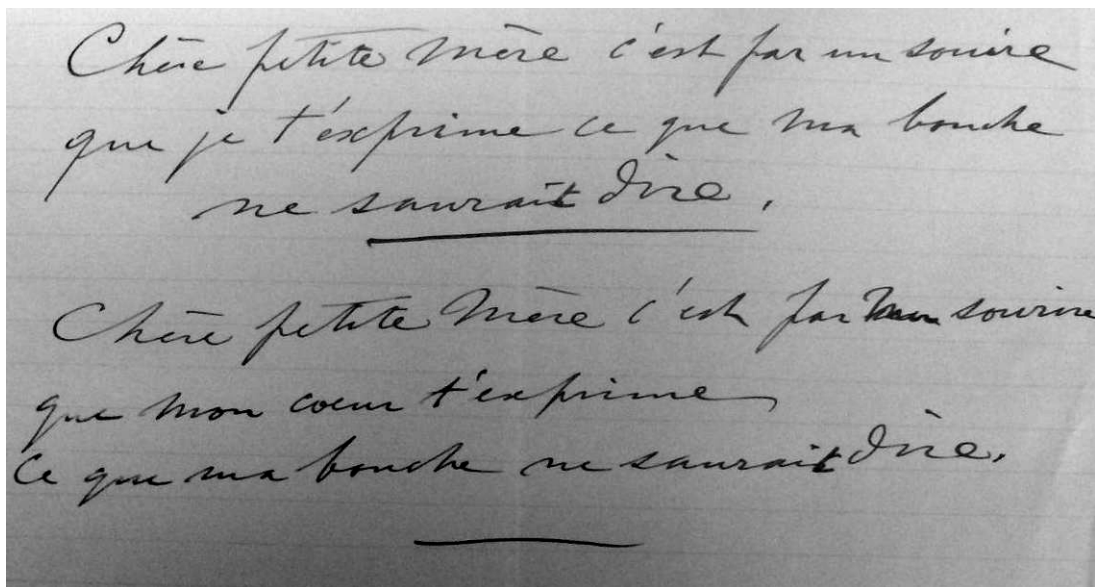
Afb.14: Frans Van Kuyck bedacht talrijke moederspreuken.
(Stadsarchief Antwerpen)

In uw oogen zag ik voor
't eerste maal mijn beeld
Ik bestond.
Voor uw borst voor 't eerste
maal schonk gij mij 't voedsel
in den mond

Afb.15: Frans Van Kuyck bedacht talrijke moederdagspreuken.
(Stadsarchief Antwerpen)

Een Kus van Moeders Mond
Geneest een Kinder wond.
—
Liefde, zorg en troost
ontbreekt nooit
aan Moeders Kroost.
—
Moeders zorg
Eischt geen bezorg.
By dag of nacht
Op Moeders hart
Rust 't Kind zoo zacht.
—
Moederken lief! mijn hartelief
Voelt zoo innig
Wat mijn mondken u nog niet
zeggen en kan.

Afb.16: Frans Van Kuyck bedacht talrijke moederdagspreuken.
(Stadsarchief Antwerpen)

Afb.17: Frans Van Kuyck bedacht talrijke moederdagspreuken.
(Stadsarchief Antwerpen)

Afb.18: Moedergedicht.
(Stadsarchief Antwerpen)

Mohnike hoopte met andere woorden dat zijn gedicht gebruikt kon worden om de *Dag der Moeder* te promoten. Het had in elk geval niet alleen Van Kuyck maar ook wel zichzelf en zijn functie van *letterkundige* ten goede gekomen. Het is mogelijk dat het voorstel van Mohnike Van Kuyck op ideeën bracht. In elk geval kreeg Van Kuyck nog een aantal andere gedichten toegestuurd.

Het is onduidelijk wat Van Kuyck met al deze brieven heeft gedaan. Sommige brieven moeten hem zeker op ideeën hebben gebracht. Denken we hierbij bijvoorbeeld aan de brief van Morré. Of is het toeval dat in het archief van Van Kuyck een groot aantal kladblaadjes teruggevonden werden waarop Van Kuyck ijverig alle spreuken noteerde die verband hielden met de moeder¹⁸⁹? Andere brieven werden pas in augustus geschreven, waarschijnlijk te kort bij het feest om er nog iets mee te doen.

B. De stad in de ban van het Feest der Moeder

De hierboven aangehaalde brief van Jules Demolder, draagt de datum van zeven augustus 1913. Op dat moment was Demolder er zeker van dat hij de enigste was met een *gegarnierde vietriën* (zie deel 2, puntje 4.2.1.6, A). Dat ‘geluk’ zou echter geen lang leven beschoren zijn. Le Matin van tien augustus 1913 berichtte dat reeds vele bakkers de hartvormige taart, vervaardigd volgens het plan van Van Kuyck, etaleerden¹⁹⁰. Op twaalf augustus meldt Le Matin : ‘Aux vitrines de nombreux magasins de la ville, une affiche oblongue, ornée d’un cœur rouge flamboyant, vient de faire son apparition. Elle annonce la Fête des Mères en rappelant de la date du 15 août qui lui a été consacrée (...)’¹⁹¹. Ook in de Nieuwe Gazet van dertien augustus wordt gemeld dat er in talrijke etalages reclame wordt gemaakt voor de *Dag der Moeder*¹⁹².

Als we de kranten mogen geloven, had de oproep van de bond *Antwerpen Vooruit* zijn vruchten afgeworpen. Aan de vensters van verschillende winkels hingen affiches om de *Dag der Moeders* te promoten, in de etalages werden toepasselijke geschenken tentoongesteld, de bakkers etaleerden hun producten in hartvorm...¹⁹³. Het staat vast, er moet een zeker enthousiasme ontstaan zijn: ‘*Décidément il paraît que l’idée de M. l’échevin Van Kuyck a fait*

¹⁸⁹ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 109/Persoonlijke en ambtelijke documenten (1912-1915)/Map *Dag der Moeders* (1913-1932)/Spreuken voor de *Dag der Moeder* (1913).

¹⁹⁰ s.n., ‘La fête des mères’, *Le Matin*, 10/08/1913.

¹⁹¹ s.n., ‘Le jour des mères’, *Le Matin*, 12/08/1913.

¹⁹² s.n., ‘De Dag der Moeder’, *De Nieuwe Gazet*, 13/08/1913.

¹⁹³ s.n., ‘La fête des mères’, *Le Matin*, 10/08/1913.; s.n., ‘Le jour des mères’, *Le Matin*, 12/08/1913. en s.n., ‘De Dag der Moeder’, *De Nieuwe Gazet*, 13/08/1913.

fortune et qu'elle trouve dès à présent un réel écho dans notre population,¹⁹⁴. Tegelijk moeten we niet te hoog van de toren blazen. Het valt op hoe enkel een paar liberale kranten (vooral *Le Matin* en *De Nieuwe Gazet*) in talrijke hernemingen berichten over de aanloop naar de bewuste dag¹⁹⁵. Het zou wel eens kunnen dat zij, na de vraag van Van Kuyck tijdens het banket in januari (zie deel 2, puntje 4.2.1.2, A), besloten hadden het idee van hun liberale bondgenoot –en tevens succesvol schepen- door dik en dun te steunen. Het hoeft geen betoog dat de zaken hierdoor al eens wat rooskleuriger werden voorgesteld dan ze in werkelijkheid waren. Of/en dat ze door haar enthousiaste berichtgeving haar lezers het gevoel wou geven dat iedereen het feest zou vieren en er dus geen weg terug was. Was dit immers niet de beste propaganda voor een nieuw ingevoerd gebruik? Deze veronderstellingen zien we bevestigd in het artikel dat op tien augustus in *Le Matin* verscheen. Hierin wordt weergegeven hoe het verschijnen van de hartvormige taart in de etalages van de bakkerijen veel kijklustige kinderen lokt. De schrijver laat hierbij zijn fantasie de vrije loop en roept het beeld op van kinderen die die dag er alles zullen aan doen om een stuk van de heerlijke taarten te bemachtigen: ‘(...) *tenez pour certain que tout notre petit monde est dès maintenant en révolution...*’¹⁹⁶. Ook in het artikel van twaalf augustus 1913 uit *De Nieuwe Gazet* van dertien augustus 1913 lijkt het erop dat een aardig loopje met de werkelijkheid wordt genomen:

‘Geheimzinnig en bekommerd houden de kinderen in de hoeken, lange besprekingen, zoo ingewikkeld dikwijls wel, als een konferentie tusschen diplomaten. Een enkel kwestie staat overal aan de dagorde: ‘Hoe zullen we waardig ons moederken vieren?’ De spaarpotten worden omgeschud, en de centen, de duitjes nijver geteld. En het zijn dan berekeningen zonder einde, om te weten hoeveel dié zal moeten geven om dat geschenk te koopen. En steeds eindigt de bespreking met hetzelfde besluit, eens een duchtig beroep te doen op de milde vrijgevigheid van vader’¹⁹⁷.

Hoe het ook zij, de geestdrift zal niet geheel van de lucht geweest zijn. Een ander element van die dynamiek was dat ieder lid van *het inrichtings- en propaganda Komitee van den ‘Dag der Moeders’* in zijn eigen werkveld de *Dag der Moeders* promootte. Het voorbeeld van

¹⁹⁴ s.n., ‘La fête des mères’, *Le Matin*, 10/08/1913.

¹⁹⁵ Van de andere strekkingen onderzochten wij de *Gazet van Antwerpen* (katholiek); *De Werker* (socialistisch) en *De Volkstribuun* (socialistisch). Ook een verdere aanvulling met de krantenknipsels uit het archief van Frans Van Kuyck bevestigen deze stelling.

¹⁹⁶ s.n., ‘La fête des mères’, *Le Matin*, 10/08/1913.

¹⁹⁷ s.n., ‘De Dag der Moeder’, *De Nieuwe Gazet*, 13/08/1913.

Kintsschots hebben we reeds naar voor gebracht (zie deel 2, puntje 4.2.1.5, D). Een ander prachtvoorbeeld vinden we in *Le Matin* van elf augustus 1913. In het artikel *pour le 15 août* wordt bericht over de prijsuitreikingen die de dag ervoor in de negentien kleuterscholen van de stad waren georganiseerd. In het bijzonder zoomt het artikel hierbij in op het feestje dat werd gegeven in de kleuterschool aan de Keizerstraat. Naast de prijsuitreikingen zouden er ook andere vertoningen hebben plaatsgevonden. Eéntje stond in het teken van de *Dag der Moeder*. Het ging om een toneeltje waarin een klein meisje de moeder, *l'Ange du Foyer*, speelde en zich moest laten leiden door de andere kinderen. Deze zetten het hele scenario neer zoals Van Kuyck het had bepaald in zijn brochure *De dag der Moeders*: het meisje werd naar haar versierde stoel geleid, ontving vervolgens bloemen van 'haar kinderen' en kreeg tenslotte liederen te horen die de lieve zorgen en gunsten bezong die het gezin verschuldigd was aan de moeder. Van Hoof, inspecteur van het stedelijk onderwijs die –niet toevallig– ook lid was van *het inrichtings- en propaganda Komiteit van den 'Dag der Moeder'* zou hierna de toeschouwers toegesproken hebben over de betekenis van een *Dag der Moeder*¹⁹⁸. Het was handig bekeken van Van Hoof:

*'C'était de la bonne graine semée dans un terrain aussi bien préparé que fertile. Ce que nous avons vu là- et c'était de l'enseignement intuitif, pensons nous- portera ses fruits au foyer domestique, et vaut, dans des circonstances comme celle-ci, beaucoup plus que de longs discours'*¹⁹⁹.

C. Kritiek

Het was echter niet allemaal *één en al enthousiasme*. Van Kuyck kreeg via brieven en via de pers heel wat kritiek op zijn idee te verduren.

Zo ontving Van Kuyck een brief van een anonieme schrijver die na het lezen van een artikel betreffende de *Dag der Moeder* zo zijn bedenkingen had bij het feest. Hij vond het initiatief in de eerste plaats een vernedering voor de jeugd die iedere dag zijn dankbaarheid ten opzichte van zijn moeder uitte: *'Heeft moeder wel een extra dag voor haar nodig voor verheerlijking, wanneer men het heele jaar zijn kinderlijkeplicht betoond heeft zoo het behoorde?'*²⁰⁰. De oprichting van een *Dag der Moeder* zei, volgens hem, dan ook heel wat

¹⁹⁸ s.n., 'Pour le 15 août', *Le Matin*, 11/08/1913.

¹⁹⁹ *loc.cit.*

²⁰⁰ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/

over Van Kuycks visie op de jeugd : ‘(...) want zoude zulke plannen bij Uw geopperd worden? Wanneer Uw vast wist dat de eerbied die de kinderen de ouders verschuldigd waren ten volle aan hun recht kwam’²⁰¹. Bovendien was het, volgens de auteur, een naïeve gedachte dat een speciaal ingerichte dag ervoor zou zorgen dat men de moeder meer eerbied zou toedragen:

‘Uw geachte Heer zult tog de achting en de eerbied niet willen zoeken in een versierde stoel of een extra gebakje, geheel alleen ter hare eer gebakken. Wat is moeder met die verafgoding geholpen. Heeft zij niet meer verdriet van zoo een dag, dan plezier? Wanneer zij beseft, dat zoo een dag nog eerst moest ingesteld worden om het kind tot bewustzijn te brengen hetgeen hij of zij aan moeder verschuldigd is (...)’²⁰².

Ten derde had de schrijver kritiek op de datum waarop het feest gepland stond. Op vijftien augustus vieren de katholieken immers O.-L.-Vrouw Hemelvaart. *‘Het wordt tog geen katholieken feestdag (Moederkesdag)’²⁰³*, luidt zijn commentaar dan ook.

Tenslotte vond de schrijver het maar niks dat enkel de moeder vereert zou worden op die dag:

‘(...) maar had uw gewenschte dag beter geklinken, een dag aan ouders gewijd, dit is voor een kind begrijpelijker en tevens geen miskennen der vaders, daar me vaak tegekومت, dat vader zijn leiding meer nodig is dan moeder haar opvoeding, daar er vele kinderen zijn die door moeder verkeerd opgevoed worden en waar vader wel sterk moet tushenkomen om er nog iets van te maken, wat op een mensch kan gelijken’²⁰⁴.

Het lijkt erop dat het de schrijver vooral te doen is om zijn laatste uitlating: waarom een dag voor de moeder en niet voor beide ouders? Dit blijkt vooral uit het feit dat hij met zijn laatste voorstel zichzelf tegenspreekt. Zou een dag voor beide ouders immers niet extra vernederend aanvoelen voor de jeugd, nu ook het respect voor de vader aan de kaak wordt gesteld?

Een andere kritiek werd geuit in de krant *La Chronique*. Ook hier wordt de *Dag der Moeders* als ongepast van de hand gedaan. De reden waarom verschilt echter. Het is niet het idee om in het speciaal de moeder te vieren dat hier op kritiek stuit maar wel het feit dat hiervoor ook een vaste dag wordt bepaald:

201 Brief van 02/08/1913 aan Frans Van Kuyck (onbekende auteur).

202 loc.cit.

203 loc.cit.

204 loc.cit.

204 M. GREGOIRE, ‘La fête des Mères’, *La Chronique*, 28/07/1913.

‘Honorer sa mère est le plus sacré et le plus facile des devoirs. Mais ce culte doit rester situé dans le milieu familial, laissé à l’initiative familiale, qui seule doit choisir le jour, l’heure et surtout la circonstance propice. Je verrais avec tristesse le jour de la mère déterminé à date fixe, par une mesure générale, comme la commémoration d’un événement historique’²⁰⁵.

Volgens de auteur kan geen enkele instantie ons zeggen wanneer en hoe we onze moeder moeten vieren. De liefde voor de moeder laat zich immers niet dirigeren. Ze moet spontaan en recht uit het hart kunnen komen. Het is een kritiek die ook in het blad *Mhépisto* werd geuit: *‘Nous voulons fêter qui nous voulons, comme nous l’entendons et surtout quand il nous plaira’²⁰⁶*. Ook in een artikel van *l’Echo Commercial* gaat de kritiek die richting uit: *‘L’amour qu’on ressent pour sa mère est trop noble et trop grand pour qu’il s’avère, un jour déterminé, par des petits pains de forme déterminé (...)’²⁰⁷*. Ze wordt enkel gematigder geuit. Daarnaast is het plan voor hen iets te naïef en lijkt het vooral bedoeld voor kleine kinderen: *‘Ces petites démonstrations naïves peuvent être du domaine des tout petits enfants; pour ceux qui sont en âge de ne plus s’accrocher au jupon maternel, elles sont un tantinet ridicules’²⁰⁸*. Men is het er in de bovengenoemde artikels ook roerend over eens dat zo’n vastgestelde dag voor veel nodeloos verdriet zorgt bij diegenen die uit de boot vallen²⁰⁹. Zo schrijft *La Chronique*:

‘Pour les ménages désunis par le divorce en droit comme par la séparation en fait, pour les mères malheureuses ou délaissées dont la vie a été brisée, combien serait poignants cette date inscrite à ce calendrier nouveau’²¹⁰.

Het blad *Méphisto* gaat hierin nog een stap verder. Het idee van Van Kuyck wordt door hen volledig met de grond gelijk gemaakt. Van Kuyck moet volgens hen niet te enthousiast worden in het organiseren van feestdagen, stoeten, evenementen,... : er valt immers al genoeg te feesten. Hun oproep aan Van Kuyck is dan ook duidelijk: *‘Nous demandons du calme et du liberté’²¹¹*. Bovendien is het volgens hen naïef te denken dat de emoties die die dag naar

²⁰⁵ loc.cit.

²⁰⁶ s.n., ‘Causerie’, *Méphisto*, 31/07/1913.

²⁰⁷ s.n., ‘Le ‘Jour de la Mère’’, *L’echo commercial*, 26/07/1913.

²⁰⁸ loc.cit.

²⁰⁹ Het is een kritische vraag die ook in andere artikels naar boven komt. Bv. in het artikel *La journée de la mère* uit le nouveau Précurseur van 16/07/1913.

²¹⁰ M. GREGOIRE, ‘La fête des Mères’, *La Chronique*, 28/07/1913.

²¹¹ s.n., ‘Causerie’, *Méphisto*, 31/07/1913.

boven komen misdadigers op het goede pad zou brengen. Van Kuyck zou volgens hen dan ook beter zijn energie in belangrijkere taken steken.

Ook in *De Werker*, het dagblad van de Antwerpse socialistische beweging, maakt men brandhout van de ideeën van Van Kuyck. Volgens hen moet men het feest kaderen in de strijd tegen het neomalthusianisme en moet dus als een onderdeel van de strijd tegen de beperking van het kinderaantal gezien worden. Hierbij worden volgens *De Werker* de pijlen niet gericht op de bourgeoisie vrouwen die *‘(...) er den brui aan geven veel kinderen te kweeken’* en die liever *‘(...) hunne kinderen opofferen aan de mode omdat ze slanke lenden en mooie borsten willen behouden... dan aan de wieg hunner kinderen te blijven’*²¹². Het feest zou echter wel bedoeld zijn voor de arbeidersklasse die voor de oorlogszuchtige kapitalisten aanzien worden als *‘de voedsters... der slagvelden’*²¹³. Hun vonnis voor Van Kuyck is dan ook onverbiddelijk:

*‘Wij roepen over het hoofd van M. Van Kuyck den zegen in van Mgr. Mercier, de vrijgezel-apostel der groote gezinnen, maar waarschuwen hem dat dit feest geen brood in de kast brengt in de werkersgezinnen en hij best zal doen het aan te bevelen bij de nonnen’*²¹⁴.

Daarnaast zou het feest ook te verwerpen of overbodig zijn omdat men arbeidersvrouwen niet moet leren wat moederliefde is. Aldus de kranten moeten zij immers elke dag opnieuw de eindjes aan elkaar knopen om hun kinderen groot te kunnen brengen en vinden zij, ondanks het harde labeur, steeds nog tijd *‘om de eerste voetstappen der kleinen te leiden’*²¹⁵. Het zijn dingen die, aldus de krant, niet van de burgerklasse kunnen gezegd worden:

*‘Wij begrijpen, mijnheeren, dat de bourgeoisie uw feest der moeder groot noodig heeft. Bij haar worden alle edele gevoelens verstikt door materiele bekommelingen. Geboorte, huwelijk, overlijdens, alles voor haar wordt beheerscht door: ‘Wat zal het opbrengen?’*²¹⁶.

Deze scherpe kritiek van *De Werker* moet begrepen worden tegen de sociale achtergrond van voor de Eerste Wereldoorlog. Aan de ergste uitbuiting was wel al een eind gekomen maar de lonen en leefomstandigheden van de arbeidersklasse lieten nog steeds de wensen over.

²¹² s.n., ‘Het Feest der Moeder’, *De Werker*, 18/07/1913.

²¹³ loc.cit.

²¹⁴ loc.cit.

²¹⁵ s.n., ‘De Dag der Moeders’, *De Werker*, 08/08/1913.

²¹⁶ loc.cit.

Wanneer men de zaken op deze manier gaat bekijken, kan men inderdaad slechts honend doen over het initiatief van Van Kuyck en zijn ideeën als paternalistisch bestempelen.

4.2.1.7 De Dag der Moeder

Op vijftien augustus 1913 was het dan zo ver. De *Dag der Moeders* was aangebroken. Daar het een feest was dat in de huiselijke kring werd gevierd, is het moeilijk om er een precies beeld van te vormen. Ook de Antwerpse pers merkte dit ongemak op. Toch lieten ze niet na om via allerlei indices te achterhalen of het feest al dan niet een succes had gekend.

Zo meldde de Nieuwe Gazet van zeventien augustus dat die dag de Groenplaats overstelpd werd door bloemenkopers:

*‘Op den Groenplaats werden Donderdagmorgen de kramen der bloemenverkoopsters, letterlijk bestormd en geplunderd (...) Met volle manden werden de bloemen aangebracht, en in een steeds vernieuwe weelde van kleuren op de toonbanken uitgesteld... voor 5 minuten. Dan werden ze reeds weggedragen, door blijde kinderen en de glimlachende vaders’*²¹⁷.

Het is deze ongekende bloemenverkoop die de krant ertoe bracht het feest als geslaagd te aanschouwen. Ook het feit dat veel mensen op de been waren, zou op het succes van het feest wijzen: *‘Overal zag men in de straten, de kleine meisjes met haar hagelwitte kledjes, en haar broekventjes van broertjes beladen met bloemen en geschenken die zij straks aan hun moeder zouden aanbieden (...)’*²¹⁸.

Ook Le Matin had die bedrijvigheid in de stad opgemerkt:

*‘Ce fut donc, dès le matin, une interminable ‘procession’ de bambins et de bambinnes, accompagnés le plus souvent de leur papa (...). Mais où ce fut épique, ce fut au marché aux fleurs de la place Verte. Jamais, croyons- nous, on ne vit pareil acharnement autour des échoppes tôt ‘dévalisées’, rapidement régarnies et presque aussitôt débarrassées à nouveau de tout ce qu’elle portaient’*²¹⁹.

Ongetwijfeld was hier iets van aan. Al moeten we de enthousiaste taal van De Nieuwe Gazet en Le Matin ook nuanceren. Zo meldt Het Laatste Nieuws: *‘De pasteibakkers en de*

²¹⁷ s.n., ‘De Dag der Moeder’, De Nieuwe Gazet, 17/08/1913.

²¹⁸ loc.cit.

²¹⁹ s.n., ‘La Fête des Mères’, Le Matin, 16/08/1913.

bloemenverkoopers vooral hebben wel ondervonden, dat het op 15 Augustus geen gewone ‘*Mariekensdag*’ was’²²⁰. Vijftien augustus, O.-L.-Vrouw Hemelvaart, werd dus sowieso al aanzien als een goedverkopende dag. De *Dag der Moeders* had deze enkel ongekende hoge toppen doen scheren. Het is een redenering die we ook in La Métropole terugvinden:

*‘(...) la fête de la mère, inventée par M. Van Kuyck semble avoir rencontré, dès sa première apparition, la faveur de people. Nous nous refusons à croire que innombrables bouquets, les gerbes nouées de faveurs bleues étaient destinées aux seules heureuses portent la nom de Marie’*²²¹.

Tenslotte wijst de berichtgeving in de *Gazet van Antwerpen* eveneens in die richting, zij het op een iets subtielere manier: net zoals de liberale *Nieuwe Gazet* en *Le Matin* de ongekende bloemenverkoop in hun voordeel hadden weten te vertalen, liet ook de *Gazet van Antwerpen* zich hiertoe verleiden:

*‘Het ging gisteren zooals vorige jaren: in alle families werd het patroonfeest van Ste-Maria gekeest. Aan honderden magazijnen waren de uitstallingen versierd met banden waarop men las ‘Ste-Maria’. Op de Groenplaats vooral, waar van 5 ure ‘smorgens de bloemmisten met duizenden bloemenschorven, korfjes en potten uitgestald hadden, was den verkoop zoo groot, dat rond 10 ure men er totaal was uitverkocht’*²²².

Met andere woorden: deze katholieke krant liet op haar beurt niks vallen over de *Dag der Moeders* (net zoals De *Nieuwe Gazet* en *Le Matin* O.-L.-Vrouw Hemelvaart over het hoofd zagen). Voor haar stond de grote bloemenverkoop enkel en alleen gelijk aan het succes dat O.-L.-Vrouw Hemelvaart, het feest van Maria, had gekend²²³.

Niet alleen de kranten hadden het over een succes. Ook de briefwisseling van Van Kuyck wijst in die richting. Zo schreef Frans Claes, vriend van Van Kuyck en bestuurslid van de bond *Antwerpen Vooruit*: ‘Zoo ik al rondom hoor, verneem ik dat het toch zoo al overal, hier min daar meer, maar toch gevierd werd’²²⁴.

²²⁰ s.n., ‘Het Feest der Moeder’, *Het Laatste Nieuws*, 17/08/1913.

²²¹ s.n., ‘La journée d’hier’, *La Métropole*, 16/08/1913.

²²² s.n., ‘St Maria’, *Gazet van Antwerpen*, 16-17/08/1913.

²²³ In deel 3, hoofdstuk 3 wordt hierop dieper ingegaan.

²²⁴ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het viere van Moedersdag/ Brief van 19/08/1913 aan Frans Van Kuyck (van F. Claes).

Daarnaast ontving Van Kuyck ook brieven van mensen/instellingen die hem meldden dat ze het feest hadden gevierd²²⁵.

4.2.2 Verlengd wegens succes!

4.2.2.1 ‘Eilaas! Op dien datum weenden reeds duizenden moeders bittere tranen...’²²⁶

Het nieuw ingevoerde feest was de daaropvolgende jaren -en zo is dat nog tot op de dag van vandaag- niet meer van de Antwerpse ‘feestkalender’ weg te denken. Waar men in 1913 nog sprak over een nieuw gebruik dat zich, ondanks het eerste succes, nog moest weten vast te hechten in de zeden en gewoonten²²⁷, aanziet men het begin de jaren twintig al als een vaste waarde²²⁸. Nochtans waren de omstandigheden in de jaren die volgden op die eerste Moederdag niet ideaal te noemen.

Oorspronkelijk zag het er allemaal goed uit. Alles wees erop dat in 1914, net als het jaar ervoor, een *Dag der Moeder* gevierd zou worden. Zo kunnen we midden juli 1914 in De Nieuwe Gazet lezen:

‘Op 15 aug aanstaande zal, evenals het vorige jaar, het ‘Feest der Moeder’ gevierd worden. Onze lezers herinneren zich, dat het ingesteld werd op initiatief van den heer schepen Van Kuyck, en dat het door den bond ‘Antwerpen-Vooruit’ tot verwezenlijking werd gebracht. We kunnen van nu af reeds voorzien dat het succes van dezen mooien feestdag dit jaar heel wat zal groeien. Talrijke winkeliers zullen, evenals verleden jaar, de kenteekens, de juweeltjes, de koeken en pasteien, de bloemen, ten toon stellen, die op dit feest te pas komen. (...) Wij hebben de overtuiging dat dit jaar het ‘Feest der Moeder’ met buitengemeene hartelijkheid zal gevierd worden’²²⁹.

²²⁵ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het viere van Moedersdag/ Brief van 15/08/1913 aan Frans Van Kuyck (van gesticht joosten); kaartje, zonder datum, aan Frans Van Kuyck (van Madame Gustaaf Luyten); brief van 15/08/1913 (de bewoners van *le coin de Westende*) en brief van 15/08/1913 aan Frans Van Kuyck (van de familie Mulder).

²²⁶ L.C., ‘Het Feest der Moeder. Het doel van wijlen schepen Van Kuyck’, *De Nieuwe Gazet*, 17/08/1919.

²²⁷ s.n., ‘La journée d’hier’, *La Métropole*, 16/08/1913.; s.n., ‘Encore la Fête de la mère’, *La Métropole*, 17/08/1913.; s.n., ‘La Fête des Mères’, Anverse-Bourse, 14/08/1913-17/08/1913.

²²⁸ ‘C’est aujourd’hui la *traditionelle fête* de la mère, fête instaurée par feu l’échevin Van Kuyck, dont le souvenir est encore présent à toutes les mémoires et dont la popularité fut légendaire (...)’. Uit: s.n., ‘La fête des mères’, *Le Matin*, 15/08/1922.

²²⁹ -s.n., ‘De Dag der Moeder’, *De Nieuwe Gazet*, 19/07/1913.

-Gelijkaardig bericht vonden we ook in *La Métropole* (s.n., ‘La Fête des mères’, *La Métropole*, 18/07/1914.) en *Le Matin* (s.n., ‘La fête des mères’, 18/07/1914.).

Afb.19: Bestelformulier bond *Antwerpen Vooruit*.
(Stadsarchief Antwerpen)

Bond "Antwerpen Vooruit," ANTWERPEN, postdatum

Feest der Moeders

De Bond « ANTWERPEN VOORUIT », die altijd met genoegen aan het zedelijk en stoffelijk welzijn onzer stad medewerkt, heeft in zijne laatste zitting besloten, de antwerpsche neringdoeners te helpen in het inrichten van het **Feest der Moeders**, den 15^e Oogst van ieder jaar.

Om dit doel te bereiken, heeft de Bond, zooals verleden jaar, artistieke banden doen drukken, om aan de vensters der winkels te plakken.

Dere aanplakbanden worden van dit oogenblik aan de beschikking gesteld van de Heeren Handelaars, die ze op het bureel van den Bond, Verzoeningstraat, 19, willen aanvragen.

De leden van den Bond zullen die banden gratis ontvangen; de andere belanghebbenden tegen een minimum van één frank per twee banden.

HET BESTUUR.

Bestelbrief

te zenden aan den Bond « ANTWERPEN VOORUIT », 19, Verzoeningstraat.

Ik ondergetekende _____

woonende _____

verzoekt den Bond « Antwerpen Vooruit » mij _____ (*) aanplakbanden van het Feest der Moeders te zenden onder de voorwaarden in bovenstaanden omzendbrief vermeld.

Antwerpen, den _____ 1914

(Handteeken) _____

☐ Het aantal verlangde banden aangekruisen.

Afb.20: Bestelformulier bond *Antwerpen Vooruit*.
(Stadsarchief Antwerpen)

De bond *Antwerpen Vooruit* zou hierbij ook dit jaar haar diensten bewijzen:

*‘De Bond ‘Antwerpen vooruit’ die altijd met genoeg aan het zedelijk en stoffelijk welzijn onzer stad medewerkt, heeft in zijne laatste zitting besloten, de antwerpsche neringdoeners te helpen in het inrichten van het Feest der Moeders, den 15n Oogst van ieder jaar. Om dit doel te bereiken, heeft de Bond, zooals verleden jaar, aanplakbanden doen drukken, om aan de vensters der winkels te plakken’*²³⁰.

De bond had reeds de bestelbrieven en de versiering voor de etalages laten drukken²³¹. Onvoorziene omstandigheden gooiden echter roet in het eten. De moord op de Oostenrijkse troonopvolger, Franz Ferdinand van Habsburg, en zijn vrouw te Sarajevo op 28 juni 1914, had een kettingreactie in gang gezet. Voor men het goed en wel beseftte, was die uitgedraaid op dat wat we nu de Eerste Wereldoorlog noemen. Een oorlog van wereldformaat waar ook het neutrale België in betrokken geraakte. Het *Schlieffenplan* schreef de Duitsers immers (onder andere) een aanval op Frankrijk voor via het neutrale België en veel had België hierin niet te zeggen gekregen. Ze werd voor de keus gesteld een al dan niet vrije doorgang te verlenen aan de Duitsers. België besloot zich te verzetten. Een weg terug was er niet...²³².

De pers –voor zover ze nog verscheen- gooide het over een andere boeg en stelde haar berichtgeving in het teken van de oorlog²³³. Enkel in *La Métropole* kunnen we op vijftien augustus nog een klein stukje over de *Dag der Moeder* vinden. De krant betreurde dat het succesvolle initiatief van Van Kuyck nu geen kansen kreeg zich verder te ontwikkelen: *‘sans les événements assombrissant le ciel, la journée des Mères, aurait pris cette année un essor plus grand encore et l’idée qui fut si généreusement lancée par M. Van Kuyck se serait vue couronner d’un succès enthousiaste’*²³⁴. Jammer genoeg was de vreugde nu ver te zoeken en was hierdoor ook het karakter van de *Dag der Moeder* veranderd:

‘(...) ce sera avec une émotion d’autant plus profonde que dans le cercle de la famille nos sentiments iront vers la Mère, qui en consitue le noyau. Une pensée pieuse ira vers la

²³⁰ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Bestelformulier van Bond *Antwerpen Vooruit* (1914).

²³¹ *loc.cit.*

²³² S. DE SCHAEPDRIJVER, *De Groote Oorlog. Het koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog*, Amsterdam/Antwerpen, Uitgeverij Atlas, 1997, pp. 41-66.

²³³ Concreet sloegen wij er de volgende kranten op na: De Nieuwe Gazet, de Gazet van Antwerpen, De Volksgazet, La Métropole en Le Matin.

²³⁴ s.n., ‘La Journée des mères’, *La Métropole*, 15/08/1914.

*familles éprouvées par l'horrible guerre du moment et l'on saluera avec un respect infini ces femmes sublimes qui, avec courage, digne de l'antique, et, sans presque verser une larme, se séparèrent de leurs petiots qui s'en allèrent se faire tuer pour la défense du sol natal!*²³⁵.

Het is moeilijk om een representatief beeld te geven van de oorlogsjaren. Het enige dat we met zekerheid durven stellen is dat het feest ondanks alles –naast het feit dat het oorlog was, bedoelen we hiermee ook het feit dat de bezieler van het feest, Frans Van Kuyck, in 1915 was overleden- niet geheel in de vergetelheid raakte. Zo bleef de *Damen- en Juffersbond oud-leerlingen van Antwerpen's Stadsscholen* elk jaar op vijftien augustus ter ere van de *Dag der Moeders* een feestje organiseren voor de leden van de liberale genootschappen (toneel-, zang, ballet en turnafdeling) *Onze Meisjes*. Via een dans- of toneelvoorstelling werden tijdens die gelegenheden hulde gebracht aan de moeder. Na afloop kregen de moeders er bovendien een bloemetje aangeboden²³⁶. Een ander, meer indirect, spoor wijst er dan weer op dat Moederdag ook in de huisgezinnen bleef leven. In *Le Matin* van vijftien augustus vinden we bijvoorbeeld in de lijst van mensen die 'Pour l'armée! Pour le pays!...' geld stortten ook iemand die tien frank gaf omdat het Moederdag was²³⁷. Ook het feit dat na de oorlog direct terug bericht werd over de *Dag der Moeders* wijst in die richting.

4.2.2.2 Een nieuwe start...

A Weergave in de pers

Inderdaad, in de kranten die rond de periode van vijftien augustus 1919 verschenen, vinden we talrijke verwijzingen naar het vieren van de moeder²³⁸. Een aantal dingen springen hierbij in het oog.

Zo valt op hoe het oorspronkelijke plan van Van Kuyck totaal in de schaduw was verdwenen. De *moedertaart*, het *moederjuweel*, de *versierde stoel*...: kortom alle specifieke details die Van Kuyck had uitgedacht, waren volledig uit het zicht verdwenen. Maar ook een aantal fundamentele peilers waren hun betekenis verloren. Zo kreeg de *Dag der Moeders* nu ook

²³⁵ loc.cit.

²³⁶ - Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 109/ Persoonlijke en ambtelijke documenten (1912-1915)/Map *Dag der Moeders* (1913-1932)/Toneelscript van de viering van de *Dag der Moeder* georganiseerd door de Damen- en Juffersbond (15/08/1915).

-s.n., 'Moederfeest', *De Nieuwe Gazet*, 15/08/1919.; V.C., 'Het Feest der Moeder. In den Damen en Juffersbond', *De Nieuwe Gazet*, 17/08/1919.

²³⁷ 'Moeders feestdag' van Tieke'. Uit: s.n., 'Liste du 'Matin'', *Le Matin*, 15/08/1914.

²³⁸ s.n., 'Moederfeest', *De Nieuwe Gazet*, 15/08/1919.; F.N., L.C., V.C., 'Het Feest der Moeder', *De Nieuwe Gazet*, 17/08/1919.; R.S., 'La fête des Mères', *Le Matin*, 11/08/1919.; G.M., J.K., 'La Fête de la Mère', *Le Matin*, 16/08/1919.; s.n., 'De Dag der Moeder', *De Volksgazet*, 16/08/1919.

buiten de beslotenheid van de familiekring vorm en bleef van de gedachte om iedereen, zonder enig onderscheid, te verenigen weinig over. Dit neemt niet weg dat sommige kranten, of specifiek gesteld, de liberale kranten, toch trachtten het idee van hun inmiddels overleden liberale bondgenoot terug van onder het stof te halen en opnieuw te promoten²³⁹. Le Matin publiceerde bijvoorbeeld enkele dagen op voorhand terug de grote lijnen van de brochure die Van Kuyck in 1913 had opgesteld en riep hierbij de mensen op om het feest terug in ere te herstellen: *‘Je demande à ceux qui ont gardé un souvenir ému à ce brave homme, aimable et doné entre tous, de ne pas laisser mourir cette oeuvre qui fut toute la pensée des jours suprêmes de sa vie’*²⁴⁰. De Nieuwe Gazet hoopte dan weer dat het publieke karakter van het feest slechts tijdelijk zou zijn en men vanzelf zou terugkeren naar datgene wat Van Kuyck had gewenst:

*‘Een paar kringen hebben gister, 15 augustus, het ‘Feest der Moeder’ buitenhuis gevierd, dus tegen de opvatting van den betreurden ontwerper. Wij hebben hun streven niet tegengewerkt en al de toegezonden mededeelingen in haar geheel opgenomen, omdat wij overtuigd waren, dat de inrichters het goed meenden. Daarom geven wij ook hieronder verslag hunner feestelijkheden, met de hoop, dat zij zich voor toekomend jaar zullen doordrongen zijn van het doel van den ontwerper, hetgeen hij zoo kristalhelder deed uitschijnen in zijn betoog’*²⁴¹.

Het lijkt er echter op dat dergelijke berichten zijn effect misten. Het feit dat uiteenlopende actoren initiatieven namen om de *Dag der Moeder* vorm te geven en het hierbij aan een spilfiguur/organisatie ontbrak, kan hierbij als de belangrijkste oorzaak gezien worden. De naam van de (ooit) populaire schepen werd dan ook enkel nog gebruikt om de uiteenlopende initiatieven meer prestige te geven. Sommigen stelden ze zelfs voor als een heuse hommage aan Van Kuyck²⁴².

Ten tweede valt het op hoe de *Dag der Moeder* ook een publiek karakter had gekregen. Het liberale verenigingsleven had hierin het voortouw genomen. Zo had de *Damen- en Juffersbond oud-leerlingen van Antwerpen’s Stadsscholen* al tijdens de oorlog jaarlijks op vijftien augustus een feestje georganiseerd (zie deel 2, puntje 4.2.2.1) en bleef de vereniging

²³⁹ Concreet bedoelen we hiermee de door ons onderzochte Le Matin en De Nieuwe Gazet.

²⁴⁰ R.S., ‘La fête des Mères’, *Le Matin*, 11/08/1919.

²⁴¹ L.C., ‘Het Feest der Moeder. Het doel van wijlen schepen Van Kuyck’, *De Nieuwe Gazet*, 17/08/1919.

²⁴² -F.N., L.C., V.C., ‘Het Feest der Moeder’, *De Nieuwe Gazet*, 17/08/1919.

dit ook na de oorlog doen²⁴³. Ook de liberale fanfaregroep de *Ware Vrienden* had direct na de oorlog haar kans gegrepen om ter gelegenheid van de *Dag der Moeder* een programma uit te werken²⁴⁴. Mogelijk vonden nog andere initiatieven plaats maar zoals De Nieuwe Gazet zelf meedeelt, werden in de krant enkel die initiatieven gepubliceerd waarvan men een verslag toegestuurd kreeg²⁴⁵.

Tenslotte valt op hoe het éénduidige doel van de *Dag der Moeder* is verdwenen. In 1913 hadden alle kranten, ongeacht hun ideologische/levensbeschouwelijke voorkeur, in talrijke hernemingen bericht over de *Dag der Moeder*²⁴⁶. In 1919 was dit, met uitzondering van de liberale pers, niet meer het geval²⁴⁷. De Moederdag werd nu bovendien ingezet voor uiteenlopende doelen. Zo zag de socialistische pers in Moederdag de ideale gelegenheid om de BWP te promoten. Volgens de krant konden zowel de moeder als het kind door de heersende ellende de Moederdag niet naar behoren vieren en kon de BWP, indien ze verkozen werd, hiervoor de oplossing zijn: *‘Zij strijden om de kinderen een zonnige jeugd en een blijde toekomst te geven. Als zij overwinnen Moeders, dan zult Gij eerst al uw gaven, al uw deugden, geheel uw hemelsche liefde ten volle kunnen ontplooien’*²⁴⁸. In plaats van een feest dat iedereen zonder onderscheid zou verenigen, werd ook de *Dag der Moeder* deel van de verzuilde maatschappij.

B. De Dag der Moeder gevierd door de Antwerpenaren

Het is moeilijk in te schatten in hoeverre de *Dag der Moeder* in 1919 in de huisgezinnen werd gevierd. Toch durven we stellen dat het feest een zeker succes gekend moet hebben. Zo wijst het feit dat in het liberale verenigingsleven een aantal feestjes werden georganiseerd er op dat Moederdag ingang vond in dit milieu. Ook voor het socialistische milieu kan dergelijke redenering opgaan. De Volksgazet vond het in elk geval de moeite om Moederdag in te zetten bij het promoten van de Belgische Werkliedenpartij. Tenslotte wijzen enkele

²⁴³ s.n., ‘Moederfeest’, *De Nieuwe Gazet*, 15/08/1919.; V.C., ‘Het Feest der Moeder. In den Damen en Juffersbond’, *De Nieuwe Gazet*, 17/08/1919.; J.K., ‘La Fête de la Mère. Au ‘Damen en Juffersbond’’, *Le Matin*, 16/08/1919.

²⁴⁴ F.N., ‘Het Feest der Moeder. Bij de Ware Vrienden’, *De Nieuwe Gazet*, 17/08/1919.; G.M., ‘La Fête de la Mère. Le concert des ‘Ware Vrienden’’, *Le Matin*, 16/08/1919.

²⁴⁵ L.C., ‘Het Feest der Moeder. Het doel van wijlen schepenen Van Kuyck’, *De Nieuwe Gazet*, 17/08/1919

²⁴⁶ Concreet onderzochten wij De Nieuwe Gazet, de Gazet van Antwerpen, De Volksgazet (met haar voorhangers De Werker en De Volkstribuun), La Métropole en Le Matin.

²⁴⁷ -s.n., ‘Moederfeest’, *De Nieuwe Gazet*, 15/08/1919.; F.N., L.C., V.C., ‘Het Feest der Moeder’, *De Nieuwe Gazet*, 17/08/1919.; R.S., ‘La fête des Mères’, *Le Matin*, 11/08/1919.; G.M., J.K., ‘La Fête de la Mère’, *Le Matin*, 16/08/1919.

-De Volksgazet publiceerde één artikel naar aanleiding van de Moederdag. De katholieke pers onthield zich geheel en richtte al haar pijlen op O.-L.-Vrouw Hemelvaart.

²⁴⁸ s.n., ‘De Dag der Moeder’, *De Volksgazet*, 16/08/1919.

reclamevondsten ook in die richting. Zo hing in augustus 1919 aan de etalage van *coin de Westende* op de Meir: *‘Mères, fleurs de beauté dont la bonté parfume Anvers de moi fêter. Adopte la coutume’*²⁴⁹. Ook in *Le Matin* werden een aantal reclames teruggevonden²⁵⁰. Naast het feit dat de kleinhandelaars meer bekendheid trachtten te geven aan Moederdag, wijst het er ook op dat Moederdag min of meer ‘leefde’ in de stad.

4.2.2.3 Off we go?

A. Moederdag, een openbare aangelegenheid

- Feest voor de wezen van de stad

In 1921 werd door het *Feestkomiteit Zuid en Noord Antwerpen* het plan opgevat om elk jaar op 15 augustus ter gelegenheid van de *Moedersdag* een groot openbaar feest te organiseren *‘ten voordele der kleintjes, wier Moedertje... henen was gegaan’*²⁵¹. Daar we voor het jaar 1921 geen informatie hebben kunnen terugvinden²⁵², vermoeden we dat deze feestelijkheid in werkelijkheid echter pas in 1922 van start ging. Aldus de organisatoren moesten hierin volgende elementen aan bod komen:

*1° Hulde aan de Moeder van het talrijkste kroost; 2° Weezenkinderen; Hulde aan hunne uitverkorene Moeder; 3° Huldezang der Weezen aan hunne Moeder; 4° Muziekuitvoering onzer Weezenjongens, opgeluisterd door Kunstzangers en Kunstzangeressen, voordrachten van Kinder- en Moederliederen van onze groote Meesters; 5° ’s Avonds groote verlichting met vertooning, de Weezen opgedragen, Concerto door Zangers en Zangeressen, uitreiking van geschenken aan de Moeders, door de uitverkorene Moeder van den dag’*²⁵³.

Het comité had met andere woorden één groot *Moederfeest* voor ogen waarbij *‘een eerbewijs aan eenige moeders, die blijk hebben gegeven van de deugden te bezitten die een ideaal moederhart kenmerken’*²⁵⁴, centraal stond. Zo werden Mevr. Penninck, moeder van de stadswezen, en Mevr. Cabra, moeder van de oorlogswezen, tijdens de viering in de bloemetjes

²⁴⁹ - Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 109/Persoonlijke en ambtelijke documenten (1912-1915)/Map *Dag der Moeders* (1913-1932)/Reclame aan etalage van *coin de Westende* (1919).

²⁵⁰ s.n., ‘Fêtez les mères’, *Le Matin*, 14/08/1919. (reclame).

²⁵¹ s.n., ‘Een Antwerpsch feest’, *Antwerpen Vooruit/ Anvers en Avant*, XV, 33, pp. 1-2.

²⁵² We konden geen bericht in de door ons onderzochte kranten terugvinden. Ook in het archief van de gemeentefeesten konden we geen verwijzing terugvinden.

²⁵³ Stadsarchief Antwerpen/Archief van de stad Antwerpen/Departementen & bedrijfseenheden/Modern archief: feesten/Gemeentefeesten (1901-1939)/Jaar 1922: kredieten en subsidies/Map 10: Moedersdag/Voorlopige feestwijzer (1922).

²⁵⁴ s.n., ‘De Dag der Moeder. Feesten in het Zuidkwartier’, *De Nieuwe Gazet*, 16/08/1922.

gezet²⁵⁵. Naast ‘eens een dag onze Moeders en weezenkinderen gelukkig maken’ en de bevolking aanmoedigen ‘tot de voortplanting van ons ras’²⁵⁶, beoogden de organisatoren ook geld in te zamelen voor de wezen. Zo was het de bedoeling dat de volledige opbrengst van het feest op de spaarboekjes van de wezen werd gestort²⁵⁷. Voor zoveel nobelheid kon de stad Antwerpen niet blind blijven. De vraag van het comité om gratis over het nodige materiaal te kunnen beschikken²⁵⁸, werd dan ook positief beantwoord. In die zin dat ze gratis over een tribune, stoelen, versiering, planten,... konden beschikken²⁵⁹. Daarnaast kwam het feest ook op het programma van de gemeentefeesten te staan:

*‘Moedersdag.- Om 18 ½ uur, op de Zuiderplaats, (vóór de statie), viering van de Moeders.- Kunstconcerto met medewerking van zangkunstenars en muziekkorpsen van ‘De Weesjongens’ en van het leger. Om 20 uur, viering van de Moeder van het talrijkste kroost in Antwerpen’*²⁶⁰.

De vermelding op het kermisprogramma bezorgde het *Moederfeest* niet alleen meer prestige, ook het Antwerps stadsbestuur had er haar voordeel in gezien. Althans dit blijkt uit een brief die de toenmalige schepen van *Schoone Kunsten* na het eerste *Moederfeest* schreef: ‘Gij hebt door dit Kermisnummer onze Gemeentefeesten hoogeropgevoerd en de zedelijke uitwerking ervan zal stellig nawerken. Wij zijn u daarvoor tevens onze dank verschuldigd’²⁶¹. Naast het stadsbestuur konden de organisatoren ook op de hulp van het leger en medewerking van diverse kunstzangers rekenen²⁶². De eerste editie werd een succes²⁶³, en in de daaropvolgende jaren zou daar geen verandering meer in komen. Het *Moederfeest* werd tot het weldadigheidsfeest bij uitstek, waarop bovendien heel wat burgerlijke en militaire

²⁵⁵ s.n., ‘Een Antwerpsch feest’, *Antwerpen Vooruit/ Anvers en Avant*, XV, 33, pp. 1-2.

²⁵⁶ Stadsarchief Antwerpen/Archief van de stad Antwerpen/Departementen & bedrijfseenheden/Modern archief: feesten/Gemeentefeesten (1901-1939)/Jaar 1922: kredieten en subsidies/Map 10: Moedersdag/Voorlopige feestwijzer (1922).

²⁵⁷ -Stadsarchief Antwerpen/Archief van de stad Antwerpen/Departementen & bedrijfseenheden/Modern archief: feesten/Gemeentefeesten (1901-1939)/Jaar 1922: kredieten en subsidies/Map 10: Moedersdag/Brief van 01/08/1922 aan het schepencollege (van Feestkomiteit Noord en Zuid Antwerpen).

-s.n., ‘Moedersdag’, *De Morgenpost*, 15/08/1922.

²⁵⁸ *loc.cit.*

²⁵⁹ Stadsarchief Antwerpen/Archief van de stad Antwerpen/Departementen & bedrijfseenheden/Modern archief: feesten/Gemeentefeesten (1901-1939)/Jaar 1922: kredieten en subsidies/Map 10: Moedersdag/Proces-verbaal beraadslaging van schepencollege van 02/08/1922 (betreffende de *Dag der Moeder*).

²⁶⁰ s.n., ‘Wat is er te doen? Kermisprogramma’, *De Nieuwe Gazet*, 15/08/1922.

²⁶¹ Stadsarchief Antwerpen/Archief van de stad Antwerpen/Departementen & bedrijfseenheden/Modern archief: feesten/Gemeentefeesten (1901-1939)/Jaar 1922: kredieten en subsidies/Map 10: Moedersdag/Brief van 16/08/1922 aan Karel Verdickt (van schepen van *Schoone Kunsten*, Junes).

²⁶² s.n., ‘De Dag der Moeder. Feesten in het Zuidkwartier’, *De Nieuwe Gazet*, 16/08/1922.

²⁶³ *loc.cit.*; s.n., ‘Moedersdag’, *Gazet van Antwerpen*, 15-16/08/1922.

overheden

Afb.21: Algemeen zicht op het jaarlijkse feest voor de wezen.
(De Nieuwe Gazet, 16/08/1935)

Afb.22: Op het feest voor de wezen werd ook een kroostrijk gezin gevierd.

(De Nieuwe Gazet, 16/08/1935)

Afb.23: Algemeen zicht op het jaarlijkse feest voor de wezen.
(Le Matin, 16/08/1935)

Afb.24: Algemeen zicht op het jaarlijkse feest voor de wezen.
(Le Matin, 16/08/1939)

Afb.25: De wezen met goede schoolresultaten ontvingen een prijs.
(De Nieuwe Gazet) 16/08/1932)

Afb.:26: Eind jaren dertig werd, voor de plechtigheid, hulde gebracht aan het Astridmonument.
(De Nieuwe Gazet 16/08/1939)

Programma

1. Vertrek van den stoet te 18 uur, vóór de Nationale Bank, voorafgegaan door het muziekkorps der Weesjongens. Muzikleider : M. DE CNODDER.
2. Aankomst op het feestterrein.
3. Vaderlandsch lied (1918).
Woorden van M. C. DE KINDER ; muziek van VAN CAMPENHOUT. Gezongen door Mej. M. GALLEE, kunstzangeres en den Heer L. MORRISSON, kunstzanger; begeleid door het muziekkorps van het 15e Linie-regiment, onder de leiding van den Luitenant-muziek-overste M. ALBERT LEFEBVRE.
4. Charlotte Corday
(Openingstuk van het lyrisch drama van Peter Benoit), door het muziekkorps van het 15e Linieregiment, onder de leiding van den Luitenant-muziekoverste M. ALBERT LEFEBVRE.
5. Bij de Wiege
Woorden van M. C. DE KINDER. — Voorgedragen door Mevr. NOTERMAN, tooneelkunstenares van den Nederlandschen Schouwburg van Antwerpen.
6. Moederweelde
Woorden van M. C. DE KINDER ; muziek van M. ARMAND TIMMERMANS. — Gezongen door Mej. M. GALLEE. — Klavierbegeleidster : Mej. PH. DROSSAERT, 1ste Prijs met groote onderscheiding van het K. VI. Conservatorium.
7. Hulde aan de Belgische Moeders (op aanvraag)
Woorden van M. C. DE KINDER. — Voorgedragen door Mevr. NOTERMAN.
8. Aanbieding van bloemen door de Weezen aan hunne uitverkoren Moeders : Mevrouwen CABRA en PEN-NINCK.
9. De Dag der Moeders
Gelegenheidspoëma door M. C. DE KINDER. — Voorgedragen door een weesmeisje.
10. Uitreiking : a) van de SCHAAAL « GENERAAL CABRA » aan den laureaat van al de Pupillenscholen van België ; b) van de eereprijzen aan den laureaat van elke der zes klassen der Pupillenscholen.
11. Groote verlichting van het feestterrein.
12. A. — Barcarolle Em. Wambach
B. — Aïda (Céleste Aïda) G. Verdi
C. — Paillasse Leonecavallo
Gezongen door M. MORRISSON, kunstzanger van den Opéra-Comique van Parijs.
13. Hulde aan de talrijke huisgezinnen.
14. Kerstnacht van Emile Wambach (op aanvraag).
Gezongen door Mej. M. GALLEE. — Orchestratie voor harmonie door M. A. LEFEBVRE.
15. Naar Wijd en Zijd
Woorden van ANTHEUNIS; muziek van GEVAERT. — Uitvoerders : het muziekkorps van het 15e Linieregiment en de koren der Weezen.

Afb.27: Programma wezenfeest (1934).
(Stadsarchief Antwerpen)

Het Komiteit van het Werk
tot bescherming der WEEZEN,
"DE DAG DER MOEDER",
heeft de eer Mijnheer en Mevrouw
en Familie

F. François

uit te noodigen tot het GROOT
KUNSTFEEST, ingericht ter gele-
genheid van den

Dag der Moeder

op ZONDAG 15 OOGST 1937,
om 16,30 uur, op de Leopold
de Waelplaats, vóór het Museum
van Schoone Kunsten.

OPENING 16,00 uur

STADSKLEEDIJ.

Le Comité de "Œuvre de
la protection des ORPHELINS,
"LE JOUR DE LA MÈRE",
a l'honneur de prier Monsieur et
Madame et Famille

d'assister à la GRANDE FÊTE
ARTISTIQUE, organisée à l'occa-
sion du

Jour de la Mère

le DIMANCHE 15 août 1937, à
16,30 heures, à la Place Léopold
de Wael, face du Musée des
Beaux Arts.

OUVERTURE 16.00 heures

TENUE DE VILLE.

Afb.28: Uitnodigingskaart (1937).
(Stadsarchief Antwerpen)

aanwezig waren. Kortom: het feest kreeg een zeker prestige aangemeten. Dit vindt zijn weerspiegeling in het feit dat zowel katholieke, socialistische en liberale kranten berichtten over dit feest²⁶⁴; dat in 1924, voor de organisatie van deze feestelijkheid, een eigen comité, *Antwerpsch Komiteit van den Dag der Moeder*, werd gesticht en dat het stadsbestuur zich steeds voor de volle honderd procent achter de standpunten van het comité schaarde. Een prachtvoorbeeld hiervan vinden we terug in 1936 toen de conservator van het *Koninklijk Museum van Schoone Kunsten Antwerpen* een aantal bezwaren opperde. Naar jaarlijkse gewoonte werd immers een reusachtig spandoek met de woorden *Dag der Moeder. Journée de la Mère* aan de zuilen van het *Koninklijk Museum van Schoone Kunsten Antwerpen* –sinds 1926 vond het feest plaats op de Leopold De Waelplaats²⁶⁵- opgehangen. Toen in 1936 de conservator van het museum hierop zijn bezwaren ging uiten²⁶⁶, gebood de schepen van *Schoone Kunsten*, Verrept, de conservator onmiddellijk zijn eis ongedaan te maken en het comité dientengevolge de toelating te geven om het spandoek op te hangen²⁶⁷.

Uit de berichtgeving in de kranten blijkt dat het *Moederfeest* doorheen de jaren eenzelfde vorm behield. Gewoonlijk ving de viering aan met het stoetsgewijs arriveren van de wezen. De fanfare van de weesjongen liep op kop, waarna de wezen vooraan, op een verhoog, plaatsnamen. Een resem van zang- en muziekstukken, die afgewisseld werden door drie plechtigheden, volgde dan. De eerste plechtigheid hield een huldiging in van de moeders van de wezen en de oorlogswezen (gedurende al die jaren bleven dit Mevr. Penninck en Mevr. Cabra), de tweede stond in het teken van een kroostrijk gezin en de derde hield de uitreiking van een aantal prijzen in voor de wezen die goede schoolresultaten hadden behaald. Tenslotte

²⁶⁴ Inderdaad zowel in de Nieuwe Gazet, de Gazet van Antwerpen en de Volksgazet (pas vanaf 1931) werd ieder jaar opnieuw bericht over het feest. Vooral in de Nieuwe Gazet en de Gazet van Antwerpen gaat het hierbij om een uitgebreid verslag (veelal met een paar foto's erbij). Het feit dat het gewone volk hier weinig bij had te zien, kan verklaren waarom De Volkmgsgazet het hield op enkele summiere lijnen.

²⁶⁵ Oorspronkelijk werd het Moederfeest gevierd op het toenmalige *Zuiderplaats* (voor het centraal station). Omwille van werken aan de tramsporen op de *Zuiderplaats* werd in 1926 geopteerd voor een andere plaats. (Uit: Stadsarchief Antwerpen/Archief van de stad Antwerpen/ Departementen & bedrijfseenheden/Modern archief: feesten/Gemeentefeesten (1901-1939)/Jaar 1925: Subsidies en/of gebruik van materiaal /Map 6:Moedersdag/Brief van 12/12/1925 aan schepencollege (van *Werk der Bescherming van de Weezen 'De Dag der Moeder'*).

²⁶⁶ Stadsarchief Antwerpen/Archief van de stad Antwerpen/Departementen & bedrijfseenheden/Modern archief: feesten/Gemeentefeesten (1901-1939)/Jaar 1936: kredieten en subsidies/Moedersdag/ Brief van 12/06/1936 aan het schepencollege (van de *Dienst der Stadsgebouwen*).

²⁶⁷ Stadsarchief Antwerpen/Archief van de stad Antwerpen/Departementen & bedrijfseenheden/Modern archief: feesten/Gemeentefeesten (1901-1939)/Jaar 1936: kredieten en subsidies/Moedersdag/ Brief van 25/07/1936 aan de Hoofdconservator van het *Kon. Museum van Schoone Kunsten* (van de schepen van *Schoone Kunsten*).

hield de ene keer de revoorzitter van het comité, kolonel Cornellie, een afsluitende speech, de andere keer de burgemeester van de stad Antwerpen²⁶⁸.

- Het liberale verenigingsleven

In het liberale verenigingsleven van de stad Antwerpen werd jaarlijks, ter gelegenheid van Moederdag, heel wat initiatieven ondernomen. Zoals we ut supra reeds besproken hebben, had de *Damen- en Juffersbond oud-leerlingen van Antwerpen's Stadsscholen* hierin het voortouw genomen en reeds tijdens de Eerste Wereldoorlog een jaarlijks feestje georganiseerd ter ere van de moeder (zie deel 2, 4.2.2.1). De vereniging bleef dit na de oorlog (WOI) doen en verwierf hierbij zelfs de steun van het stadsbestuur. In die zin dat ze de nodige bloemen (het gaat om een aantal van vijfhonderd à zeshonderd) kosteloos ter beschikking van de vereniging stelde²⁶⁹. In de naoorlogse periode zouden bovendien steeds meer gelijkgezinde verenigingen in de voetsporen treden van de *Damen- en Juffersbond*. Het is onmogelijk om hier op vandaag het totaalbeeld van weer te geven. In elk geval staat het vast dat volgende verenigingen de *Dag der Moeder* niet ongemerkt voorbij lieten gaan: *De Ware Vrienden*, *Liberaal Meisjesgenootschap 'Jeugdopbeuring'*, *Liberale Damen- en Juffersvereniging* (aangesloten bij de *Liberale Strijdersbond der 9de wijk*), *Liberale Vrouwenbond 'Jan Van Rijswijk'* en *Liberale Damenvereniging (afd. O.L.B. van school 4)*. In hoofdzaak ging het ofwel om erg op elkaar gelijkende feestjes die door middel van één of andere opvoering de verering van de moeder tot doel hadden, ofwel om een bedeling van bloemen aan de kinderen die op hun beurt hiermee hun moeder konden verrassen²⁷⁰.

²⁶⁸ Bijvoorbeeld: s.n., 'De Dag der Moeder. Feesten in het Zuidkwartier', *De Nieuwe Gazet*, 16/08/1922.

²⁶⁹ -Stadsarchief Antwerpen/Archief van de stad Antwerpen/Departementen & bedrijfseenheden/ Modern archief: feesten/Gemeentefeesten (1901-1939)/ Jaar 1923: Subsidies /Map 5:Moedersdag/ Brief van 10/07/1923 aan schepencollege (van Dienst der Aanplantingen).
-Stadsarchief Antwerpen/Archief van de stad Antwerpen/Departementen & bedrijfseenheden/ Modern archief: feesten/Gemeentefeesten (1901-1939)/Jaar 1937: kredieten en subsidies/Moedersdag/ Brief van 02/08/1937 aan schepencollege (van *Damen- en Juffersbond oud-leerlingen van Antwerpen's Stadsscholen*).

²⁷⁰ -Sporen van de activiteiten die deze verenigingen met betrekking tot Moederdag organiseerden, konden we terugvinden in de *De Nieuwe Gazet*. Hetzij onder de rubriek 'Onze Maatschappijen' waar de krant de activiteitenkalender van de liberale verenigingen aangekondigde, hetzij in de berichtgeving over de Moederdag.
-Voor de jaren 1927-1939 vonden we bijvoorbeeld informatie terug onder de rubriek 'Onze Maatschappijen' op volgende datums: 11/08/1927; 14/08/1928; 14/08/1929; 14/08/1930; 14/08/1931; ?1932; 12-13/08/1933; 15/08/1934; ?1935; 14/08/1936; 13/08/1937; 12/08/1938; 11/08/1939.
-berichtgeving: s.n., 'Moederfeest', *De Nieuwe Gazet*, 15/08/1919.; P.S., 'Het Feest der Moeder. Bij de Ware vrienden', *De Nieuwe Gazet*, 17/08/1919.; V.C., 'Het Feest der Moeder. In den Damen en Juffersbond', *De Nieuwe Gazet*, 17/08/1919 ; s.n., 'Het Feest der Moeder. Bij 'Onze Meisjes'', *De Nieuwe Gazet*, 15/08/1923.; T.E.M., 'Bij 'Onze Meisjes'. Moederfeest', *De Nieuwe Gazet*, 14/08/1925.; M.J., 'De 'Dag der Moeder' te Antwerpen gevierd. In de 'Liberale Damen- en Juffersvereniging'', *De Nieuwe Gazet*, 16/08/1926.; s.n., 'De 'Dag der Moeder' te Antwerpen gevierd. 'Onze Meisjes'',

- Het socialistische verenigingsleven

Het socialistische verenigingsleven integreerde na verloop van tijd eveneens de *Dag der Moeder* in haar activiteitenkalender. Dit echter niet op dezelfde manier als het liberale verenigingsleven. We hebben althans in haar partijkrant, *De Volksgazet*, geen sporen van speciale moederdagactiviteiten teruggevonden. Vanaf het jaar 1931 pakte het *Kooperatief Verbond Antwerpen* wel uit met een speciaal gamma van gebak op Moederdag²⁷¹:

*‘Ter gelegenheid van Moedersdag pakt de Kavé-bakkerij weer uit met hare lekkere produkten. Vergeet niet morgen, Zaterdag, onze taarten van fr. 5.-, fr. 10.- en fr. 20.- te bestellen. Ook ons lekker patisseriebrood en ons fijn krentenbrood zal verkrijgbaar zijn’*²⁷².

Daar rond Moederdag bovendien heel wat kinderen op kamp waren met de socialistische jeugdbeweging (*Federatie van Socialistische Kindergroepen*; vanaf 1937 *Socialistische Arbeidersjeugd Vlaanderen*), werd van die gelegenheid gebruik gemaakt om een bezoekdag voor de ouders te organiseren. Uiteraard werd voor die gelegenheid dan ook een gepast programma uitgewerkt²⁷³.

- Wijkfeesten

In 1935 vatte de *Bond der Bogaerde-, aalmoezenier-, schoyte- en St. Antoniusstraten (B.A.S.A)* het plan op om ter gelegenheid van Moederdag een kinderstoet te laten uitgaan in de bovengenoemde straten. Het doel van de bond was hulde te brengen aan de moeder²⁷⁴. Aldus de *Nieuwe Gazet* zag het tafereel er als volgt uit:

‘De stoet was samengesteld uit fijn afgeborstelde kinderen, die kronen, lauwertakken, kartels, bloemen, dragende, een rijtuig omringden waar vier waardevolle moeders, (elk van hen vertegenwoordigde al de moeders van haar straat!) plechtig troonden. (...) Op zekere plaatsen van den wegwijzer stopte de stoet en zongen de kleuters gelegenheidsliederen, die

17/08/1926.; s.n., ‘De kermis te Antwerpen. Damen- en Juffersbond ‘Onze Meisjes’’, *De Nieuwe Gazet*, 14/08/1928.; s.n., ‘De moeders in de jeugdverenigingen gevierd’, *De Nieuwe Gazet*, 17/08/1936;

²⁷¹ s.n., ‘Moedersdag’, *De Volksgazet*, 14/08/1931.

²⁷² s.n., ‘Berichten van Kooperatief verbond Antwerpen. Moedersdag’, *De Volksgazet*, 12/08/1932.

²⁷³ -Hiervan hebben we slechts sporen kunnen terugvinden vanaf het jaar 1936.

-s.n., ‘Fed. van Socialistische kindergroepen’, *De Volksgazet*, 13/08/1936.; s.n., ‘Soc. Arbeidersjeugd Vlaanderen. Valkentrop Zuiderjeugd’, *De Volksgazet*, 13/08/1937.; s.n., ‘Soc. Arbeidersjeugd voor Vlaanderen. Soc. Valkentrop COD’, *De Volksgazet*, 12/08/1938.

²⁷⁴ s.n., ‘Bond der Bogaerde-, aalmoezenier-, schoyte- en St. Antoniusstraten (B.A.S.A)’, *De Volksgazet*, 10/08/1935.

*langdurig door de bewoners der wijk en de talrijke bezoekers, welke opgekomen waren, toegjuicht werden*²⁷⁵.

Niet alleen in de bovengenoemde wijk werd ter gelegenheid van Moederdag een programma uitgewerkt. Ook in het zogenaamde *Plezante Sleutelstraatje*, die voor de gelegenheid prachtig versierd was, was dit het geval. Hier hadden alle moeders van de straat 's morgens een taart gekregen en werden er in de namiddag een gans programma uitgewerkt. Centraal hierbij stond de oudste bewoonster van de straat. De vijventachtjarige vrouw werd door de kinderen van de straat onder de bloemen bedolven en naar een zetel geleid. Hierop volgden dan een resem van opvoeringen die allen hetzelfde doel beoogden: de moeder eer brengen²⁷⁶. Het zijn waarschijnlijk slechts enkele van de feestelijkheden die de krant haalden. Het feit dat Moederdag midden in de gemeentefeesten viel, heeft waarschijnlijk nog meer wijkcomités aangezet om een aantal feestelijkheden in het teken van Moederdag te plaatsen.

B. Moederdag in de familiekring

Moederdag werd niet alleen in de openbaarheid gevierd: het was en bleef in de eerste plaats een feest van het gezin. Juist daarom lijkt het moeilijk om er een precies beeld van te vormen. Wie zal ons immers zeggen of het feest al dan niet een succes kende in de Antwerpse huiskamers? Toch dringen er zich talrijke bewijzen op die de opgang van het feest tot een voldoende feit maken en die aantonen dat het feest zich ook effectief in de zeden en gewoontes van de Antwerpenaren wist vast te hechten.

Le Matin omschreef het in 1922 misschien iets te rooskleurig: *‘C’est aujourd’hui la traditionnelle fête de la mère, fête instaurée par feu l’échevin Van Kuyck, dont le souvenir est encore présent à toutes les mémoires et dont la popularité fut légendaire (...)’*²⁷⁷. De Nieuwe Gazet beweerde het jaar ervoor immers nog net het tegenovergestelde: *‘Menig gezin vierde ook den ‘Dag der Moeders’; dit schoon gebruik is echter ver van algemeen geworden’*²⁷⁸. Het etiket traditioneel of algemeen was toen misschien nog niet gepast maar De Nieuwe Gazet ontkende in elk geval niet dat het feest in een groot aantal gezinnen wèl werd gevierd. In die zin kunnen we stellen dat Moederdag alvast geen neergang kende en aardig bezig was haar weg te zoeken in de samenleving. Het mooiste bewijs hiervoor vinden we allicht vinden in de Gazet van Antwerpen. Deze katholieke krant verzette zich immers vanaf de jaren

²⁷⁵ PAL., ‘De Antwerpsche Kermis. Verschillende feesten’, De Nieuwe Gazet, 16/08/1935.

²⁷⁶ s.n., ‘In ’t plezant Sleutelstraatje. Viering van de Moederkensdag’, Gazet van Antwerpen, 16/08/1935.

²⁷⁷ s.n., ‘La fête des mères’, Le Matin, 15/08/1922.

²⁷⁸ s.n., ‘Antwerpsche Kermis. Maandag’, De Nieuwe Gazet, 17/08/1921.

twintig –in de jaren ervoor werd geen enkele aandacht aan het feest gegeven- tegen de opgang die Moederdag in die jaren kende:

*‘Wat al moeite de Loge en hare trawanten ook inspannen, om O.L.V. Hemelvaartdag alle godsdienstig karakter te ontnemen, en er enkel een wereldschen feestdag van te maken, met de benaming ‘Dag der Moeder’, toch zal dit niet gelukken’*²⁷⁹.

De krant vond het, met andere woorden, maar niks dat de *Dag der Moeder* dreigde de kerkelijke feestdag te verdringen en riep haar lezers dan ook op de hemelse moeder niet te vergeten: *‘Wij, christenen, zullen voortgaan dien dag, benevens en omwille onzer natuurlijke moeder, de H. Maria, ons aller Moeder, op echt bijzonder wijze te vereeren en te aanbidden’*²⁸⁰. Deze uitspraken dateren uit het jaar 1920. In het jaar 1922 vinden we, zo je wil, nog een mooier voorbeeld:

*‘O.-L.-Vrouw-Hemelvaartdag wordt ook wel genoemd: ‘Dag der Moeder’, en in elk gezin wordt, om zoo te zeggen, de vrouw des huizes dien dag gefeest. Voorzeker, lofwaardig gebruik. Maar laat ons bovenal morgen ook ons aller Moeder, de H. Maria, niet vergeten, (...)’*²⁸¹.

De krant wil ook hier haar lezers erop wijzen dat vijftien augustus in de eerste plaats het feest van Maria is. Het lijkt er echter op dat ze zich gemoedelijker opstelt en dat ze aanvaardt dat het die dag ook Moederdag is. Mogelijk besepte de krant dat het onbegonnen werk was die dag bij haar lezers af te keuren. Wat kon ze immers beginnen tegen kinderen die hun moeder vertelden dat ze de liefste was? Was het niet beter haar lezers op te roepen de ware betekenis van vijftien augustus niet te vergeten? (zie deel 3, punt 3 voor verdere uitwerking). Ook andere kranten beschouwden O.-L.-Vrouw Hemelvaart en Moederdag stilaan als twee feesten die op gelijke hoogte stonden. Zo schrijft de Volksgazet in 1924: *‘De 15n Augustus is niet meer alleen het feest van Maria, maar ook het feest van de Moeder’*²⁸². Een ander voorbeeld vinden we in Le Matin: *‘Et le jour de la Vierge et de la Mère – cela se concilie par l’Immaculée Conception!- a été particulièrement un jour de liesse et de joie. Les vieilles*

²⁷⁹ s.n., ‘O.L.V. Hemelvaart’, Gazet van Antwerpen, 15/08/1920.

²⁸⁰ loc.cit.

²⁸¹ s.n., ‘De Dag der Moeder’, Gazet van Antwerpen, 14/08/1922.

²⁸² s.n., ‘Het Feest van de Moeder’, De Volksgazet, 15/08/1924.

*bouteilles sont montées des caves; les familles se sont attardées autour des ‘Marie’ et des ‘Mères’ (...)*²⁸³.

Naar het einde van de jaren twintig is er geen twijfel meer mogelijk. Terwijl de Gazet van Antwerpen in 1926 nog schreef dat *‘de viering vandien dag van jaar tot jaar toeneemt (...)*²⁸⁴, neemt de krant in 1930 al een gans ander woordgebruik in de mond: *‘En dat de moeders morgen gevierd worden, evenals de Mariekens, dat is een feit. Hoe zou het ook anders kunnen zijn? In elk huisgezin is vooreerst eene moeder, zonder de Mariekens nog bij te rekenen’*²⁸⁵. De volkgazet waagde zich eveneens pas eind jaren twintig aan dergelijke uitspraak. Zo schreef ze in 1929: *‘15 augustus is te Antwerpen de traditionneele moederkensdag geworden’*²⁸⁶. Tenslotte is ook in de Nieuwe Gazet deze evolutie op te merken. Zij omschreef vijftien augustus 1929 als volgt:

*‘De Antwerpenaar in ’t bijzonder voelde zich diep gelukkig, omdat het hier een zuiver Antwerpsche gewoonte geldt, die ons weliswaar niet door de tradities van onze voorouders toekwam, doch op initiatief van schepen Van Kuyck werd ingevoerd, maar er niet minder om onderhouden wordt door alle Antwerpsche families’*²⁸⁷.

Hoe werd de Moederdag nu precies gevierd in de Antwerpse gezinnen? Uit een brief die een vader aan de Gazet van Antwerpen schreef, blijkt dat deze nauwelijks een verschil kende met de hedendaagse moederdagviering:

*‘Wij hebben eergisteren moeder de vrouw gevierd met koek en taart, eene schoone spreij en eene nieuwe bloes, die haar gaat lijk geschilderd. De kinderen hebben gedichtjes op gezeid, die de meester en de nonnekens hun hebben aangeleerd’*²⁸⁸.

Ook in een aantal andere artikels van deze krant werd bericht –zij het onrechtstreeks– over dergelijke taferelen. Belangrijkste doel hierbij was immers weergeven hoe vijftien augustus het best kon worden gevierd; en dus de lezer erop te wijzen dat op die dag in de eerste plaats

²⁸³ SIVRY, ‘Impressions de Kermesse. Le Jour de la Mère’, Le Matin, 16/08/1925.

²⁸⁴ s.n., ‘Moeder!’, Gazet van Antwerpen, 14-15/08/1926.

²⁸⁵ s.n., ‘De Dag der Moeder’, Gazet van Antwerpen, 14/08/1930.

²⁸⁶ s.n., ‘Moederkensdag te Antwerpen’, De Volksgazet, 16/08/1929.

²⁸⁷ s.n., ‘Hoe de ‘Dag der Moeder’ te Antwerpen gevierd’, De Nieuwe Gazet, 17-18/08/1929.

²⁸⁸ s.n., ‘Een Vaderkensdag als ’t u belijft’, Gazet van Antwerpen, 17/08/1926.

Maria, en niet de aardse moeder, diende vereerd te worden²⁸⁹. Zo verscheen in 1925 het (fictieve) verhaal over de familie Verboghe. Deze familie was 's morgens naar de misviering, ter gelegenheid van O.-L.-Vrouw Hemelvaart, gegaan en had zich daarna verenigd rond de koffietafel. Er was een zelfgebakken taart die de woorden *Leve Moeder!* droeg; er stonden bloemen op de tafel; één van de kinderen had een zelfgemaakt geschenk voor moeder, een ander kind droeg een versje voor.... En juist omdat de familie zo voorbeeldig de dag had gevierd –ze had de hemelse moeder op de eerste plaats gesteld en Moederdag op intieme wijze gevierd-, zou, aldus de krant, *'een regenboog van heilige vreugde'* zich om hun woning spannen²⁹⁰. Natuurlijk gaat het hier om het weergeven van enkele ideaaltypische tafereeltjes die bovendien niet aan elke beurs besteed waren. Toch kan de beschrijving ons iets vertellen over hoe het vieren van Moederdag toen in de familiekring werd opgevat. Het blijkt dat geschenken, bloemen, gedichtjes, taarten... ook toen al enkele gebruikelijke componenten van Moederdag waren.

Tenslotte hangt met het traditioneel worden van Moederdag nog een andere evolutie samen: de toenemende commercialisering rond het feest. Zo schrijft de *Gazet van Antwerpen* in 1926:

*'Morgen, met O.L.Vr. Hemelvaart, wordt de dag der Moeder gevierd. Dat de viering van dien dag van jaar tot jaar toeneemt, kan men best bevestigen wanneer men voorbij de uitstallingen gaat van alle winkels, zoo groote als kleine. Ge ziet er reklaambrieven van onder tot boven met de woorden: 'Viert Moeder' en 'Leve Maria!''*²⁹¹.

Kleinhandelaars ontdekten met andere woorden in grote getale welke voordelen Moederdag met zich meebracht. Niet alleen de bakker, de bloemenzaak... maar ook handelszaken die op het eerste zicht niets te maken hadden met de moeder, trachtten hierin mee te stappen. Zo schrijft *De volksgazet* in 1939:

'In de winkels verschijnen rond dien tijd groote aanplakborden: 'Viert moeder...'. Patisseries, modewinkels, groote magazijnen en wat dies meer, zij pakken uit met groote opschriften: Viert moeder...met een taart.; Viert moeder met een fraai hoedje!; Viert moeder,

²⁸⁹ D.K., 'Moederkensdag', *Gazet van Antwerpen*, 14-15/08/1924.; DE KEMPE, 'Leve Moeder!', *Gazet van Antwerpen*, 15-16/08/1925.; DE KEMPE, 'Moeder's dag', *Gazet van Antwerpen*, 14-15/08/1926.

²⁹⁰ DE KEMPE, 'Leve Moeder!', *Gazet van Antwerpen*, 15-16/08/1925.

²⁹¹ s.n., 'Moeder!', *Gazet van Antwerpen*, 14-15/08/1926.

groote keus van potten en pannen.;(...); Viert moeder, tandems Camille de beste.... Het is zoover gegaan dat de heerenzaken geantwoord hebben en dat men b.v. in sommige tabakwinkels kan lezen: 'Viert moeder...maar vergeet vader niet!''²⁹².

Moederdag was nu eenmaal een feest dat niemand onberoerd liet. Het feit dat die dag nog eens samenviel met O.-L.-Vrouw Hemelvaart maakte het helemaal compleet. Dat de kleinhandelaars hierbij steeds betere zaken trachtten te doen, wordt op die manier erg begrijpelijk.

C. Kritische stemmen

Zoals hierboven reeds aangehaald, stelde de Gazet van Antwerpen zich oorspronkelijk erg kritisch op: Moederdag werd als een invloed van de moderne levensstijl gezien en moest daarom volledig verworpen worden²⁹³. Hoewel de krant zich na verloop van tijd gemoedelijker had weten op te stellen -Moederdag kon zolang dit in het aanschijn van Maria gebeurde- bleef ze zich kritisch opstellen tegenover diegenen die de ware betekenis van vijftien augustus niet meer kenden. Zo schreef de krant in 1925:

'En Ons-Lieve-Vrouwke, dat vandaag, puur als de zuiverste zonnestraal, ten hemel werd opgenomen, zal Haar oogen moeten toeluiken op de tergende weelde en de braspartijen van een wereldje dat de beteekenis van haren dag niet begrijpt en tot een heidensche feestgelegenheid heeft doen ontaarden: de miserie van de moderne levenopvatting! Om van te walgen...'²⁹⁴.

Ook in de Volksgazet werd zo nu en dan een kritische noot gepubliceerd. Zo uitte Stas in 1927 zijn bedenkingen in een opiniestuk: *'De moeder eeren is het doel van dezen dag, maar in werkelijkheid schijnt het meer een reklaam voor handelszaken die men voor dezen moederdag opzet'*²⁹⁵. Voor hem was het duidelijk: vroeger was het beter. Toen was er immers nog eenvoud en stond niet alles in het teken van de winst:

'Liefhebbende kinderen vierden vroeger hun moeder op haar naamdag. Een tuiltje bloemen of eenvoudig geschenk werd aangeboden, met wenschen van geluk en voorspoed, intiem, gelukkig waren deze dagen voor de kinderen en de moeder. Veel aangener en gezelliger

²⁹² s.n., 'Moederkensdag te Antwerpen', De Volksgazet, 15/08/1939.

²⁹³ s.n., 'O.L.V. Hemelvaart', Gazet van Antwerpen, 15/08/1920.

²⁹⁴ DE KEMPE, 'Leve Moeder!', Gazet van Antwerpen, 15-16/08/1925.

²⁹⁵ STAS, 'Moederdag!', De Volksgazet, 15/08/1927.

*dan nu, met al de reklaam die er rond gemaakt wordt. Opgesmukte, sentimenteele praatjes en kostelijke geschenken zullen den waren eerbied voor de moeder niet verhoogen*²⁹⁶.

Tenslotte vroegen velen zich af waarom er wel een Moederdag was maar geen Vaderdag:

*‘Wijlen schepen Frans Van Cuyck vond te Antwerpen het feest der moeder uit. Het is een aandoenlijk idee gebleken één dag in het jaar de alle dagen slovende en slavende moeder te vieren. Maar... waar blijft de vader? Waarom richt op zijn beurt burgemeester Frans Van Cauwelaert, vader van 12 kinderen, niet het feest van vader in? Me dunkt dat ‘vader’ toch wel één dag in het jaar –minstens- in ’t zonnetje gezet mag worden*²⁹⁷.

Ook een andere lezer voelde dit zo aan:

*‘Maar ik vraag me af, als er een dag van de moeder is, waarom er geen van de vader zou mogen zijn ook? Wij hebben wij toch ook ons aandeel in het huisgezin, en al is de vrouw een grooter gedeelte van de menagie, dan de man, wij helpen toch ook vasthouden en brengen ons paart bij in het doorkomen van deze familiewagen door het zand*²⁹⁸.

Bovengenoemde critici zullen dan ook blij geweest zijn toen in 1934 een actiecomité *Viert Vader* werd opgericht te Antwerpen en een Vaderdag op negentien maart, Sint-Jozef, vaststelde. Vaderdag zou er echter nooit hetzelfde succes kennen²⁹⁹.

Al bij al stuitte Moederdag op weinig kritiek. Het feest werd als een traditie aanvaard en zowel in socialistische, liberale en uiteindelijk ook katholieke milieu, werd Moederdag in het programma geïntegreerd. Het succes kan door diverse factoren verklaard worden: propaganda, maatschappelijke context, traditie... Het zijn maar enkele voorbeelden. Op sommige van hen zullen we in deel drie dieper ingaan.

²⁹⁶ loc.cit.

²⁹⁷ s.n., ‘Het Feest van Vader!’, De Volksgazet, 16/08/1928.

²⁹⁸ WANNES, ‘Een Vaderkendsdag als ’t u beliet’, Gazet van Antwerpen, 17/08/1926.

²⁹⁹ -F. VAN ES, art.cit., pp. 18-19.

-Ook in de rest van Vlaanderen zou Vaderdag stilaan een opgang kennen. Naar alle waarschijnlijkheid pas echt na de Tweede Wereldoorlog. Hierbij werd vooral de tweede juni als Vaderdag naar voor geschoven. Voor meer zie: B. LAUVRIJS, op.cit., pp. 207-220.

4.2.2.4 Verder dan de eigen neus lang is

Niks wijst erop dat Van Kuyck, bij de invoering van het feest, trachtte de grenzen van de stad Antwerpen te overschrijden. Dit neemt echter niet weg dat het nieuw ingevoerde feest ongemerkt aan de neus van de ‘buitenstaanders’ voorbij ging. Zo werd in een aantal niet-Antwerpse kranten bericht over het initiatief³⁰⁰. Over het algemeen gaat het om een korte weergave van de feiten, zonder meer³⁰¹. Een ander voorbeeld dat we hierbij naar voor kunnen schuiven, is een brief die een correspondentie van de New York World, een belangrijke krant uit de VSA, aan Van Kuyck richtte. Daar Moederdag in de VSA en Groot-Brittannië heel wat aandacht kreeg, wilde ze er graag een artikel schrijven over het initiatief dat in België was genomen³⁰². Hoewel het onduidelijk is of Van Kuyck hierop heeft gereageerd, wijst het er in elk geval op dat het initiatief ter ore kwam bij een vrij divers publiek. ‘Buitenstaanders’ moeten dus in zekere mate op de hoogte zijn geweest. Het is echter fout te denken dat hierdoor ook een zekere dynamiek in gang werd gezet.

Ook wat het interbellum betreft, kan eenzelfde redenering worden gemaakt. Men was op de hoogte van het feit dat er in Antwerpen een *Dag der Moeders* werd gevierd; het gebruik kende echter nergens anders navolging. Een straf voorbeeld hiervan vinden we in het boek *Volksspelen & Volksvermaken in Vlaamsch-België* dat in 1925 werd gepubliceerd. *Moedersdag* kreeg er ook stevast een plaatsje in:

*‘(...) wordt op 15 Augustus op vele plaatsen in ons land als naamdag van de vrouwen die Maria heeten in eere gehouden, bovendien heeft te Antwerpen, ‘de stad van Onze Lieve Vrouw’, het gebruik algemeen ingang gevonden dien dag in de huisgezinnen als Moedersdag of Moederkesdag feestelijk door te brengen’*³⁰³.

Ook het feit dat die gelegenheid in Antwerpen werd aangegrepen om een feest te organiseren voor de wezen was hen niet onbekend. Van een verdere verspreiding van *Moedersdag* was in

³⁰⁰ In het archief van Van Kuyck vonden we berichten terug uit volgende kranten: PERVENCHE, ‘La Fête des Mères’, *La Gazette de Chaleroi*, 27/07/1913.; s.n., ‘La Fête des Mères’, *La Gazette de Bruxelles*, 17/007/1913.; s.n., ‘Het Feest der Moeders’, *Vlaamsche Gazet Van Brussel*, 17/07/1913.; s.n., ‘La ‘Fête des Mères’ en Belgique’, *Petit Journal Paris*, 18/07/1913.; s.n., ‘Het Feest der Moeder’, *Het Nieuws van den Dag*, 30/07/1913.

³⁰¹ Hierop vormt het artikel uit Het Nieuws van den Dag de kleine uitzondering. De katholieke gezinde krant grijpt de gelegenheid immers aan om haar lezers op te roepen tot meer erkentelijkheid tegenover de moeder.

³⁰² Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vierden van Moedersdag/ Brief (zonder datum) aan Frans Van Kuyck (van (onleesbaar), Avenue Louise (Brussel)).

³⁰³ M. SACRE, A. DE CORT, *Volksspelen & Volksvermaken in Vlaamsch-België*, Merchtem, M. Sacré-De Buyst, 1925, p. 246.

1925 echter geen sprake. Al sloten de schrijvers dat voor de toekomst niet uit: *‘Wellicht zal het vieren van Moedersdag gaandeweg toenemen en in andere localiteiten meer en meer in zwang komen’*³⁰⁴. Gelijk hadden ze. Alleen lijkt de invloed van Antwerpen hierbij minimaal te zijn geweest (zie deel 2, puntje 4.3). Toch kunnen tegenvoorbeelden aangehaald worden. Zo schreef de gemeente Hoei in 1927 een brief naar het Antwerps stadsbestuur met een vraag naar meer informatie:

*‘On nous signale que votre administration a pris la belle initiative d’organiser, chaque année, une journée des mères. Nous vous prions de vouloir bien nous faire connaître en quoi consiste exactement cette manifestation’*³⁰⁵.

Maar dergelijk voorval lijkt eerder uitzondering op de regel. Uit diverse hoeken zou zelfs commentaar komen op de exclusieve positie van Antwerpen (zie deel 2, punt 4.3.3.2)

4.3 Vlaanderen

4.3.1 Inleiding

Vanaf eind jaren twintig kende Moederdag ook in de rest van België/Vlaanderen opgang. De directe invloed van Antwerpen was hierbij, zoals ut supra reeds besproken, gering (zie deel 2, puntje 4.2.2.4). Moederdag was in België/Vlaanderen, net zoals dit trouwens ook voor de andere landen van het Europese continent gold, vooral geënt op het Amerikaanse voorbeeld.

In het tweede hoofdstuk van deel twee hebben we gezien hoe in de meeste buurlanden het nieuwe gebruik reeds een lange tijd latent aanwezig was, vooraleer het een meer algemene erkenning kreeg. Ook wat België/Vlaanderen betreft gaat deze redenering op. Zo organiseerde de gemeente Hestre reeds in 1926 een *Jour des Mères*³⁰⁶. Het is slechts een klein voorbeeld maar het maakt bovengaande redenering meer dan aannemelijk. Pas toen enkele grootscheepse campagnes werden opgezet, verspreidde het fenomeen zich defenitief. We spreken van campagnes –in het meervoud- daar in België quasi gelijktijdig diverse actoren initiatieven namen. Zo trad in Brussel in 1927 een comité *Jour des Mères* in actie en vond, onder leiding van Paul Pastur (1866- 1938), op de laatste zondag van mei een eerste

³⁰⁴ loc.cit.

³⁰⁵ Stadsarchief Antwerpen/Archief van de stad Antwerpen/Departementen & bedrijfseenheden/ Modern archief: feesten/Gemeentefeesten (1901-1939)/ Jaar 1925: Subsidies en/of gebruik van materiaal /Map 6: Moedersdag/ Brief van 09/05/1927 aan schepencollege (de burgemeester van Huy).

³⁰⁶ A. DUELZ, op.cit., p. 31.

Jour des Mères in de provincie Henegouwen plaats³⁰⁷. Paul Pastur had dit initiatief daarenboven reeds in 1923 willen nemen, wat de bovengaande stelling nog eens extra in de verf zet. Deze laatstgenoemde casus ligt echter buiten onze onderzoeksopzet. Temeer omdat dit initiatief zich lange tijd enkel op de provincie Henegouwen focuste. We gaan er hier dan ook niet dieper op in³⁰⁸.

4.3.2 Actoren

4.3.2.1 Het comité Jour des Mères (Brussel)

A _ voorstelling

In Brussel werd in 1927 een comité opgericht dat de naam *Jour des Mères* droeg en met een duidelijke doelstelling naar buiten trad: ‘1°) *Introduire dans nos usages nationaux la fête du Jour des mères*, 2°) *Inviter tous les enfants belges à fêter leur maman le deuxième dimanche de mai*’³⁰⁹. Ze wilde er met andere woorden alles aan doen om Moederdag een algemene ingang te laten vinden in België. Het feest droeg, aldus het comité, dan ook een grote morele waarde in zich:

*‘C’est offrir aux enfants et petits-enfants (...), une date précise pour témoigner à leur tour, dans le privé et en public, intimement et socialement, leur reconnaissance et leur attachement envers les mères, qui sont vraiment et par leur fonction même l’image de la charité et le symbole du sacrifice’*³¹⁰.

Nu het gebruik, dat in de VSA ontstaan was, zich steeds meer wist te verspreiden, mocht België hierop geen uitzondering blijven: *‘C’est usage est louable et il nous paraît qu’il conviendrait de l’introduire en Belgique et de le favoriser’*³¹¹.

Om die wens te kunnen realiseren, moest er, zo meende het comité, daadkrachtig worden opgetreden: *‘Il parut opportun de constituer une organisation qui groupât les bonnes*

³⁰⁷ Vanaf 1931 werd de datum echter verplaatst naar de tweede week van mei. (A. DUELZ, op.cit., p. 41.)

³⁰⁸ Meer informatie kan gevonden worden in:

-A. DUELZ, op.cit., pp. 35- 42.

-M. JACOBS, art.cit., pp. 16-17.

-F. VAN ES, art.cit., pp. 11-12.

³⁰⁹ Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Brief van 01/05/1929 aan de schepenen van onderwijs (van het comité *Jour des Mères*).

³¹⁰ Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Manifest als bijlage bij brief van 19/03/1927 aan de schepenen van onderwijs (van het comité *Jour des Mères*).

³¹¹ loc.cit.

*volontés éparses et unifiât les initiatives*³¹². Een taak die het pas gevormde comité vol overgave op zich nam. Ze trad niet alleen met een duidelijke doelstelling (de tweede zondag van mei tot Moederdag maken) naar buiten. Ze slaagde er ook in belangrijke personaliteiten rond zich te scharen. Zo had Barones 't Kint de Roodenbeke het erevoorzitterschap op zich genomen en zetelden in het comité –het comité bestond uit een erecomité en een uitvoerend comité- graven; gravinnen; markiezen; de ambassadrices van Frankrijk en Zweden; de grote rabbijn van België; een afgevaardigde van de protestantse kerk; volksvertegenwoordigers; de burgemeester van de stad Brussel; schepenen; de voorzit(s)ter van de vrije scholen, *l'Union Professionnelle de Journalisme* en *l'Union Patriotique des Femmes Belges*; de algemene inspecteur van het lager onderwijs; personaliteiten van het Rode Kruis, de winkelketen *l'Innovation*, bloemen- en tuinbouworganisaties en *l'Oeuvre Nationale de l'Enfance*...³¹³. Het gaat om een vrij diverse, maar niet willekeurig gekozen, groep van actoren. Inderdaad, niets werd hierbij aan het toeval overgelaten. Naast het feit dat dergelijke klinkende namen voor de nodige prestige zorgden, weerspiegelt de lijst ook een ander streven. Een doelstelling die het comité als volgt omschreef: *'Un fonds de combat a été réuni par le Comité exécutif dont l'influence ont appelée à s'étendre à toutes les classes de la société'*³¹⁴. Met andere woorden: ze wilde, via deze vrij diverse groep van actoren, de ganse maatschappij bereiken *juist omdat* de actoren zelf ook voordeel haalden uit de steun aan het comité -was Moederdag niet een geschikt moment om hun boodschap over te brengen, om winst te maken, om...?-, kon het comité inderdaad in haar opzet slagen. Iedere actor op zich, zo hoopte het comité althans, zou er immers naar streven een eigen discours rond het feest uit te werken.

Tenslotte trad het comité ook met een manifest naar buiten. Hierin trachtte ze in de eerste plaats haar keuze voor de invoering van het nieuwe gebruik te verantwoorden: via de vaststelling, dat naast de religieuze en nationale feesten er al altijd plaats geweest was voor gebruiken die spontaan waren ontstaan en de mogelijkheid boden *'de manifester des sentiments de joie, de souvenir, de solidarité ou d'affection'*³¹⁵, werd gepoogd de aandacht te vestigen op het nieuw en spontaan ontstaan gebruik. Zoals hierboven al werd aangehaald, stak het comité hierbij niet onder stoelen of banken dat het idee in de VSA was ontstaan en

³¹² Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Brief van 01/05/1929 aan de schepenen van onderwijs (van het comité *Jour des Mères*).

³¹³ loc.cit.

³¹⁴ loc.cit.

³¹⁵ Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Manifest als bijlage bij brief van 19/03/1927 aan de schepenen van onderwijs (van het comité *Jour des Mères*).

dat, nu het zich overal een beetje wist te verspreiden, België hier geen uitzondering op mocht blijven. Het comité had er zo zijn redenen voor:

*‘Pareille pensée est chrétienne comme elle est naturelle. Elle ne froisse aucune opinion au monde, nie celle des féministes nie celle des anti-féministes; elle est commune à tous les hommes de tous temps de notre ère en tous pays civilise. La maternité ne sera jamais assez exaltée et il semble que le degré de culture d’un peuple pourrait se mesurer aux égards dont il l’entourne’*³¹⁶.

Ten tweede was het manifest een oproep aan al diegenen die konden helpen om het succes van het feest te garanderen. Hierbij werd de VSA opnieuw als het grote voorbeeld gezien. Kerken, verenigingen, scholen... leverden er immers elk jaar opnieuw hun actieve steun om de mensen te wijzen op *‘leurs dévotions vers l’expression de la piété filiale’*³¹⁷. Deze manier van propageren leek het comité uiterst geschikt. Ze trachtte dan ook een divers palet van actoren ertoe te bewegen zich achter haar plan te scharen:

*‘Nous demandons à toutes les autorités officielles ou privées, aux ministres du culte, aux échevins de l’instruction publique et aux chefs d’école, de nous aider à introduire et à acclimater auprès de la jeunesse cette touchante coutume. Nous souhaitons que le presse, toujours prête à seconder des initiatives désintéressées, réussisse à la propager et vulgariser. Et nous comptons que chacun de nos premiers adhérents aura à coeur, dès le prochain deuxième dimanche de mai, de faire et de laisser célébrer autour de lui, notre ‘JOUR DES MERES’*³¹⁸.

B _werkwijze

Een weerspiegeling van de werkwijze vinden we terug in de correspondentie van het comité met de schepen van openbaar onderwijs van de stad Brussel, Emile Jacqmain (1860-1933). In 1927 stemde de schepen toe lid te worden van het comité *Jour des Mères* en er zijn steun aan te verlenen. Hij vond het project prijzenswaardig en het paste, naar eigen zeggen, ook volledig in zijn eigen streven. Reeds in 1914 had de schepen van onderwijs immers getracht een gelijkaardig feest in te richten: een dag speciaal gewijd aan het kind. Concreet was het

³¹⁶ loc.cit.

³¹⁷ loc.cit.

³¹⁸ loc.cit.

zijn bedoeling geweest om die dag de ouders en pedagogische of filantropische verenigingen in de scholen uit te nodigen om er de kinderen aan het werk te kunnen zien. De pers en een gemeente van de Brusselse agglomeratie hadden zich al achter het plan geschaard. Redenen van ‘lokale orde’ hadden de veralgemening van het feest echter onmogelijk gemaakt³¹⁹.

Jacqmain deed er met andere woorden alles aan om zich naar het comité toe te profileren als hun man:

*‘Je me permets de vous signaler cette tentative, montrant combien j’ai voulu renforcer les sentiments familiaux en amenant tous les membres d’une famille à se grouper un jour par an autour de l’enfant’*³²⁰.

Een boodschap die het comité zich geen twee maal liet zeggen. Ze greep dan ook onmiddellijk de kans om de schepen van onderwijs voor de kar te spannen:

*‘(...) pouvons nous prendre la liberté de demander à l’Echevin de l’Instruction publique et des Beaux Arts s’il ne lui conviendrait pas de préconiser par un circulaire que dans les écoles de tous les degrés, de la ville de Bruxelles, chaque chef de classe, suivant la façon qu’il estimerait la plus opportune, annonce dès maintenant la célébration du ‘Jour es Mères’ pour le dimanche 8 mai prochain et la veille de ce jour, en explique la portée par une causerie ou quelques exemples edifiants de piété filiale, ou encore fasse de cet objet le thème d’une composition d’une rédaction ou d’un concours’*³²¹.

En zo was de toon gezet voor een *moederdagcampagne* in de Brusselse scholen. De schepen van onderwijs had directe actie ondernomen en, in een rondschrijven aan de openbare scholen van Brussel, de schoolhoofden opgeroepen –in de circulaire werd ook uitgelegd waar het nieuwe gebruik vandaan kwam en hoe het er precies vorm had gekregen- om ter gelegenheid van Moederdag in elke klas een programma te laten uitwerken³²².

Het comité had er niet genoeg dankwoorden voor:

³¹⁹ Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Brief van 24/03/1927 aan het comité *Jour des Mères* (van de schepen van onderwijs).

³²⁰ loc.cit.

³²¹ Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Brief van 01/04/1927 aan de schepen van onderwijs (van het comité *Jour des Mères*).

³²² -De circulaire is hoofdzakelijk gebaseerd (veelal zelfs een letterlijke overname) op het manifest dat door het comité *Jour des Mères* werd opgesteld en de brief van 01/04/1927 die het comité aan de schepen richtte.

-Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Rondschrijven van 11/04/1927 aan de schoolhoofden (van de schepen van onderwijs).

Afb.29: Affiche verspreid door het Brusselse comité *Jour des Mères*.
(Stadsarchief Antwerpen)

*'Je ne sais comment vous remercier pour l'initiative que vous avez bien voulu prendre de lancer dans toutes les écoles un circulaire aussi édifiante. Grâce à une collaboration aussi précieuse le 'Jour des Mères' sera désormais définitivement consacré – et tout l'honneur en revient à Monsieur L'Echevin de l'Instruction publique'*³²³.

Zoals hierboven al werd aangehaald, was het comité ervan overtuigd dat men naar Amerikaans voorbeeld moest handelen en dat de socialisering van de kinderen bijgevolg het best via het onderwijs kon gebeuren. Het comité beseftte maar al te goed dat deze doelstelling een utopie was gebleven indien een man als Jacqmain er niet was geweest. Op eenzelfde manier moet het comité nog andere actoren ertoe hebben aangezet om in hun eigen werkveld promotie te maken voor Moederdag. Uit een brief die het comité in 1929 opstelde –het gaat om een brief die naar diverse burgemeesters van het land werd rondgestuurd³²⁴- blijkt in elk geval dat ook andere actoren een aandeel hadden in het propageren van het feest (zie deel 2, punt 4.3.2.1, C)³²⁵.

C_ 9 mei 1927

De eerste editie van het feest werd een succes. Ze overtrof alle verwachtingen van het comité:

*'Le succès de cette initiative a dépassé toutes nos prévisions, notamment à Bruxelles, et dès maintenant on peut se rendre compte qu'il ne s'agit pas d'une manifestation unique, isolée et artificielle, mais bien d'un usage que est dorénavant admis et qui entre de plain-pied dans les mœurs. L'accueil fait par le public à notre démontre que cette fête correspondait à un besoin que ne demandait qu'a s'exprimer'*³²⁶.

Hoewel men zich dus niet alleen op Brussel had gefixeerd, had het feest vooral daar een succes gekend. Het hoeft geen betoog dat Jacqmains initiatief hier voor iets tussen zat. Ook Jacqmain zelf moet dit succes hebben opgemerkt. In zijn rondschrjven van elf april 1927 had

³²³ Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Brief van 15/04/1927 aan de schepen van onderwijs (van het comité *Jour des Mères*).

³²⁴ -Zo kwamen we deze brief tegen in het Stadsarchief van Antwerpen. Al ging het wel om een lichtgewijzigde versie (aangepaste datering):
-Stadsarchief Antwerpen/Archief van de stad Antwerpen/Departementen & bedrijfseenheden/Modern archief: feesten/Gemeentefeesten (1901-1939)/Jaar 1933: subsidies/Brief van 28/04/1933 aan de burgemeester van de stad Antwerpen (van het comité *Jour des Mères*).

³²⁵ -Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Brief van 01/05/1929 van het comité *Jour des Mères* (aan de burgemeester).

-Naast de aanwijzing in deze brief hebben we, voor het jaar 1927, echter geen ander bewijsmateriaal kunnen terugvinden die in die richting wijst

³²⁶ Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Brief van 13/05/1927 aan de schepen van onderwijs (van het comité *Jour des Mères*).

de schepen van onderwijs de schoolhoofden immers gevraagd hem op de hoogte te houden van de genomen initiatieven³²⁷. Op die manier kon hij de inspanningen die de Brusselse scholen hadden genomen op de voet volgen en zich bovendien een beeld vormen van de weerklink die het feest had veroorzaakt. Uit de verslagen blijkt dat heel wat Brusselse scholen –van kleuterscholen tot huishoudscholen- alles in het werk hadden gesteld om de leerlingen klaar te stomen voor Moederdag. Meestal ging het om het maken van geschenken, het vanbuiten leren van een gedicht, het houden van een voordracht over de moeder, het vertellen aan de kinderen hoe ze hun moeder konden plezieren, het houden van lesactiviteiten rond het thema moeder, het houden van een moederfeestje ... In sommige scholen werd de moeder zelfs centraal gesteld gedurende een ganse week. Wat de activiteit ook was, alles werd keurig gerapporteerd aan de schepen³²⁸.

Maar ook andere organisaties hadden zich ingezet:

*‘L’Oevre National de L’enfance, la Croix Rouge de la Jeunesse, le Commission des Loisirs Ouvriers de Bruxelles, le Comité Intercorporatif pour le soutien de l’Oevre du Jour des mères, etc., rivaliserent d’entrain et d’ingéniosité en organisant des réunions et fêtes, publiant des brochures, affiches et circulaires’*³²⁹.

Het gaat, zo lijkt ons, niet toevallig om die organisaties die ook vertegenwoordigd waren in het comité *Jour des Mères*³³⁰. Ze past dan ook in de door ons ut supra aangegeven doelstellingen van het comité (zie deel 2, punt 4.3.2.1, A).

D. Verder...

In de daaropvolgende jaren (en dit tot en met 1937), telkenmale rond de periode van de tweede zondag van mei, herhaalde het comité en de Brusselse schepen van onderwijs eenzelfde scenario: het comité riep de hulp in van de schepen³³¹, waarop de schepen trouw de

³²⁷ Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Rondschriften van 11/04/1927 aan de schoolhoofden (van de schepen van onderwijs).

³²⁸ Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Verslagen scholen van moederdagactiviteiten (aan de schepen van onderwijs).

³²⁹ Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Brief van 01/05/1929 van het comité *Jour des Mères* (aan de schepen van onderwijs).

³³⁰ Hier geldt de zelfde opmerking als in voetnoot 21.

³³¹ -Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Brief van 27/04/1928 aan de schepen van onderwijs (van het comité *Jour des Mères*).
-Idem, met uitzondering van de datum, voor de daaropvolgende jaren (tot en met 1937): 1929 ontbreekt;

schoolhoofden herinnerde aan zijn circulaire van elf april 1927³³². De enige wijzingen in dit scenario waren dat Jacqmain in 1933 kwam te overlijden en zijn werk bij gevolg vanaf 1933 werd verder gezet door Robert Catteau (1880- 1956); en dat de circulaire in 1931 een kleine uitbreiding kende³³³. Er was namelijk onduidelijkheid ontstaan over het feit of het nu al dan niet verplicht was als school een feest ter ere van de moeder in te richten³³⁴. Jacqmain had hierop besloten in een nieuwe circulaire de scholen te wijzen op hun werkelijke taak: de kinderen tijdens de lessen voorbereiden op Moederdag. Het inrichten van een feest behoorde dus niet tot de verplichtingen. Jacqmain gaf zelfs de voorkeur aan het intieme familiefeest: *‘Je vous demande de leur conserver ce caractère d’intimité qui a toujours favorablement impressionné les parents’*³³⁵. Vanaf 1931 werd dan ook in aanloop naar de tweede zondag van mei verwezen naar zowel de circulaire van elf april 1927, als die van vijftien april 1931. Daarnaast bleven ook de andere actoren zich te Brussel trouw inzetten om rond de periode van de tweede zondag in mei één of ander project uit te werken. Een weerspiegeling hiervan –zij het erg miniem- kunnen we terugvinden in de pers. Zo berichtte Het Laatste Nieuws dat het Rode Kruis eind jaren dertig ter gelegenheid van Moederdag medailles verkocht met de beeltenis van de koningskinderen en van de betreurde prinses Astrid (overleden te Küsnacht op 31/08/1935)³³⁶. In vele Brusselse winkels hing bovendien de affiche die het comité elk jaar verspreidde en de tekst droeg: *‘2ieme Dimanche de Mai. Jour des Mères. Fêtez vos Mamans’*³³⁷. Zo schrijft Het Laatste Nieuws in 1929:

*‘Zondag zijn de moeders gevierd. Vele dagen te voren stonden, in vele winkels waar men geschenken koopt, de borden met de aansporing, om het feest der moeders op den tweeden Zondag van Mei te gedenken’*³³⁸.

³³² 30/04/1930; 1931 ontbreekt; 18/04/1932; 29/04/1933; 23/04/1934; 15/04/1935; 20/04/1936; 10/04/1937. -Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Brief van 27/04/1928 aan de schoolhoofden (van de schepen van onderwijs)

³³³ -Idem, met uitzondering van de datum, voor de daaropvolgende jaren (tot en met 1937): 06/05/1929; 09/05/1930; 15/04/1931; 23/04/1932; 04/05/1933; 08/05/1934; 03/05/1935; 05/05/1936; 20/04/1937. Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Rondschrjven van 15/04/1931 aan de schoolhoofden (van de schepen van onderwijs).

³³⁴ Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Brief van 21/03/1931 aan schepen van onderwijs (van school n°5).

³³⁵ Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Rondschrjven van 15/04/1931 aan de schoolhoofden (van de schepen van onderwijs).

³³⁶ -C. KONINCKX, ‘Prinses van Zweden, hertogin van Brabant, koningin der Belgen. 1905-1935’, in: KONINCKX (C.) (red.), *Astrid. 1905-1935*, Tielt, Lannoo, pp. 28-29.

³³⁷ -s.n., ‘De moederdag’, *Het Laatste Nieuws*, 11/05/1936.; s.n., ‘Viering van den Moederdag’, *Het Laatste Nieuws*, 10/05/1937.; s.n., ‘Moederkensdag te Brussel’, *Het Laatste Nieuws*, 15/05/1939.

³³⁸ Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ affiches met oproep om Moederdag te vieren.

s.n., ‘De Moederdag’, *Het Laatste Nieuws*, 13/05/1929.

Ook in de daaropvolgende jaren vinden we dergelijke berichten terug³³⁹. Het vermoeden rijst dat nog andere initiatieven, onder leiding van het comité, het licht zagen maar dat deze geen weerklink vonden in de door ons onderzochte pers.

Maar ook buiten Brussel –in de rest van Vlaanderen- kunnen we de toenemende invloed van het comité ontwarren. In een brief aan de Burgemeesters van diverse gemeenten bijvoorbeeld, riep ze de gemeentebesturen op om op de tweede zondag van mei een Moederdag in te stellen. Naar het Brusselse voorbeeld werd het onderwijs hierbij als een belangrijk verspreidingsmiddel gezien:

*‘Het Comiteit hoopt dat dit gebruik in uwe gemeente zij vastgesteld en aangevakkerd [sic] door het onderwijzend personeel om het in alle huisgezinnen te verspreiden. Heer Jacqmain schepen van onderwijs der Stad Brussel, nam desaangaande een doeltreffend middel dat wij graag in uwe gemeente zouden willen toegepast zien. Het is aan te prijzen dat in elke klasse van nu af reeds de Moedersdag wierd [sic] aangekondigd en dat elk kind tegen den 14den Mei een persoonlijk werk of cadeautje vervaardigde. De leeraar kan daags te voeren in een spreekhoefening de beteekenis van den Moederdag uiteen zetten’*³⁴⁰.

Dat men deze raad opvolgde, blijkt wanneer we er de kranten op na slaan. De vroegste berichten over Moederdag gaan stevast over moederfeestjes die in een school werden georganiseerd. Zo bericht het Laatste Nieuws in 1928 over een feestje dat in *de Lagere Hoofdschool Begijnhofplein* te Gent werd gegeven. Opvallend is dat ook het Rode Kruis –een andere belangrijke actor van het comité- hierbij was betrokken:

‘Zaterdag had in de Lagere Hoofdschool begijnhofplein, (...), een eenvoudige plechtigheid plaats. De leerlingen-leden van de Roode-Kruisvereniging hadden een moederkensfeest ingericht, waaraan, naast de leerlingen, (...)voordragers en zangers, hun belanglooze medewerking verleenden. De h. P. Wynants, leeraar, bracht vooraf een groet aan de

³³⁹ s.n., ‘De moederdag’, Het Laatste Nieuws, 12/05/1930.; s.n., ‘De moederdag’, Het Laatste Nieuws, 11/05/1931.; s.n., ‘De moederdag in de moederhuizen’, Het Laatste Nieuws, 14/05/1934.; s.n., ‘De moederdag’, 11/05/1936.; s.n., ‘Viering van den Moederdag’, Het Laatste Nieuws, 10/05/1937.

³⁴⁰ -Stadsarchief Antwerpen/Archief van de stad Antwerpen/Departementen & bedrijfseenheden/Modern archief: feesten/Gemeentefeesten (1901-1939)/Jaar 1933: subsidies/Brief van 28/04/1933 aan de burgemeester van de stad Antwerpen (van het comité *Jour des Mères*).
-Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Brief van 01/05/1929 van het comité *Jour des Mères* (aan de burgemeester).

moeders, vertelde van haar grenzelooze liefde, opoffering en zelfverloochening, en bewees hoe in onze scholen naast een degelijk onderwijs een hoge moraal wordt voorgehouden'³⁴¹.

Ook in de daaropvolgende jaren bleven de kranten berichten over feestjes die door de scholen georganiseerd werden. We kunnen met andere woorden stellen dat het onderwijs een belangrijk onderdeel vormde in de verspreiding van het feest en dat de eerste aanstalten hiervoor onder invloed van het comité *Jour des Mères* gebeurde³⁴².

Tenslotte is het meer dan waarschijnlijk dat ook de andere van de hierboven beschreven actoren, zich niet enkel op Brussel focusten. In de door ons doorzochte kranten vinden we hier echter geen enkel spoor van terug.

4.3.2.2 L'Union des Fleuristes de Belgique

Vanaf 1928 startte ook *l'Union des Fleuristes de Belgique* een moederdagcampagne. In *La Tribune Horticole*, het spreekorgaan van het verbond, vinden we hier een neerslag van terug.

In het eerste jaar beperkte deze campagne zich nog tot enkele lovende woorden over het feest: '*Voici l'aurore d'une tradition nouvelle, inaugurée l'an dernier. Elle est heureuse, très heureuse. Et il convient qu'on l'appuie de toutes ses forces*'³⁴³. In de daaropvolgende jaren werd hieraan echter ook een heuse campagne gelinkt. Hiertoe richtte men een speciaal actie- en propagandacomité op. Doel hierbij was niet alleen het vieren van Moederdag te promoten, maar ook de verdere ontwikkeling van de bloemenindustrie te bewerkstelligen³⁴⁴. Het actie- en propagandacomité wilde met andere woorden bekomen dat Moederdag en het kopen van bloemen op één lijn zouden komen te staan.

In de eerste plaats trachtte ze hiertoe de diverse tuinbouworganisaties en bloemenverkopers via brieven³⁴⁵, speciaal ingerichte propagandadagen³⁴⁶, artikels in *La Tribune Horticole*... achter zich te krijgen. Wat de artikels in *La Tribune Horticole* betreft, wees ze de lezers bijvoorbeeld op het nut van Moederdag:

³⁴¹ s.n., 'Het moederfeest in de Lagere Hoofdschool Begijnhofplein', *Het Laatste Nieuws*, 14/05/1928.

³⁴² Het blijft een vermoeden dat we echter wel weten te staven door de brieven die het comité aan de burgemeesters van diverse gemeenten richtte.

³⁴³ s.n., 'Le Jour des Mères', *La Tribune Horticole*, XXII, 1928, p. 295. (05/05/1928).

³⁴⁴ s.n., 'Le Jour des Mères', *La Tribune Horticole*, XXIII, 1929, n° 642, p.175. (09/03/1929).

³⁴⁵ *loc.cit.*

³⁴⁶ -Op 7 april 1929 werd in Luxemburg bijvoorbeeld een propagandameeting voor alle bloemenhandelaars georganiseerd en op 22 april in Chaleroi.

-s.n., 'Jour des Mères', *La Tribune Horticole*, XXIII, 1929, n° 650, pp. 311- 312. (27/04/1929).

‘(...) l’institution du Jour des Mères doit être accueillie avec joie par tout être humain civilisé car, à notre époque de vitesse et de mécanique, le sentiment humain tend à s’atténuer en nous et tout stimulant de nature à concrétiser la manifestation extérieure de ce sentiment doit être considéré comme un présage heureux pour l’avenir de l’humanité’,³⁴⁷.

Daarenboven gaf ze haar lezers het gevoel dat Moederdag een feest was waaraan de hele wereld deelnam en waarop België dus onmogelijk kon ontbreken:

‘Le dimanche 12 mai, deuxième dimanche de mai, sera un plus ‘grand jour’ que le jour d’une fête nationale ou même d’une fête internationale si, toutefois, une telle fête existe; car le deuxième dimanche de mai, toutes les nations et dans chaque nation, toutes les classes de la société, toutes les croyances, célèbront ensemble le Jour des Mères’,³⁴⁸.

Het feit dat Antwerpen Moederdag op vijftien augustus vierde, werd dan ook als een storende factor gezien: *‘Pourquoi la ville d’Anvers doit-elle faire exception à la règle? Combien ne serait-il infiniment touchant de pouvoir se dire que le même jour, dans le monde entier, la Mères est fêtée et honorée comme elle le mérite!’³⁴⁹.*

Tenslotte onderhield men de lezer ook over de commerciële mogelijkheden van het feest. In oorsprong slechts in beperkte maar. Maar eens Moederdag goed gelanceerd was en steeds meer sectoren er het voordeel van inzagen, werd ze hierin agressiever. Zo schreef La Tribune Horticole in 1934:

‘L’habitude de fêter les Mamans le deuxième dimanche de mai s’implante de plus en plus dans nos moeurs. Chaque année, le succès du ‘Jour des Mères’ va grandissant et devient pour le commerce en général une perspective de vente de plus en plus importante. Horticulteurs, fleuristes et fournisseurs ont non seulement pour devoir de maintenir et de diffuser cette gracieuse coutume, mais aussi et surtout de faire comprendre au public que le ‘Jour des Mères’ se fête par les fleurs’,³⁵⁰.

³⁴⁷ s.n., ‘Le Jour des Mères’, La Tribune Horticole, XXIII, 1929, n° 651, p. 341. (11/05/1929).

³⁴⁸ loc.cit.

³⁴⁹ s.n., ‘Le Jour des Mères’, La Tribune Horticole, XXIII, 1929, n° 650, p. 322. (04/05/1929).

³⁵⁰ s.n., ‘Jour des Mères 1934’, La Tribune Horticole, XXVIII, 1934, n° 903, p. 283. (05/05/1934).

Afb.30: Affiche ontwikkeld door l'Union des Fleuristes de Belgique (1934).
(La Tribune Horticole, 1934)

Afb.31: Affiche ontwikkeld door l'Union des Fleuristes de Belgique (1934).
(La Tribune Horticole, 1929)

Het kwam er dus op aan de consumenten duidelijk te maken dat Moederdag zich liet vieren met bloemen en geen ander geschenk. Hiertoe verstrekte ze haar lezer een hoop goede raad:

‘Il est spécialement recommandé aux magasins, de même qu’à tous détaillants, de consacrer durant la deuxième semaine de mai une partie de leurs étalages à la propaganda ‘J.M.’, et à la presentations des fleurs, plantes, confections, et tous articles qu’ils se proposent de mettre à la disposition du public pour le Jour des Mères. Ces étalages seront combines au mieux avec les affiches, cartes et si possible avec un sujet (sculpture, tableau, etc.), se rapportant à la maman, au dévouement et à l’amour maternel’³⁵¹.

In de tweede plaats richtte het actie- en propagandacomité zich op het aanbieden van concrete middelen om de taak van de tuinbouworganisaties en bloemenverkopers -mensen aanzetten tot het kopen van bloemen op Moederdag- te ‘verlichten’. Zo ontwierp het comité elk jaar één of meerdere affiches waarbij telkens opnieuw de verbeelding van het thema *bloemen voor moeder op de tweede zondag van mei* als centraal element werd gekozen. Deze affiches werden tegen vergoeding ter beschikking gesteld aan diegenen die dat wensten. Daarnaast gelastte het comité er zich ook mee zich in te zetten voor eerlijke bloemenprijzen. Het kwam er immers op aan ook de gewone man bloemen te laten kopen op Moederdag. Tenslotte streefde het actie- en propagandacomité er naar te voorkomen dat de pers negatief berichtte over de sector³⁵².

4.3.2.3 Verenigingen van banketbakkers en bloemhandelaars

Geleidelijk aan lieten diverse verenigingen van banketbakkers en bloemenhandelaars eveneens hun stem horen. Zo berichtte het Laatste Nieuws –het eerste bericht dateert uit 1933- over het initiatief van de Brusselse afdeling van de *Unie der Banketbakkers* die op Moederdag de behoeftige moeder in de moederhuizen, gasthuizen en hospitalen met versnaperingen verraste³⁵³. Ook in Gent nam men vanaf midden jaren dertig dergelijk initiatief. Hier was het *Komiteit der Meesters-Pasteibakkers van Gent* de initiatiefnemer³⁵⁴.

³⁵¹ s.n., ‘Le Jour des Mères’, *La Tribune Horticole*, XXIII, 1929, n° 650, p. 322. (04/05/1929).

³⁵² s.n., ‘Le Jour des Mères’, *La Tribune Horticole*, XXIII, 1929, n° 650, p. 322. (04/05/1929).

³⁵³ s.n., ‘Versnaperingen voor behoeftige moeders’, *Het Laatste Nieuws*, 15/05/1933.; s.n., ‘De moederdag in de moederhuizen’, *Het Laatste Nieuws*, 14/05/1934.; s.n., ‘Moederviering in een Brusselsch hospitaal’, *Het Laatste Nieuws*, 09/05/1938.

³⁵⁴ s.n., ‘Moeders dag in het hospitaal der Bijloke en het Moederhuis’, *De Vooruit*, 15/05/1935.; s.n., ‘Voor de verzorgde moeders’, *De Vooruit*, 09/05/1938.

Maar ook bloemenverenigingen gingen over tot bedelingen in bovengenoemde inrichtingen³⁵⁵.

Het hoeft geen betoog dat men hierbij niet enkel liefdadige doelen voor ogen hield, ook het feit dat op die manier reclame werd gemaakt voor hun producten en mensen werden gesensibiliseerd voor het kopen van een taart of bloemen op Moederdag, mag niet uit het oog worden verloren.

4.3.2.4 Moederdagcomités

Eind jaren dertig werden overal in het land moederdagcomités opgericht. Aldus De Nieuwe Gazet zat de koning hier voor iets tussen:

*‘Op wensch van den Koning werden overal in het land comiteiten gevormd, die zich ermede gelasten, de moeders, die zich in de openbare gasthuizen bevinden met bloemen te huldigen. Ook aan de zieke kinderen in de gasthuizen werden bloemen gegeven, opdat ze die op hun beurt, aan hun moedertje zouden kunnen schenken’*³⁵⁶.

Concreet ging het om comités van zogenaamde *liefdadige dames* die op Moederdag bloemen rondbrachten in de ziekenhuizen, moederhuizen, gasthuizen, rusthuizen, weeshuizen, en stedelijke kleuterscholen. De pers stelde deze dag voor als de *dag van liefdadigheid* en bovenal, als een voorzetting van het liefdadigheidswerk van de betreurde koningin, Astrid. Opmerkelijk hierbij is dat naast onder andere Brussel en Gent³⁵⁷, ook in Antwerpen een dergelijk comité werd opgericht³⁵⁸. Dat was in 1937³⁵⁹. Uit ons personderzoek is bovendien gebleken dat men vanaf dat jaar ook de tweede meizondag in Antwerpen aanzag als Moederdag. Zo schrijft De Nieuwe Gazet in 1937: *‘De tweede Zondag van de maand Mei*

³⁵⁵ s.n., ‘Voor de behoeftige moeders’, Het Laatste Nieuws, 08/05/1937.

³⁵⁶ s.n., ‘Moeder ter Eere. Bloemenhulde in de Gasthuizen’, De Nieuwe Gazet, 10/05/1937.

³⁵⁷ s.n., ‘Viering van den Moederdag’, Het Laatste Nieuws, 10/05/1937.; s.n., ‘Moederkensdag’, Het Laatste Nieuws, 09/05/1938.; s.n., ‘In de moederhuizen’, Het Laatste Nieuws, 14/05/1939.

³⁵⁸ s.n., ‘Bloemenbedeeling op Moedersdag’, De Nieuwe Gazet, 09/05/1937.; s.n., ‘Moeder ter Eere. Bloemenhulde in de Gasthuizen’, De Nieuwe Gazet, 10/05/1937.; s.n., ‘Zeg het met bloemen...De 8ste Mei, Dag der Moeders’, De Nieuwe Gazet, 09/05/1938.; s.n., ‘Het Antwerpsch Comiteit van den Dag der Moeder. Bloemen in de Antwerpsche Gasthuizen’, De Nieuwe Gazet, 15/05/1939.; s.n., ‘s.n., ‘Moederkensdag’, De Volksgazet, 15/05/1939.

³⁵⁹ -De oprichting van het comité, dat de naam *Dag der Moeder* droeg, wekte bovendien de rancune van het reeds bestaande comité *Werk tot Bescherming der Weezen ‘Dag der Moeder’* (zie deel 2, punt 4.2.2.4, A). Laatstgenoemde tekende protest aan tegen de benaming die de eerstgenoemde aan haar comité had gegeven. De kritiek zette echter geen zoden aan de dijk en het moederdagcomité mocht haar naam behouden.

- Stadsarchief Antwerpen/Archief van de stad Antwerpen/Departementen & bedrijfseenheden/Modern archief: feesten/Gemeentefeesten (1901-1939)/Jaar 1937: subsidies/Brief van 14/05/1937

zal, zooals men weet, evenals de 15e Augustus, gewijd zijn aan de vereering van de moeders'³⁶⁰. Hoewel de pers geen kritiek uitte op het initiatief zelf, is het zeer de vraag of de tweede Moederdag ook een succes kende in de Antwerpse gezinnen. In de kranten had men zich in elk geval al vanaf het begin verzet tegen de opgang van de tweede zondag in mei en bleef ze dit ook eind jaren dertig doen (zie ut infra, deel twee, punt 4.3.3.2). Het lijkt erop dat dankzij de actie van het moederdagcomité te Antwerpen de tweede zondag in mei terrein won te Antwerpen –temeer omdat ze ook het onderwijs in haar initiatief betrok- maar dat vijftien augustus hierbij veruit het populairst bleef.

4.3.3 Effect

4.3.3.1 Het succes van de tweede zondag in mei

De initiatieven van het comité *Jour des Mères* waren, wat Brussel althans betreft, een direct succesverhaal. Ut supra verwezen we reeds naar de positieve taal van het comité en de verslagen die schepen Jacqmain toegestuurd kreeg (zie punt 4.3.2.1,C). Ook de berichtgeving uit de kranten wijst in die richting. Zo schrijft Het Laatste Nieuws in 1929:

*‘Het was een schoon schouwspel om vierders, met een pak in de hand of, als eersymbool, bloemen te zien dragen naar het huis van hun moeder, hetwelk voor alleen ook al zijn ze zich elders gaan vestigen, hun eigen huis blijft. Het was de gang in omgekeerde richting van de Sinterklaasdag, een dankdag voor al de levensdagen die de kinderen van hun moeder kregen’*³⁶¹.

Het doet denken aan eerder beschreven scenario’s in Antwerpen. Ook in De Vooruit vinden we dergelijke positieve berichten terug. De krant schrijft in 1934 bijvoorbeeld:

*‘Het feest der moeders of Moederkensdag heeft de laatste jaren een groote populariteit gekregen. Het is vastgelegd op den tweeden Zondag der maand Mei, de maand van Maria. Reeds den zaterdagavond lagen de pasteibakkerswinkels vol van kleine en groote taarten waarop dat wonderlijk woord ‘Mama’ in suikerletters was geteekent. Het feit dat Zondagmiddag reeds vrijwel al die heerlijkheden waren uitverkocht, bewijst hoezeer de Brusselaars hun moeder in eere houden’*³⁶².

³⁶⁰ s.n., ‘Bloemenbedeeling op Moedersdag’, *De Nieuwe Gazet*, 09/05/1937.

³⁶¹ s.n., ‘De Moederdag’, *Het Laatste Nieuws*, 13/05/1929.

³⁶² s.n., ‘Moederkensdag’, *De Vooruit*, 15/05/1934.

Afb.32: Verkoop van medaljes op Moederdag.
, (Het Laatste Nieuws, 15/05/1939)

Afb.33: Moederfeest in Molenbeekse school.
(Het Laatste Nieuws, 10/05/1936)

Oorspronkelijk beperkte het succes zich tot Brussel. Geleidelijk aan, in de loop van de jaren dertig, zou het feest echter ook elders zijn opgang kennen. De door ons onderzochte kranten berichtten bijvoorbeeld vanaf jaren dertig uitgebreid over de Moederdag in Gent en eind jaren dertig voegde ook Antwerpen zich daarbij³⁶³. De rest van Vlaanderen valt er jammer genoeg wat van tussenuit. In het weekblad ABC –een blad dat zich vooral op het socialistische milieu toespitste– vinden we echter een aantal sporen terug die erop wijzen dat Moederdag zich ook elders wist te verspreiden. Concreet gaat het om korte berichten over moederfeestjes die door de *Vooruitziende Vrouwen* op Moederdag ergens in Vlaanderen werden georganiseerd. Merelbeke, Harelbeke, Kortrijk, Menen, Roeselare... ze passeren allemaal de revue³⁶⁴. Eenzelfde scenario vinden we terug in *Vrouwenbeweging* –een blad dat zich toespitste op katholieke arbeidersvrouwen. Ook hier werd Moederdag aangegrepen door diverse afdelingen van de *Kristelijke Arbeiders Vrouwenbeweging* om moederfeestjes te organiseren. Alleen al in 1934 rapporteerden volgende afdelingen over hun initiatief dat ze in mei hadden genomen: Sint Jozef- Oolen, Bellegem, Oostende, Molenbeek, Ukkel, Waregem, Muizen, Bornem, Lier, Baasrode, Wilrijk, Tienen, Deurne³⁶⁵.

Moederdag ging na verloop van tijd een eigen leven leiden, daar diverse organisaties en actoren Moederdag tot eigen voordeel aanwendden. Hierboven hebben we al het voorbeeld aan van de *Vooruitziende Vrouwen* aangehaald. Moederdag werd door hen aanzien als een ideale gelegenheid om de socialistische vrouwen met hun kinderen rond een koffietafel samen te brengen. Ook de *Kristelijke Arbeiders Vrouwenbeweging* greep de kans om een moederfeestje te organiseren (zie deel 3, punt 2). Een ander goed voorbeeld is dat van het *komiteit der Moeders- en Weduwen van den Oorlog* die Moederdag wist te integreren in haar actieprogramma. Zo koos zij er eind jaren dertig voor rond de periode van Moederdag medailles en vlaggetjes van ofwel de betreurde prinses Astrid, ofwel de koningskinderen te verkopen. Moederdag vormde voor hen dus een ideale gelegenheid om geldelijke steun te vragen voor die moeders die een kind of hun man hadden verloren tijdens de oorlog³⁶⁶.

³⁶³ -Concreet hebben we het hier over de volgende kranten: Het Laatste Nieuws, De Vooruit en de De Standaard. Wat Antwerpen betrof vonden we wat de jaren 1937, '38 en '39 ook telkens berichten terug in de door ons onderzochte Antwerpse kranten.

-Het is onmogelijk om het bibliografische adres van alle berichten hier weer te geven. In bovengaaende voetnoten kunnen echter al een groot aantal voorbeelden gevonden worden.

³⁶⁴ Respectievelijk: 1933 (n°17, 21/05/1933, p.11.); 1934 (n° 17, 20/05/1934, p.27.); 1938 (n°18, 22/05/1938, p.10.); 1939 (n°17, 14/05/1939, p. 10.); 1939 (n°18, 21/05/1939, p. 6.).

³⁶⁵ 1934 (n°6, juni 1934, s.p. (rubriek *Ons Leven*)).

³⁶⁶ s.n., 'De moederdag', *Het Laatste Nieuws*, 11/05/1936.; s.n., 'De Dag der Moeder', *Het Laatste Nieuws*, 12/05/1939.; s.n., 'Moederkensdag te Brussel', *Het laatste Nieuws*, 15/05/1939.; s.n., 'Moeder ter Eere. Bloemenhulde in de Gasthuizen', 10/05/1937.

Met het toenemende succes van Moederdag hing ook een andere evolutie samen: de toenemende commercie. Ut supra hebben we reeds besproken hoe *L'Union des Fleuristes de Belgique* hiermee omging (zie deel 2, punt 4.3.2.2). Een ander sprekend voorbeeld vinden we te Gent: vanaf eind jaren dertig richtte men er naar aanleiding van Moederdag een extra bloemenmarkt in op de Kouter³⁶⁷. Om bovendien meer volk te lokken, werd hierbij gezorgd voor een muzikale noot:

*'Zooals te voorzien was hadden de bloemenhandelaars zich ingespannen om zaterdagmiddag den Kouter te herscheppen in een bloemenhof, want alle uitstallingen waren zoo belangrijk en zoo veelkleurig dat het een soort floralie in miniatuur geleeke. De weesjongens waren er om een concert te geven, dat natuurlijk een groote massa nieuwsgierigen lokte, terwijl tevens kinderen en de jonge menschen zich dubbel aangezet gevoelden om een bloemen- en planten-oogst in te halen om de moeders te gedenken. (...) Het initiatief er bloemenverkoopers is wel gelukt en wij meenen te mogen zeggen dat het naar hun zin zal uitgevallen zijn'*³⁶⁸.

Het hoeft geen betoog dat dergelijke formules meer mensen aanzette tot het kopen bloemen en dat de bloemenverkoopers goed wisten welke extra inkomst ze hieruit konden halen.

Tenslotte rest ons nog de vraag: hoe werd Moederdag in de gezinnen gevierd? Via het analyseren van een aantal krantenberichten kunnen we hier een beeld van vormen. Zo bericht Het Laatste nieuws in 1939:

*'Zondag was het moederkensdag: in alle gezinnen werd dit gevierd. De groote kinderen bedachten mama met bloemen, taartjes, bombondoosjes met mooie strikken en wat bij dergelijke gelegenheden gebruikelijk is. (...) Maar de schoonste tafereeltjes waren toch die waarin de kleine kinderen naar moeder toegingen, met een geschenkje bekostigd met angstvallig gespaarde centjes, met sierlijke handwerkjes gemaakt op school (...). Meidag, dag vol zon en verteederling, dag die heerlijk is voor de moeder, en misschien schooner nog voor de kinderen die den groote vreugde kennen van te kunnen geven iets waaraan zij groote waarde hechten aan het wezen dat hun liefst is'*³⁶⁹.

³⁶⁷ s.n., 'Moederkensdag in de bloemen', *Het Laatste Nieuws*, 08/05/1938.; s.n., 'Bloemen voor Moeder', 15/05/1939.; s.n., 'De bloemen voor 'Moederkensdag'', *De Vooruit*, 08/05/1938., s.n., 'Bloemen voor Moederkensdag', 15/05/1939.

³⁶⁸ s.n., 'De bloemen voor 'Moederkensdag'', *De Vooruit*, 08/05/1938.

³⁶⁹ s.n., 'Moederkensdag', *Het Laatste Nieuws*, 15/05/1939.

Het is maar één van de vele berichten die in de krant verscheen. Ook De Vooruit berichtte in éénzelfde trant:

*‘Moederkensdag heeft onmiskenbaar carrière gemaakt. Heden zullen de mama’s dan ook door hun kleuters met bloemen, geschenken en complimentjes bedacht worden. Een dag van weelde en liefde, waarbij ongetwijfeld dagelijksche zorgen eventjes zullen worden vergeten’*³⁷⁰.

Natuurlijk moeten we krantenberichten met de nodige voorzichtigheid benaderen, daar ze – zeker in dit geval- ideaaltypische situaties beschrijven. Toch bieden ze ons een blik op de manier waarop het vieren van de moeder werd opgevat en kunnen we hierdoor vaststellen dat deze niet veel verschilt van de manier waarop dit vandaag vandaag de dag nog steeds gebeurt. Bovendien blijkt dat ook toen de scholen hierin al een belangrijke rol speelden door ervoor te zorgen dat de kinderen moeder met een zelfgemaakt geschenkje konden plezieren.

4.3.3.2 Tegen de stroom in...

Bovengaande bespreking doet vermoeden dat de pers zich unaniem positief opstelde ten opzichte van het feest. Dit is echter buiten De Standaard gerekend. Niet dat de katholieke krant zich negatief uitsprak over dit feest, helemaal niet. Ze onthield zich eerder van gelijk welke commentaar: positief of negatief. Ook wanneer we de periode rond vijftien augustus erop nakijken³⁷¹, worden we niet veel wijzer. We vonden slechts één artikel terug dat van belang is in dit onderzoek. Dit bericht draagt de titel *Moeder’s feestdag* en het werd gepubliceerd op vijftien augustus 1937:

*‘Onze Lieve Vrouw Hemelvaart, het groote Mariafeest! Het feest van de Moeder van God dat in Vlaanderen ook het feest is van alle christelijke moeders. Groot en klein viert vandaag zijn goede Hemelmoeder en betreft in deze viering ook zijn eigen lieve moeder’*³⁷².

Dergelijk bericht doet denken aan de ut supra beschreven situatie in Antwerpen (zie deel 2, punt 4.2.2.3, B en C). Net zoals de Gazet Van Antwerpen weigert ook De Standaard –dit keer via een stilzwijgen- zich te laten meevoeren met de ‘moederdaghype’. In tegenstelling tot de

³⁷⁰ s.n., ‘De Moederdag aan de eer’, De Vooruit, 14/05/1939.

³⁷¹ Op vijftien augustus vieren de katholieken immers O.-L.-Vrouw Hemelvaart. Een feest voor Maria, de moeder van allen.

³⁷² M.V.S, ‘Moeder’s feestdag’, De Standaard, 15/07/1937.

Gazet Van Antwerpen, die zich eerder tot de volksmens richtte, onthield het eerder elitaire De Standaard zich hierbij van een belerende houding –in de zin van: eer eerst uw hemelse moeder en dan pas uw aardse moeder. De Standaard leek zich dus niet te storen aan de toenemende invloed van Moederdag. Schijn, zo blijkt uit het bericht van 1937. Een verdere analysering van het artikel illustreert dit treffend:

‘Waar de kinderen nog klein zijn, hebben ze dagen tevoren de kopkens bijeen gestoken, ze hebben gefezeld en beraadslaagd met een ernstige uitdrukking in de oogen en ze hebben eens heimelijk naar moeder gekeken, die natuurlijk deed alsof ze niets ziet en niet weet. En heden staan ze ongeduldig te trappelen tot ze alleen samen in moeders armen mogen en haar hareluk een gelukkig feestdag kussen. Het gemeenschappelijk geschenk wordt onder het opzeggen van ’n versje of het zingen van een liedje, door de kleinste bengel in moeders handen gegeven en fier en vol verwachting blikken de kinderoogjes in deze van moeder die stralen van geluk en ontroering’³⁷³.

Het lijkt onwaarschijnlijk dat dergelijk scenario met de realiteit overeenstemde. Ze doet denken aan de ideaaltypische beschrijvingen die naar aanleiding van Moederdag in de kranten verschenen. Het lijkt er met andere woorden op dat de krant wilde benadrukken dat de katholieke ‘Moederdag’ op dezelfde manier verliep als de Moederdag die uit de VSA was komen overwaaien en dat de viering op O.-L.-Vrouw Hemelvaart de enige echt was. Uit het enquêteonderzoek van Frans Van Es -daterend uit het jaar 1959- blijkt inderdaad dat sommigen Moederdag vierden op vijftien augustus en dat de overwegingen hiervoor van godsdienstige aard waren. Al betekende het niet dat wie christen was automatisch de Moederdag op O.-L.- Vrouw Hemelvaart vierde³⁷⁴. Deze stelling zien we ook bevestigd in het feit dat diverse actoren in Vlaanderen kritiek uitten op de unieke positie van Antwerpen (ut infra), maar niet op die van de katholieken.

Een andere bron van ‘kritiek’ richtte zich op de unieke positie van Antwerpen. Ut supra bespraken we reeds dat *L’Union des Fleuristes de Belgique* dergelijke positie vanuit commerciële overwegingen betreurde (zie deel 2, punt 4.3.2.2). Daarnaast uitte ook de pers haar ongenoegen³⁷⁵. Zo schreef Het Laatste Nieuws in 1934:

³⁷³ loc.cit.

³⁷⁴ F. VAN ES, art.cit., pp. 16-17.

³⁷⁵ s.n., ‘De Moederdag’, Het Laatste Nieuws, 12/05/1930.; s.n., ‘De Viering van de Moeders op den tweeden Meizondag. De grootste familiehuide’, Het Laatste Nieuws, 13/05/1934.

*‘En jammer is het, dat, in ons land, zelfs voor dien dag nog geen eensgezindheid heerscht, zoodat we komen te staan voor het feit dat Brussel de moeders viert op den tweeden Meizondag, terwijl Antwerpen daarvoor halfoogst heeft gekozen’*³⁷⁶.

Het was voor de krant om het even welke dag hierbij naar voor werd geschoven, zolang het maar tot eensgezindheid leidde. De titel van het artikel, *‘De Viering van de Moeders op den tweeden Meizondag. De grootste familie hulde’*³⁷⁷, kan echter haar voorkeur niet verhullen.

Tenslotte ondernam ook het Brusselse comité *Jour des Mères* vergeefse pogingen om Antwerpen te bekeren tot de tweede zondag van mei. Zo schreef ze in 1933 een brief naar het Antwerpse stadsbestuur om hen warm te maken voor de Moederdag in mei³⁷⁸. Het antwoord van het schepencollege was echter onverbiddelijk:

*‘Als antwoord op uw geëerd schrijven van 28 April ll. spijt het ons niet te kunnen instemmen met uw voorstel, om de Dag der Moeder te vieren den tweeden Zondag der Mei. In tegenstelling met uwe bewering dat de gedachte de moeders te vieren, uit de Vereenigde Staten herkomstig is, melden wij U dat het wijlen de Heer Frans Van Kuyck, Schepen van Schoone Kunsten onzer Stad, is, welke deze gedachte heeft opgevat en verspreid, zoodat reeds in 1912 [sic] in onze Stad de Moeders gevierd werden. Als best geschikte datum voor dit feest werd O.L.Vrouw Hemelvaartdag, 15 Augustus, vastgesteld. (...) Wij kunnen aan deze oude gewoonte, welke in de zeden van ons volk gedrongen is, niets meer veranderen’*³⁷⁹.

Ook de Antwerpse pers bleef zich verzetten tegen de invloed vanuit Brussel. Zo schreef De Volksgazet in 1939:

*‘Laat ze te Brussel zooveel beslissen als ze willen: de Antwerpenaars vieren Moederkensdag op Sainte Marie ofte Marie Hemelvaart, zijnde den vijftienden Augustus. Dat is reeds voor den oorlog in kannen en kruiken en dat is niet meer te veranderen’*³⁸⁰.

³⁷⁶ loc.cit.

³⁷⁷ loc.cit.

³⁷⁸ Stadsarchief Antwerpen/Archief van de stad Antwerpen/Departementen & bedrijfseenheden/Modern archief: feesten/Gemeentefeesten (1901-1939)/Jaar 1933: subsidies/Brief van 28/04/1933 aan de burgemeester van de stad Antwerpen (van het comité *Jour des Mères*).

³⁷⁹ Stadsarchief Antwerpen/Archief van de stad Antwerpen/Departementen & bedrijfseenheden/Modern archief: feesten/Gemeentefeesten (1901-1939)/Jaar 1933: subsidies/Brief van 17/05/1933 aan het comité *Jour des Mères* (van het schepencollege).

³⁸⁰ s.n., ‘Het Leven te Antwerpen. Moederkensdag’, 15/08/1939.

Toch bleef Antwerpen niet gevrijwaard van de Moederdag van mei. Ut supra bespraken we al de beslissende invloed hierin van het moederdagcomité dat in 1937, op vraag van de koning, het licht zag (zie deel 2, punt 4.3.2.3). Het valt echter sterk te betwijfelen of de tweede zondag in mei hierdoor ook een succes kende in de Antwerpse gezinnen.

Uiteindelijk is ook hier opmerkelijk hoe weinig kritiek Moederdag kreeg. Moederdag was blijkbaar een welgekomen feest dat zich bovendien razendsnel in de zeden en gewoontes wist vast te hechten. In deel drie zullen we trachten dit succes te verklaren.

4.4 Eén pot nat?

In hoeverre verschilde de Moederdag in Antwerpen van die in de rest van Vlaanderen? Ging het om erg verschillende tradities? Of hadden ze meer met elkaar gemeen dan we op het eerste gezicht zouden denken?

Op de tweede vraag moeten we steevast ‘nee’ antwoorden, op de derde vraag overduidelijk ‘ja’. Toch zijn hier een aantal opmerkingen op zijn plaats. Beiden vierden het feest ten eerste op een verschillende datum: Antwerpen vierde haar moeder op vijftien augustus, terwijl de rest van Vlaanderen dit over het algemeen op de tweede zondag van mei deed. Ten tweede kenden beide tradities een verschillende oorsprong. De Antwerpse Moederdag was het idee geweest van Frans Van Kuyck. Concreet wilde hij hiermee de centrale plaats van de moeder in de samenleving benadrukken en allen, zonder enig onderscheid, rond haar verenigen. De Moederdag in de rest van Vlaanderen echter gaat terug op een traditie afkomstig uit de VSA. Meer bepaald was het Anna Jarvis die het feest inrichtte na de dood van haar moeder. Oorspronkelijk was het haar bedoeling alleen haar eigen moeder te herdenken, maar al gauw liet ze de herdenking uitgroeien tot een feest voor alle moeders.

In essentie hielden beide tradities echter éénzelfde doel voor ogen: hulde brengen aan de moeder. Bovendien was de manier waarop dit gebeurde dezelfde: het schenken van iets –al was het maar een lief woord– stond centraal. Tenslotte wisten zowel in Antwerpen, als in de rest van Vlaanderen, diverse actoren het feest aan te wenden tot eigen voordeel. In beide tradities speelden dezelfde elementen dus een rol: commercie, verenigingen behorende tot de verschillende zuilen, filantropische comités... Alleen lijkt het erop dat Antwerpenaren het feest met meer enthousiasme hoog hielden. Het feest vormde een deel van hun Antwerpse

identiteit. Bovendien viel het feest op O.-L.-Vrouw Hemelvaart en midden in de gemeentefeesten; wat eveneens bijdroeg tot extra feestvreugde.

Rest ons tenslotte nog de vraag of beide tradities elkaar beïnvloedden? Het lijkt erop dat we hier een positief antwoord kunnen op geven. Al zijn ook hier een aantal opmerkingen op zijn plaats.

Zo lijkt het erop dat vooral Vlaanderen een invloed uitoefende op Antwerpen. Het comité *Jour des Mères* ondernam bijvoorbeeld diverse pogingen om de Antwerpenaren ervan te overtuigen ook op de tweede zondag in mei de moeder te vieren. Ook *L'Union des Fleuristes de Belgique* trachtte Antwerpen in het gareel te doen lopen. Het lijkt er echter op dat deze pogingen niet veel weerklank vonden. In elk geval poogden diverse bloemenhandelaars uit het Antwerpse toch munt te slaan uit een dubbele moederdagviering. Uit de lijst van mensen die zich inschreven bij het actie- en propagandacomité van *L'Union des Fleuristes de Belgique* blijkt alvast dat de Antwerpse bloemenhandelaars niet ontbraken³⁸¹. Toch zou het wachten zijn tot eind jaren dertig eer Moederdag, dankzij de oprichting van een moederdagcomité, ook op de tweede zondag van mei een zekere verspreiding kende.

Voorbeelden in omgekeerde richting zijn niet afwezig maar minder talrijk. Ook het feit dat sommigen in Vlaanderen O.-L.-Vrouw Hemelvaart uitkozen als Moederdag lijkt niets te maken te hebben met de Antwerpse casus, maar veeleer met overwegingen van godsdienstige aard.

4.5 Besluit

Het is gebleken dat we hier in België/Vlaanderen te maken hebben met een uitzonderlijke situatie: naast een Moederdag naar Amerikaans voorbeeld, vierden de Antwerpenaren al sinds 1913 een *Dag der Moeders* die volledig los stond van de bovengenoemde beweging. Belangrijk gevolg hiervan is dat België –en niet Noorwegen (zie deel 2, punt 3.2)- het eerste land op het Europese continent was dat Moederdag vierde. Het is een gegeven dat zowel in de binnenlandse als de buitenlandse literatuur over het hoofd wordt gezien³⁸². ‘De plooiën van de geschiedenis’ hebben met andere woorden hun werk gedaan.

³⁸¹ s.n., ‘*Jour des Mères*’, *La Tribune Horticole*, XXIII, 1929, n° 650, p. 312. (27/04/1929).; s.n., ‘*Le Jour des Mères*’, *La Tribune Horticole*, XXIII, 1929, n° 651, p. 341. (11/05/1929).

³⁸² Met uitzondering van volgende bijdragen:
-M. JACOBS, *art.cit.*, pp. 12-35.
-F. VAN ES, *art.cit.*, pp. 7-29.

In dit hoofdstuk hebben we in de eerste plaats de Antwerpse casus van naderbij bekeken. Het was Frans Van Kuyck (1852-1913), toenmalig schepen van *Schoone Kunsten*, die in 1913 met het plan om een *Dag der Moeders* te vieren voor de dag kwam. Concreet wilde hij hiermee bekomen dat alle Antwerpenaren op vijftien augustus hulde zouden brengen aan hun moeder. Op die manier hoopte hij niet alleen de centrale plaats van de moeder, als helende kracht, in de samenleving te benadrukken, maar ook allen, zonder enig onderscheid, te verenigen. Van Kuyck ging strategisch te werk: hij stelde een brochure op waarin hij zijn ideeën en bedoelingen verduidelijkte, verzamelde de pers meermaals rond hem, wist juiste mensen aan zich te binden, verkreeg de steun van de bond *Antwerpen Vooruit*, richtte het *inrichtings- en propaganda Komitee van den 'Dag der Moeder'* op en visualiseerde zijn ontwerp voor de Antwerpenaren. Het hele ontwerp draagt in grote mate Van Kuycks stempel: zijn drang om overal schoonheid te creëren en zijn kunst om feestelijkheden te organiseren. Het plan kende een gunstige ontwikkeling. In de dagen voor vijftien augustus raakte Antwerpen in de ban van het feest: bakkers etaleerden hun producten in hartvorm, juweliërs hadden een *moederjuweel* vervaardigd, vitrines kondigde de *Dag der Moeders* aan... Maar ook de dag zelf kende een zeker succes, de door ons onderzochte pers betoonde zich althans –met uitzondering van *De Werker* (ut infra)- erg opgetogen. Toch werden ook kritische stemmen gehoord. Sommigen betreurden dat Van Kuyck het huldigen van de moeder op een welbepaalde dag wilde vastleggen en hierdoor elke vorm van spontaniteit werd gefnuikt, anderen vonden het ontwerp van Van Kuyck naïef... De belangrijkste kritiek kwam van *De Werker*, het dagblad van de Antwerpse socialistische beweging. Zij verdacht Van Kuyck van paternalisme: hij moest de arbeidersklasse niet leren wat moederliefde was. Bovendien zag ze Van Kuycks plan als een poging om het neomalthusianisme de kop in te drukken. Wanneer we zijn ontwerp tegen het licht houden van de sociale toestand die heerste voor de Eerste Wereldoorlog, wordt dergelijke uitlating in elk geval begrijpelijk. Het is dan ook de vraag of de eerste editie van dit feest ook echt een succes kende in de laagste klassen van de samenleving.

Ook in 1914 stond een *Dag der Moeders* gepland, maar de voorbereidingen werden bruusk onderbroken door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Daarenboven kwam Van Kuyck in 1915 te overlijden. De injectie was echter gegeven en na de oorlog –eigenlijk zelfs al tijdens de oorlog- zouden diverse actoren de verdere verspreiding van Moederdag in de hand werken. Opmerkelijk hierbij is dat Van Kuycks vooropgestelde peilers volledig uit het zicht verdwenen: Moederdag was een openbare aangelegenheid geworden, over de specifieke

uitwerking (de versierde stoel, het *moederjuweel*...) werd niet meer gesproken en het feest verenigde lang niet allen in éénzelfde gemoed.

Tegen eind jaren twintig bestempelde de pers Moederdag unaniem als traditioneel. Slechts af en toe werd hierbij nog naar Van Kuyck verwezen. Moederdag kreeg bovendien weinig kritiek te incasseren. De vaders voelden zich al eens benadeeld, de commerciële kant van het feest werd al eens gehekeld en de katholieken durfden er al eens een invloed van het moderne leven in zien. Maar daar bleef het ook bij.

In de tweede plaats richtten we onze focus op de rest van Vlaanderen. Vanaf eind jaren twintig had Moederdag ook daar zijn intrede gekend. Vlaanderen spiegelde zich hierbij niet aan Antwerpen, maar wel aan de VSA. Vooral het Brusselse comité *Jour des Mères* liet hierbij haar invloed gelden. Via de hulp van het onderwijs, reclame, diverse organisaties... probeerde zij de tweede zondag van mei tot Moederdag te maken. Zij trachtte hierbij ook Antwerpen te imponeren, helaas tevergeefs. Daarnaast speelde ook *L'Union des Fleuristes de Belgique*, de verenigingen van banketbakkers en bloemenhandelaars en de verschillende moederdagcomités een decisieve rol.

Het succes van het feest beperkte zich oorspronkelijk nog tot Brussel en haar deelgemeentes, maar geleidelijk aan zou het ook de rest van Vlaanderen veroveren.

Net als in Antwerpen stootte het feest ook in Vlaanderen op weinig kritiek. Men betreurde vooral dat Antwerpen weigerde Moederdag op de tweede zondag van mei te vieren en ook de katholieken verzetten zich al eens tegen de opgang van het 'wereldse feest'.

Vlaanderen en Antwerpen bleven elk hun Moederdag behouden. Al mogen beide casussen niet geheel los van elkaar worden beschouwd. Hierbij beïnvloedde Vlaanderen in sterkere mate Antwerpen. In Antwerpen kende immers –zij het in zeer beperkte mate- ook de tweede zondag een ingang. Terwijl de rest van Vlaanderen zich nauwelijks geïnspireerd voelde door de Antwerpse Moederdag.

5 Conclusie

Het is gebleken dat we het ontstaan van *Mother's Day* in de eerste plaats te danken hebben aan Anna Jarvis. Een vrouw die er niet in was geslaagd de dood van haar moeder (1905) te verwerken en het gevoel kreeg dat ze voor zichzelf en voor anderen de gedachte aan deze laatste levendig moest houden.

Wat oorspronkelijk een jaarlijkse herdenkingsviering was, groeide echter, mede door Jarvis' obsessieve maar functionele campagne, al gauw uit tot een feest voor alle moeders in de VSA. Het zou echter fout zijn het succes van *Mother's Day* alleen aan de naam Jarvis te linken. Ook het feit dat dergelijk dag een droom was van haar moeder, speelde een rol. Tenslotte mogen we de geschikte voedingsbodem en de invloed van de commerciële wereld hierbij niet over het hoofd zien.

Hoewel Jarvis in 1912 een *Mother's Day International Association* oprichtte die de verdere verspreiding van *Mother's Day* over de grenzen heen moest waarborgen, kende *Mother's Day* op het Europese continent door een aantal andere factoren (culturele dominantie van de VSA, commercie, emigratie, immigratie, berichtgeving in kranten...) een opgang. In sommige landen was het fenomeen hierbij al een lange tijd latent aanwezig vooraleer het uiteindelijk een meer algemene erkenning kreeg. Tegen eind jaren twintig was Moederdag echter in alle buurlanden van België een feit.

Ook wat Vlaanderen betreft, speelde Jarvis en haar comité geen enkele rol. De indirecte invloed vanuit de VSA, net zoals dit in de buurlanden van België het geval was, des te meer. Toch mogen we deze tendens, wat België/Vlaanderen althans betreft, niet veralgemenen. Naast een Moederdag die we te danken hebben aan de overgewaaide traditie uit de VSA, vierden de Antwerpenaren immers al in 1913 een *Dag der Moeders* die volledig los stond van bovengenoemde beweging.

DEEL III:

**MECHANISMEN
EN
STRATEGIEËN**

1 Inleiding

Nu we de manier waarop Moederdag vorm kreeg in Vlaanderen op een uitvoerige manier besproken hebben, kunnen we onze aandacht focussen op de diepere betekenissen. In dit deel trachten we de *invented tradition* Moederdag in zijn context te plaatsen en achterliggende mechanismen en strategieën te ontwarren.

Centraal willen we hierbij de vraag stellen of we kunnen verklaren waarom Moederdag net tijdens de eerste helft van twintigste eeuw in Vlaanderen ingang vond én opgang kende?

Het interbellum was de periode bij uitstek waarin de vrouw de rol van ‘moeder aan de haard’ kreeg toebedeeld en een nataliteitspolitiek werd gevoerd. In een eerste hoofdstukje bekijken we welke rol Moederdag hierin speelde. Werd dit feest uitgevonden/aangewend om dergelijke doelen te dienen? Of moet ze er eerder los van worden gezien?

Het interbellum was de periode bij uitstek waarin Vlaanderen volop werd geconfronteerd met een moderne wereld en waartegen de katholieke Kerk haar herkersteningsbeweging startte. In het tweede hoofdstuk stellen we ons de vraag welke plaats Moederdag in dit verhaal inneemt?

Het interbellum was bij uitstek een periode waarin zich een consumptiecultuur zich ten volle ontwikkelde. In het laatste hoofdstuk bekijken we in welke mate dit Moederdag heeft bepaald?

Door deze drie casussen van naderbij te bekijken, moeten we tenslotte in staat zijn een antwoord te vinden op de hoofdvraag van dit deel.

2 Moedergeluk

2.1 Theoretische omkadering

In haar artikel *A Useful Category of Historical Analysis* hanteert Joan W. Scott een definiëring van het begrip gender die in dit hoofdstuk erg bruikbaar is³⁸³.

Deze definitie baseert ze op twee premissen die met elkaar in wisselwerking staan; namelijk dat gender een essentieel element uitmaakt van die sociale relaties die gebaseerd zijn op waargenomen verschillen tussen de geslachten en dat gender een belangrijk middel is om machtsrelaties te ontrafelen. Met andere woorden, veranderingen in de sociale relaties gaan, aldus Joan W. Scott, altijd gepaard met veranderingen in de machtsrepresentatie of omgekeerd, veranderingen in de machtsrepresentaties gaan altijd samen met veranderingen in de sociale relaties³⁸⁴.

Daar gender een belangrijk deel uitmaakt van die sociale relaties die gebaseerd zijn op waargenomen verschillen tussen de geslachten, kan deze zich, aldus Joan W. Scott, op vier verschillende manieren uiten: ten eerste in cultureel beschikbare symbolen (Eva als symbool voor de vrouw) of allerhande mythen (licht en donker, zuiver- en onzuiverheid). Ten tweede in normatieve concepten die voorkomen in religieuze, educatieve, wetenschappelijke, politieke... doctrines. Deze doctrines zorgen ervoor dat de interpretaties van symbolen blijven verder leven en uiten zich bovendien in vaste binaire opposities. Ten derde in de politieke en sociale instituties. En tenslotte in de subjectieve identiteiten. Hiermee verwijst Joan W. Scott naar de aanpassing van het individu aan de culturele dominante. Zonder dat ze deze als universeel geldig beschouwt. Niet alle mensen voldoen immers zomaar aan wat de samenleving voorschrijft³⁸⁵.

Op die manier biedt Scott een manier aan om het effect van gender in sociale en institutionele relaties te bestuderen. In het tweede deel van de definitie wordt meer nadruk gelegd op theoriesering van gender. Scott beschrijft gender hierbij als een belangrijk –zo niet het belangrijkste- veld waarin of waardoor macht wordt uitgedrukt. Gender wordt dus op allerlei terreinen als een belangrijke limiterende functie aangewend. In haar artikel kiest Scott ervoor de casus *gender en politiek* verder uit te diepen. Concreet besteedt ze hierbij aandacht

³⁸³ J.W. SCOTT, 'Gender: A Useful Category of Historical Analysis', *The American Historical Review*, LCI, 1986, 5, pp. 1053- 1075.

³⁸⁴ *ibid.*, p. 1067.

³⁸⁵ *ibid.*, pp. 1067-1069.

aan de manier waarop politiek de invulling van het begrip gender construeert en hoe gender het politieke beleid mee bepaalt³⁸⁶.

2.2 Veranderingen in de machtsrepresentatie...

2.2.1 Emancipatie van de vrouw?

Wanneer we de situatie van de vrouw tijdens het interbellum willen bespreken, vinden we in de literatuur twee stromingen terug: deze die spreken van toenemende emancipatie en deze die dit weerleggen. De optimisten zien in de rol die de vrouw tijdens de Eerste Wereldoorlog vervulde een aanloop tot emancipatie en focussen zich hoofdzakelijk op de veranderingen die tijdens het interbellum plaatsgrepen. Vrouwen verenigden zich toen bijvoorbeeld in toenemende mate in vrouwenorganisaties. Deze organisaties wisten zich niet alleen te positioneren maar boden ook voor velen een mogelijkheid tot engagement buiten het gezin. Daartegenover richtten de pessimisten zich vooral op dat wat stabiel bleef, slechts traag veranderde of een achteruitgang kende. Zo bleven de vrouwen werken voor een discriminerend loon, verwierf slechts een klein deel stemrecht, werd de vrouw aan de haard in toenemende mate gepropageerd...³⁸⁷. Het lijkt erop dat in beide opvattingen een kern van waarheid zit: naast de voortdurende ongelijkheid tussen de seksen, vonden ook een aantal belangrijke evoluties plaats in de richting van een toenemende emancipatie van de vrouw.

De periode van het interbellum draagt eigenlijk een aantal paradoxen in zich. We kunnen deze stelling illustreren aan de hand van de casus vrouwenarbeid. Voor de Eerste Wereldoorlog werd vrouwenarbeid door de vrouwen zelf aanzien als een noodzaak om als gezin te kunnen overleven. Na de Eerste Wereldoorlog komt hierin verandering en gaan ze hun arbeid beschouwen als een toegang tot onafhankelijkheid en emancipatie. Men ziet er een kans in tot sociale promotie voor zichzelf of voor de kinderen. Daarenboven weerspiegelde vrouwenarbeid niet langer de scheiding tussen de verschillende klassen: ook sommige vrouwen die 'het niet nodig hadden' kozen om te werken. Maar niet alleen de mentaliteit veranderde. Vrouwen vonden ook hun weg naar een meer divers gamma van sectoren. Naast hun functie als dienstbode, winkelbediende of hun aanwezigheid in hoofdzakelijk landbouw, detailhandel, textiel -en kledingindustrie, representeerden vrouwen

³⁸⁶ *ibid.*, pp. 1069- 1075.

³⁸⁷ E. GUBIN, 'Les femmes d'une guerre à l'autre. Réalités et préprésentations 1918-1940', *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis (BEG)/Cahiers d'Histoire du temps présent (CHTP): Vrouw en maatschappij/Femme et société*, 1998, 4, p. 249.

zich nu eveneens in de papier-, keramiek-, glas-, tabak- en voedingsindustrie. Maar ook de tertiaire sector (bedienden, typistes, verpleegsters,...) werd ‘overspoeld’ door vrouwen. Het wekte de indruk van een vrouwelijke ‘invasie’ en werd door menig man gezien als een bedreiging³⁸⁸.

Deze situatie had echter een keerzijde: ze veranderde weinig aan de positie van de vrouw en de algemene perceptie van de seksen. Verdere sociale promotie was bovendien quasi onmogelijk. Tenslotte bleef ook de discriminatie op het vlak van de lonen zich verder zetten³⁸⁹.

2.2.2 België met uitsterven bedreigd?

Hoewel vrouwenarbeid gekenmerkt bleef door eenzelfde ongelijkheid tussen de seksen en er hierdoor ook relatief gezien weinig veranderde voor de vrouw, maakten velen er zich zorgen over. Men zag bovengenoemde situatie als de aankondiging van de vrouwenemancipatie en dus als een verstoring van de ‘natuurlijke’ orde. Daarenboven werd het interbellum gekenmerkt door een toenemende denataliteit. Ook hier werd de vrouwenarbeid als de grote schuldige aangewezen³⁹⁰.

Vanaf de late negentiende eeuw vormde de demografische kwestie een belangrijk punt op de agenda van diverse actoren in België. De geboortecijfers kenden een ongekennde daling als gevolg van de toenemende vruchtbaarheidscontrole; zowel in hoge als lage klassen. Begrijpelijkerwijs bezorgde dergelijk nataliteitsprobleem diverse groeperingen in de samenleving kopzorgen: men zag niet graag het reservoir aan inzetbare krachten afnemen. Al zagen sommigen er ook een positieve evolutie in. Zo meende het neomalthusianisme dat in het inperken van het kinderaantal per gezin de oplossing zat voor de sociale en economische wantoestanden waar de arbeidersklasse zich in bevond. Deze groepering ijverde dan ook voor een algemene verspreiding van de contraceptieve middelen³⁹¹.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog zakte het nataliteitscijfers alleen maar verder. Waar ze in 1913 nog 170 102 bedroeg, bleef daarvan in 1918 nog maar slechts de helft -85 056 om

³⁸⁸ Ibid., pp. 256-265.

³⁸⁹ loc.cit.

³⁹⁰ E. GUBIN, V. PIETTE, ‘Mères au travail, mère au foyer: les controverses de l’entre-deux-guerres’, in: G. MASUY-STROOBANT, P. C. HUMBLET, Mères et nourrissons. De la bienfaisance à la protection medico-sociale (1830-1945), Brussel, Éditions Labor, 2004, p. 180.

³⁹¹ H. PEEMANS-POULLET, ‘Féminisme et contrôle des naissances’, in: M.-TH. COENEN, Corps de femme. Sexualité et contrôle social, Bruxelles, De Boeck Université, 2002, pp. 131-132.

precies te zijn- van over³⁹². Toen de vrede weer eenmaal een feit was en er terug meer huwelijken –op termijn zelfs meer dan voor de Eerste Wereldoorlog- werden gesloten³⁹³, bleef een verwachte *baby boom* echter uit. In 1924 zat men nog steeds niet terug op het niveau van 1913³⁹⁴. Daar de trend, die reeds lang voor de oorlog was ingezet, zich ook na de oorlog bleef verder zetten, wekte dit nog grotere ongerustheid. Gevolg was dat moralisten, dokters, statistici, politici en geestelijken allerhande massaal de noodzakelijkheid om grote gezinnen te stichten gingen benadrukken³⁹⁵.

Dit apocalyptische discours had onder invloed van het buitenland – en vooral Frankrijk- vorm gekregen. Nochtans verschilde de Belgische situatie danig van die in de andere oorlogsvoerende landen. België had na de Eerste Wereldoorlog nauwelijks te kampen met een onevenwicht tussen beide seksen: ze had niet al haar jonge mannen gemobiliseerd en bovendien niet deelgenomen aan de grote gevechten van 1916 en 1917 die bij de geallieerden quasi een generatie hadden uitgemoord³⁹⁶. Het kwam er dus niet zozeer op aan snel voor nieuwe jonge mannen te zorgen. Het feit dat op de vele huwelijken niet de verwachte geboortes volgden, zorgde er echter voor dat ook België zich paniekerig gedroeg.

In hun bijdrage *La politique nataliste de l'entre-deux-guerres* weten Valérie Piette en Éliane Gubin het waarom van die ongerustheid in zijn kern te raken:

*‘Cé phénomène inquiète parce qu’il est collectif, qu’il caractérise surtout les ménages récents et révèle, dès lors, un changement de mentalité au sein de la population. Un constat s’impose: pour beaucoup de jeunes couples, le modèle devient celui de l’enfant unique’*³⁹⁷.

Verklaringen voor de opgang van het nieuwe gezinsmodel moeten gezocht worden in de vooruitgang die tijdens de Eerste Wereldoorlog en de periode erna op het vlak van hygiëne werd geboekt. Hierdoor daalde de kindersterfte en werd het bijgevolg overbodig ‘om

³⁹² E. GUBIN, V. PIETTE, ‘Mères au travail, mère au foyer: les controverses de l’entre-deux-guerres’, in: G. MASUY-STROOBANT, P. C. HUMBLET, *Mères et nourrissons. De la bienfaisance à la protection medico-sociale (1830-1945)*, Brussel, Éditions Labor, 2004, p. 180.

³⁹³ -Terwijl rond de eeuwwisseling slechts een derde van de bevolking was getrouwd, was dat rond de jaren dertig vijftig procent.

-zie: C. VANDENBROEKE, ‘Bevolking. De dualiteit tussen normerend en werkelijk gedrag’, in: ?, *De jaren ‘30 in België. De massa in verleiding*, Brussel, ASLK, 1994, p. 127.

³⁹⁴ E. GUBIN, V. PIETTE, ‘Mères au travail, mère au foyer: les controverses de l’entre-deux-guerres’, in: G. MASUY-STROOBANT, P. C. HUMBLET, *Mères et nourrissons. De la bienfaisance à la protection medico-sociale (1830-1945)*, Brussel, Éditions Labor, 2004, pp. 180-181.

³⁹⁵ V. PIETTE, ÉLIANE GUBIN, ‘La politique nataliste de l’entre-deux-guerres’, in: M.-TH. COENEN, *Corps de femme. Sexualité et contrôle social*, Bruxelles, De Boeck Université, 2002, p. 115.

³⁹⁶ *ibid.*, pp. 115-116.

³⁹⁷ *ibid.*, p. 116.

meerdere kinderen te kweken ‘opdat ééntje uiteindelijk zou overleven’. Daarnaast speelden ook factoren als het stijgen van de levensstandaard en de snelle heropbouw na de Eerste Wereldoorlog een niet te onderschatten rol³⁹⁸.

Deze evolutie ging hand in hand met een veranderende houding ten opzichte van het kind. Het kind werd niet langer aanzien als een snel inzetbare arbeidskracht die het gezinsinkomen moest helpen verzekeren, of als een zekerheid voor de ouders op hun oude dag. De nadruk kwam nu te liggen op een houding waarbij ouders moesten investeren in het kind. De wet van 1914, die het onderwijs verplicht maakte voor kinderen tot veertien jaar, is hier een tekenend voorbeeld van. Ouders konden hun kinderen niet langer als een vlotte arbeidskracht beschouwen maar moesten zich nu inzetten voor de opvoeding van hun kind³⁹⁹. Waar voor de oorlog het moeder-zijn nog als de ‘natuurlijke’ missie van de vrouw werd beschouwd, werd dit tijdens het interbellum omgevormd tot een heus beroep. Alles kwam in functie te staan van het kind⁴⁰⁰.

Toch miste het nataliteitsdiscour (ut infra) haar effect. In plaats van een hogere nataliteit bewerkstelligde ze het omgekeerde:

‘Des te succesvoller was de beeldvorming rond de moederfiguur als behoedster van een klein, intiem opgebouwd gezin, waarbij voorrang verleend werd aan de kwaliteit van het leven, aan de promotiekansen van een beperkt maar liefdevol gekoesterd nakomelingschap. (...) ‘Mijn kind, schoon kind’ was het devies uit het interbellum geworden’⁴⁰¹.

2.3veroorzaken veranderingen in de sociale relaties

Beide elementen, de ‘emancipatie’ van de vrouw en de dalende nataliteit, verontrusten diverse actoren in de maatschappij. Ze hadden, aldus de tijdgenoten, ook beide dezelfde oorzaak: de vrouw die buitenshuis werkte. Wilde men orde op zaken stellen, was het nodig de vrouw terug naar haar haard te zenden, opdat zij zich kon bezighouden met haar taken: het huisgezin en het baren van veel kinderen. Er werd bijgevolg gekozen voor een heuse nataliteitpolitiek.

³⁹⁸ *ibid.*, p. 116-117.

³⁹⁹ *ibid.*, p. 117.

⁴⁰⁰ E. GUBIN, V. PIETTE, ‘Mères au travail, mère au foyer: les controverses de l’entre-deux-guerres’, in: G. MASUY-STROOBANT, P. C. HUMBLET, *Mères et nourrissons. De la bienfaisance à la protection medico-sociale (1830-1945)*, Brussel, Éditions Labor, 2004, pp. 182-183.

⁴⁰¹ C. VANDENBROEKE, ‘Bevolking. De dualiteit tussen normerend en werkelijk gedrag’, in: ?, *De jaren ‘30 in België. De massa in verleiding*, Brussel, ASLK, 1994, p. 137.

In de eerste plaats zadelde men de vrouwen op met een schuldgevoel: het was uit egoïsme dat ze niet genoeg kinderen baarde. Vooral dokters, politici, moralisten en geestelijken spraken zich hierover uit en kwamen met ingenieuze plannen op de proppen om de crisis te bezweren. De werkende vrouw werd hierbij meer dan eens geïsoleerd: buitenshuis werken en kinderen opvoeden werden als twee onverenigbare taken gezien⁴⁰².

Ten tweede rezen verenigingen, die het indijken van de nataliteitscrisis vooropstelden, als paddestoelen uit de grond. Deze beweging had zich reeds voor de oorlog ingezet. Zoals we uit supra zagen was de daling van de geboortecijfers al aan het einde van de negentiende eeuw begonnen. Katholieken zagen hierin een teken van het zedelijke verval en waren bijgevolg de eersten om een comité op te richten. Concreet werd op aansturen van kardinaal Mercier in 1910 de *Ligue nationale contre l'Infécondité intentionnelle* opgericht. Deze vereniging wou een tegenwicht vormen tegen het groeiende succes van het neomalthusianisme en de ravage die de geboortebeperking aanrichtte. Ze bestond hoofdzakelijk uit artsen, mensen uit de vrije beroepen en geestelijken. In haar tijdschrift *Bulletin de la Ligue nationale contre l'Infécondité intentionnelle* wees ze jonge koppels die geen kinderen hadden, terecht en veroordeelde ze hun keuze om plezier en luxe voorrang te geven op het zorgen voor nageslacht. Daarenboven schrikten artsen vrouwen af door de verkondiging dat diegene die geen kinderen had meer kans had op ziektes. Toen na de Eerste Wereldoorlog de historisch lage nataliteitscijfers openbaar werden, versterkte deze beweging zich nog⁴⁰³. Ook de *Ligue mariale contre l'Immortalité* en de *Société médicale belge de Saint-Luc* speelden een belangrijke rol in de debatten. De *Ligue mariale contre l'Immortalité*, opgericht in 1914, ging van start in 1920. Ook deze vereniging trok in haar tijdschrift *Bulletin de la Ligue mariale contre l'Immortalité* van leer tegen het neomalthusianisme en haar zedenloze verkondigingen van plezier. Ze pleitte er bovendien voor de kroostrijke gezinnen te beschermen en te verdedigen. Ook de *Société médicale belge de Saint-Luc* plaatste op haar beurt in haar tijdschrift *Saint-Luc médical* het neomalthusianisme in een slecht daglicht. Daarnaast maakte de vrouw, als toekomstige moeder, ook hier een belangrijk onderdeel uit van het gevoerde discours. Het verbond organiseerde bovendien in 1931 een belangrijk congres te Brussel dat volledig gewijd was aan de denataliteit⁴⁰⁴.

⁴⁰² V. PIETTE, ÉLIANE GUBIN, 'La politique nataliste de l'entre-deux-guerres', in: M.-TH. COENEN, *Corps de femme. Sexualité et contrôle social*, Bruxelles, De Boeck Université, 2002, p. 118.

⁴⁰³ *ibid.*, pp. 118-119.

⁴⁰⁴ *ibid.*, pp. 119-121.

Tenslotte zijn de oprichting van verbonden als de *Bond der Talrijke Huisgezinnen* in 1921 of het *Nationaal Werk voor Kinderwelzijn* in 1919 veelzeggend voor de tijd waarin de nataliteit hoog in het vaandel werd gedragen. De *Bond der Talrijke Huisgezinnen* plaatste zich helemaal in het herbevolkingsdiscour, door te verkondigen dat een gezin op zijn minst vier kinderen moest tellen en diegenen die aan geboortebeperking deden te hekelen. Het *Nationaal Werk voor Kinderwelzijn* richtte zich in de eerste plaats op het welzijn van het kind, maar was van mening dat het welzijn van de moeder hier onlosmakelijk mee samenging⁴⁰⁵.

Ten derde liet de politiek zich in met de nataliteitscrisis. Zo werden een aantal wetten gestemd die de denataliteit moesten tegengaan. Reeds in 1913 had de katholieke minister van Justitie, Henry Carton de Wiart, gepleit voor een aanpassing van de artikels 383 en 384 van het strafrecht om op die manier het aanzetten tot vruchtafdrijving en propaganda voor anticonceptiemiddelen in de kiem te smoren. Door het uitbreken van de oorlog was het voorstel echter op de achtergrond geraakt. In 1923 werd het, onder leiding van de katholieken Carton de Wiart en Charles Woeste, terug opgevist en kwam eindelijk een wet tot stand. De totstandkoming ervan was niet van een leien dakje gelopen: er gingen zes lange parlementaire debatten aan vooraf. Vooral de socialisten –hoewel ze het wetvoorstel nooit geheel afkeurden- uitten hun bedenkingen. Zo sloot Emile Vandervelde zich bij het katholieke standpunt aan en steunde hij dus het verbod op de contraceptiva. Al was een algemene invoering, volgens hem, niet aangewezen: de voorplanting van mensen met een erfelijke overdraagbare aandoeningen en alcoholici moesten bijvoorbeeld worden vermeden. Maar ook in de strijd tegen venerische ziektes zou dergelijk verbod, volgens hem, een stap terug betekenen. Dergelijke commentaren zetten geen zoden aan de dijk, waardoor er uiteindelijk toch een wet werd gestemd die alle propaganda, verkoop en informatie met betrekking tot anticonceptie voortaan verbood⁴⁰⁶.

Een andere poging van politieke aard bestond erin families met kinderen te belonen. Concreet hield deze maatregel in dat gezinnen met kinderen op een extra uitkering, bovenop het loon, konden rekenen, waarbij de hoeveelheid van de bijdrage verschilde al naar gelang het aantal kinderen. In 1928 werd ze verplicht voor alle bezoldigden (wet van 14/04/1928) en vanaf 1937 ook voor alle zelfstandigen (wet van 10/06/1937). Het bestrijden van de nataliteitscrisis werd hierbij als belangrijkste argument naar voor geschoven. Deze kinderbijslag kende

⁴⁰⁵ loc.cit.

⁴⁰⁶ K. CELIS, 'Socialisme en seksuele fraude', in: BRACKE (N.), CELIS (K.), CELIS (L.) (red.), *Begeerte heeft ons aangeraakt. Socialisten, sekse en seksualiteit*, Gent, Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen, 1999, pp. 192-193.

bovendien reeds een lange voorgeschiedenis. Zo hadden een aantal steenkoolpatroons in 1915 het initiatief genomen om dergelijk extraatje aan haar arbeiders uit te betalen. Na de oorlog had het systeem zich uitgebreid naar andere sectoren, tot ze dus uiteindelijk wettelijk werd vastgesteld⁴⁰⁷.

Dergelijke beslissing werkte een debat in de hand rond de vraag hoe men het stichten van kroostrijke gezinnen nog meer kon aanmoedigen. Sommigen waren van mening dat de bovengenoemde premie slechts geldig mocht zijn vanaf het tweede of zelfs het derde kind, zodat de 'egoïst' werd afgestraft en de 'voorbeeldige' beloond. Anderen waren dan weer gewonnen voor nog meer extra toelagen aan gezinnen waar de moeder er bijvoorbeeld voor koos thuis te blijven⁴⁰⁸.

Men probeerde bovendien via verschillende wetsvoorstellen vrouwenarbeid van gehuwde vrouwen aan banden te leggen. Zeker tijdens de economische crisis van de jaren dertig was dit een feit. Tot wetten kwam het echter niet⁴⁰⁹.

Tenslotte ondersteunde men van overheidswege verbaal het nataliteitsdiscour door in haar uitspraken duidelijk te maken dat het een zegen was veel kinderen te hebben⁴¹⁰.

Ut supra hebben we reeds gezien dat dergelijke maatregelen echter hun effect misten: de focus op het kind en de moeder aan de haard versterkte juist hetgeen het nataliteitsdiscour wilde tegengaan (zie deel 3, punt 2.2.2).

2.4 Moederdag als uiting van veranderde sociale relaties?

Ut supra hebben we aangetoond hoe een verandering in de machtsverhouding, of een schijnbare verandering in de machtsverhouding, een verandering in de sociale relaties met zich meebrengt en hoe gender hier het voorwerp van is. In wat volgt willen we nagaan in welke mate Moederdag een uiting van die veranderde sociale relaties in zich draagt.

⁴⁰⁷ E. GUBIN, V. PIETTE, 'Mères au travail, mère au foyer: les controverses de l'entre-deux-guerres', in: G. MASUY-STROOBANT, P. C. HUMBLET, Mères et nourrissons. De la bienfaisance à la protection medico-sociale (1830-1945), Brussel, Éditions Labor, 2004, pp. 190-192.

⁴⁰⁸ -ibid., p. 191.

⁴⁰⁹ -V. PIETTE, ÉLIANE GUBIN, 'La politique nataliste de l'entre-deux-guerres', in: M.-TH. COENEN, Corps de femme. Sexualité et contrôle social, Bruxelles, De Boeck Université, 2002, p. 122.

⁴⁰⁹ E. GUBIN, 'Les femmes d'une guerre à l'autre. Réalités et préprésentations 1918-1940', Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis (BEG)/Cahiers d'Histoire du temps présent (CHTP): Vrouw en maatschappij/Femme et société, 1998, 4, p. 274-279.

⁴¹⁰ C. VANDENBROEKE, 'Bevolking. De dualiteit tussen normerend en werkelijk gedrag', in: ?, De jaren '30 in België. De massa in verleiding, Brussel, ASLK, 1994, p. 136.

2.4.1 Het ontstaan

In deel twee van deze verhandeling hebben we gezien hoe Frans Van Kuyck reeds in 1913 het initiatief nam om te Antwerpen een *Dag der Moeders* in te richten (zie punt 4.2.1). In zijn brochure de *Dag der Moeders*, die Van Kuyck in juli 1913 liet drukken, vinden we zijn bedoelingen terug. Naast het feit dat hieruit zijn grenzenloze creativiteit spreekt, geeft het document ook heel sterk zijn visie weer op de plaats die de vrouw in de samenleving diende in te nemen:

‘De moeder, het is bij de komst van den eerstgeborene, dat voor haar de groote plicht begint van het kind op te voeden; het is aan hare zorgen, dat de eerste opleiding van den toekomstigen burger wordt overgelaten; (...) Niemand onzer of hij erkent dat, in het algemeen, onze moeders waardig hunnen roeping beantwoorden en dat zij recht hebben op onze volledigste erkentelijkheid. Laat ons dus duidelijk de voorname plaats afteekenen, die de moeder in de maatschappij moet innemen, welke ook de stand zij dien zij er in bekleedt; laat ons de kinderen doen begrijpen, welk een rol van erkentelijkheid en van liefde zijn tegenover haar verschuldigd zijn; laat ons de rol doen uitschijnen en huldigen, die zij te vervullen heeft jegens de familie en jegens het vaderland’⁴¹¹.

In zijn brochure plaatst Van Kuyck de moeder in het centrum van de samenleving: het is haar plicht de kinderen op te voeden en het is op haar schouders dat bijgevolg ook de verantwoordelijkheid voor de toekomst van het land rust. Hoewel Van Kuyck zich met zijn *Dag der Moeders* in de eerste plaats tot de kinderen richtte, wilde hij hiermee ook duidelijk andere harten raken: *‘Zulk onderricht zal zonder eenigen twijfel heilzaam zijn, niet enkel voor de kinderen maar ook voor de vaders en moeders zelf’⁴¹²*. Van Kuyck wilde met andere woorden de kinderen ‘gebruiken’ om de moeder tot haar plicht te brengen.

Mogelijkerwijs had Van Kuyck hierbij vooral de volksklassen in zijn vizier. In dit milieu strookte het opgeworpen beeld niet met de werkelijkheid: veel vrouwen werkten vanuit een economische noodzaak buitenshuis, waardoor slechts weinig ruimte overbleef voor de opvoeding van de kinderen⁴¹³.

⁴¹¹ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Brochure *De Dag der Moeders* (1913), p. 4.

⁴¹² loc.cit.

⁴¹³ É. GUBIN, V. PIETTE, ‘Femmes et mères au travail 1830-1914’, in: G. MASUY-STROOBANT, P. C. HUMBLET, *Mères et nourrissons. De la bienfaisance à la protection medico-sociale (1830-1945)*, Brussel, Éditions Labor, 2004, pp.

Het idee van Van Kuyck kan dus als paternalistisch worden bestempeld en past bovendien volledig in zijn tijd (zie deel 2, punt 4.2.1.6, C).

Voor de Eerste Wereldoorlog waren het vooral de mannen uit de hogere klassen die hun mening uitten over allerlei zaken. Zo ook over de rol van de vrouw in de samenleving. Zij meenden dat, indien de vrouw haar natuurlijke verplichting (moeder-zijn) zou nakomen en dus niet langer buitenshuis zou werken, hieruit een betere samenleving zou spruiten⁴¹⁴. Het is deze visie die we ook bij Van Kuyck terugvinden. De Werker, het blad van de Antwerpse socialisten, wist Van Kuycks plan dan ook helemaal niet te smaken. Van Kuyck moest bij hen niet afkomen met een moralisatieles⁴¹⁵.

Door het centraal plaatsen van de moeder kunnen we Van Kuycks uitwerking als een voorbode beschouwen van de gevoerde politiek tijdens het interbellum. Het valt echter te betwijfelen of Van Kuyck hiermee ook de denataliteit een halt wou toeroepen. Een directe toespeling hierop hebben we in elk geval niet kunnen terugvinden. Toch was dit volgens sommige tijdgenoten duidelijk het geval. Zo schreef De Werker: *‘t Is de beperking van het kindertal onder de arbeiders, het Neo-Malthusianisme, dat men hier wil tegengaan door het verheerlijken van het moederschap*’⁴¹⁶. Hierdoor kon hij, aldus de krant, op één rij gaan staan met kardinaal Mercier. Ut supra hebben we gezien dat het neomalthusianisme in die periode inderdaad een heet hangijzer was (zie deel 3, punt 2.3). Het lijkt erop dat De Werker alleen maar het neomalthusianisme aanhaalde om op die manier Van Kuycks plan van tafels te schuiven.

Ook het Brusselse comité *Jour des Mères* was overtuigd van de hoge morele waarde van een dergelijk feest. De kinderen kregen op die dag immers, zowel privé als publiek, een kans hun moeders, *‘(...), qui sont vraiment et par leur fonction même l’image de la charité et le symbole du sacrifice*’⁴¹⁷, hulde te brengen. Ook hier triomfeert het beeld van de moeder die zich totaal overgeeft aan haar gezin en past het op die manier volledig in het gevoerde discours.

⁴¹⁴ *ibid.*

⁴¹⁵ s.n., ‘De Dag der Moeders’, *De Werker*, 08/08/1913.

⁴¹⁶ s.n., ‘Het Feest der Moeder’, *De Werker*, 18/07/1913.

⁴¹⁷ Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/ Manifest als bijlage bij brief van 19/03/1927 aan de schepenen van onderwijs (van het comité *Jour des Mères*).

2.4.2 Verdere evolutie

Moederdag werd in Vlaanderen noch van overheidswege ingevoerd, noch als een officiële feestdag erkend. Daarenboven ging de organisatie van Moederdag niet van één centrale organisatie uit. In oorsprong was dit echter wel het geval geweest –denken we hierbij aan de invloed van het Brusselse *comité Jour des Mères*- maar al gauw hadden ook andere verenigingen en organisaties Moederdag in hun programma geïntegreerd (zie deel 2, punt 4.3.3.1). Het zou dus fout zijn te stellen dat Moederdag een directe nataliteitspolitiek diende.

Opvallend is echter wel hoe via Moederdag systematisch het beeld van de ‘goede moeder’ - een moeder die veel kinderen baarde en zich totaal opofferde voor haar gezin- wordt opgeworpen. Zo schrijft De Vooruit in 1934: *‘(...) Want de vereering voor haar die ons het leven schonk, voor ‘de moeder die mensen maakt’, beantwoordt aan een van de edelste en puurste instinkten van den mensch’?*⁴¹⁸. Het Laatste Nieuws, op haar beurt, publiceerde elk jaar, naar aanleiding van Moederdag, een foto van een moeder die omhelst of gekust werd door haar kinderen. Een passend onderschrift werd er steevast bijgeplaatst. In 1932 klonk het als volgt: *‘Geluk straalt op het wezen van deze moeder, die door haar lievelingen dankbaar gevierd wordt’*⁴¹⁹. Meer had een moeder dus niet nodig: het moederschap bracht haar reeds het grootste geluk. Ook in De Standaard vinden we deze visie:

*‘Moeder-zijn is op zichzelf zulk groot geluk dat al het andere daarbij in de schaduw valt. Niets kan een vrouw het oogenblik vergelden waarop zij voor de eerste maal haar kindje in de armen houdt. Niets kan opwegen tegen de vreugden die zij smaakt dag aan dag, en uur aan uur, bij het oproeien van dat kleine wezen dat God haar toevertrouwde, tot een goed en eerlijk mensch’*⁴²⁰.

Moederdag werkte rolbevestigend en steunde dus het gevoerde nataliteitsdiscour. Daarenboven zagen diverse verenigingen er een gouden kans in om hun boodschap te verspreiden. In deze optiek is het interessant te bekijken hoe de diverse afdelingen van *Kristelijke Arbeiders Vrouwenbeweging* Moederdag integreerden in hun programma. Naast het feit dat het feest steevast in een katholieke context werd geplaatst (zie deel 3, punt 3.3), stond ook de verheerlijking van het moederschap centraal. Zo klonk een verslag uit Kruibeke als volgt: *‘Op den 2en Zondag van Mei vierde onze gilde Moederkensdag. 100 leden waren*

⁴¹⁸ s.n., ‘Moederkensdag’, *De Vooruit*, 15/05/1934.

⁴¹⁹ s.n., ‘Viering van de Moeder’, *Het Laatste Nieuws*, 09/05/1932.

⁴²⁰ M.V.S., ‘Moeder’s feestdag’, *De Standaard*, 15/08/1937.

aanwezig en luistereden met gespannen aandacht naar de heerlijke voordracht over familiegeluk. De schoolkinderen voerden lieve tonneeltjes op ter eere van hun moeders⁴²¹. Meer dan eens viel een kroostrijk gezin hierbij in de prijzen. Zo berichtte Oostende in 1934:

‘Uitreiking van prijzen voor Moederliefde; ze werden gegeven aan de moeders mt het grootste aantal kinders beneden de 18 jaar, die lid zijn van de Mutualiteit en regelmatig de raadpleging volgend. Er waren drie moeders met acht kinderen beneden de 12 jaar en ze kregen elk 500 fr’⁴²².

Ook Vrouwenbeweging, het blad van de *Kristelijke Arbeiders Vrouwenbeweging*, greep Moederdag aan om haar boodschap over het geluk van het moederschap over te brengen. Het mooiste voorbeeld hiervan vinden we ongetwijfeld in het jaar 1932. In de maand mei werd toen een *Groote Wedstrijd voor de Moeders* uitgeschreven. Bedoeling was dat de moeders iets schreven over *mijn Moedergeluk* en dit naar het nationaal verbond zonden⁴²³. In augustus –in hetzelfde nummer werden allen opgeroepen om op vijftien augustus Moederdag te vieren– werden de winnaars bekend gemaakt en de algemene teneur uit de brieven weergegeven: *‘Op de 2305 brieven ligt het geluk van kinderen te hebben duimdik op’⁴²⁴*. Een aantal foto’s van kroostrijke gezinnen maakten het compleet.

2.5 Besluit

Wat de emancipatie van de vrouw tijdens het interbellum betreft, lopen de meningen uiteen. De één uit zich al optimistischer dan de ander. Beide visies lijken echter een kern van waarheid te bevatten. Zo vertegenwoordigden vrouwen zich tijdens het interbellum in een uitgebreider gamma van arbeidssectoren; maar veranderde dit terwijl weinig aan haar positie en aan de algemene perceptie van de seksen.

Toch werd deze vrouwelijke ‘invasie’ door diverse actoren als bedreigend en onnatuurlijk beschouwd. België kampte daarenboven al sinds het einde van de negentiende eeuw met een nataliteitsprobleem. Toen dit probleem zich ook na de Eerste Wereldoorlog bleef verder zetten, ontstond paniek: ondanks de vele huwelijken was de verwachte *baby boom* uitgebleven. Een apocalyptisch discours kreeg vorm.

⁴²¹ s.n., ‘Kruibeke’, XXV, 1938, 7, p. 28.

⁴²² s.n., ‘Oostende’, XXI, 1934, 6, s.p.

⁴²³ s.n., ‘Groote Wedstrijd voor de Moeders’, *Vrouwenbeweging*, XIX, 1932, 5, p. 30.

⁴²⁴ s.n., ‘Groote Wedstrijd voor de Moeders’, *Vrouwenbeweging*, XIX 1932, 8, p. 115.

Beide factoren, de ‘emancipatie’ van de vrouw en de dalende nataliteit, verontrusten diverse actoren in de samenleving. Ze hadden, aldus de tijdgenoot, ook beide dezelfde oorzaak: de vrouw die buitenshuis werkte. Wilde men orde op zaken stellen, was het, volgens hen, nodig de vrouw terug naar haar haard te zenden. Op die manier zou zich kunnen bezighouden met haar taken: het huisgezin en het baren van kinderen. Het startschot voor een nataliteitspolitiek was gegeven.

Het is gebleken dat Moederdag in Vlaanderen noch van overheidswege werd ingevoerd, noch als een officiële feestdag werd erkend. Het is dus fout Moederdag aan een directe nataliteitspolitiek te linken. Opvallend is echter wel hoe de oprichters van Moederdag –voor wat Antwerpen betreft is dit Van Kuyck, voor wat de rest van Vlaanderen betreft is dit het Brusselse comité *Jour des Mères*- hierbij steevast het beeld van de ‘goede moeder’ – een moeder die zich totaal opoffert voor haar kinderen- naar voor brengen. Ook tijdens de verdere evolutie van het interbellum blijft dit beeld overeind. Moederdag kan met andere woorden als rolbevestigend worden beshouwd en als een indirect element van het nataliteitsdiscour.

3 De triomf van de moderne invloed

3.1 Inleiding

Sinds het einde van de negentiende eeuw hadden zich een reeks ingrijpende maatschappelijke veranderingen, die na de Eerste Wereldoorlog een versnelling kenden, voorgedaan. Een moderne industriële samenleving, gekenmerkt door een toenemende verwereldlijking en secularisering, kreeg vorm⁴²⁵. Deze ontwikkeling stemde de katholieke Kerk allerminst gelukkig en dwong haar in het defensief.

De katholieke Kerk zag haar monopolistische positie bedreigd en besepte maar al te goed dat haar paternalistische en autoritarische houding van weleer niet langer als een paal boven water stond. Burgers hadden –mede door het verwerven van het algemeen stemrecht- een zekere mondigheid verkregen en lieten zich niet langer zomaar domineren⁴²⁶. In plaats van zich aan te passen aan de nieuwe tijdgeest, bleef de katholieke Kerk haar eeuwig geldende ideologie voor ogen houden en startte ze een herkersteningsbeweging die vorm kreeg in de door paus Pius XI (1922-1939) opgezette Katholieke Actie. Bedoeling was hierbij het individu op te nemen in grotere kerkelijke hiërarchie en het daarnaast ook in te zetten tegen de toenemende ontkerkelijking en het zedenverval. Opvoeding speelde hierbij een belangrijke rol. De verwereldlijking –die vooral merkbaar was in film, mode, radio, dans, seksueel gedrag- werd door de katholieken immers ervaren als een culturele crisis die alleen door opvoeding kon worden bezworen⁴²⁷.

In zijn boek *God of genot* verklaart De Borchgrave het waarom van deze krampachtige houding van de Kerk.

Zo heeft één en ander, volgens hem, te maken met externe factoren; zoals het tijds klimaat. Hiermee bedoelt De Borchgrave dat de katholieke Kerk ervan overtuigd was dat zij de ultieme reddingsplank zou zijn voor de gedesorïenteerde massa van het interbellum en dat een aanpassing van de kerkelijke ideologie bijgevolg totaal overbodig zou zijn.

Ten tweede hebben, volgens hem, ook intern- ideologische kwesties er een aandeel in. Zo dacht men dat de katholieke leer reeds een lange, onveranderde traditie kende en een

⁴²⁵ M. REYNEBEAU, 'Mensen zonder eigenschappen', in: SPRIET (W.), GOBYN (R.) (red.), De jaren '30 in België. De massa in verleiding, pp. 13-14.

⁴²⁶ M. REYNEBEAU, op.cit., pp. 31-32.

⁴²⁷ -M. DEPAEPE, F. SIMON, 'De Vlaamse jeugd in het vizier van de pedagogisering tijdens het interbellum', in: DEPAEPE (M.), SIMON (F.), VAN GORP (A.) (red.), Paradoxen van de pedagogisering. Handboek pedagogische historiografie, Leuven, Acco, 2006, pp. 289-292.
-M. REYNEBEAU, op.cit., pp. 31-32.

aanpassing bijgevolg verlies van geloofwaardigheid met zich mee zou brengen.

Ten derde kan ook het integrisme en het intransigentisch denkkader een verklaring bieden. Met integrisme wordt bedoeld dat de Vlaamse clerus in het interbellum nog steeds de droom koesterde de maatschappij voor Christus te ‘heroveren’; met het intransigentisch denkkader wordt bedoeld dat de ideologie van ‘de goede oude tijd’ als de enige deugdzame werd aanzien om de herovering van de samenleving te verwezenlijken⁴²⁸.

Vooraf het integrisme en intransigentisch denkkader is interessant in deze bijdrage. In wat volgt bekijken we hoe de katholieke Kerk tegenover Moederdag stond en trachten we deze reactie in verband te brengen met het integrisme en intransigentisch denkkader.

Hierbij baseren we ons, wat Antwerpen betreft, hoofdzakelijk op de berichtgeving uit de *Gazet van Antwerpen*. Wat de rest van Vlaanderen betreft, baseren we ons op de berichtgeving uit *De Standaard*, *De Boerin* en *Vrouwenbeweging*.

3.2 Antwerpen

Bij de eerste editie van de *Dag der Moeders* in 1913 leken de katholieken de minste problemen te hebben met Van Kuycks initiatief. Zo publiceerden zowel de *Gazet van Antwerpen* als *La Métropole* er in positieve termen over⁴²⁹. Niet dat we hen eenzelfde geestdrift als de liberale pers kunnen toeschrijven, helemaal niet. Maar ze werkten zijn initiatief in elk geval niet tegen; wat bij de socialistische *De Werker* bijvoorbeeld wel het geval was (zie deel 2, punt 4.2.1.6, C).

Vijftien augustus bleef voor *La Métropole* en de *Gazet van Antwerpen* in de eerste plaats verbonden aan O.-L.- Vrouw Hemelvaart. Zo schreef de *Gazet van Antwerpen* op vijftien augustus hoe ook de *Dag der Moeder* uiteindelijk geheel aan Maria gewijd was:

‘t Is heden uw dag, Moeder die in den Hemel zijt, Moeder van onzen Zaligmaker. Hij die ons toelaat ons smeekt Hem broeder te noemen.(...) De liefde die wij U, die vol van gratie zijt, toedragen, degene die wij onze moeder naar het vleesch betuigen, zijn zij op dezelfde gronden niet gevestigd? Heb gij ook, gelijk onze moeder deed, ons geen leven gegeven: het leven onzer ziel? Want is het uit uwen maagdelijken schoot niet dat Degene is geboren, die onze

⁴²⁸ C. DE BORCHGRAVE, *op.cit.*, pp. 173-191.

⁴²⁹ s.n., ‘La Journée des mères’, *La Métropole*, 01/08/1913.; s.n., ‘La journée d’hier’, *La Métropole*, 16/08/1913.; s.n., ‘Encore la Fête de la mère’, *La Métropole*, 17/08/1913.; s.n., ‘De Moederdag’, *Gazet van Antwerpen*, 02/08/1913.; s.n., ‘Gedenkt de Schoolbus’, *Gazet van Antwerpen*, 16-17/08/1913.

zonden heeft uitgewischt en geboet heeft door zijne marteling voor al ons kwaad, die ons verschaft den dag zonder avond? En heeft het niet op uw moederhart zwaarst en pijnlijkst geleeft dat gezegd bloed uit die aanbiddelijke wonden?(...) Degenen die nog hunne moeder aan hunne zijde zien, zullen haar heden vergelijken met U, glorieuze, die op den dag welken wij thans viëren tot uwen Zoon zijt gegaan; zij zullen met haar hun levensbaan terug opstappen en de stonden herdenken van wel en wee. En dan zal het blijken welk een groot aandeel Gij gehad hebt in ons leven, in onze opvoeding; hoe dikwijls de vrouw, die ons onder haar hart heeft gedragen, naar u opzag, om raad vroeg voor ons, Uwe hulp afsmeekte over ons; hoezeer de liefde die zij voor ons voelde versmolt met degene die zij voelde voor U. Want haar leven hebt Gij voorgelicht, gelijk Gij onze stappen hebt beschenen'⁴³⁰.

De krant richt haar woorden direct tot Maria, alsof ze Haar wilden meedelen dat Zij niet vergeten werd: als puntje bij paaltje kwam, kwam alle eer Haar toe. In realiteit lijkt het er vooral op dat de krant haar lezers er attent op wilde maken dat de *Dag der Moeders* niet tot een achterstelling van Maria mocht lijden. Daarnaast bracht de krant in een ander artikel de extra grote bloemenverkoop alleen maar in verband met *Ste-Marie* en speelde de *Dag der Moeders* hier geen enkele rol (zie deel 2, punt 4.2.1.7).

Ook La Métropole hechtte een groter belang aan *Ste-Marie*, maar bekijkt de zaak vooral vanuit commercieel oogpunt: '*Point n'était besoin d'afficher aux vitrines le 'Vive Marie' pour que les roses ou les gâteaux fussent emportés par des mains amies vers le fetées attendries*'⁴³¹. Terwijl de *Dag der Moeders*, volgens hen, nog veel moest groeien: '*Ce n'est pas encore l'engouement pour la 'Fête de la mère (...)*'⁴³².

In de naoorlogse periode kwam hierin echter verandering. De katholieken aanzien Moederdag nu als een geseculariseerde vorm van *Ste Marie* en dus als een onderdeel van het moderne leven. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de berichtgeving in de *Gazet van Antwerpen*. Zo schrijft de krant in 1920: '*Maria is der vrouwen Vrouw en aller Koningin. Op het leven van Deze, kan, in een christelijk midden vooral, niet genoeg gewezen worden, te meer nu een al te indringerig heidendom zijn recht wil bepleiten op medezeggenschap in onze levenswijze*'⁴³³. Dat de krant de *Dag der Moeder* hier ook bij rekende, blijkt uit een ander bericht van die dag:

⁴³⁰ s.n., 'Moedersdag', *Gazet van Antwerpen*, 15/08/1913.

⁴³¹ s.n., 'La journée d'hier', *La Métropole*, 16/08/1913.

⁴³² *loc.cit.*

⁴³³ DE KEMPE, 'O.L.V. Hemelvaart', *Gazet van Antwerpen*, 15/08/1920.

*‘Wat al de moeite de Loge en hare trawanten ook inspannen, om O.L.V. Hemelvaartdag alle godsdienstig karakter te ontnemen, en er enkel een wereldschen feestdag van te maken, met de benaming ‘Dag der Moeders’, toch zal dit niet gelukken! Wij, christenen, zullen voortgaan die dag, benevens en omwille onzer natuurlijke moeder, de H. Maria, ons aller Moeder, op echte bijzondere wijze te vereeren en te aanbidden’*⁴³⁴.

Moederdag werd als een deel van de zedenverwildering gezien en was, volgens hen, bovendien totaal overbodig: *‘Wij, christene geloovigen, echter, vieren vandaag door onze aller Moeder, de H. Maagd Maria, ook onze aardsche moeder (...)’*⁴³⁵. Het vereren van Maria bracht de verering van de moeder met zich mee en maakte dat de katholieken een *Dag der Moeder* niet nodig had.

Deze visie werd echter al gauw aangepast. Zo schrijft de krant in 1922: *‘O.-L.-Vrouw-Hemelvaartdag wordt ook wel genoemd: ‘Dag der Moeder’(...)*⁴³⁶. Mogelijk beseftte ze dat de *Dag der Moeder* een onomkeerbare opgang kende en dat ze met een verdere ontkenning niet ver zou komen. In plaats richtte ze haar pijlen nu op een onderricht over de ware betekenis van vijftien augustus: *‘Het is voorzeker een prijzenswaardig gedacht onze aardsche moeder te vereeren, maar vergeten wij bijzonder onze Hemelsche Moeder niet met die schoonen dag harer Hemelvaart’*⁴³⁷. De krant schakelde hierbij meer dan eens over op fictieve verhalen van voorbeeldige families die vijftien augustus op ‘de juiste manier’ hadden gevierd⁴³⁸. In deel twee brachten we al het voorbeeld van de familie Verborghe naar voor (zie deel 2, punt 4.2.2.3, B). Een ander soort tafereeltje was dat van de moeder die het hemelse boven het aardse (Moederdag) stelde. Zo verscheen in 1928 het verhaal van een moeder die zich haar hele leven had ingezet voor haar gezin en die op haar oude dag alleen overbleef. Haar man was gestorven en de kinderen waren het huis uit. Toen vijftien augustus, Moederdag, aanbrak dacht niemand aan haar: *‘Maar daar zal niemand zijn of komen om haar te vieren, als ’t oud moederke dat alleen goed, heeft gedaan door haar heerlijk geduld en liefde... Dat geeft niet, duldig wacht ze op Hem die haar ervoor beloonen zal, eeuwig!’*⁴³⁹.

⁴³⁴ s.n., ‘O.L.V. Hemelvaart’, Gazet van Antwerpen, 15/08/1920.

⁴³⁵ s.n., ‘O.L.V. Hemelvaart’, Gazet van Antwerpen, 15/08/1921.

⁴³⁶ s.n., ‘De Dag der Moeder’, Gazet van Antwerpen, 14/08/1922.

⁴³⁷ s.n., ‘Dag der Moeder’, Gazet van Antwerpen, 14/08/1923.

⁴³⁸ D.K., ‘Moederkensdag’, Gazet van Antwerpen, 14-15/08/1924.; DE KEMPE, ‘Leve Moeder’, Gazet van Antwerpen, 15-16/08/1925.; DE KEMPE, ‘Moeder’s dag’, Gazet van Antwerpen, 14-15/08/1926.

⁴³⁹ DE KEMPE, ‘Moederke, geduld!’, Gazet van Antwerpen, 11-12/08/1928.

Deze beweging, om Moederdag een katholieke betekenis te geven, werd tijdens de jaren dertig ijverig verder gezet. Het feit dat Moederdag op O.-L.-Vrouw Hemelvaart viel, vormde hierbij het ideale vertrekpunt:

‘Maar zou er wel eene martelares geleden hebben hetgeen Maria leed: onder het Kruis; tijdens de vlucht naar Egypte, en zooveel andere oogenblikken, dat haar goddelijk kind in gevaar verkeerde? Daarom is Zij de Moeder der moeders (...). En daarom was het zoo eene heilzame gedachte, de moeders te feesten en het moederschap, op den dag dat het geheiligd wordt door de Hemelvaart van Gods Moeder. Zij heeft immers het menschedom steeds als eene moeder behandelt, zich de opdracht herinnerend, die Zij op Kalvare kreeg’⁴⁴⁰.

Voor de katholieken was Maria het toonbeeld van een ideale moeder en moest Moederdag daarom onder Haar goedkeurende oog worden geplaatst: *‘In de atmosfeer van het verheven moederschap van Maria, kan moederkensdag nooit treffender gevierd worden’⁴⁴¹*. En daarom mocht Maria’s feestdag op Moederdag niet vergeten worden en moest alle aandacht in de eerste plaats naar Haar uitgaan:

‘Sinds enkele jaren heeft men gepoogd om aan dit blijde feest een zeker profaan karakter te geven. Het feest van Maria-Hemelvaart wordt door velen ‘Moederkensdag’ genoemd. Dat is uitstekend als men daarmede op de eerste plaats den grooten feestdag bedoelt van Maria, onze geestelijke Moeder. Het is tevens goed den dag te vieren van de lieve moeder van ons gezin, maar echter gespiegeld in het verheven moederschap van Maria. Maria als voorbeeld voor onze moeders! Die toon moet overheerschend zijn in ‘Moederkensdag’!’⁴⁴².

Het verchristelijken ging zelfs zo ver dat men aan Moederdag een katholieke oorsprong toeschreef:

‘Moeders’ dag heeft –en dat wordt, Eilaas! Maar al te dikwijls vergeten- een zeer diepe, christelijke beteekenis. Zooals alle feestdagen, die ’n wijding brengen ook over ‘tporfane leven, werd ook de moeders’dag door ‘tchristendom ingevoerd (...). Daarom viert onze goede jeugd Moeders’s feest in christelijke beteekenis, om met des te meer innigheid haar

⁴⁴⁰ WANNES, ‘Moederkensdag’, Gazet van Antwerpen, 15/08/1930.

⁴⁴¹ s.n., ‘Maria Hemelvaart’, Gazet van Antwerpen, 15/08/1933.

⁴⁴² GLADIUS, ‘Maria-Hemelvaart’, Gazet van Antwerpen, 15/08/1934.

*groote stoffelijke beteekenis ook aan te voelen. Christene moeders, onze goede jeugd draagt u op de armen en in het hart, want met u is hun arm sterk en hun hart rijk!*⁴⁴³.

Het feit dat Moederdag door hen aanzien werd als een geseculariseerde vorm van O.-L.-Vrouw Hemelvaart verdwijnt hierbij volledig uit het zicht. O.-L.-Vrouw Hemelvaart werd bijgevolg niet langer beschermd tegen die wereldse afgeleide. Moederdag was immers door de katholieken ingevoerd en moest nu, in deze tijden van toenemende zedenverwildering, juist verdedigd worden tegen de geseculariseerde vorm ervan:

*‘Laat moederkensdag niet ontaarden door een gewoon burgerlijke opvatting. Maria weze de koningin van Half Oogst. Nooit wordt een huiselijke moederkensdag inniger en blijder gevierd dan in dat licht’*⁴⁴⁴.

Een mooier staaltje van toe-eigening vanwege de katholieke Kerk kunnen we ons niet inbeelden.

3.3 Vlaanderen

In de rest van Vlaanderen leken de katholieken zich veel minder ‘zorgen’ te maken over de opgang van Moederdag. Niet dat ze enthousiast berichtten over het initiatief, helemaal niet. Ze onthielden zich eerder van gelijk welke commentaar.

In deel twee hebben we gezien hoe De Standaard toch even in haar kaarten liet kijken en in 1937 een bericht met de titel *Moeder’s feestdag* publiceerde (zie deel 2, punt 4.3.3.2). Het bericht verklikt de hele visie van de katholieken. *‘Onze Lieve Vrouw Hemelvaart, het groote Mariafeest! Het feest van de Moeder van God dat in Vlaanderen ook het feest is van alle christelijke moeders’*⁴⁴⁵, klinkt het. Katholieken beschouwden vijftien augustus dus als hun Moederdag en weigerden zich te laten meevoeren met de opgang die de tweede meizondag kende. Het vervolg van het bericht doet overigens denken aan de ideaaltypische beschrijvingen die gewoonlijk naar aanleiding van de Moederdag in mei verschenen (zie deel 2, punt 4.3.3.2), waardoor ze haar gelijk nog eens extra lijkt te willen onderlijnen.

⁴⁴³ WIES, ‘Aan onze Moeders!’, *Gazet van Antwerpen*, 14/08/1936.

⁴⁴⁴ s.n., ‘Moedersdag’, *Gazet van Antwerpen*, 15/08/1935.

⁴⁴⁵ M.V.S, ‘Moeder’s feestdag’, *De Standaard*, 15/07/1937.

Dergelijk visie kunnen we ook in *De Boerin* terugvinden. Dit tijdschrift, dat zich vooral op de boerin en de plattelandsvrouw richtte, liet zich evenmin in met Moederdag. Toch kunnen we ook hier één artikel terugvinden die haar visie niet kan verhullen. Concreet gaat het om een artikel dat in 1932 verscheen en mei als de bloemenmaand aankondigde: het moment waarop de natuur ontwaakte, alle aandacht naar Maria ging en de Boerinnenbond ervoor moest zorgen dat de kapelletjes en Mariabeelden mooi werden versierd. Het is deze gelegenheid die *De Boerin* te baat neemt om de jongelingen op te roepen ook eens aan hun moeder te denken:

‘Wat meer is, zouden wij in de maand van Maria ons aller Moeder, er ook niet eens aan denken onze bloedeigen moeder, die toch zooveel voor ons gedaan heeft en nog steeds doet, met bloemen te gedenken? Is er iets sprekender als een ruiker frissche bloemen of een mooie potplant om zijn erkentelijkheid en kinderlijke genegenheid uit te drukken. Welke vreugde zal ons Moeke daaraan beleven! (...) Zeker wij, Katholieken, hebben onzen algemeenen gevierden Moedersdag op 15 Augustus! Dit kan echter geen beletsel zijn dat wij ook gedurende de Maria-maand onze liefdevolle moeders nog eens een blijk van liefde geven’⁴⁴⁶.

Toch zou het fout zijn te stellen dat onder de katholieken eensgezindheid bestond over de te vieren dag, laat staan dat er iets onderling was afgesproken. Dit valt niet alleen af te leiden uit bovengaanste citaat: hoewel vijftien augustus door hen als Moederdag werd beschouwd, vonden zij het niet verkeerd dat ook in mei aan de moeder werd gedacht. Maar ook in Vrouwenbeweging, het blad van de *Kristelijke Arbeiders Vrouwenbeweging*, uit deze tweespalt zich. Zo schreef ze in augustus 1932:

‘De laatste tijden is de gewoonte fel ingedrongen ‘moeder’ te vieren. Sommige streken zijn er zelfs toe overgegaan een officieele ‘moederkensdag’ in te richten en ‘tis wel verdiend. Voor onze christene moeders heeft de moederkensdag een speciale beteekenis –en daarom is er zeker geen schooner dag om ze te vieren dan O.L. Vrouw Hemelvaart. Dat is de geijkte feestdag van ons aller hemelmoeder, de dag van haar glorierijke kroning- de dag waarop al hare verdiensten naar waarde worden erkend. Zelfs als we in de Meimaand of bij een andere gelegenheid een OFFICIEELE moederkensdag hebben ingericht –op O.L.Vrouw Hemelvaart moeten ALLE moeders IN FAMILIE gehuldigd worden’⁴⁴⁷.

⁴⁴⁶ s.n., ‘Mei, de bloemenmaand’, *De Boerin*, XX, 1932, 5, pp. 147-148.

⁴⁴⁷ s.n., ‘Moederkensdag’, *Vrouwenbeweging*, XIX, 1932, 8, p. 114.

Vrouwenbeweging laat hier duidelijk haar voorkeur op vijftien augustus vallen. Nochtans volgt ze deze afbakening op geen enkel moment strikt na. Zo verkoos ze in 1930 nog de tweede meizondag als Moederdag⁴⁴⁸, en bericht ze in de daaropvolgende jaren zowel op vijftien augustus als op de tweede meizondag over Moederdag. Pas in 1939 doet ze opnieuw een uitgesproken poging om vijftien augustus als enigste Moederdag naar voor te schuiven⁴⁴⁹. Een verklaring voor deze tweespalt vinden we in het feit dat zowel vijftien augustus als de maand mei (Mariamaand) in het teken stonden van Maria. Theoretisch gezien konden beide Moederdagen dus zonder veel probleem in een voor de katholieken passende context worden geplaatst. Het feit dat de *Kristelijke Arbeiders Vrouwenbeweging* vooral het promoten van de ‘vrouw aan de haard’ en kroostrijke gezinnen voorop stelde, verklaart waarom deze beweging als enigste van deze mogelijkheid gebruik maakte en ‘losjes’ met beide datums omging. Ze wilde immers elke gelegenheid te baat nemen om haar doelstelling te kunnen propageren (zie deel 3, punt 2.4.2). Natuurlijk kreeg Moederdag ook hier een katholiek sausje over zich. Zo klinkt het verslag van een moederfeestje uit Tienen als volgt:

*‘Moederkensdag op 6 Mei. ’s Morgens communiemis. ’s Namiddags Lof met sermoen over het verheven en offerend moederschap door E.H. Deken. Bloemenhulde door de kinderen met wenschen, taferelen, kluchtzang en kinderballet’*⁴⁵⁰.

En zo zijn er nog talrijke gelijkaardige verslagen die stevast het hemelse boven het aardse stelden.

3.4 Besluit

Bij de eerste Antwerpse *Dag der Moeders* stelden de katholieken zich nog enigszins neutraal op. Van Kuyck was een graag gezien man in Antwerpen en had reeds vele feestelijkheden georganiseerd. Naar alle waarschijnlijkheid beschouwden de katholieken het ontwerp als één van de zoveelste creatieve gedachten van de schepen en zagen ze er daarom niets slecht in. Inderdaad, we hebben in Van Kuycks papieren geen enkele verwijzing teruggevonden die erop wijst dat Van Kuyck een secularisering van het Mariafeest voor ogen hield.

⁴⁴⁸ -In nummer vijf (mei 1930) van Vrouwenbeweging werden er naar aanleiding van Moederdag gedichtjes (p. 72-73) gepubliceerd en een speciaal moederdagmenu opgesteld.

⁴⁴⁹ -In nummer acht (augustus 1930) konden we niets terugvinden.

⁴⁴⁹ s.n., ‘Alleen voor de kinderen. 15 augustus’, *Vrouwenbeweging*, XXVI, 1939, 8, p. 3.

⁴⁵⁰ s.n., ‘Tienen’, *Vrouwenbeweging*, XXI, 1934, 5, s.p.

Toen Moederdag na de Eerste Wereldoorlog een gestage groei kende, lokte dit uiteindelijk toch protest uit bij de katholieken. Ze beschouwden het feest als een onderdeel van de toenemende verwereldlijking. Een *Dag der Moeder* stelde de aardse moeders immers boven de hemelse moeder.

We stelden vast hoe de Gazet van Antwerpen in oorsprong de *Dag der Moeder* negeerde of volledig verwierp, maar al gauw van tactiek veranderde. Mogelijk beseftte ze dat Moederdag een onomkeerbare opgang kende en dat ze met een verdere ontkenning niet ver zou komen. In plaats koos ze voor een herwaardering van de 'ware betekenis' van vijftien augustus en voor een discours rond 'eer eerst uw hemelse moeder en dan pas uw aardse moeder'. Moederdag werd ingepalmd door de katholieken en kreeg een katholieke betekenis. Dit proces ging zelfs zo ver dat ze verkondigde dat Moederdag een idee van de katholieken was geweest.

Volgens het streng intrasigentisch denkkader werd de ideologie van 'de goede oude tijd' als de enige valabele gezien om de verwereldlijking tegen te gaan. In die zin kan verklaard worden waarom de katholieke Gazet van Antwerpen in oorsprong Moederdag negeerde of verwierp: volgens de katholieke leer werd op vijftien augustus O.-L.- Vrouw Hemelvaart gevierd en ging die dag alle aandacht naar Maria uit. Om echter betere resultaten te bekomen, paste men dit intrasigentisch kader soms aan⁴⁵¹. Ook deze stelling van De Borchgrave kunnen we illustreren aan de hand van de casus Moederdag. De Gazet van Antwerpen koos er immers voor Moederdag toe te staan onder bepaalde voorwaarden. Alleen door het sluiten van een soort compromis tussen O.-L.-Vrouw Hemelvaart en Moederdag, kon ze mogelijk voorkomen dat Moederdag O.-L.-Vrouw Hemelvaart ging overheersen.

Het scenario in de rest van Vlaanderen komt op hetzelfde neer. Alleen leek men er zich langer vast te houden aan een streng intrasigentisch verklaringsmodel en negeerde men bijgevolg de opgang van Moederdag totaal. Het feit dat de tweede meizondag uit de VSA was komen overwaaien, kan deze extra halsstarrigheid mede verklaren.

Wanneer men er toch iets over zei, paste men zich nauwelijks aan: de ware katholieke vierde reeds op O.-L.-Vrouw Hemelvaart Moederdag. Het vereren van Maria, de moeder van allen, bracht immers automatisch de verering van de moeder mee. De grote uitzondering hierop was de *Kristelijke Arbeiders Vrouwenbeweging*. Zij verliet het intrasigentisch denkkader: vijftien

⁴⁵¹ C. DE BORCHGRAVE, *op.cit.*, p. 184.

augustus als Moederdag bleef de voorkeur krijgen, maar ze keurde de tweede meizondag niet af. Beide werden, zoals dit in Antwerpen ook het geval was, in een katholieke sfeer geplaatst.

Het vervolg van de geschiedenis is gekend. Ondanks de inkapseling kon de Kerk de secularisering geen halt toeroepen. De Borchgrave stelt bovendien dat de Kerk, door het 'toelaten' van moderne elementen in haar leer, zelf de verdere verwereldlijking in de hand werkte⁴⁵².

⁴⁵² *ibid.*, p. 187.

4. 'Pour cela, nous devons faire de la propagande...'⁴⁵³

4.1 Inleiding

In de inleiding van deze verhandeling behandelden we al even het succes die *invented traditions* de laatste decennia kennen. Halloween, Secretaressdag, Vrijdag Bloemendag... elke gelegenheid lijkt goed genoeg om er een speciale dag aan vast te koppelen. Dat dergelijke dagen vooral de commercie dienen, is al lang geen verrassing meer. Even googelen leert ons bijvoorbeeld hoe Vrijdag Bloemendag door VLAM, Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing, in 2004 werd gelanceerd en hoe ze hiermee mensen wilde overtuigen om regelmatig –en natuurlijk liefst elke week- een bloemetje voor zichzelf of iemand anders te kopen⁴⁵⁴. Opvallend hierbij is hoe VLAM weet in te spelen op de heersende cultuur: vrijdag luidt het weekend –symbool voor ontspanning na een hectische week- in en dus mag een bloemetje hierbij niet ontbreken. Bloemen maken het huis en het leven immers gezelliger.

Bovengenoemde evolutie heeft Leigh Eric Schmidt in zijn *artikel The Commercialization of the Calendar: American Holidays and the Culture of Consumption, 1870-1930* als 'de commercialisering van de kalender' benoemd⁴⁵⁵. Hoewel hij hiermee op de situatie in de VSA doelt, kan ze evengoed opgaan voor het Europese continent.

Concreet beschrijft Leigh Eric Schmidt hoe de industrie in de late negentiende eeuw feestdagen als commercieel interessant begon te zien en hoe deze evolutie de traditionele feesten veranderde. Schmidt legt hierbij de nadruk op het nieuwe van de situatie. Gewoonlijk werden industriële ontwikkeling en volkse feesttradities als twee antipoden van elkaar beschouwd. Traditionele feestdagen werden gekarakteriseerd door excessen en afwezigheid van arbeidsethos, en stonden dus haaks op de ontwikkeling van de kapitalistische, industriële samenleving. Het komt van een consumptiecultuur gooide deze visie echter grondig overhoop: feestdagen werden nu juist aangemoedigd, gepromoot en zelfs uitgevonden⁴⁵⁶.

Het is vooral deze laatste opmerking die van belang is in ons onderzoek. Eind negentiende eeuw werden, aldus Schmidt, in de eerste plaats de reeds bestaande feesten gecommmercialiseerd; in de tweede plaats ontdekte men, aan het begin van de twintigste eeuw, het potentieel van nieuwe feesten. De invloed van Moederdag zou hierbij baanbrekend zijn

⁴⁵³ s.n., 'Jour des Mères 1934', *La Tribune Horticole*, XXVIII, 1934, n° 903, p. 283. (05/05/1934).

⁴⁵⁴ -<http://www.bloemenplanten.be/bloemendag/>
- <http://www.detuingids.be/pages/detail.asp?Id=2863>

⁴⁵⁵ L.E. SCHMIDT, *art.cit.*, p. 912.

⁴⁵⁶ *ibid.*, pp. 888-889.

geweest en een resem van *spin-offs* in de hand hebben gewerkt. Denken we bijvoorbeeld aan Vaderdag, Secretaressedag, Grootouderdag...⁴⁵⁷. Ook wat Vlaanderen betreft, kan dergelijke redenering opgaan. Feesten als O.-L.-Vrouw Hemelvaart waren al gecommmercialiseerd (ut infra). Dankzij Moederdag ontdekten handelaars nu ook het potentieel van *invented traditions* en zouden er verdere *spin-offs* in de hand worden gewerkt.

4.2 Stad Antwerpen

Bij de uitwerking van de eerste *Dag der Moeders* in 1913 steunde Van Kuyck in belangrijke mate op de Antwerpse kleinhandelaars. Zij moesten helpen het feest, zoals uitgewerkt in zijn ontwerpdocument, tot een succes te maken.

Om op efficiënte wijze deze groep te kunnen bereiken, deed Van Kuyck beroep op de bond *Antwerpen Vooruit*, een vereniging die allerlei Antwerpse initiatieven steunde die én Antwerpen een grotere bekendheid gaven én de kleinhandelaars ten goede kwamen. De bond had zich onmiddellijk enthousiast betoond en er alles aangedaan de kleinhandelaars achter zich te krijgen. Hij beseftte dan ook maar al te goed welke voordelen het invoeren van een nieuw gebruik voor hen kon brengen en deelde dat ook onomwonden aan hen mee. Zo blijkt althans uit een oproepingsbrief die hij aan de juweliërs verzond:

‘Dit feest heeft vooral voor doel de liefde tot het huisgezin herop te wekken door bij de kinderen het aandenken hunner moeder te verlevendigen, door ze aan te zetten ze door alle mogelijke middelen te vieren. In een dezer middelen zult gij vooral belang stellen, namelijk: het vervaardigen van een juweel voor de moeders, waarvan wij U hierboven het model aangeven. De dag van den 15 Oogst moet niet alleen een feestdag zijn, maar ook eene gelegenheid voor al de kleinhandelaars om eens goede zaken te maken. De Bond ‘Antwerpen Vooruit’, die in de inrichting aan dit feest een nieuwe bron van inkomsten voor den kleinhandel ziet, evenals een goed werk dat steun verdient, heeft den ‘Dag der Moeders’ onder zijne bescherming genomen en noodigt al de juweliërs uit dit moederjuweel onmiddellijk te vervaardigen en te koop te stellen. (...) Wij hopen dat alle neringdoeners zonder uitzondering ons zullen helpen de viering van den ‘Dag der Moeders’ in de zeden te doen dringen voor het zedelijk welzijn onzer stad en ook ten profijte van den kleinhandel’⁴⁵⁸.

⁴⁵⁷ *ibid.*, p. 888.

⁴⁵⁸ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/Oproepingsbrief aan Juweliërs (1913).

Naast de oproepingsbrieven die zowel aan de juweliers als aan de *Pastei- Banket- en Suikergoedbakkers* werden verzonden, organiseerde de bond een vergadering voor allen die een bijdrage konden leveren aan het feest, propageerde hij het feest in haar tweewekelijks blad *Antwerpen Voouit/Anvers en Avant* en stelde hij versiering voor de etalage en foldertjes met uitleg over het feest ter beschikking van de kleinhandelaars (zie deel 2, punt 4.2.1.5, C). Blijkbaar zagen ook heel wat Antwerpse kleinhandelaars een commercieel voordeel in de *Dag der Moeders*. De oproep van de bond *Antwerpen Vooruit* werd in elk geval keurig nagevolgd. Zo rapporteerden sommige kranten enthousiast over de vele versierde etalages. Daarnaast ontving Van Kuyck ook een aantal brieven van diverse kleinhandelaars die zelf met voorstellen kwamen aandragen of gewoon wilden meedelen welke initiatieven ze in hun winkel hadden genomen (zie deel 2, punt 4.2.1.6, A). Het mooiste voorbeeld is ongetwijfeld dat van Jules Demolder. Hij baatte een winkel met diverse geschenkartikelen uit en had er alles aan gedaan om naar aanleiding van de *Dag der Moeders* extra veel klanten naar zijn winkel te lokken. Hij had niet alleen speciale moederdagkaarten laat drukken en zijn etalage passend versierd, maar ook als één van de eersten een reclame in de krant geplaatst. Het feit dat dit zijn vruchten afwierp moet Demolder euforisch gestemd hebben. Zo kunnen we althans opmaken uit zijn brief : *‘Bij mij is het heden al de Dag der Moeders geweest. Ik heb een goeden verkoop gehad dezen middag’*⁴⁵⁹.

Maar ook de bond *Antwerpen Vooruit* betoonde zich erg gelukkig met het commerciële succes:

*‘Les bijoutiers qui avaient exécuté ‘le bijou des mères’, suivant le dessin de M. Van Kuyck, ont dû refuser des commandes; les boulangers et le pâtisseries ont fait des affaires d’or, et les fleuristes, d’ordinaire déjà très occupés déjà pour la Ste-Marie, n’ont su où donner la tête. En un mot la fête des mères a été une aubaine pour le commerce Anversois et le sera sans aucun doute bien plus encore lorsque la propagande aura pu s’organiser systématiquement’*⁴⁶⁰.

⁴⁵⁹ Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag/ Brief van 07/08/1913 aan Frans van Kuyck (van Jules De Molder).

⁴⁶⁰ -s.n., ‘Le bilan de la ‘Fête des mères’, *La Métropole*, 22/08/1913.
-De bond *Antwerpen Vooruit* liet dit bericht ook in andere Antwerpse kranten verschijnen: s.n., ‘La fête des mères’, *Le Matin*, 22/08/1913.; s.n., ‘Antweren Vooruit’, *Gazet van Antwerpen*, 22/08/1913.

De bond wilde dus op de ingeslagen weg verder gaan en de *Dag der Moeder* tot een commercieel succes maken. Daarom besloten ze ook in 1914 de kleinhandelaars te steunen. Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog (1914-'18) gooide echter onverwacht roet in het eten (zie deel 2, punt 4.2.2.1).

Ondanks alles bleef de *Dag der Moeder* tijdens de oorlog—zij het in beperkte mate—verder leven en werd het feest in 1919 door diverse actoren terug opgevest. Van de specifieke uitwerking, zoals opgevat door Van Kuyck, en de rol van de bond *Antwerpen Vooruit* bleef niks over⁴⁶¹. De kleinhandelaars hadden echter het commerciële belang ervan ontdekt en zouden hun prooi niet meer lossen.

Waar de kleinhandelaars bij de eerste *Dag der Moeders* vooral een hulpmiddel waren om Van Kuycks doel te bereiken en alleen juweliers, banketbakers, bloemenhandelaars en verkopers van geschenkartikelen in het verhaal pasten, traden handelaars uit diverse sectoren nu als een zelfstandige kracht op. Een verklaring voor deze buitengewone interesse moet gezocht worden in het feit dat 'iedereen' een moeder heeft. Moederdag was bijgevolg een feest dat brede lagen van de bevolking aansprak en dus erg gunstige perspectieven voor handelaars bood.

In 1913 waren slechts een beperkt aantal advertenties verschenen: hierboven haalden we al het voorbeeld van Jules Demolder aan, daarnaast gebruikte ook een bakker de gelegenheid om zijn producten aan te prijzen⁴⁶². Tijdens het interbellum verscheen er meer reclame, al kunnen we ook hier niet spreken van een overvloed. Het lijkt erop dat men het feest vooral via de etalages promootte. Zo schrijft de *Volksgazet* in 1938: '*Vele bezoeken ook de talrijke winkels, die in hun uitstallingen duidelijk aanwijzen, dat zijn over nuttige en andere zaken beschikken, die ter gelegenheid van Moederkensdag kunnen worden gekocht (...)*'⁴⁶³; of de *Gazet van Antwerpen* in 1930: '*Morgen is het de dag der Moeder. Ga voorbij gelijk welke uitstalling, hoe klein of hoe groot, ge ziet reclaambordjes van onder tot boven, u toeroepende: 'Viert Moeder' of 'Leve Maria!'*'⁴⁶⁴. Ook de voorbeelden aangehaald in deel twee wijzen in die richting (zie deel 2, punt 4.2.2.3, B). Diegene die er toch voor kozen om een advertentie te plaatsen, trachtten hoofdzakelijk minder vanzelfsprekende moederdaggeschenken aan de

⁴⁶¹ Wij bekeken de jaren 1926, 1928 en 1929 (de enigste jaargangen die nog worden bewaard) van hun blad *Antwerpen Vooruit/Anvers En Avant*. Ook in de pers vonden we geen enkele verwijzing naar de bond terug.

⁴⁶² 'Wij feesten onze Moeder', *Gazet van Antwerpen*, 14/08/1913, p. 3. (reclame bakkerij Brugstraat); 'Wij feesten onze Moeder', *Le Matin*, 15/08/1913, p. 5. (reclame bakkerij Brugstraat).

⁴⁶³ s.n., '15 augustus Moederkensdag. Te Antwerpen gevierd', *De Volksgazet*, 16/08/1938.

⁴⁶⁴ s.n., 'De Dag der Moeder', *Gazet van Antwerpen*, 14/08/1930.

man te brengen: meubels, brillen, regenschermen...⁴⁶⁵. Maar ook bloemenhandelaars, winkels met huishoudartikelen, banketbakkers, juweliers... ontbraken natuurlijk niet⁴⁶⁶.

Naast de handelaars die de meest uiteenlopende producten trachten aan de man te brengen, is het opmerkelijk hoe Moederdag geleidelijk aan de reclames naar aanleiding van *Ste-Marie* (O.-L.-Vrouw Hemelvaart) weet te overheersen. Oorspronkelijk adverteerde men nog afzonderlijk: ofwel voor Moederdag ofwel voor *Ste-Marie*. De reclames voor *Ste-Marie* hadden hierbij duidelijk de overhand. Zo vinden we in De Volksgazet van vijftien augustus 1921 drie reclames over *Ste-Marie* en slechts één over Moederdag terug⁴⁶⁷. Geleidelijk aan plaatste men Moederdag echter steeds meer op gelijke voet met *Ste-Marie*. Zo zijn reclames als ‘*Viert St-Marie of Moederkensdag*’, ‘*Viert Maria!! En brengt hulde aan uwe Moeder!*’ en ‘*Dag der Moeders St-Marie*’ hier sprekend voor⁴⁶⁸. Tot uiteindelijk de reclames voor Moederdag de overhand kregen. Het lijkt onwaarschijnlijk dat O.-L.-Vrouw Hemelvaart in diskrediet kwam. Dit is een beweging die pas na de Tweede Wereldoorlog ten volle tot ontwikkeling kwam. Wel lijkt het erop dat meer mensen een geschenk kochten naar aanleiding van Moederdag. Strikt gezien was *Ste-Marie* immers enkel een feestdag voor diegenen die de naam Maria of een afgeleide ervan droegen. Moederdag was vanuit commercieel standpunt dus veel interessanter om te promoten.

4.3 Vlaanderen

Ook wat de rest van Vlaanderen betreft, ontdekten handelaars al gauw de voordelen van Moederdag.

In deel twee van deze verhandeling zagen we hoe afgevaardigden van de winkelketen l’Innovation en diverse bloemen- en tuinbouworganisaties in het Brusselse *Jour des Mères* zetelden en hoe deze keuze niet toevallig was (zie deel 2, punt 4.3.2.1, A). Het lijkt dan ook

⁴⁶⁵ Bijvoorbeeld: ‘Viert Moeder’, *De Nieuwe Gazet*, 12/08/1925, p. 7. (reclame meubelwinkel); ‘Geef moeder een bril cadeau’, *De Nieuwe Gazet*, 13/08/1930, p. 8. (reclame brillenwinkel); ‘Viert Moeder-Viert Maria’, *De Nieuwe Gazet*, 11/08/1939, p. 6. (reclame winkel met accessoires).

⁴⁶⁶ Bijvoorbeeld: ‘Moederdag’, *Gazet van Antwerpen*, 11-12/08/1923, p. 9. (reclame bloemenwinkel); ‘Viert Moeder’, *Gazet van Antwerpen*, 13/08/1930, p. 2. (reclame huishoudartikelen); ‘Taarten voor Moedersfeest’, *Gazet van Antwerpen*, 14/08/1935, p. 3.; ‘Moederdag: Ste-Marie’, *De Nieuwe Gazet*, 12/08/1921, p. 3. (reclame juwelier).

⁴⁶⁷ -Ste-Marie: p. 2, p.4 en p. 4.

-Moederdag: ‘Moederdag’, *De Volksgazet*, 15/08/1921, p. 2. (reclame juwelier).

⁴⁶⁸ Respectievelijk: ‘Viert St-Marie of Moederkensdag’, *Gazet van Antwerpen*, 11-12/08/1928, p. 12. (reclame koperwerk); ‘Viert Maria!! En brengt hulde aan uwe Moeder’, *De Volksgazet*, 11/08/1924, p. 2. (reclame *Grand Bazar du Bon Marché*); ‘Dag der Moeders St-Marie’, *De Nieuwe Gazet*, 13-14/08/1927, p. 3. (reclame winkel met accessoires).

meer dan waarschijnlijk dat deze actoren in de aanloop naar Moederdag een propagandacampagne lanceerden. Een sluitend bewijs hiervoor hebben we evenwel niet kunnen terugvinden. Wat wel zeker is, is dat het initiatief van het Brusselse comité *Jour des Mères* door talrijke handelaars als een welgekomen geschenk werd onthaald en overgenomen. Zo kunnen we in Het Laatste Nieuws lezen: *‘Zondag zijn de moeders gevierd. Vele dagen te voeren stonden, in vele winkels waar men geschenken koopt, de borden met de aansporing, om het feest der moeders op den tweeden Zondag van Mei te gedenken’*⁴⁶⁹. We zien hier bovendien eenzelfde situatie als in Antwerpen: de handelaars kiezen ervoor hun moederdagcampagne via de uitstalramen te voeren. In de door ons onderzochte pers vonden we in elk geval geen enkele valabele advertentie terug⁴⁷⁰.

Het feit dat handelaars Moederdag uitstekend wisten te smaken en zo ook een verdere verspreiding garandeerden, kan ongetwijfeld het mooist worden geïllustreerd aan de hand van de campagne die *L’union Fleuristes de Belgique* op poten zette.

Zoals we in deel twee hebben gezien richtte *l’Union des Fleuristes de Belgique* zich vanaf 1928 op een grootschalige moederdagcampagne (zie deel 2, punt 4.3.2.2). Doel hierbij was niet alleen Moederdag meer in de belangstelling te brengen, maar ook en vooral mensen ervan te overtuigen dat het hoorde op die dag bloemen te kopen⁴⁷¹. De commerciële bloemenindustrie was immers vooral geënt op speciale gelegenheden, feestdagen en overgangsrituelen. Op die momenten moesten ze dus het onderste uit de kan halen, wilden ze gouden zaken doen.

Hiertoe werd een actie- en propagandacomité opgericht die in de eerste plaats trachtte de diverse tuinbouworganisaties en bloemenverkopers voor hun kar te spannen. Er werden oproepingsbrieven verzonden, propagandadagen ingericht en *La Tribune Horticole*, het spreekorgaan van het verbond, kwam meermaals op het onderwerp terug. Het wierp zijn vruchten af. Zo rapporteerde *La Tribune Horticole* in 1929 vol enthousiasme over de zich ontwikkelende dynamiek. Naast het belang van het Brusselse comité *Jour des Mères*, bejubelde ze hierbij ook haar eigen initiatieven:

‘La propagande pour ce jour de fête se poursuit dans les meilleures conditions dans l’ensemble du pays, tant par suite de l’activité de l’oeuvre que de celle émanant de différents groupes intéressés. Il y a surtout lieu de se féliciter des initiatives et des concours spontanés

⁴⁶⁹ s.n., ‘De Moederdag’, *Het Laatste Nieuws*, 13/05/1929.

⁴⁷⁰ Concreet onderzochten wij *De Standaard*, *Het Laatste Nieuws* en *De Vooruit*.

⁴⁷¹ s.n., ‘Le Jour des Mères’, *La Tribune Horticole*, XXIII, 1929, n° 642, p.175. (09/03/1929).

*qui se produisent dans de nombreux centres, comme conséquence de l'action du comité de propagande formé par l'Union des Fleuristes de Belgique, et de la grande diffusion qui lui est si largement octroyée par la 'Tribune Horticole'*⁴⁷².

In deel twee bespraken we in detail de strategie die La Tribune Horticole hierbij hanteerde. We zagen hoe zij haar lezers in de eerste plaats onderhield over het nut van de Moederdag, hoe ze hen het gevoel gaf dat de tweede zondag in mei een wereldfeest was en hoe ze hen wees op de commerciële belangen. In oorsprong werden deze belangen nog verdoezeld, maar naar mate meer sectoren het commerciële belang van het feest ontdekten steeds meer expliciet:

*'Chaque année, le succès du 'Jour des Mères' va grandissant et devient pour le commerce en général un perspective de vente de plus en plus importante. Horticulteurs, fleuristes et fournisseurs ont non seulement pour devoir de maintenir et de diffuser cette gracieuse coutume, mais aussi et surtout de faire comprendre au public que le 'Jour des Mères' se fête par les fleurs'*⁴⁷³.

Om dit te bereiken was er aldus La Tribune Horticole maar één weg: *'Pour cela, nous devons faire de la propagande. C'est par la propagande que le 'Jour des Mères' a été créé; c'est par la propagande que nous voulons le voir grandir pour le grand bien de nos corporations'*⁴⁷⁴. Waarop La Tribune Horticole haar lezers beschreef hoe ze dit concreet kon aanpakken. Het versieren van de etalages, het uithangen van affiches, het meegeven van herinneringskaartjes aan de klanten, het plaatsen van een schilderij of beeldhouwwerk die de moederliefde bezong... alles was goed om het feest te promoten.

Naast de pogingen van het actie- en propagandacomité om de tuinbouworganisaties en bloemenverkopers voor hun kar te spannen, reikte ze hen, in de tweede plaats, ook concrete middelen aan om hun 'taak' te verlichten. Zo ontwierp ze elk jaar een affiche waarbij het thema *bloemen voor moeder op de tweede zondag van mei* als centraal thema werd gekozen. De ontwerpers speelden hierbij steevast in op de emotie die het feest opriep: blijde kinderen, blijde moeders, vaders die goedkeurend toekijken, liefdevolle omhelzingen... Men deed er

⁴⁷² s.n., 'Jour des Mères', *La Tribune Horticole*, XXIII, 1929, n° 650, p. 311. (27/04/1929).

⁴⁷³ s.n., 'Jour des Mères 1934', *La Tribune Horticole*, XXVIII, 1934, n° 903, p. 283. (05/05/1934).

⁴⁷⁴ loc.cit.

Afb.34: Propaganda-affiche *L'union Fleuristes de Belgique* (1929)
(La Tribune Horticole, 1929)

met andere woorden alles aan om de openlijke commerciële doeleinden te maskeren en de schijn hoog te houden dat handelaars belangeloos, omwille van de emotie zelf, Moederdag propageerden. Een opmerking die we tot vandaag de dag kunnen doortrekken: juist omdat Moederdag dergelijke diepe emoties oproept, blijft het feest het doen en blijft het dergelijke interessante commerciële perspectieven bieden.

Een ander opvallend aspect is dat men veelal ook de grootmoeder afbeeldde. Men trachtte met andere woorden te verkrijgen dat ook zij een bloemetje zou krijgen. In *La Tribune Horticole* werd deze gedachte eveneens gepromoot:

*‘Que les heureux mortels qui ont encore le bonheur de posséder leur maman ne perdent pas de vue que demain dimanche, dans le monde entier, les mamans seront fleuries, fêtées, choyées par leurs enfants, leurs petits-enfants et leurs arrières petits enfants!’*⁴⁷⁵.

L’union Fleuristes de Belgique speelde hiermee treffend in op een gedachte die ook in de pers werd gepropageerd. Zo schreef *Het Laatste Nieuws* in 1929:

*‘In de meeste gezinnen hebben de jonge en de oudere moeders en hebben de grijze grootmoeders de wenschen en de stoffelijk herinnering eraan, van hun kinderen ontvangen. (...)Het spreekt vanzelf dat de vaders niet vergeten zijn geweest: trouwens wie de moeder viert, viert den vader’*⁴⁷⁶.

De vraag blijft natuurlijk of dit ook in de gezinnen een succes kende.

Handelaars zouden echter al vlug ontdekken dat én een Moederdag én een Grootouderdag én een Vaderdag betere commerciële vooruitzichten bood, dan dat ze allen op éénzelfde dag werden gebundeld.

⁴⁷⁵ s.n., ‘Le Jour des Mères’, *La Tribune Horticole*, XXIII, 1929, n° 651, p. 341. (11/05/1929).

⁴⁷⁶ s.n., ‘De Moederdag’, *Het Laatste Nieuws*, 13/05/1929.

4.4 Besluit

In het voorgaande bekeken we op welke manier handelaars wisten in te spelen op het nieuwe gebruik dat werd gelanceerd.

We hebben gezien dat Van Kuyck in Antwerpen, met de hulp van de bond *Antwerpen Vooruit*, diverse kleinhandelaars actief betrokken in de uitwerking van zijn *Dag der Moeder*. Deze hadden hun taak voorbeeldig op zich genomen. De pers rapporteerde in elk geval enthousiast over de transformatie die de stad in die periode onderging: *moedertaarten* verschenen in de vitrines, overal hingen affiches... Heel wat handelaars hadden, onder impuls van de bond *Antwerpen Vooruit*, getracht het maximum uit het feest te halen. De beschreven casus van Jules Demolder kan hierbij als het prototype beschouwd worden. Na de eerste editie was de bond er dan ook rotsvast van overtuigd om op de ingeslagen weg verder te gaan en Moederdag tot een groot commercieel succes te maken. De Eerste Wereldoorlog besliste er echter anders over.

Niettemin werd het feest na de oorlog door diverse actoren terug opgepikt; de handelaars waren er één van. Hierbij vervulden ze niet langer de rol van ‘hulpmiddel bij de verspreiding van het gebruik’, maar traden ze als een zelfstandige kracht op. Bovendien trachtte een uitgebreidere groep handelaars er winst uit te halen. Een bril, een paraplu, een taart... alles was hierbij goed om aan de man te brengen.

Wat de rest van Vlaanderen betreft, gaat het om een gelijklopend plaatje. Ook hier waren de handelaars er als de kippen bij om het feest te promoten. In dit verband bekeken we hoofdzakelijk de manier waarop *L’union Fleuristes de Belgique* vanaf 1928 een campagne op til zette en diverse bloemhandelaars voor haar kar spande. De commerciële bloemenindustrie moest het vooral hebben van speciale gelegenheden, feestdagen en overgangsrituelen en verlangde ook op Moederdag het onderste uit de kan halen. Hiertoe zag ze maar één middel: propaganda, propaganda en nog eens propaganda.

Een propaganda- en actiecomité, die zich zowel op de diverse tuinbouworganisaties en bloemenverkopers, als op de consumenten, richtte, zag het licht. Wat de bloemenverkopers en de tuinbouworganisaties betrof, werden de openlijke commerciële belangen nog verdoezeld. Maar naar mate meer sectoren interesse kregen in het feest, stak het comité het niet langer onder stoelen of banken. Wat de consumenten betrof, speelde ze vooral in op het gevoel en verborg ze haar openlijke commerciële doeleinden.

Handelaars, zowel uit Antwerpen als uit de rest van Vlaanderen, betoonden een buitengewone interesse in Moederdag. De verklaring hiervoor laat zich illustreren aan de hand van de Antwerpse casus: Moederdag werd er op vijftien augustus vastgelegd en kwam zo naast het reeds gecommercialiseerde *Ste-Marie* te staan. Oorspronkelijk adverteerden handelaars nog hoofdzakelijk met de kop *Ste-Marie!*. Naar mate de jaren vorderden, kwam daar *Dag der Moeders* bij, tot uiteindelijk alleen deze laatste overbleef. Moederdag bood immers betere commerciële perspectieven: het richtte zich tot alle moeders, en niet alleen de Maria's. Bovendien sprak Moederdag bredere lagen van de bevolking aan. 'Iedereen', arm of rijk, had een moeder te vieren.

Zowel de Antwerpse casus, als die van de rest van Vlaanderen, illustreert hoe handelaars ontdekten welke perspectieven een *invented tradition* bood. Moederdag stond aan het begin van een commercieel uitbuiten van *invented traditions*. Denken we hierbij aan de opgang van Vaderdag vanaf midden jaren dertig⁴⁷⁷. Net als Moederdag werd Vaderdag al gauw door de commercie ontdekt⁴⁷⁸. Het succes van dergelijke dagen bracht handelaars tot een fase waarin ze zelf dergelijke dagen te gingen uitvinden. Een proces waar we vandaag de dag nog volop mee worden geconfronteerd.

Toch bestaat geen dwingend verband tussen *invented traditions* en commercieel succes. Zo kwam Vaderdag veel trager van de grond dan Moederdag. Vaders lieten zich niet in met het gezinsleven –hij was de kostwinner-, waardoor de emotionele binding met hem kleiner was. Commercie heeft het feest echter weten groot te brengen. Toch wordt, tot op de dag van vandaag, Moederdag met meer overtuiging gevierd dan Vaderdag. Het 'uitbuiten' van dergelijke feesten kent dus zijn grenzen. Men laat zich niet zomaar meeslepen met een reclameslogan.

⁴⁷⁷ In Antwerpen werd in 1934 een actiecomité *Viert Vader* opgericht dat een Vaderdag op negentien maart, Sint-Jozef, vaststelde (F. VAN ES, [art.cit.](#), pp. 18-19). Ook in de rest van Vlaanderen zou Vaderdag stilaan een opgang kennen. Naar alle waarschijnlijkheid pas echt na de Tweede Wereldoorlog. Hierbij werd vooral de tweede juni naar voor geschoven. Het voorbeeld kwam, net als bij Moederdag, uit de VSA. Voor meer zie: B. LAUVRIJS, [op.cit.](#), pp. 207-220.

⁴⁷⁸ F. VAN ES, [art.cit.](#), p. 26.

5 Conclusie

We hebben gezien dat de opgang van Moederdag samenhangt met een aantal belangrijke evoluties die tijdens het interbellum vorm kregen. We stelden vast dat Moederdag heel wat kan vertellen over die evoluties. Het feest draagt dus een aantal kenmerken in zich die helpen verklaren waarom Moederdag net tijdens de eerste helft van twintigste eeuw in Vlaanderen ingang vond én opgang kende?

In de eerste plaats hangt het ontstaan en de opgang van Moederdag samen met de idealisering van de moederrol tijdens het interbellum. Sinds eind negentiende eeuw werd België geconfronteerd met een toenemende nataliteit. Daarenboven werd de toenemende infiltratie van vrouwen in diverse sectoren van de arbeidsmarkt als een voorbode van haar emancipatie - en dus als een verstoring van de natuurlijke orde- gepercipieerd. Deze twee veranderingen - of schijnbare veranderingen- in de machtsverhoudingen veroorzaakten veranderingen in de sociale relaties. Men was ervan overtuigd dat, wilde men orde op zaken stellen, het nodig was de vrouw terug naar haar haard te zenden, zodat zij zich kon bezighouden met haar taken: het huisgezin en het baren van veel kinderen. Moederdag kan hierbij als een rolbevestigend element gezien worden. In die zin dat Moederdag stevast in verband werd gebracht met de 'goede moeder'. Het was zij die gevierd werd op Moederdag.

Een tweede belangrijk element was de ontwikkeling van een moderne wereld. Moederdag maakt hiervan een deeltje uit. Het feest verheerlijkt immers het aardse en laat het hemelse links liggen. De 'reactie' van de katholieken hierop is interessant onderzoeksmateriaal. Ofwel negeerden zij het bestaan van het feest geheel, ofwel trachtten ze het feest in te kapselen in de katholieke ideologie. We hebben gezien dat we deze eerste houding vanuit het intrasigentisch denkkader -om de verwereldlijking tegen te gaan kan alleen de ideologie van 'de goede oude tijd' als valabel worden gezien- kunnen verklaren. Volgens dit denkkader strookte Moederdag niet met de katholieke ideologie.

Omdat dergelijke visie geen weerklank vond bij de bevolking paste men het streng intrasigentisch denkkader aan: Moederdag kon als dit tenminste in het aanschijn van Maria gebeurde. Ondanks dergelijke inkapseling vanwege de katholieke Kerk kon ze niet langer optornen tegen de moderne wereld (en specifiek: de opgang van Moederdag). Het vervalproces van een ooit machtig instituut werd ingeluid.

In de derde plaats werd het interbellum gekenmerkt door een opkomende consumptiecultuur. Zowel in Antwerpen, als in de rest van Vlaanderen, ontdekten handelaars hoe een *invented tradition* het geld deed rollen. Via verdoezelde doelstellingen, die vooral inspeelden op het gevoel, trachtte men zoveel mogelijk mensen in verleiding te brengen. We kunnen daarom stellen dat Moederdag zijn succes en vlugge opgang mede te danken heeft aan de commercie.

DEEL IV:

**ALGEMEEN
BESLUIT**

Algemeen besluit

Moederdag is een gebruik dat tijdens de eerste helft van de twintigste eeuw zijn ingang vond in Vlaanderen.

Traditioneel wordt hierbij het verhaal verteld van Anna Jarvis (1864- 1948). Een vrouw uit de VSA die de dood van haar moeder, Anna Maria Reeves Jarvis (1832-1905), niet of maar moeilijk kon verwerken en (onbewust) het gevoel kreeg dat ze voor zichzelf en voor de anderen de gedachte aan haar moeder levendig moest houden. Wat begon met een kleine herdenkingsviering in vriendenkring, groeide al gauw -mede door Anna's obsessief maar functioneel promoten- uit tot iets waar ze zelf geen vat meer op had.

Toch is het fout om het ontstaan van Moederdag te linken aan die 'één enkele vrouw'. Een kluwen van andere factoren speelden eveneens een rol. Zo is het onbetwistbaar dat zonder de interventie van de bloemenhandelaars Moederdag nooit een dergelijk succes zou gekend hebben binnen de VSA.

Nog steeds volgens dat traditioneel verhaal waaide Moederdag tijdens het interbellum naar de Europese continent over. Verspreidingsfactoren van belang, waren de Eerste Wereldoorlog; emigratie en immigratie; de toenemende culturele dominantie vanuit de VSA... Opmerkelijk hierbij was dat de invloed van het *Mother's Day International Association* -een comité dat Anna Jarvis speciaal had laten oprichten om de verspreiding van Moederdag buiten de VSA te garanderen- hierbij van geen tel was.

Traditioneel wordt Noorwegen als het 'startland' beschouwd op het Europese continent. Zij voerden reeds in 1919 een Moederdag in. De buurlanden van België en België/Vlaanderen zelf zouden in de loop van de jaren twintig volgen.

Inderdaad, uit ons onderzoek is gebleken dat het Brusselse comité *Jour des Mères* in 1927 het initiatief nam om, naar Amerikaans voorbeeld, een Moederdag in te voeren op de tweede meizondag. Mede dankzij de medewerking van onderwijs, reclame, diverse organisaties... kon het comité in zijn opzet slagen. Naast het comité speelden ook andere actoren een rol. Zo mogen *L'Union des Fleuristes de Belgique*, de verenigingen van banketbakkers en bloemhandelaars en de verschillende moederdagcomités niet vergeten worden.

Tot hier past de casus Vlaanderen perfect in het beeld dat traditioneel wordt opgeworpen over het ontstaan van Moederdag. Wat België/Vlaanderen betreft, blijken de zaken echter niet zo ‘eenvoudig’ te liggen: naast de Moederdag die naar Amerikaans model tijdens het interbellum in onze zeden en gewoontes werd opgenomen, vierde men in Antwerpen stad al in 1913 een *Dag der Moeder*. Een initiatief van de toenmalige schepen voor *Schoone Kunsten*, Frans Van Kuyck (1852-1913). Concreet wilde hij hiermee bekomen dat alle Antwerpenaren op vijftien augustus hulde zouden brengen aan hun moeder. Deze Antwerpse casus blijkt volledig los te staan van de traditie uit de VSA. We hebben hiervoor in elk geval geen enkel sluitend bewijs kunnen terugvinden. Wat er ook van zij, belangrijkste gevolg hiervan is dat België –en niet Noorwegen- het eerste land op het Europese continent was dat Moederdag vierde. Een gegeven dat in de literatuur totaal over het hoofd wordt gezien.

Van Kuyck ging strategisch te werk bij de lancering van zijn *Dag der Moeder*: hij verspreidde een document waarin zijn ideeën vevat lagen, stelde de pers op de hoogte, wist juiste mensen aan zich te vinden, verkreeg de steun van de bond *Antwerpen Vooruit*, richtte een propagandacomité op en visualiseerde zijn ontwerp voor de Antwerpenaren. De uitwerking ervan verliep in gunstige omstandigheden. Als we de pers mogen geloven, kende het feest al vanaf zijn eerste editie een zeker succes. Ook in het daaropvolgende jaar werd een *Dag der Moeders* gepland. Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog gooide jammer genoeg roet in het eten. Bovendien kwam Van Kuyck in 1915 te overlijden. Het betekende echter allerm minst de doodssteek voor het feest. Zo zijn er een aantal sporen die erop wijzen dat het feest ook tijdens de oorlog –zij het in erg beperkte mate- bleef verder leven. Bovendien werd de Moederdag direct na de oorlog door diverse actoren terug opgevist. Opvallend hierbij is dat Van Kuycks vooropgestelde peilers volledig uit het zicht waren verdwenen: Moederdag was het voorwerp van openbare aangelegenheden, van Van Kuycks specifieke uitwerking bleef niets over en het feest verenigde al lang niet iedereen meer in éénzelfde gemoed. Het feest kende niettemin een steeds groter succes. De gelegenheid werd zowel openbaar, als in het gezin, gevierd. Wat de openbare aangelegenheden betrof, moet vooral het jaarlijkse weldadigheidsfeest voor de wezen worden genoemd. Tegen eind jaren twintig bestempelde de pers –zowel liberaal, katholiek, socialistisch- de *Dag der Moeder* unaniem als traditioneel.

Ondertussen kende Moederdag ook in de rest van Vlaandere opgang. Net als in Antwerpen werd het feest ook hier zowel openbaar, als in het gezin gevierd. Wat de openbare aangelegenheid betreft, valt op hoe Moederdag gezien werd als een ideale gelegenheid om

aan weldadigheid te doen. Het feit dat weldadigheid en het opkomen voor de zwakkere in de samenleving als vrouwelijk werden beschouwd, kan hiervoor een verklaring zijn. Oorspronkelijk beperkte het succes van het feest zich nog tot Brussel en haar deelgemeentes, maar geleidelijk aan zou ook de rest van Vlaanderen volgen. Zelfs Antwerpen; al bleef vijftien augustus er veruit het populairst. Omgekeerd lijkt de Antwerpse Moederdag weinig invloed te hebben gehad op de rest van Vlaanderen. Ook het feit dat de katholieken in de rest van Vlaanderen vijftien augustus als Moederdag uitkozen lijkt niks te maken te hebben met de Antwerpse casus.

We hebben gezien dat de opgang van Moederdag samenhangt met een aantal belangrijke evoluties die het interbellum vorm gaven. Via het bespreken van Moederdag kregen we hierop een zicht en werd tegelijk verklaard waarom Moederdag net tijdens de eerste helft van de twintigste eeuw in Vlaanderen ingang vond én opgang kende?

In de eerste plaats hangt het ontstaan en de opgang van Moederdag samen met de idealisering van de moederrol tijdens het interbellum. Sinds eind negentiende eeuw werd België geconfronteerd met een toenemende denataliteit. Daarenboven werd de toenemende infiltratie van vrouwen in diverse sectoren van de arbeidsmarkt als een voorbode van haar emancipatie - en dus als een verstoring van de natuurlijke orde- gepercipieerd. Deze twee veranderingen - of schijnbare veranderingen- in de machtsverhoudingen veroorzaakten veranderingen in de sociale relaties. Men was ervan overtuigd dat, wilde men orde op zaken stellen, het nodig was de vrouw terug naar haar haard te zenden, zodat zij zich kon bezighouden met haar taken: het huisgezin en het baren van veel kinderen. Moederdag kan hierbij als een rolbevestigend element worden gezien. In die zin dat Moederdag stevast in verband werd gebracht met de het beeld van de 'goede moeder'. Het was zij die gevierd werd op Moederdag.

Een tweede belangrijk element is de opgang van de moderne wereld. Moederdag maakt hiervan deel uit: het aardse kreeg voorrang op het hemelse. De 'reactie' van de katholieken hierop is interessant onderzoeksmateriaal. Ofwel negeerden zij het bestaan van het feest geheel, ofwel trachtten ze het feest in te kapselen in de katholieke ideologie. Deze eerste houding kunnen we verklaren vanuit het intrasigentisch denkkader die de aloude ideologie laat primeren. De tweede houding kunnen we verklaren als een poging om via de inkapseling van Moederdag te triomferen over de moderniteit. Het vervolg is gekend. Ondanks de

inkapseling kon de Kerk de secularisering geen halt toeroepen. Juist door het toelaten van moderne invloeden in haar ideologie, bewerkstelligde ze haar eigen verval..

In de derde plaats werd het interbellum gekenmerkt door een opkomende consumptiecultuur. Zowel in Antwerpen, als in de rest van Vlaanderen, ontdekten handelaars hoe een *invented tradition* het geld deed rollen. Via verdoezelde doelstellingen, die vooral inspeelden op het gevoel, trachtte men zoveel mogelijk mensen in verleiding te brengen. Zonder de inmenging van de commercie zou Moederdag nooit dergelijke snelle en algehele opgang gekend hebben. Het succes van het feest zorgde voor nieuwe ideeën bij de handelaars om het maximale uit *invented traditions* te halen. Een voorbeeld vinden we enkele jaren later bij Vaderdag...

DEEL V:

BIJLAGEN

Bijlage 1: ontwerpdocument *Dag der Moeders* (1913) (zie p. 40)
(bron: Stadsarchief Antwerpen)

Het Feest der Moeders

Wanneer wij aandachtig al de feestdagen nagaan, die voorkomen in ons land in 't algemeen en in onze stad in 't bijzonder, dan stellen wij vast, dat er geen enkele van aard is om, in één zelfde gedachte, elkeen zonder uitzondering te verenigen. Het zou overbodig zijn hier den oorsprong, den aard en het aantal der afwijkingen te onderzoeken die onze medeburgers in dit opzicht verdeelden. Wij willen er ons bij bepalen vast te stellen, dat deze toestand bestaat, en meen, dat wij het enkel kunnen betreuren. De feesten, die wij vierden, zijn voor het merendeel bij overlevering tot ons gekomen. Zij werden als zooveel andere zaken onderworpen aan de wetten der evolutie en verscheidene onder hen werden ons overgemaakt, ontdaan van hunne betekenis en van hunne oorspronkelijke dichterlijkheid. Zij die deze feesten nog vierden, vergeten, of zijn al te dikwijls onbekend met de innerlijke en diepe betekenis, waar zij hunne zedelijke waarde en hunne schoonheid aan ontleen, en zien in hunne viering enkel aanleiding of voorwendsel tot wereldlijke bijeenkomsten. Andere feesten zijn uitgestorven en alleen de folklore is nog daar om ons te bewijzen, welke belangrijke plaats zij in het leven onzer voorouders innamen

Wat blijft er ons nog over?

Paschen, St Niklaas, Kerstmis en andere feestdag die kerkelijke feestdagen zijn. Het nationaal feest, nog onlangs in zwang gekomen, en dat het feest is van het vaderland. De kerstmis die hare betekenis van vroeger heeft verloren en die het feest is van de Gemeente. Waarom zouden wij dan ook niet een feest hebben voor de familie. De dag van vandaag zijn het de sport en worstelgelegenheden die de eerste plaats innemen.

Men houdt niet op ons te herhalen:

“Laat ons onzen geest verrijken, laat ons de ontdekkingen en uitvindingen vermenigvuldigen, maar ons niet vergeten ons lichaam te oefenen. Dat is het slot van de menselijke wijsheid. Wij kunnen ons, op dit ogenblik, bij de overwinning van het machine, dat de dagelijkse krachtinspanning afschaft, de behoefte aan turnen verklaren die zich indertijd aan de Griekse en Latijnse beschaving opdrong, bij het ontluiken van de slavernij. De moderne geest heeft zich wonderlijk snel gewijzigd. Over twintig jaar glimlachte men nog in de hoogeschool toen er sprake was van Scocrates en Plato, worstelend, boksend, loopend en springend met hunne leerlingen. Thans leggen de leeraar, de onderwijzer, de officier, gewillig jas of wambuis af om met hunne manschappen of hunne leerlingen football te spelen. Des te beter! Des te beter, want de toekomst behoort aan de werkzame, evenwichtige, wilskrachtige en handelende volkeren. – Of er sprake zij van worstelingen op handels- of nijverheidsgebied, of van veldslagen, we moeten mannen hebben waarvan de “wil” werd gevormd. En geene vorming zal ooit afdoende. Zoo nauwkeurig zijn als die van het sport want elken dag kan men er in de ruimte en den tijd de uitslagen van afmeten” (Le Journal, Parijs, 15 Juni 1913).

Wij zullen er enkel dit bijvoegen:

Laat ons niet verwaarloozen een weinig dichterlijkheid te brengen in het leven dier verstandelijke en sterke mannen, want dichterlijkheid zal er altijd in het leven de menschen behoren. Laat ons niet vergeten hun hart te oefenen, want het grootste geluk en het volledigste genot van alle schoonheden zullen altijd behoren aan degenen, die zich het meest om het gehalte hunner gevoelens hebben bekommerd. Het is in den schoot der familie dat deze moet geschieden. Wanneer ik op het laatste banket van de Belgischen Drukpersbond (Afd Antwerpen, -- Lilmburg) – het was in Januari laatstleden, de eer had, de tegenwoordige

dagbladwijzers te verzoeken mij wel te willen helpen in de verwezenlijking van een ontwerp, dat ik sinds lang had gevormd, het ontwerp om een nieuw feest in het leven te roepen, -- feest der moeders of de dag der moeders, -- was ik verre af te veronderstellen, dat dezelfde gedachte zou uitgedrukt zijn geworden aan het ander einde der wereld, zelfs vóór wij den door mij gestelden datum, 15 Augustus zouden bereikt hebben.

Dat is nochtans geschied in de Verenigde Staten, eenige weken geleden, de vooravond zelf van Sinksen: Opvoorstel van den Heer Heflin, lid der Amerikaansche Kamer van Volksvertegenwoordigers, heeft het Congrès bij algemeenheid de volgende motie gestemd:

“Gezien de diensten aan de Vereenigde Staten door de Ameriikaansche moeders bewezen, de vruchtbaarste bron zijn van de kracht en de bezieling van het land; Gezien wij ons zelve vereeren, zoozeer als de moeders van Amerika, wanneer wij den huiselijken haard prijzen als de voornaamste levenbron van de Staat; Gezein de Amerikaanse moeder zooveel doet voor den haard, voor de zedelijke verheffing, voor den godsdienst, en bijgevolg voor het welzijn van den Staat en de menschelijkheid; Verzoekt de Kamer van Volksvertegenwoordigers der Verenigde Staten van Amerika, in Congres vereenigd, en als bewijs van zijne genegenheid en zijnen eerbied voor de moeder van den Voorzitter, al de officieele vertegenwoordigers van het Staatsbestuur, een witte anjelier of enige andere bloem in het knoopgat te dragen op Zondag 11 Mei, tot viering van de dag der moeders.”

Dientengevolge werd de Zondag van Sinksen in een groot aantal Amerikaansche steden als de dag der moeders gevierd. De gedachte om een dag des jaars te wijden aan de boven alles geliefde wezen, dit wezen, dat een mensch met eerbied en vereering aanbidt tot het einde van zijn dagen, zijne moeder namelijk, deze gedachte is zoo natuurlijk, dat men zich verrast afvraagt, hoe zij nog niet vroeger is opgekomen en het is evenzoo betekenisvol dat zij zoo terzelfder tijd uiting krijgt, op twee tegengestelde punten van den aardbodem en te midden van twee volkeren zoozeer verschillende in mentaliteit.

De moeder, het is de komst van de eerstgeborene dat voor haar de groote plicht begint bij het kind op te voeden; het is aan hare zorgen, dat de eerste opleiding van den toekomstigen burger wordt overgelaten; zij is het die de eerste grondslagen legt op dewelke zich zijn karakter gaat vormen en het is door zich van deze kiesche taak te kwijten, dat zij er voor een zoo grote deel toe bijdraagt om de toekomst van het land en het geluk van het volk voor te bereiden.

Niemand onzer of hij erkent dat, in het algemeen, onze moeders waardig hunne roeping beantwoorden en dat zij recht hebben op onze volledigste erkentelijkheid.

. Laat ons dus duidelijk de voorname plaats aftekenen, die de moeder in de maatschappij moet innemen, welke ook de stand zij dien zij er in bekleedt; laat ons de kinderen doen begrijpen, welk een tol van erkentelijkheid en van liefde zij tegenover haar verschuldigd zijn; laat ons de rol doen uitschijnen en huldigen, die zij te vervullen heeft jegens de familie en jegens het vaderland..

Zulk onderricht zal zonder enigen twijfel heilzaam zijn, niet enkel voor de kinderen, maar ook voor de vaders en de moeders zelf.

De moeder verpersoonlijkt de ideale goedheid. Het is om haar te bedanken voor zooveel lijden en soms zooveel ontberingen voor ons allen zonder morren onderstaan, voor zooveel opoffering en toewijding die zij rond zich uitstraalt, dat ik u voorstel haar een dag van het jaar te wijden, die zou zijn:

<De dag der moeders>

Dien dag zou men in alle familiën moeder vieren.

De voorbereidselen tot het feest zouden natuurlijk in alle gezinnen aan den vader en aan de kinderen ten deel vallen en zouden geregeld worden buiten wete van de moeder; heel de dag van den 15ⁿ Augustus zou voor haar ene opvolging moeten zijn van aangename verrassingen.

's Morgens vroeg, bij het verlaten van hare kamer, zou zij de deur gesmukt vinden met bloemen, met in 't midden een schild dat een toepasselijk opschrift zou dragen.

In de kamer, waar de kinderen haar voor het ontbijt wachten, zou haar stoel of haar zetel versierd zijn met bloemen en linten: dit alles overgelaten aan de naïeveteit, aan den goeden smaak en aan de vindingrijkheid der kinderen. Dat zou ook het geval zijn voor de tafel en voor de huiskamer.

Het komt er op aan van den aanvang af het gebruik in zijn kleinste bijzonderheden vast te stellen, hoe naïef die ook op het eerste zicht zouden schijnen.

Dien dag dus zou het brood een bijzonderen vorm hebben; de kleine broodjes zouden er kunnen uitzien als kleine harten.

Het zou er op aan komen eene verstandhouding te bewerken tusschen de bakkers, opdat dezelfde vormen zouden aangenomen worden door allen om enkel den dag der moeders te koopgesteld te worden, evenals zulks geschiedt voor de speculatie mannen, voor de schippekens van St. Niklaas, voor de paascheieren, enz. Er zouden er natuurlijk van alle hoedanigheden en voor alle beurzen zijn. In alle huizen, waar men het geluk zou hebben eene moeder te vieren, zou men de ingangsdeur met een bloemenkrans versieren vastgehecht aan de bovenlijst of doodeenvoudig met een bloemtuil. Het is het uiterlijk teeken dat tot den voorbijganger moet zeggen, dat de familie feest viert. En laat ons vooral niet zuinig zijn op de bloemen. Men vraagt ons sedert verscheidene jaren noch bloemen noch kronen voor overledenen te zenden; wij vragen er thans voor de levenden. Dien dag zou de vader aan de moeder het moederjuweel aanbieden voorstellende een stralend hart, zinnebeeld van de moederliefde. De naam van de kinderen zou er in gedreven zijn en bij elke nieuwe geboorte zou de naam van den laatstgekomene er worden bijgevoegd. Dit juweel zou een familiestuk worden.

Op den feestdisch, die de familie vereenigt, zou eene taart kunnen verschijnen, de taart der moeder. Zij zou een suikerboon bevatten zooals dat indertijd geschiedde met het feest der Koningen. Bij het verdeelen van de taart zou de suikerboon dezen der dischgenoten aanduiden, waarvan de Koningin van den dag eene belofte zou afeischen, in den loop van het jaar te volvoeren; zoo desuikerboon de moeder ten deel viel, zou het haar behooren dien dischgenoot aan te duiden. En ten slotte, om de gedachte te vervolledigen die dit ontwerp tot grondslag ligt, zou men behooren in elke familie te vormen wat ik zou willen noemen de archieven van de moeder. Het zou een bijzonder album zijn waarin de moeder de gedenkenissen, haarlokken, portretten, brieven, enz. van elk harer kinderen zou bewaren. Is het noodig aan te dringen op den heilzamen invloed die van het welgelukken van dit feest zou uitgaan? Ik geloof het niet.

Al wat de liefde, de vrede, de eendracht en de goedgezindheid aan gelukkige uitslagen in de familie kunnen voortbrengen, zou door dit feest worden opgeleverd.

Het zou ten andere gelegenheid geven tot verzoening in sommige familiën, hetzij tusschen de echtgenooten, tenzij tusschen de kinderen, en tot vergiffenis der ouders voor sommige kinderen; het zou daarbij een stichtend voorbeeld zijn voor de jonge vrouwen, die de plichten en de bekommernissen van de moederschap versmaden of vreezen, maar ook voor allen in 't algemeen, wien de onverschilligheid het hart verdort.

Waarom de datum van den 15° Augustus?

Omdat het een datum is gewijd aan een bestaande feest en vallende:

1° in volle Antwerpse kermis, wat veel afwezig en tot het ouderhuis terug voert.

2° in volle vacantie, wat de kinderen zou toelaten over een vijftiental dagen te beschikken om het feest voor te bereiden.

Deze dag van vreugde en van geluk voor zoovelen, zalvoor de weezen en voor vele ander nog een dag van treurnis en weemoed zijn.

Liefdadige en medelijdende zielen, hetzij uit hunne omgeving, hetzij uit hunne familie, zouden bij hen de geliefde afgestorvene komen vervangen om gezamenlijk het aandenken aan hare deugden te huldigen.

In de weeshuizen zou die rol kunnen vervuld worden door dames-beschermsters.

Er zijn in den behoeden stand talrijke gehuwde vrouwen zonder kinderen die een weesmeisje, zedelijk, zouden kunnen aannemen en het volgen in zijn leven of belangstellen in zijn lot. Kinderen vergeten gemakkelijk, en vermits de onverschilligheid het geweten wel enigszins verdooft, moet men niet vreezen bij hen eenige ontroering te verwekken. Het kan geen kwaad dat in zekere ogenblikken de tranen eens vloeien. De portretten van de ouders der geherbergde kinderen, omringd door bloemen, zouden de muren van de eetkamer versieren terwijl die moeders van één dag het feestje zouden voortzitten. Toepasselijk brood en gebak zou bij die gelegenheid ter tafel komen. Voor de weeshuizen voor jongens, zou deze kleine bijeenkomst het voorwerp moeten uitmaken van gansch bijzondere zorgen vanwege die liefdadige Damen, want, daar minder dan waar ook, komt er ooit iets den kleinen de streelingen en de zoo teedere zorgen eener moeder herinneren. In de moederhuizen, in de gasthuizen voor kinderen en in de andere gasthuizen en zelfs in de kazernen is het gemakkelijk aande viering van dezen dag een toepasselijk aanschijn te geven. Eindelijk in de correctiehuizen en in de gevangenen zou men de gelegenheid kunnen waarnemen om het hart der opgesloten te treffen door bij hen de herinnering aan hunne moeder op te wekken.

Ik geloof hier bondig, maar ook zeer onvolledig, het ontwerp in zijne groote lijnen te hebben vertoogd. In het opzicht van zijne verwezenlijking is eene verstandhouding onontbeerlijk onder diegenen die, hetzij rechtstreeks, hetzij onrechtstreeks zouden geroepen zijn er aan mede te werken en bijzonder onder degenen wier nijverheid de traditioneele toebehoorten zou te leveren hebben die aan dit feest eenen vorm moeten geven en er het gebruik van vestigen. Onder dezen noem ik bijvoorbeeld: de goudsmiden, de boekbinders de drukkers, dephotografen, de bloemisten, de bakkers, de pastiebakkers, enz.

En nu, om te sluiten, laat ons voor elke overdrijving ons hoeden. In elke omstandigheid is het betere de vijand van het goede. De dag der moeder moet vóór alles een familiefeest vol eenvoud zijn en blijven en mag onder geen voorwendsel aanleiding geven tot bijeenkomsten van openbaren aard. Dit feest mag niet buiten het woonhuis treden en de weldoende invloed, dien wij er kunnen van verwachten, zal in de eerste plaats afhangen van de wijze waarop het zal begrepen worden door degenen die het vieren.

Antwerpen, den 6° Juli 1913

FANS VAN KUYCK

Bijlage 2: Uitnodigingsbrief voor persvergadering van 15/07/1913 (zie p. 48)
(bron: Stadsarchief Antwerpen)

Frans Van Kuyck a l'honneur d'inviter
Monsieur

à assister à la réunion qui aura lieu mardi, 15 crt. à
5 heures au local de la Société royale d'Harmonie, rue
d'Arenberg, afin d'y entendre développer le projet de
la Fête des Mères.

Espérant qu'il voudra bien répondre à son
appel, il le prie d'agréer l'expression de ses sentiments
distingués.

Anvers, le 11 juillet 1913.

Bijlage 3: Brief van Jules Demolder aan Frans Van Kuyck (1913) (zie pp. 59-60)
(Bron: Stadsarchief Antwerpen)

Antwerpen den 1 Augustus 1913

aan den Heer Van Kuyck

6/5

Ik ben gelukkig u die Kaart te kennen ter hand stellen. die ik opgezocht heb en nu zal verkoopen tot den 15 Augustus er is een Serie van 6 Kaarten het is oprecht schoon.

Ik heb seffens de pen ter hand genomen en in het midden van dat hert. op mijn schoonste de namen van mijn vier kinderen er ingeschreven en seffens in de Vitrien gehangen. ge moet niet vragen of dit aantrek heeft gehad. en van onder aan de Kaart heb ik geschreven. Feest van de 16 oeders

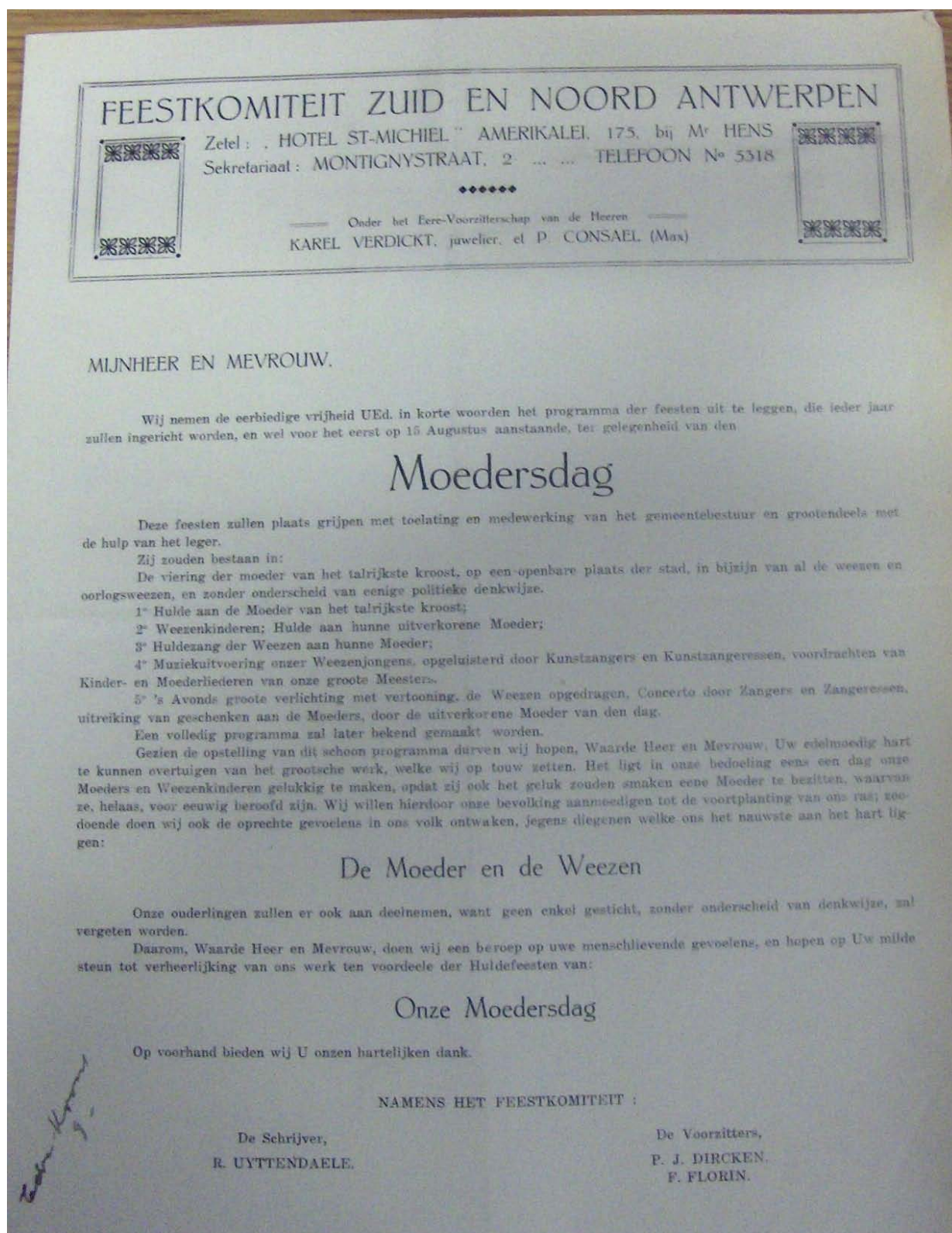
Deze morgen ben ik twee Reklam banden gaan halen en toen ik t'huis kwam vond ik er nog twee en Brochuren er bij Nu was ik Rijk genoeg en ben seffens aan het werk gegaan met volle moed. Bij mij is het al heden. de dag der 16 oeders geweest. Ik heb een goede verkoop gehad deze namiddag.

Ik ben tog zeker dat ik de Berst een gegarnierde Vitrien heb. met Guislanden Antwerpsche linden Enfin ik hoop. als u passeerd langs mijne Woort u eens zal komen Zien of het na u goesting is.

In Afwachting
Aanvaard Wijzheer mijn hoogachting

Jules Demolder

Bijlage 4: Eerste ontwerpdocument voor het wezenfeest (1922) (zie p. 86)
(bron: Stadsarchief Antwerpen)

Bijlage 5: Brief van het comité *Jour des Mères* aan het Antwerps stadsbestuur (1933)
 (zie p. 116).
 (Bron: Stadsarchief Antwerpen)

LE JOUR DES MÈRES
 SOUS LA PRÉSIDENCE D'HONNEUR
 DE LA COMTESSE T'KINT DE ROODENBEKE

SECRÉTARIAT
 22, RUE DE ROLLEBEEK
 BRUXELLES

LE 28 AVR 1933
 COMPTE DES CHEQUES POSTAUX N° 2393.36
 Postcheckrekening
 N° 2393.36

MOEDERSDAG. 4569

Eerevoorzetter:
 Gravin, t'Kint de Roodenbeke.

Secretariaat: Rollebeekstraat N°22
 Brussel.

SEKRETARIAAT
 MEDEGEELD DEN
 -4-5-1933
 AAN DEN HEER SCHIEPEN
 GEZIEN DEN

Mijnheer de Burgemeester,

Eenige jaar geleden is er een comiteit ontstaan met het doel den 2den Zondag van de maand Mei openbaar en in huiselijke kring te vieren tot vereering, der familie, en het gevoel dat het kind jegens zijne moeder koestert.

SEKRETARIAAT
 MEDEGEELD DEN
 -6-5-1933
 AAN DEN HEER SCHIEPEN
 GEZIEN DEN

De "Mother Day" afkomstig van de V.S. verspreid over de Engelsche en Saksersche volkeren, plant zich bij ons in. Het schijnt ons nuttig het afzonderlijk streven van enkele welwillenden te vereenigen.

Ziehier in eenige woorden ons doel:

1°/ De Moedersdag vaststellen als nationaal gebruik.

2°/ Onze Belgische kinderen er toe brengen den 2den Zondag van Mei te feesten.

Onder het voorzitterschap van Mevrouw de Gravin t'Kint de Roodenbeke werd buiten alle politieke, godsdienstige of wijsgeerige kleur, het beschermingscomiteit gevormd.

De poging van dit comiteit was het eerste jaar bekrond met een aanmoedigden uitslag. Het kinderwelzijn, het roodkruis der jeugd, het comiteit gesticht om den Moedersdag te ondersteunen, enz....wedijverden in het op touw zetten van vereenigingen en feesten, en in het uitzenden van boeken, omzendbrieven en plakbrieven.

N.B.

De "Moedersdag" is een vinding van mynne zuster L. van Kuyck in het west-kantoon van Antwerpen, België, waar het is o.i.s. vromer kernverhaal is.

Afgeweken
 D. 16. 1933. 9. 33

De ten van mening olt ons Collee
 wel moet hoven aan de gebruikte
 vinding van den Moedersdag.

Bijlage 6: Antwoord aan het Brusselse comité Jour des Mères (1933) (zie p. 116)
(bron: Stadsarchief Antwerpen)

SECRETARIAAT		Antwerpen, den	17n Mei 1933
N°			
VOORWERP :		<i>Het College van Burgemeester en Schepenen</i>	
BIJLAGEN :		aan <u>het Comité "Moedersdag",</u> <u>Secretariaat : Rollebeekstraat, 22</u> <u>Brussel.</u>	

Gefeeënd :

College : *1933*

Secretaris : *[Handwritten Signature]*

Mijnheeren,

Als antwoord op uw geëerd schrijven van 28 April 11. spijt het ons niet te kunnen instemmen met uw voorstel, om de Dag der Moeder te vieren den tweeden Zondag der maand Mei.

In tegenstelling met uwe bewering dat de gedachte, de moeders te vieren, uit de Vereenigde Staten herkomstig is, melden wij U dat ^{het} wijlen de Heer Frans Van Kuyck, Schepen van Schoone Kunsten onzer Stad, is, welke deze gedachte heeft opgevat en verspreid, zoodat reeds in 1912 in onze Stad de Moeders gevierd werden.

Als best geschikte datum voor dit feest werd O.L. Vrouw Hemelvaartdag, 15 Augustus, vastgesteld.

Sedert 1919 wordt dit feest officieel door ons Bestuur gevierd en wordt regelmatig vermeld op het programma van de gemeentefeesten.

Wij kunnen aan deze oude gewoonte, welke in de nederen van ons volk gedrongen is, niets meer veranderen.

Aanvaardt, Mijnheeren, de betuiging onzer achting.

Bij verordening:

De Secretaris,

[Handwritten Signature]

Het College,

[Handwritten Signature]

Bijlage 7: Circulaire van 11/04/1927 aan de Brusselse scholen (zie p. 99)
(Bron: Stadsarchief Brussel)

Ville de Bruxelles.

Bruxelles, le 11 avril 1927.

Direction de
l'Enseignement Général.

Aux Chefs d'Ecole.

Un Comité vient de se constituer à Bruxelles dans le but de faire aboutir une œuvre de haute moralité sociale: Le Jour des Mères.

L'usage est né aux Etats-Unis, et s'est répandu dans les pays anglo-saxons, de consacrer un jour de l'année, le 2e dimanche de mai, à une sorte de célébration de la famille: c'est le "Mothers Day", le Jour des Mères.

Ce jour là, les enfants et les petits enfants fêtent leur maman et leur grand'maman. On leur offre ainsi l'occasion de témoigner, à une date arrêtée pour tout le pays, dans la famille et en public, leur reconnaissance et leur attachement envers les mères qui sont en vérité par leurs fonctions mêmes, l'image de la charité et le symbole du sacrifice.

Cette haute pensée morale est profondément humaine. Elle ne heurte aucune opinion politique, religieuse ou philosophique. Elle appartient à tous les hommes de tous les temps.

La mère de famille ne sera jamais assez aimée: son rôle familial et social ne sera jamais assez exalté.

Il semble que le degré de culture du peuple peut se mesurer aux égards dont il entoure la maternité.

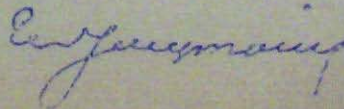
Le Jour des Mères est devenu aux Etats-Unis une fête officielle. Dans les églises, les temples, les clubs, les foyers, les patronages, tous dirigent ce jour leurs pensées vers l'esprit de la pitié filiale. Des réunions avec représentations ou conférences choisies, sont organisées partout. Dans toutes les écoles, pendant la semaine qui précède la fête, Directeurs et instituteurs attirent l'attention des enfants sur le sens profond du Jour des Mères, les engagent non seulement à fleurir leurs mamans, mais à redoubler pour elles de soins, de prévenances et de marques d'attachement.

Le jour choisi en Belgique est le 2e dimanche de mai.

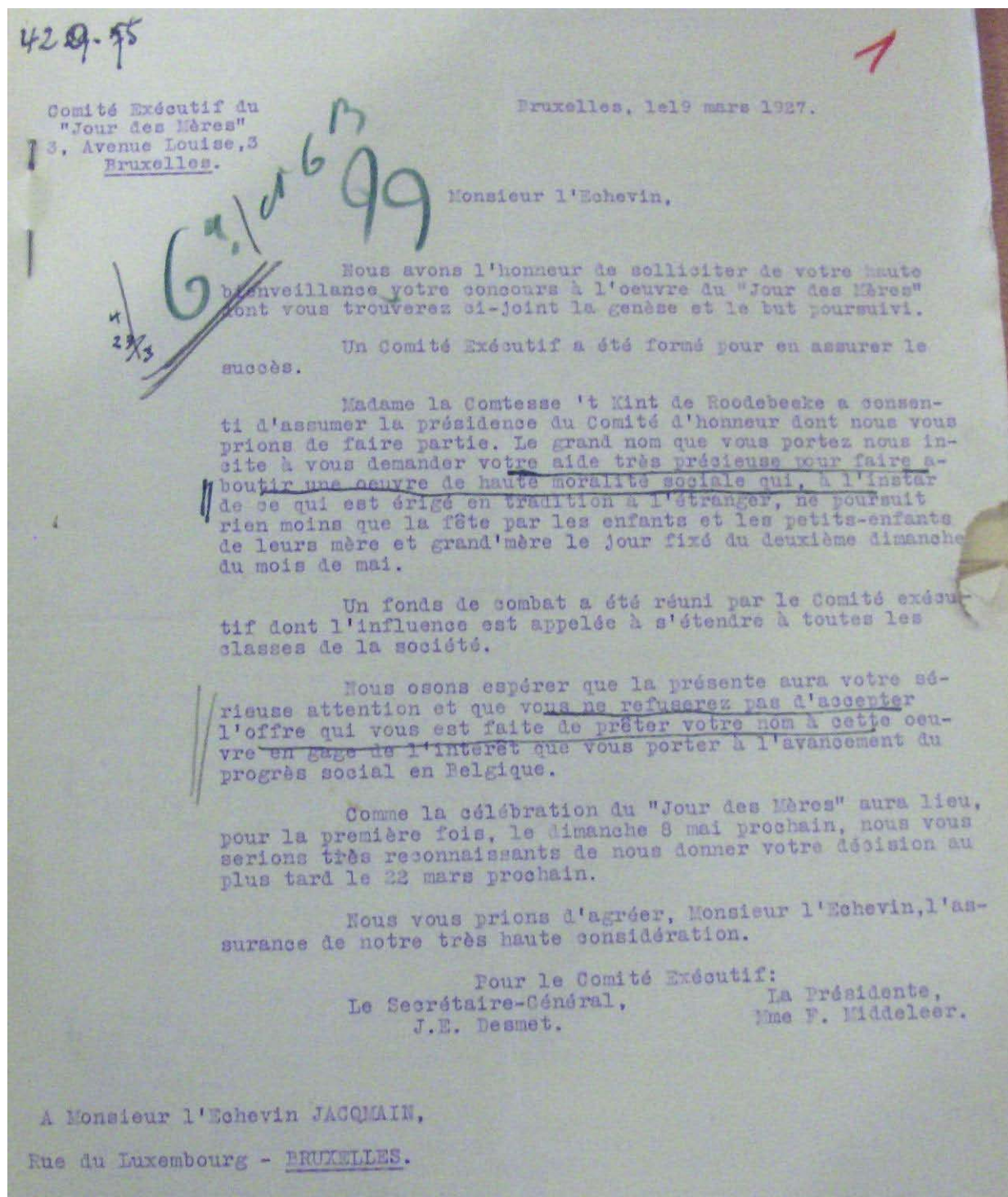
Je demande que dans toutes les classes, de la façon que vous jugez la plus opportune et en vous inspirant de l'âge des enfants, vous annonciez dès la rentrée prochaine la célébration de cette fête et que la veille de ce jour, instituteurs et professeurs en expliquent la portée par une causerie, à l'aide de quelques exemples édifiants de pitié filiale ou mère fassent de ce sujet, le thème d'un travail écrit.

Vous voudrez bien me faire connaître les mesures que vous avez prises à cet égard et les résultats qu'elles ont produits.

L'Echevin de l'Instruction publique.

Bijlage 8: Uitnodigingsbrief van het comité Jour des Mères (1927) (zie pp. 98-99)
(Bron: Stadsarchief Antwerpen)

DEEL VI:

BIBLIOGRAFIE

1 Bronnen

1.1 Onuitgegeven bronnen

STADSARCHIEF ANTWERPEN

Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 107/ Papieren, drukwerken en krantenknipsels betreffende het vieren van Moedersdag

Stadsarchief Antwerpen/Particuliere archieven/Personen en families/Familiearchief Van Kuyck/Frans Van Kuyck/nr. 109/Persoonlijke en ambtelijke documenten (1912-1915)/Map *Dag der Moeders* (1913-1932)

Stadsarchief Antwerpen/Archief van de stad Antwerpen/Departementen & bedrijfseenheden/Modern archief: feesten/Gemeentefeesten (1901-1939)

STADSARCHIEF BRUSSEL

Stadsarchief Brussel/ Fonds openbaar onderwijs/ IP II 1840: fêtes et cérémonies: Fête des Mères/

1.2 Uitgegeven bronnen

KRANTEN

- Antwerpen

De Nieuwe Gazet: 1913-1914; 1919-1939

De Volksgazet: 1913

De Volkstribuun: 1913

De Werker: 1919-1939

Gazet van Antwerpen: 1913-1914; 1919-1939

La Métropole: 1913-1914; 1919-1920; 1925; 1930; 1935; 1939

Le Matin: 1913-1914; 1919-1920; 1925; 1930; 1935; 1939

-Vlaanderen

De Standaard: 1920-1939

De Vooruit: 1920-1939

Het Laatste Nieuws: 1920-1939

TIJDSCHRIFTEN

ABC: 1932-1939

De Bakkersbaas: 1927-1929

De Boerin: 1925-1939

La Tribunte Horticole: 1928-1929; 1932-1935

Vrouwenbeweging: 1925-1939

2 Literatuurlijst

ALLEN (A.T.), Feminism and motherhood in Western Europe, 1890-1970: the maternal dilemma, New York, Palgrave Macmillan, 2005, 354p.

BOESCH (A.), BOLOGNESE- LEUCHTENMÜLLER (B.), KNACK (H.), Produkt Muttertag: Zur rituellen Inszenierung eines Festtages, Wien, Österreichisches Museum für Volkskunde, 2001, 260p.

BRACKE (N.), CELIS (K.), CELIS (L.) (red.), Begeerte heeft ons aangeraakt. Socialisten, sekse en seksualiteit, Gent, Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen, 1999, 498p.

CAMISCIOLI (E.), 'Producing Citizens, Reproducing the 'French Race': Immigration, Demography, and Pronatalism in Early Twentieth-Century France', Gender & History, XIII, 2001, 3, pp. 593-621.

COENEN (M.-TH.), Corps de femme. Sexualité et contrôle social, Bruxelles, De Boeck Université, 2002, 216p.

DE BENS (E.), De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen, Tielt, Lannoo, 1997, 480p.

DE BORCHGRAVE (C.), God of Genot? Vlaanderen. Vlaanderen 1918- 1940:een Kerk in strijd met de moderne zinnelijkheid, Leuven, Van Halewyck, 1998, 237p.

DE DECKER (W.), 'Half-Oogst: Maria- Hemelvaart... en feest van alle moeders?', De Grote Ronde, XXXV, 1991, juli-sept., pp. 7-9.

DEPAEPE (M.), SIMON (F.), VAN GORP (A.) (red.), Paradoxen van de pedagogisering. Handboek pedagogische historiografie, Leuven, Acco, 2006, 511p.

DE ROINCE (J.), 'Camille schneider, 'père' de la fête des mères', Historia (Parijs), 1981, 414, p. 27.

DE SCHAEPDRIJVER (S.), De Groote Oorlog. Het koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog, Amsterdam/Antwerpen, Uitgeverij Atlas, 1997, 366p.

DIMITRIJEVIC (D.), Fabrication de traditions, invention de modernité, Parijs, Maison des sciences de l'homme, 2004, 322p

DUELZ (A.), La fête des mères en Belgique francophone de l'entre-deux guerres à la fin des années 1970, Brussel, ULB (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2005, 161p.

GRIESHOFER (F.), 'Mitteilungen. Der Muttertag als volkskundliches Forschungsfeld', Österreichische Zeitschrift für Volkskunde, LV, 2001, 104, pp. 163-170.

GUBIN (E.), 'Les femmes d'une guerre à l'autre. Réalités et représentations 1918-1940', Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis (BEG)/Cahiers d'Histoire du temps présent (CHTP): Vrouw en maatschappij/Femme et société, 1998, 4, pp. 249-281.

HAUSER (K.), 'Mütter zwischen Geschäftsinteressen und kultischer Verehrung. Der 'Deutsche Muttertag in der Weimarer Republik'', in: MEDICK (H.), SABEAN (D.W.), Interest and emotion: essays on the study of family and kinship, Cambridge, Cambridge University Press, 1984, pp. 249-280.

HEYLEN (S.), DE NIL (B.), D'HONDT (B.), Geschiedenis van de provincie Antwerpen, Antwerpen, Provincie Antwerpen, 2005, 247p.

HOBBSAWN (E.), RANGER (T.), The Invention of Tradition, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 320p.

JACOBS (M.), 'Moederdagen. Rijpe vruchten van personencultus, lobbywerk en PPS', Mores: Tijdschrift voor volkscultuur in Vlaanderen, IV, 2003, 2, pp. 12-35.

JOHNSON (J.P.), 'How mother got her day', American Heritage, XXX, 1979, 3, pp. 15-21.

JONES (K.W.), 'Mother's Day: The creation, Promotion and Meaning of a New Holiday in the Progressive Era', Texas Studies in Literature and Language, XXII, 1980, 2, pp. 175-196.

KNIBIEHLER (Y.), Histoire des mères et de la maternité en Occident, Parijs, Presses Universitaires de France, 2002, 127p.

KONINCKX (C.). (red.), Astrid. 1905-1935, Tielt, Lannoo, 227p.

LAROSSA (R.), The modernization of fatherhood, a social and political history, Chicago, University of Chicago Press, 1997, 287p.

LAUVRIJS (B.), Een jaar vol feesten. Oorsprong, geschiedenis en gebruiken van de belangrijkste jaarfeesten, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, 352p.

MARANDO (N.), 'L'ideal maternel. Discours et représentation de la mère québécoise a l'occasion de la célébration de la Fête des Mères dans les années 1950', Sextant (Brussel), 2003, n° 20, p. 177-211.

MASUY-STROOBANT (G.), HUMBLET (P.C.), Mères et nourrissons. De la bienfaisance à la protection medico-sociale (1830-1945), Brussel, Éditions Labor, 2004, 282p.

MATTER (B.-C.), 'Der 'Deutsche Muttertag'. Versuch einer Auswertung des ADV-Materials', in: BRINGEUS (N.A.), MEINERS (U.), Wandel der Volkskultur in Europa. Festschrift für Günter Wiegmann zum 60. Geburtstag, Münster, Coppenrath, 1988, pp.151-163.

MEIER (J.), 'Muttertag', Zeitschrift für Volkskunde, XLVI, 1936/37, pp. 100-112.

MOESEN (A.), De Kattenfeesten te Ieper. Een analyse van de Kattenstoet en het Kattenwerpen aan de hand van de theorie van Hobsbawn, Maastricht, Universiteit Maastricht (onuitgegeven doctoraalscriptie), 2005, s.p.

NISSENBAUM (E.), The Battle for Christmas, New York, Vintage Books, 1997, 381p.

PEETERS (K.C.), 'Moederkensdag', Kultuurleven, XXIII, 1956, pp. 546-547.

SACRE (S.), DE CORT (A.), Volksspelen & Volksvermaken in Vlaamsch-België, Merchtem, M. Sacré- De Buyst, 1925, 284p.

SCHMIDT (L.E.), Consumer rites: The buying and selling of American Holidays, Princeton, Princeton University Press, 1997, 363p.

SCHMIDT (L.E.), 'The Commercialization of the Calendar: American Holidays and the culture of Consumption, 1870-1930', The Journal of American History, LXXVIII, 1991, 3, pp. 887- 911.

SCOTT (J.W.), 'Gender: A Useful Category of Historical Analysis', The American Historical Review, LCI, 1986, 5, pp. 1053- 1075.

SHORTER (E.), De wording van het moderne gezin, Baarn, Ambo, 1975, 319p.

SPRIET (W.), GOBYN (R.) (red.), De jaren '30 in België. De massa in verleiding, Brussel, ASLK, 1994, 318p.

STEVERLYNK (C.), Als de ooievaar komt. Vrijen, trouwen en moeder worden in de twintigste eeuw, Tielt, Lannoo, 246p.

STRÜBIN (E.), 'Muttertag in der Schweiz', Sweizerisches Archiv für Volkskunde, LII, 1956, 2/3, pp. 95-121.

VAN DEN EECKHOUT (P.) , VANTHEMSCHE (G.), Bronnen voor de studie van het hedendaagse België (19e -20e eeuw), Brussel, VUBPRESS, 2003, 1439p.

VAN ES (F.), 'Moederdag en Vaderdag in Vlaams- België (Een Enquête)', Oostvlaamse zanten, XXXIV, 1959, 1, pp. 7-29.

VAN HEURCK (E.), Notice nécrologique sur M. Frans Van Kuyck, Antwerpen, Secelle, 1920, 10p..

VAN GILST (A.P.), 'Moederdag. De moeders in het zonnetje gezet', Traditie, IV, 1998, 2, pp. 32-35.

VAN HAVER (J.), Voor u, beminde gelovigen. Het rijke Roomse Leven in vlaanderen 1920-1950, Tielt, Lannoo, 1995, 315p.

VAN ROEY (J.), 'Frans Van Kuyck', in: DELEU (J.), DURNEZ (G.), DE SCHRIJVER (R.), Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, Tielt, Lannoo, 1973, p. 809.

VERHEYE (S.), 'De oorsprong van moederdag', Iepers kwartier, XXXIII, 1997, 2, pp. 54-55.

WEISER- AALL (L.), 'Der Mutter- und Vatertag in Norwegen', Sweizerisches Archiv für Volkskunde, LII, 1956, 4, pp 203- 213.

WEYRATHER (I.), Muttertag und Mutterkreuz. Der Kult um die 'deutsche Mutter' im Nationalsozialismus, Frankfurt am Main, Fischer Taschenbuch, 1993, 224p.

s.n., Huldebetoon aan Frans Van Kuyck- 20 october 1912, Antwerpen, Buschmann, 1913, p.32.

s.n., 'Juno', Encyclopædia Britannica, VI, Chicago, Encyclopædia Britannica, 2005, p. 657

s.n., 'write your mother', American Heritage, XXX, 1979, 6, s.p

3 Internetbronnen

-ODIS- Database Intermediary Structures Flanders: Frans Van Kuyck (1852-1915)
www.odis.be

-VLAM, Bloemen en planten: Vrijdag Bloemendag
<http://www.bloemenplanten.be/bloemendag/>

-De Tuingids: Vrijdag Bloemendag
<http://www.detuingids.be/pages/detail.asp?Id=2863>

-Meertens Instituut, feestenbank: Moederdag
<http://www.meertens.knaw.nl/meertensnet/wdb.php?sel=79975>

-Taylor County, Anna Jarvis: The founder of Mother's Day
<http://www.rootsweb.com/~wvtaylor/founder.htm>

-West Virginia Division of Culture and History, Ann Maria Reeves Jarvis
<http://www.wvculture.org/HiStory/jarvis.html>

-The Library of Congress, Information Bulletin september 2003: The Stars and stripes
<http://www.loc.gov/loc/lcib/0309/wwi.html>

-U.S. Historical Archive, WWI Stars and Stripes
<http://www.ushistoricalarchive.com/cds/stars-stripes.html>